14674/c

BORSIERI G.

INSTITUTIONUM
MEDICINAE PRACTICAE
QUAS
[illegible]
IO. BAPTISTAE BURSERII
[illegible]
VOLUMEN [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

MEDIOLANI. [illegible]

[illegible]

55350

INSTITUTIONUM

MEDICINAE PRACTICAE

QUAS

PRAELEGEBAT

JO. BAPTISTA BURSERIUS

De Kanilſeld

VOLUMEN TERTIUM.

DE PRAECIPUIS SINGULARUM CORPORIS PARTIUM MORBIS, AC PRIMUM

DE IIS, QUI AD CAPUT PERTINENT.

MEDIOLANI. MDCCLXXXV.

TYPIS IMPERIALIS MONASTERII S. AMBROSII MAJORIS.

D. Luigi Zangrandi

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

NICOLAO . PECCIO

EQVITI . STEPHANIANO

A . CONSILIIS . INTIMIS . IOSEPHI . II. P. F. AVG.

A . SECRETIS . DECRETIS . QVE . MEDIOLANENSIS

PRAEFECTVRAE

DIVINI . ET . HVMANI . IVRIS . CONSVLTISSIMO

OB . MAGISTRATVS . PRAECLARE . GESTOS

OB . ACRE . INGENIVM . ET . AD . QVAEVIS . DIFFICILIORA

EXPEDIENDA . PROMPTVM

OB . ASSIDVAM . LYCEI . TICINENSIS . ALIARVM . QVE

SCHOLARVM . CVRAM . SVSCEPTAM

DE . SENATV . DE . CIVITATE . ET . DE . VNIVERSA

PROVINCIA . OPTIME . MERITO

ID . QVOD . DE . MORBIS . CAPITIS

IN . COMMODVM . DISCIPVLORVM . CONSCRIPSIT

IO. BAPTISTA . BVRSERIVS

VETVS . CVLTOR . ET . BENE . FACTORVM . MEMOR

SACRAT . ET . DICAT .

LECTORI BENEVOLO.

SUPERIORIBUS libris & omne febrium genus, & morbos exanthematicos febriles complexi ſumus. Nunc morbos ſingularum corporis partium, in primis interiorum, explicandos aggredimur, initium ab iis, qui ad caput pertinent, facientes. Ordinem de induſtria, quem natura prope ipſa, quem ſedes, quem functionum laeſio, quem partium, & locorum connexio, quem ſimplex, & primus aſpectus commonſtrant, cuicunque alii, etſi ad ſpeciem eximio, & acute excogitato, multas ob cauſſas praetulimus; nihil veriti cenſoriam virgulam, aut eorum objurgationes, qui id aegre admodum ferent, imo nobis etiam ſubiraſcentur, quod in tanta methodorum, quas Noſologi noſtri temporis in ſcholas invexerunt, commendatione, & celebritate vulgarem, antiquamque rationem ſequamur. Verum, ſi quid in hoc culpae exſiſtit, facile nobis condonatum iri ſperamus, ſimul ac noverint (uti ultro fatemur), nos natura ſic conſtitutos, ac factos eſſe, ut difficillime ſola rerum novitate moveamur. Non enim quid novum, ut vulgo fit, ſed, quid verum, quid rectum, quid utile, commodumque ſit, quaerimus, & ſectamur. Noſologorum labores, & curas, quibus morbos in claſſes, ordines, genera, & ſpecies Botanicorum exemplo redigere anniſi ſunt, non modo admiramur, ſed etiam ſua laude,

ex eo quod memoriae cum ad eos nominandos, tum ad diſtinguendos magno ſunt adjumento, fraudari nolumus, nec patimur. At (quid diſſimulem?) eorum ſyſtemata omnia hactenus cognita, quantumvis elaboratiſſima, eiſdem propemodum vitiis, ac difficultatibus laborant, eiſdemque ſcopulis, & ſyrtibus objiciuntur, in quae impegerunt illa Botanicorum. Atque, ut novorum nominum, quibus abutuntur, barbariem, arbitrariamque veterum, uſuque receptorum mutationem praetermittam, quanta (dii boni!) rerum confuſio, quantus a receptis doctrinis diſceſſus, quantae demum, & quot tenebrae, obſcuritateſque ſuperſunt! Illud maxime, ac ſaepiſſime uſuvenit, ut morbi ſummopere diſcrepantes, genereque diverſi in una, eademque claſſe contra naturae inſtitutum comprehendi, coacervari, & vi quadam compelli cernantur; dum alii, natura affines, propinqui, & veluti colligati, ſyſtematis cauſſa, ac neceſſitate pene divelluntur, ſeparantur, atque ineptiſſime diſponuntur. Exemplis quibuſdam res illuſtranda eſt, ut magis clara, ac perſpicua fiat. Jo. Baptista Michael Sagarius in altera, & nuperrima ſui *ſyſtematis* editione *claſſem XIII.* conficit ex morbis, quos, Sauvagesium tamquam ducem ſecutus, vocat *veſanias*. In hujus claſſis *ordine I.* collocat *hallucinationes*, novum, inauditumque denominationis genus. Ad has vero varia morborum genera, *vertiginem* nempe, *ſuffuſionem*, ſive *cataractam*, *diplopiam*, ſive duplicatam objectorum vi-

ſionem, *ſyrigmum*, ſive aurium tinnitum, *hypochondriaſim*, ſive paſſionem hypochondriacam, & *ſomnambuliſmum* referunt. Quis non videat illico maximum intervallum, quod intereſt vertiginem inter, & cataractam, inter aurium tinnitum, & duplicatam viſionem, inter hypochondriaſim, & ſomnambuliſmum? Tirones ipſi vel leviſſime morborum ſcientia imbuti judicium de hiſce ferant. In *ordine II.* ejuſdem claſſis ponit *moroſitates*, novum id pariter, & penitus antehac medicis ignotum morborum nomen. Moroſitatibus adnumerat *picam*, *bulimiam*, *polydipſiam*, *antipathiam*, ſive averſationem, *noſtalgiam*, ſive patriae deſiderium, *panophobiam*, ſive pavorem in ſomno, *ſatyriaſim*, ſive penis tentiginem cum effreni veneris cupiditate, *nymphomaniam*, ſive furorem uterinum, *tarantiſmum*, *hydrophobiam*, & *rabiem*. En pavorem in ſomno confuſum cum ſatyriaſi, noſtalgiam cum furore uterino, tarantiſmum cum hydrophobia, cum ſiti, cum appetitus aucti vitiis, cum rabie; morbis, ni fallor, toto coelo diſtantibus. En monſtra, en profecto veſanias, hallucinationeſque novi ſyſtematis! Quemadmodum vero diverſos, alienoſque morbos una conjungi ſyſtematis ratione demonſtravimus; ſic eorum, qui licet affines, & proximi, tamen ſyſtematis ejusdem culpa disujnguntur, exemplum ex eodem auctore depromere non erit alienum. *In ordine I. claſſ. XI.*, in qua *inflammationes*, ſive *phlegmaſias* congeſſit, recenſentur *phlegmaſiæ muſculoſæ*, nempe *phleg-*

mone, ſive tumor inflammatorius, *cynanche*, *myoſotis*, *carditis*. In *ordine II. phlegmaſias membranaceas*, nempe *phrenitim*, *diaphragmatim*, *pleuritidem*, *gaſtritidem*, *enteritidem*, *epiploitidem*, *cyſtitidem* &c. In his duobus *ordinibus* cynanche, ſive angina, & pleuritis tantummodo verae, & legitimae, id eſt phlegmonodes, locum obtinent. Hinc anginarum, & pleuritidum reliqua genera, ſive ſpecies, uti angina ſpuria, catarrhalis, ulceroſa, gangraenoſa, convulſiva, paralytica, aliaeque; itemque pleuritis rheumatica, putrida, biliosa, verminoſa &c., licet ratione ſedis, & ſymptomatum ſimilitudine morbi prope connexi, ſyſtematis vi, ac violentia ſegregantur, & plerique ad alias claſſes rejiciuntur. Recte id fieri, & tironibus inſtituendis utile eſſe, aut clinicis ipſis commodum quis dixerit? Nimius eſſem, ſi ejuſmodi ſyſtematum noſologicorum vitia vellem percurrere. Satis erit exemplum aliquod adhuc ſpecierum pene innumerabilium adducere, quae a quibuſdam ponuntur, &, fere dixerim, temere multiplicantur. In primis illae ſupervacuae videntur, quae a levi aliquo adjuncto ſymptomate deſumuntur. Errare etiam non leviter ii videntur, qui quodlibet ſymptoma pro morbo accipiunt. Oſcitatio, pandiculatio, horror febrilis iis pro tot morbis ſunt. Quae res ſane morborum non modo genera, verum etiam ſpecies ſine ullo emolumento adauget in infinitum. Quapropter non noſtrum, ſed Cl. Ludwigii judicium velim audiatur. Is enim poſt recenſionem ſyſtematis noſologici

ſologici à SAGARIO editi, *ſi vero*, inquit, *nobis liceat dicere, quid nos ſentiamus de hoc libello, ac de Cl.* SAUVAGES, *omnibuſque aliis ejuſmodi libellis hac methodo conſcriptis, intelligimus quidem inſignem hujus rei difficultatem, ſummamque in ea ſtudii aſſiduitatem, potiſſimum in* B. SAUVAGES *Noſologia methodica; tamen non poſſumus non fateri, has nimias ſymptomatum diviſiones plus confundere, quam erudire, atque vero diviſionis fundamento talia ſyſtemata deſtituta nobis videri* (*a*). Ad LUDWIGII ſententiam propemodum accedit ALBRECHTUS THEAR, eos affirmans, qui diviſiones morborum a ſymptomatibus conficiunt, utplurimum devios, tranſverſoſque agi; quia idem morbus, eademque ex cauſſa ortus pro aegrotantis, conſtitutionis, aetatis, vitae generis, & curationis diverſitate plurimum varietatis habet, & diverſa itidem ſymptomata ſuſcipit: & contra morbos plane diverſos in multis ſaepe ſymptomatibus convenire; atque idcirco, ſi ob ſolam ſymptomatum convenientiam ſub eadem ſpecie, & nomine comprehendantur, confundi morbos omnino diverſos neceſſe eſſe (*b*). Quas ob cauſſas ſatius viſum eſt, morbos ſingularum corporis partium digerere eo prorſus

*

(*a*) *Comment. de reb. in med., & ſcient. nat. geſt. Vol. XVIII. P. 3. p. 451.*

(*b*) *De actione ſyſtem. nervoſ. in febrib. §. 2. p. 5. n. a. & n. b.*

ordine, quem loca ipſa praebent. Quilibet enim earum morbus non modo aegris, verum etiam medicis ſe oſtendit imminuta, aut depravata, aut deficiente actione, & functione alicujus partis. Si ſinguli morbi, in quibus actio, & functio illa laeditur, unus poſt alium explicentur, ſignaque tradantur, quibus diverſa laeſionum genera pateſcunt, atque haec omnia medentis memoria teneantur, citius, promptius, faciliuſque, me quidem judice, is poterit conjicere, quo morbi genere quis laboret; quam ſi ſparſim, & paſſim morborum ſpecies, & differentiae expoſitae ſint, variiſque, & diſſitis ex locis, ſive claſſibus conquiri debeant. Placuit etiam morbos potius deſcribere, quam definire, quod eorum cauſſae proximae plerumque ignorantur; atque ideo rectius ex phaenomenis, quam ab eſſentia, ut ZIMMERMANNIUS (*a*), LOCKIUS (*a**), & NIETCHIUS (*b*) judicant, deducuntur. Species, & differentias perpaucas admiſimus, ne in idem vitium, quod in aliis damnavimus, incideremus; & ut plurimum eas a cauſſis evidentibus deſumpſimus, quod etiam ab aliis magnae auctoritatis viris probari (*c*) videmus. Quanquam vero parciſſimi fuerimus in conſtituendis generibus, ſpecie-

(*a*) ZIMMERM. *De l' experienc. T. I. p. 296.*
(*a**) *De Intell. human.*
(*b*) *Pathologia &c.*
(*c*) ZIMMERM. *l. c. p. 302.*

bus, & differentiis, inaudio tamen eſſe non nullos male feriatos, laboriſque impatientes, qui alta voce, fluentibuſque buccis exclamant, artem noſtram breviorem, facilioremque reddendam eſſe, nec talem effici tot diviſionibus, differentiis, praeceptis, cautionibuſque, quibus hae noſtrae Inſtitutiones iis abundare videntur; imo diſcipulos copia, & difficultate rerum a Medicinae ſtudiis deterreri, & prope ad deſperandum adduci, vix fore unquam, ut ad ejus acquiſitionem perveniant; praeterea, cuncta haec ſupervacua, & fere inutilia eſſe, cum ſine his complures Medici & honores, & opes, & nominis celebritatem ſibi compararint. Sed qui ita obſtrepunt, nae faciunt, ut nimis intelligendo nihil intelligant. Diviſiones utique, & differentias aut nimias, aut mente ſubtilius confictas, naturiſque morborum haud reſpondentes, nos ipſi rejecimus; idque adeo verum eſt, ut ſi conferantur cum iis, quas Noſologi quidam habent, facile calumnia appareat. Paucas vero, & neceſſarias, quales ad clariorem rerum intelligentiam nos non modo poſuimus, verum etiam in ipſis aegris demonſtrare Tironibus nunquam deſtitimus, quamdiu in Noſocomio Ticinenſi eos ad clinicem inſtituere nobis incubuit, quis reprobet, quis miſſas faciat, cum ſine his nulla ars, nulla diſciplina exſiſtere, ac doceri unquam poſſit? Ultro quidem fatemur, hiſce, multiſque aliis de cauſſis medicinam & longam eſſe, & perdifficilem. Atqui fietne facilior, & brevior omiſſis iis, quae

cum eadem conſerta, & fere connata videntur? Nonne potius manca, mutila, imperfecta, atque inanis? Nemo unus in reliquis artibus neceſſarias notiones, diviſiones, ſubdiviſiones, differentiaſque e rerum ipſarum ſinu petitas aut praeteriit, aut praetereundas unquam duxit. Licet his uti oratoribus, & phyſicis; licet botanicis; licet chemiae magiſtris: ſoline medicinae non liceat? Quid, ſi non in iſtarum rerum neglectu, non in praeceptorum inopia, & jejuna, quaſi dixerim, delibatione conſiſtat Medicinam faciliorem reddendi ratio? Velint, nolint lepidi iſti criminatores, nulla alia ratione ex longa brevior, & difficili facilior, ex obſcura planior, expeditiorque medendi ſcientia evaſura eſt, quam ſi apto, concinno, perſpicuo, commodoque ordine univerſa exponatur; ſi de ſingulis clarae, diſtinctae, &, quod ajunt, adaequatae notiones praeſtituantur; ſi morborum hiſtoria quam fieri poteſt abſolutiſſime tradatur; ſi hypotheſes, commentitiaeque opiniones devitentur; ſi dubia, incerta, & controverſa, niſi dilucidari queant, exulare jubeantur, aut a veris, certis, demonſtratiſque ſeparentur; ſi facta, & obſervata omnis aevi memorentur; morbi a morbis diſtinguantur, eorumque ſpecies, & differentiae, variique gradus notentur; ſigna, quibus praeſentia cognoſci, futura praedici poſſint, nec generalia tantum, ſed peculiaria, & propria cujuſque aegrotationis proferantur; & demum curatio pro differentiarum, cauſſarum, temporum, graduum, locorum,

aetatum, ſexuum, temperamentorumque ratione accommodatiſſima omnium perſcribatur: quod ſine praeceptis, ſine exceptionibus, cauteliſque multis fieri profecto nequit. Sic difficultates, ſic impedimenta, quibus ars implicatur, difficiliſque, & longa redditur, utique expediuntur, & propemodum evaneſcunt. Equidem haec omnia praeſtare pro viribus ſtudui. Num ſcopum attigerim, meum non eſt judicare: judicent vero velim qui aut longa annorum ſerie multis aegris medicinam fecerint, aut contra ii, qui e ſcholis egreſſi primum clinicae manum admovent. Illi facile agnoſcent, an naturam ubique ſecutus ſim, & ad lydium experientiae lapidem omnia temperaverim; hi vero perſpicient, utrum quae a nobis propoſita, & ſcripta ſunt cum iis, quae in aegrotantibus obſervant, ac deprehendunt, omnino conſonent, dubiiſque in rebus, atque obſcuris aliquid lucis ſibi inde affulgeat. Utrorumque igitur iſtorum ſtare malo, quam aliorum judicio. Reliqui lucubrationes noſtras deprimant, abjiciant, arceantque a ſe, per me licet. Quaeritent, ut ſolent, Compendia, Enchiridia, Spicilegia, in quibus & ſumma morborum genera brevibus, contractiſque deſcriptionibus adumbrata, & generales quaſdam medendi rationes, perſaepe empiricas inveniant; quae legi facile, & addiſci vel ab iis poſſint, qui ad medicinam nequaquam rite inſtituti ſunt, neque ei nomen dedere. Se hinc in medicos levi negotio, & ſine multo labore, ac ſtudio erigant; morbos

ad pauca capita redactos e prima facie ſine haeſitatione, & audacter definiant; de multiplici cauſſarum varietate nec multum laborent, nec diligenti indagatione adhibita operam perdant; unam quamcunque, quae primum ſe ſe offert, arripiant; hanc mordicus, quam ſemel ſtatuerint, ſuſtineant; ſalutem omnibus circulatorum non diſſimiles promittant, ſuis arcanis, & antidotis confiſi; verbo experimenta per mortes faciant. Quod ſi hac facili, & plana artis brevitate fiat, ut in cognoſcendis, declarandiſque morbis turpiter erraverint, cadaverum ſectione eorum errores detegente, aut in vita, & morte praeſagienda temere ſe geſſerint, exitu rem non comprobante (quod ſaepe iis accidere novimus); animum tamen nequaquam deſpondeant, pergantque ſine verecundia gloriari, ſe breviorem, faciliorem que medendi diſciplinam facere. Nos contenti erimus paucis, ſolertibus, veri, rectique ſtudioſis lectoribus; quibus ſcilicet perſuaſum eſt, non ſine aſſiduo, & pene improbo labore medicinae ſcientiam acquiri poſſe; nec ullibi eam eſſe, niſi ubi magna animi contentione, ſummaque induſtria apud aegros exercetur, & colitur.

INDEX CAPITUM.

CAP. I.

De Dolore Capitis. pag. 1.

CAP. II.

De Hydrocephalo, & Spina biſida, ſive *aqueo ſpinæ tumore.* pag. 28.

CAP. III.

De Agrypnia, ſive *Pervigilio.* pag. 43.

CAP. IV.

De Apoplexia. pag. 47.

CAP. V.

De Catalepſi, Ecſtaſi, & Somnambuliſmo. pag. 103.

CAP. VI.

De Sphaceliſmo Cerebri HIPPOCR., ſive *Cephalitide.* pag. 119.

CAP. VII.

De Delirio, variiſque ejus generibus. pag. 127.

CAP. VIII.

De Nervorum diſtentione, & rigore. pag. 165.

CAP. IX.

De Vertigine. pag. 215.

CAP. X.

De Ophthalmia, aliiſque oculorum vitiis. pag. 221.

CAP. XI.

De Gravedine, Coryza, & Phlegmatorrhagia. pag. 251.

CAP. XII.

De Narium hæmorrhagia. pag. 255.

CAP. XIII.

De dolore Aurium, & quibuſdam auditus vitiis. pag. 261.

CAP. XIV.

De Odontalgia. pag. 267.

CAP. XV.

De Tumore glandularum parotidum, & maxillarium, vulgo Orecchioni. pag. 270.

CAP. XVI.

De Gloſſite, ſive *linguæ inflammatione.* pag. 281.

CAP. XVII.

De Angina. pag. 283.

TYPOGRAPHUS LECTORI SALUTEM.

OPeræ pretium duco te, Lector, monere, tertio hoc Volumine ad umbilicum pene perducto, Cl. Auctorem hujuſmodi aurearum Inſtitutionum ſummo cum Reipublicæ detrimento, omniumque mœrore, nimis heu! immaturo fato ereptum eſſe. Ex abſceſſu dexteri renis, & veſicæ quaquaverſum ſcirrhis ſcatentium, adſitarumque partium vitiis, quibus jampridem laborabat, celerrima tabe confectus interiit XII. Kal. Januar. labentis anni MDCCLXXXV. vix primum, & ſexageſimum annum agens. Tridenti in Cenomanis nobili loco natum eum FELIX PERGERUS *primum ad medicinæ ſtudium allexit, ejuſdemque imbuit rudimentis. Patavium inde profectus in tam illuſtri Lyceo Auditor fuit: mox Bononiæ, in qua tum medicinæ Proceres florebant* LAGHIUS, AZZOGUIDIUS, LAURENTIUS, BECCARIUS, *aliique, totum ſe ſcientiæ naturæ, & medicinæ addixit; tantumque profecit, ut laudatus* BARTHOLOM. BECCARIUS, *qui eum alta mente, & optima voluntate præditum noverat, magnam de illo præconceptam exſpectationem habuerit. Quam porro nedum adæquaſſe, ſed longe admodum viciſſe impoſterum comprobavit eventus. Idque centies* BECCARIUS *ipſe teſtatus eſt, poſteaquam eodemmet cohortante apud Faventinos in Æmilia medicinam facere aggreſſus, eo in munere tam præclare ſe geſſit, ut a Faventinis non modo, quibuſcum XX. ferme annos conjunctiſſime vixit, ampliſſimis ſtipendiis, ac civitate donatus ſit; verum etiam in honore ſit habitus a pluribus ſpectatiſſimis S. R. E. principibus, quos inter meminiſſe ſat erit* BARNIUM, CRESCENTIUM, SERRAM *Ferrarienſis ditionis,* BOLOGNETTUM, *utrumque* ODDIUM, STUPPANIUM, BORROMEUM *Æmiliæ, ut appellant, de Latere Legatos, utque ceteros ſilentio prætercam, Rom. Pontifices Max.* CLEMENTEM *XIII., & XIV., quorum alter eum laudibus, & privilegiis exornavit, alter vero in Ferrarienſi Athenæo recens inſtaurato, ſcutatis ſeptingentis conſtitutis, medicinæ profeſſorem deſignavit. Incredibile dictu eſt, quanta ad eum frequentia ægri undique adventantes, veluti ad oraculum adirent, & ni coram, ſaltem per epiſtolas e finitimis, diſſitiſque provinciis opem aliquam implorarent,*

& quot eum etiam magni nominis medici conſulerent! Crebris autem medicis lucubrationibus, librisque editis majorem in dies ſibi nominis celebritatem comparaverat; quando CAROLUS FIRMIANUS, M. THERESIÆ AUG. *in Gallia Auſtriaca Tranſpadana Legatus, Ticinenſis academiæ ſtudia e ſqualore, in quo jamdiu jacuerant, reſtituere cogitans (digniſſima ejus virtutis cogitatio!); confeſtim* BURSERIUM *Faventia Ticinum honeſtis conditionibus conductum vocavit, eique chymiæ, primum ibi inductæ, tradendæ, medicinæ, ut ajunt, practicæ e ſuggeſtu explanandæ, ſimulque in noſocomio clinices Tironum commodo primo itidem exercendæ provinciam demandatam voluit. Quo ſucceſſu, & quanta animi contentione tot injuncta ſibi graviſſima munia fuerit exſequutus, ſane nemo unus ignorat. Iſta etenim in omnium oculos verſata ſunt, & vivunt adhuc teſtes locupletiſſimi non ii tantum, quibus arcanos medicinæ fontes aperuit, quique e longinquis regionibus confluebant, ut eum audirent, quam ipſimet ejus in diſciplinis tradendis Sodales clariſſimi, qui eum mirifice coluerunt ob ſingularem doctrinam, honeſtatem morum, animi candorem, ſuavitatemque ſermonis. Teſtes item medici Ticinenſes, a quibus ſponte in eorum Collegium honoris cauſſa eſt cooptatus; teſtes univerſa Civitas & Provincia; teſtes denique omnium ampliſſimi hactenus ab eo editæ de febribus, & morbis doctiſſimæ Inſtitutiones. Decennio, quo in hoc publice docendi munus incubuit, tertium adlectus eſt omnium conſenſu moderandi Gymnaſii Rector, ad cuius incrementum, & gloriam non minus contulit ſtudii, quam vigilantiæ ad diſcipulos in officio prudentiſſime continendos. Hinc plurimum gratiæ iniit apud omnes, & præſertim ab Inſubrica Præfectura, atque a ſupremis rei litterariæ curatoribus. Ad cujus laudes amplificandas acceſſit tandem, quod Auguſtiſſima M.* THERESIA *illius fidei, probatæque virtuti concredita voluerit duo cara capita,* FERDINANDUM *nempe F., & M.* BEATRICEM ATESTIAM *par conjugum rariſſimi exempli. Quare Mediolanum divertens deputavit in lucro eſſe, ab illo ſibi jucundiſſimo muſarum domicilio diſcedere (ubi magnum ſui reliquit deſiderium), ut valetudinis optimorum Principum tuendæ honorifica munia obeunda ſuſciperet. Neque profecto de ulla alia re magis anxius deinceps fuit, quam de eorum incolumitate, & ſalute. Et quamvis ne minima in eo*

quidem deſideraretur diligentia, quandoque tamen ſubverebatur, ne ſibi deeſſe videretur. Ideo nec vigiliis, neque ullis, qui ad optatum hunc finem conducerent, laboribus pepercit; etiamſi parum firma uteretur valetudine. Officii ſui adimplendi ſollicitudo tum maxime enituit, quum Regiam Sobolem *ab eo ſervatam amantiſſimi* Parentes *gratulati ſunt, idque honorificentiſſimis verbis, gratique erga eum animi ſignificationibus ſæpius teſtati ſunt. Septennium in aula traduxit ſuis heris apprime carus, ſummis & infimis acceptus. Aſt mors, quam nemo evadit, ipſum quoque invida de medio tulit, qui tot ei palmas præripuerat. O hominem hercle dignum, qui nunquam moreretur! Ejus funus obortis lacrymis, quo nihil ſane ſplendidius, ac laudabilius memoriæ illius accidere poterat, veræ indolis regiæ Principes ipſi mox memorati ſunt proſecuti. Jacturam tanti viri nemo non ſenſit in Civitate; etenim doctrinæ laude, qua plurimum valuit, haud amplius excelluit, quam oris, ſermoniſque comitate, atque urbanitatis officiis, ita ut ad devinciendos ſibi omnium animos factus vere a natura videretur. Dolorem levare in communi luctu unice poteſt, mi Lector, quod offero tibi tertio hoc volumine, munus, cujuſque dulciſſima uſura diutius tibi perfrui licebit. Hac igitur fruere mecum, donec parentur, quæ in promptu ſunt Cl. A., de morbis pectoris, & imi ventris volumina. Primo fortaſſe intuitu non ita elaborata, & perfecta eadem Tibi videbuntur, ut adamuſſim reſpondeant ſuperioribus libris, quos vivens auctor, dum adhuc ſub prælo eſſent, novis identidem animadverſionibus locupletare ſolebat; verum niſi ea omnia, quæ ſecum forte animo reputaverat Auctor, exhibuerint, optimis certe doctrinis, & præceptis eadem referta erunt, eumdemque lucidum ordinem invenies, unde ex iis uberes fructus colligere facile queas. Vale.*

Mediolani III. Kal. Jan. MDCCLXXXV.

CAPUT I.

DE DOLORE CAPITIS.

§. I.

DE morbis, qui certas, & potiſſimum interiores ſedes habent, acturus, ut ordine quodam pertractentur, initium faciam a capite, ſublimi, ac nobili illa veluti arce, qua mens, ejuſque facultates recondi videntur. Et protinus inter vitia, quibus illud obnoxium eſt, primum ſe ſiſtit *dolor*, ad ſentiendi facultatem proprie ſpectans. Is generatim non una ab omnibus ratione definitur; quamquam recte, ut ego arbitror, ii ſentire videantur, qui eum *triſtem ſenſationem* exiſtiment, *quam ea ratione mens percipit, ut eam referat ad partem corporis, cui ex cauſſa aliqua ſive externa ſive interna, vis præter naturam infertur* (*a*). Speciatim ergo qui ad caput attinet, definiri poterit moleſta, atque inſolita quaedam gravitatis, punctionis, diſtentionis, compreſſionis, pulſationis, vel ſimilis alius ingratae ſenſationis totum caput, aut ejus partem afficientis perceptio. Haec autem reſpondet peculiari cuidam ignotae, & ſenſibus imperviae mutationi, quam *ſenſorio communi* vis aliqua impreſſit, interdum adeo validae, atque inhaerenti, & fixae, ut poſt etiam ceſſantem, aut amotam cauſſam, doloris, quamcumqne ipſe tenuerit partem, idea, ſive imago ſupereſſe, atque animo obverſari queat, quod in primis mutilati aliquo membro (*b*) experiuntur.

Definitio doloris in genere.

Definitio ejuſdem in ſpecie.

(*a*) CALDAN. *Inſtitut. Patholog. Cap. XXI.* §. 304. (*b*) *Id. ibid.* §. 306. *p.* 232., & VANSWIETEN *in Aphor.* BOERHAAV. *de cogn. & curand. morb.* §. 220.

§. II.

Differentiae ex modo. Hinc pro ratione iſtiuſmodi *ſenſationis* (§. I.) dolor capitis vel *obtuſus*, & *gravis* eſt, vel *lancinans*, & *pungens*, vel *diſtrahens*, vel *premens*, vel *pulſans*, vel *dilacerans*, & ſic porro. Praeterea ſi dolor recens ſit, aut a cauſſis evidentibus, non tamen nimis violentis fiat, Κεφαλαλγία pleriſque nominatur; ſi inveteratus, & pertinacior, Κεφαλαία; ſi unum dumtaxat capitis latus affligat, ἡμικρανία; demum *continuus*, vel *periodicus*, prout continenter diſcruciat, vel ſtatis quibuſdam horis, aut temporibus accedit, aut recrudeſcit, & paribus intervallis deſinit, aut ſe ſe remittit. Eſt quoque qui peculiarem locum torquet, ſpatioque exiguo, quod ovi fere magnitudinem adaequet, continetur, & tunc *ovum* a quibuſdam appellatur; *clavus* vero, cum nempe intolerabile doloris genus eſt, & multo minus ſpatium occupat, acuti veluti clavi alte defixi ſpeciem referens. Ac quoniam hic poſterior foeminas frequenter hyſtericas corripit, ideo *clavus hyſtericus* vulgo vocitatur.

Cephalalgia. Cephalaea. Hemicrania. Continuus. Periodicus. Ovum. Clavus. Clavus hyſtericus.

§. III.

Dolor internus, & externus. At modo interiores, modo exteriores capitis partes dolor afficit; hinc aptiſſime dividitur in *internum*, aut *externum*; quod plurimum intereſt recte dignoſcere. Obſervatio autem edocuit, non ſemper ejus cauſſam capiti inſidere, ſed quandoque aliis diſſitis partibus, ex quarum cönſenſione caput laborat. Quare, prout una, aut altera ratione dolor fit, alia hinc oritur ejus diviſio, videlicet in *idiopathicum*, aut *ſympathicum*. Nec deſunt qui, praeter hujuſmodi differentias, alias atque alias excogitarunt pro originis, cauſſarumque varietate. Hinc non inepte diſtingui ſolet in *protopathicum*, ſive primarium, *deuteropathicum*, ſive ſecundarium, in *ſymptomaticum*, *febrilem*, *inflammatorium*, *ſanguineum*, *bilioſum*, *pituitoſum*, *rheumaticum*, *catarrhalem*, *arthriticum*, *ſcorbuticum*, *venereum*, *hypochondriacum*, *hyſtericum*, *convulſivum*, & demum

Idiopathicus, & ſympathicus. Aliae differentiae.

ETTMULLERO duce in *calidum*, & *frigidum*, quamquam plures ex his ad priores illas referri quodammodo poſſint.

§. IV.

Cauſſae proxiores.

Ad cauſſas, quae proxime dolorem capitis efficiunt, redigitur quidquid partes ſive interiores, ſive exteriores, ſentiendi facultate praeditas urget, diſtrahit, divellit, comprimit, erodit, aut quocumque alio modo irrìtat, ac laedit. Quo ſpectant vehementior ſanguinis motus, aut nimia copia, aut congeſtio, exteriorum partium, communium velamentorum, muſculorum, aponeuroſium, pericranii, aut interiorum, meningum videlicet, & cerebri vaſa, & cellularia quandoque ſpatiola, atque alia receptacula diſtendens; ſerum accumulatum, praeſertim acre, aut confertim, & repente effuſum, in primis intra membranas, & ventriculos; inflammatio; eryſipelas; cacochymia ſcorbutica, venerea, pituitoſa, arthritica, rheumatica; acritates herpeticae, ſcabioſae, varioloſae, & alìus generis; virus Plicae polonicae, praeſertim repulſum, aut retentum*; metaſtaſes variae; tumores; abſceſſus; exoſtóſes; tophi; caries; mala cranii ipſius conformatio; dura mater indurata, aut oſſea facta; ejuſdem proceſſibus innatae oſſeae ſquamae, aut verrucae, durae, acutae, pungentes; lapilli alicubi concreti; ſuturarum defectus; ſpaſmi quicumque liberum humorum circuitum impedientes; atque alia hujuſmodi, quae cum proxime, tum remote comprimendo eas partes, quae nervis, atque adeo ſenſu pollent, aut irritando, & convellendo dolorem excitare multimodis poſſunt **.

* Quamquam capilli in Plica polonica maxime vitientur, & in caudas horribiles conferruminentur, non tamen huic morbo inter morbos capitis locus a nobis datur, quia ad morbos totius corporis, & ad peculiare cachexiae genus ſpectare nobis videtur. De Plica vero polonica egregie ſcripſerunt multi, ſed prae ceteris HERCULES SAXONIA, *Tract. de Plic.*, DANIEL SENNERTUS, *oper. T.* 3. *p.* 849. EPHEMERID. *N. C. Dec.* 1. *an.* 6. *p.* 190. SAILLANT *mém. hiſtoriq. ſur la maladie ſinguliere de la Veuve Melin lû à la faculté de Méd. de Paris au prima menſis de Fevrier* 1776. Sed in primis eminet Cl. VICAT, ſcriptor recentiſſimus, cujus libellus *de la Plique Polonique*, Lauſannae editus ann. 1775. apud *Franc. Graſſet*, lectu videtur digniſſimus.

** *Maximi dolores capitis viſi ſunt*, inquit illuſtris HALLERUS ex fide, atque obſervationibus complurium medicorum indubiae auctoritatis, *naſci a*

cortice cerebri inflammato ; a ſanguine in cerebro effuſo ; a fungoſa caruncula ſub cranio ; a grumo ſanguinis corpus ſtriatum , & corpus calloſum comprimente ; a glandula ſcirrhoſa ad proceſſum falciformem ; a ſanguine in ventriculum anteriorem congeſto ; a calculo pinealis glandulæ ; a ſcirrho cerebelli ; a duro corpore , quod calloſo corpori inſidebat ; a cerebri labe putrida , aut ichoroſa , aut abſceſſu ; a ſero in ventriculis ſtagnante , & cum corrupto cerebro , aut cum tumore ſcirrhoſo conjuncto ; a ſtilo in cerebro latente ; a verme in cerebello abſcondito ; a cerebelli abſceſſu ; a carotidibus oſſeis , & calculoſis ; a ſanguine demum unice per frigidum balneum in caput compulſo &c. Element. Phyſiolog. T. IV. lib. X. ſect. VII. §. XX.

§. V.

Polypi ſinuum venoſorum.

Praecipue hae ſunt cauſſae (§. IV.), quas cadaverum diligentior anatome pluries invenit, & hiſtoriae medicae conſignavit. Non pauci tamen ex Medicis, qui fama doctrinae inclaruerunt, non dubitant, quin ſanguis in ſinibus quoque durae meningis in polypos interdum concreſcat, circuitui humorum obicem ponat, per venas reditum retardet, & cauſſam doloris praebeat. Quod ſane non valde a vero abeſſe videtur, in iis praeſertim, in quibus vitiata ſinuum ſtructura, & laxata praeter naturam compages ſic ſanguinis motum lenteſcere ſinit, ut fibroſa pars, atque ad concreſcendum proclivior a reliquis ſecedat, paullatimque, uti ejus natura fert, compingatur. At incertum admodum putaverim, ubi ejuſmodi polypi in cadaveribus inveniuntur, an ante mortem in ipſis exſtiterint, num vero a morte ſolum concreverint. Ubi ante mortem reapſe exiſtant, tunc dolorem ſecundum ſinuum longitudinem, & directionem protendi contendunt. A vitiis vero malae conformationis, & praeſertim a durae Matris, ejuſque appendicum

Cephalea contumax unde? Item hemicrania periodica pertinacior?

oſſea duritie derivandas non raro contumaciſſimas quaſdam cephalaeas, atque hemicranias periodicas, quae nullis remediis auſcultant, ſuſpicatur aequiſſimus harum rerum judex MORGAGNIUS (*a*).

(*a*) *De ſed. & cauſſ. morb. epiſt. I. n.* 11.

§. VI.

An vermes doloris capitis cauſſa?

Inter cauſſas doloris capitis vermes etiam in cerebro nidulantes recenſeri ſolent. At hujuſmodi opinio, ut falſa, rejicitur a

Cl. MORGAGNIO (*a*). Non enim eos in cerebro reperiri poſſe ipſe credit, niſi in illud extrinſecus irrepſerint; neque vermibus, aut *Tabacci* fumo, ejuſve pulveri, ut vulgo opinantur, in cranii caveam ullum patere aditum, niſi ulcere naribus, aut calvariae oſſibus exeſis via illuc paretur; quod utique rationi valde conſentaneum videtur. Attamen poſtquam quorumdam illuſtrium naturae ſcrutatorum oculi plus, quam lyncei animalcula viventia in brutorum cerebro, in hydatidibus, aliiſque viſceribus detexerunt, prudentis hominis erit hac ſuper re omne judicium cohibere, donec dies certiora protulerit.

(*a*) *L. c. n.* 9.

§. VII.

Vermes in caveis narium, & ſinuum frontalium.

Id unum non inficiamur, ſaepe narium, frontaliumque ſinuum cava, aliaque loca ſub cute poſita obſideri, incolique a vermibus aut illuc clanculum illapſis, aut ex ovis ibi depoſitis demum natis, qui rodendo atrociſſimum quandoque dolorem pariunt, quamcumque medelam ſpernentem, nec prius deſiturum plerumque, quam foras prodierint. In id prae ceteris incidunt mali genus, qui variis muſcarum, praecipue tabanorum, atque aſilorum, & fortaſſe etiam papilionum ſpeciebus objiciuntur, nec ſemper ſibi cavere ab ejuſmodi hoſtibus poſſunt, dum ſub dio in campis, aut pratis humi proſtrati, & labore feſſi ſomno occupantur. Nam tunc in eorum naribus, aut circa proximas partes ab his animalculis ova, unde vermiculi deinde excluduntur, aut vermes ipſi, nam quaedam vivipara vere ſunt, deponuntur; aut inſpiratione intro adducuntur, ibique locata, atque alta adoleſcunt. Ova etiam inſectorum, quae in floribus depoſita fuerunt, flores incaute olfaciendo in nares attrahi poſſunt, ibique excludi. Hujuſmodi exempla exiſtunt apud FERNELIUM (*a*), TRINCAVELLIUM (*b*), ROLFINCKIUM (*c*), alioſque admirabilium obſervationum collectores (*d*). Imo quandoque evenit, ut lumbrici ipſi ſurſum repentes, in cava narium perveniant, ibique conſiſtant *, doloremque capitis procreent.

(*a*) *Patholog. l. V. cap.* 7. (*b*) *l.* 9. *cap. IV.* (*c*) *De dolore capit.* (*d*) Videatur in primis JOHAN. AUGUST. WOHLFARTI *Obſervatio de vermibus per nares excretis*, *Hal. Magdeb.* edita *ann.* 1768., in qua non ſolum vermes ab

eo viſi, ſed ab aliis etiam notati referuntur. Ipſe enim *vermes ex ſiniſtra cavea narium ſenis ſeptem & ſexaginta annorum per octiduum pertinaci cephalæa, & dexteri capitis lateris tumore excruciati, prægreſſa narium per triduum continuante hæmorrhagia, excretos narrat. Prodierunt vero cum levamine ægri vermes hujuſmodi ad duodeviginti, albidi omnes, qui vaſe vitreo terram continente incluſi, paucis diebus interjectis in erucas ſubnigras, & duras mutati, integro menſe elapſo, muſcas dederunt oculis ſubrufis, antennis filiformibus. Vermes corpus habebant undecies interſectum, in capite uncos binos, anguliformes, nigros, duros, mobiles, quibus dum inter rependum poſteriorem corporis partem attrahere contendunt, caput firmant, eoſque alias ita retrahunt, ut plane lateant. Ultimæ interſectioni depreſſio inerat cum duobus ſtigmatibus, totoque corpore pilis nigris, brevibus, & ſparſis ſcatebant.* Auctor autem in ſene hoc genitos eſſe exiſtimat, quod *muco de naſo dormientis forte propendenti impoſuerit ſua ovula muſca quædam, quæ una cum muco retracta, inque ſinibus frontalibus fota vermes excluſerint.* Comment. de reb. in ſcient. nat. & medic. geſt. Vol. XVII. p. 159. & ſeqq. Non abſimilem obſervationem habet cel. RAZOU, quae legi poteſt in ejus *Tabulis noſologicis p.* 265. gallica lingua evulgatis. In *commentariis* etiam *medicis, & philoſophicis ſocietatis medicæ Edimburgenſis T. 2. P. 3. p. 65. 66. edit. Venet.* vermes ſcolopendris ſimiles, ſeſquipollicem longi e naribus excreti ex fide Cl. HILLII, & MONROI referuntur. Ante aliquot annos GELMETTIUS, Medicus Mantuanus longe praeſtantiſſimus, qui clinicen in Noſocomio Ticinenſi me duce, dum ibi eam profitebar, excoluerat, hiſtoriam cephalalgiae intolerabilis per tres vermiculos excretos tandem domitae mecum communicavit. Hi autem vermiculi, non e narium cavo prodierunt, ſed ex tuberculo, quod ad apicem naſi paullatim extrorſum proruperat. Frontem primum dolor torſerat, deinde ad radicem naſi deſcenderat, atque tandem oborto ad apicem ejus, ut dixi, tuberculo, erumpentibuſque vermiculis penitus evanuit. Quos cum in vas vitreum demiſiſſet, ſervaſſetque dies aliquos, ut metamorphoſim, ut putabat, ſubirent, magno cum animi oblectamento, utpote hiſtoriae naturalis ſtudioſiſſimus, eos in muſcas quaſdam nigras e majorum genere, quales equos inſectari ſolent, transformari vidit.

* Exſtat apud THOMAM BARTHOLINUM epiſtola J. LANGELOTTI, in qua deſcribitur ſequens obſervatio: *Foemina ruſtica cum per multum tempus diros ſenſiſſet capitis dolores, tandemque ii adeo increviſſent, ut inſtar maniacæ hinc inde diſcurreret, venit ad paſtorem pagi Neukirchen, famoſum tunc inter ruſticos medicinæ practicum, qui non ita pridem e vivis exceſſit, magnis clamoribus opem implorans. Is ſtatim conſuetum ſibi in cephalalgiis ptarmicum miſerculæ adhibuit, quo caput vehementer concuſſum una infauſtum hoſpitem loco movit, eque naribus exire compulit; quo facto immanis capitis dolor ſtatim conquievit.* Hoſpes autem iſte erat vermis *digiti medii longitudine. Epiſt. medicinal. cent. II. epiſt. LXXIV.*

De vehementi hemicrania fere per annum continua cum ſpaſtica palpebrae contractione, a verme in ſinu frontali hoſpitante orta, quae illico poſt eum egreſſum ceſſavit, mentionem facit SALTZMANNUS. *De verm. e narib. excuſſo* §. 5. Similem caſum auditor olim meus, nunc clinicus in patria feliciſſimus, DAVID BUZZIUS ad me perſcripſit. Laborabat vehementiſſima hemicrania Ruſticus quidam, cui, cum multa incaſſum adhibuiſſet, excreto demum lumbrico terete e naribus, mox rediit perfecta ſanitas.

§. VIII.

Hactenus de his obſcurioribus cauſſis ſatis. Reſtat, ut eas, quae remotiores ſunt, & magis apertae, breviter enumeremus. Tales univerſim cenſentur ſuppreſſae ſanguinis conſuetae evacuationes; intermiſſa venae ſectio in iis, qui ei aſſueverint; ulcera incaute exſiccata; graviditas; liquorum fermentatorum abuſus; inſolatio; calor; frigus; ventus; auſtrinae conſtitutiones; repletio; cruditates primarum viarum; lenta, & difficilis ciborum digeſtio; lumbrici, aliaeque vermium ſpecies ventriculum, aut inteſtina obſidentes; hypochondriaca, atque hyſterica affectio; odores acuti, & graves; nimia nervorum, ut vocant, ſenſibilitas *; vectio celeris per ſtrata inaequalia viarum; ictus caſus; contuſiones, & alia hujuſmodi.

Cauſſae remotiores.

* Hanc cauſſam jam cognoverat BALLONIUS. Nam in 2. *epidem. p.* 162., ut habet BONETUS in ſua epitome, *capitis*, inquit, *dolores quidam oriuntur ex acuitate ſenſus, quemadmodum quidam facile ſyncopiſant, & reſolvuntur ob acutiem ſenſus.*

Diagnóſis.

§. IX.

Externas affici partes cognoſcimus, ſi capilli quaſi rigent, & dolor ſolo eorum attactu, aut cutis compreſſione extrinſecus facta intenditur; ſi rubor, aut tumor aliquis oculis pateat, functionibus interim cerebri nihil, aut parum omnino laeſis. Contra ejus ſedem intra calvariam eſſe indicant contrariae notae: in primis tunc, cum dolore mens ſtupet, oculi caligant, aures tinniunt, aut gravius audiunt, aut ſtrepitum quemque moleſtius ferunt; imo, ſi GALENO credimus, dolor ad oculorum uſque radices porrigitur. Vox etiam ſubinde ſine ulla alia cauſſa ſubinde intercipitur; deglutiendi facultas laborat; muſculi cervicis, & mandibulas adducentes contrahuntur, & dolent; membra contremiſcunt; caput crebra vertigine tentatur, &, ſi vehementior morbus eſt, vomitus, aut vomendi conatus, & delirium tandem accedunt. Interdum tanta eſt interio-

Signa doloris externi.

Interni.

rum partium noxa, ut ad retinam, & tunicam choroideam propagetur, oculi lucis impatientiſſimi fiant, doleantque acriter, aut rubore ſuffuſi tumeant *, atque illacriment.

* Interdum oculi ita inflammantur, & tument ex hac cauſſa, ut ophthalmiam, & quidem uti primariam repraeſentent, quod ſequens hiſtoria comprobabit. Virgo annorum XXV., quae prope Divi Franciſci fanum habitabat Faventiae, menſe Novembri an. 1752. dolore acutiſſimo totam ſiniſtram capitis partem affligente correpta fuit, eoque quindecim ferme continuos dies vehementer ingemuit, quin medicam opem imploraret. Tandem cum ophthalmia oculus ſiniſter rubere, & tumere incepiſſet, nec quiete, & patientia quidquam malum remitteret, imo intra paucos dies ita increviſſet, ut univerſa exterior palpebrarum, & vicinarum partium facies in ingentem tumorem rubrum, & dolentem attolleretur; auxilium tunc primum quaeſitum eſt. Gena praeterea tota intumuerat, & rubore roſeo, qui digitis compreſſus albicaret, undique ſuffundebatur. Phlegmonen eryſipelatodem dixiſſes. Febris aderat valida admodum, & ſumma jactatio, atque anxietas. Palpebrae autem ob tumorem, inflammationemque ita claudebantur, ut oculi bulbus nec detegi, nec inſpici ullo modo poſſet. Protinus ea curatio adhibita, quae magnis inflammationibus convenit, extrinſecuſque mitiſſima emollientia impoſita ſunt. Poſt aliquot tamen dies phlegmonem ſuppuratio excepit, & rupto ſponte ad angulum oculi externum abſceſſu magna ſcaturiit vis puris foetentiſſimi, quod non modo ex cavo orbitae, & ex circumpoſitis oculo locis, verum etiam ex potiore genae parte, quando comprimerentur, ubertim effundebatur. Hinc brevi detumuerunt palpebrae, & proximae partes, ut oculus detegi, atque inſpici potuerit. Tunc tota adnata oculi membrana ruberrima, & tumidiſſima apparuit, ut corneae planum, veluti in Chemóſi, ſuperaret. Cornea nihilominus nitida, & pellucida videbatur. At pupilla juſto amplior erat, ut in mydriaſi, & omnis videndi facultas in eo oculo perierat. Quarto a rupto abſceſſu die acceſſit vehemens, univerſaliſque nervorum diſtentio, quae paullo poſt in reſolutionem deſiit, ſive paralyſim omnium membrorum cum ſenſuum omnium abolitione, reſpiratione languida, inaequali, & ſtertoroſa, pulſu exiguo, intermittenti, ac deficiente, & ſic intra breviſſimum tempus diem obiit extremum. Hora poſt mortem vigeſima quarta capitis anatome inita eſt. Tota adipoſa, & cellularis tela, quae ſub cute ad palpebras, orbitam, & genam ſpectat, uſque ad mandibulam inferiorem corrupta, ac deſtructa erat, & ejus loco ſpatium, quod inter oculi bulbum, muſculoſque ejus, & orbitae ipſius fundum interjacet, pure vero, & foetidiſſimo plenum. Oculus ſolus illaeſus videbatur, itemque contenti in eo humores. Cornea vero lucida nitorem, pelluciditatemque non nihil amiſerat. Reſecto cranio, lobus anterior, & ſiniſter cerebri uſque ad ventriculum ejuſdem lateris ſuppuratione magnam partem abſumptus cernebatur. Suppuratio autem totum nervum opticum circumibat, quin tamen ipſe nec extrinſecus, nec intrinſecus manifeſto labem oſtenderet; commucicabatque extrorſum cum orbitae cavo. Diſſectioni, uti morbo interfuerunt PETRUS PAULLUS DALLARMIUS, & LAURENTIUS BENEDICTUS, qui tunc clinices tyrocinium obibant.

§. X.

§. X.

Non modo ad oculos, verum etiam ad alia exteriora loca protenditur interdum dolor, quamquam interiores ſedes teneat; eo quod *dura meninx*, quando ipſa potiſſimam doloris cauſſam continet, etſi ſenſu carere videatur, per pericranium, & vaſa ſanguifera cum exterioribus partibus connexionem habet, aut quod nervorum adminiculo exteriores quoque in conſenſum trahuntur. Si profundior doloris ſenſus percipitur, cerebrum, & in primis ejus medullam altius affici, vexarique, plerumque ſignificat; neque abſurdum eſt, tunc *piam matrem*, quae laterales, & reliquos cerebri ventriculos, ejuſque baſim ſubtendit, maxime laborare (*a*), dummodo doloris ſedes non ipſa, ſed alba, & medullaris cerebri pars ab illa preſſa, diſtracta, aut aliter irritata intelligatur. Neque hinc mirum erit, ſi tum ad verticem quoque dolor excurrat, quia cerebrum quaquaverſum diſtentum ad verticem adprimi etiam poteſt, aut *pia mater*, quae illuc protenditur, eo ſcilicet loco ſentientem cerebri medullam laedit, ut ibi quoque non abſimilis moleſtiae ſenſus cieatur.

Quomodo externæ etiam partes conſentiant.

Signa doloris altius ſiti.

Sedes doloris in medulla cerebri.

(*a*) Morgagn. *l. c. Epiſt. I. n.* 7.

§. XI.

Sed ſingulas etiam cauſſas, a quibus dolor eſt, internoſcere oportet. Itaque ſigna cujuſque propria, quoad fieri poteſt, diligentiſſime nunc tradam. Ac primum a ſanguine fieri cephalalgiam oſtendunt plethóra; venarum, arteriarumque tumor; pulſus magnus, plenus, vehemens, aut quandoque ſuppreſſus; calor, & fervor circa frontem; pulſatio temporum; aurium tinnitus; lucis averſatio; faciei, aut oculorum rubor; temperamentum ſanguineum; aetas juvenilis; haemorrhagiae (*a*); & cauſſae, quae ſanguinis copiam auxerint, aut motum impetumque ejus ad caput allexerint, & concitarint *.

Singularum cauſſarum notæ.

Sanguinei doloris ſigna.

(*a*) Vandermond. *Recueil d'obſervations &c. T. 8. p.* 275.

* Non hic de eo dolore, qui inflammationis comes eſt, verba facimus. Inflammatorii enim opportunius meminerimus, ejuſque peculiaria ſigna afferemus, ubi de cephalitide, & phrenitide diſſerendum erit.

§. XII.

Signa ſeroſi, & pituitoſi.

Qui a ſeroſo humore, aut a pituita proficiſcitur dolor, plerumque in eos cadit, qui in temperamento phlegmatico, habitu corporis cachectico, & decolore, aetate ſenili, aut puerili donantur; eum vero anteceſſerunt cauſſae, quae aquei, & pituitoſi humoris illuviem inferunt. Pallet facies, & tumet; venae ſubſidunt; membra flaveſcunt, & frigent; abeſt calor, & pulſatio; aegri in ſomnum propendent, & jam antea torpore, vertigine, hebetudine, & ſopore plerumque laborarunt. Sed potiſſimum catarrhus, quo membrana pituitaria, aliaeque partes afficiuntur, adeſſe conſuevit.

§. XIII.

Dolor quando acutus, quando obtuſus eſſe poſſit.

DOLAEUS cum hujuſmodi dolore (§. XII.) conjungi docet gravitatis, ſive ponderis ſenſum, mentis ſegnitiem, ac ſtuporem: contra, ſi a biliоſo humore gignatur, acutum valde eſſe, imo lancinantem, inſignique calore ſtipatum. Ad DOLAEUM quodammodo accedit Cl. MORGAGNIUS (*a*), ubi doloris cum acuti, tum obtuſi cauſſam inquirit. Nam etſi paullo aliter rem ipſe explicet, cum eo tamen conſentit, dum putat, ſi in latere, quod dolor occupat, ventriculus aqua pura, atque inſipida repleatur, dolorem obtuſiorem exiſtere, licet plena ſint omnia: ſi vero impura, acri, aut ſalſa turgeat, acutum. Plenitudo quippe ſola non videtur doctiſſimo viro ſemper ſufficere ad dolorem acutum excitandum, niſi ſimul plenitudini acritas humoris adjungatur, aut plenitudo ea ſit, quae repente facta partes vehementer, & continuo divellat, dilaceretque. Quare vero ſaltem ſimillimum erit, acutum, pungentemque dolorem, cuicumque parti inſederit, fere ab acri, mordacique humore; gravem vero, atque obtuſum ab aqueo quidem, aut viſcido, ſed inſipido procreari.

(*a*) *L. c.*

§. XIV.

Vermes, atque inſecta animalcula (§§. VI. VII.) ſubeſſe ſuſpicabimur, ſi dolor fixus, & pervicax, qua radix naſi fronti adnectitur, aut qua alteruter ſinuum frontalium ſitus eſt, maneat, nullique remedio cedat; ſi frequens ſternutamentum corripiat; ſi nares areſcant, aut alterutra tantum plus juſto humectetur; ſi pruriant; ſi foetidus inde, aut ex ore odor exhalet, & vertigo ſubinde (*a*) recurrat. Signum vero magis proprium, & ferme peculiare doloris ab hac cauſſa illud ſaepe eſt, quod cum roſionis, & beſtiolae ſe ſe intus moventis ſenſu conjungi conſuevit. *Signa doloris a vermibus.*

(*a*) VOGEL. *Acad. Prælect. de cogn. & curand. morb.* §. 420.

§. XV.

Sympathicum capitis dolorem efficiunt vitia aliarum partium. Saepiſſime is a ventriculo originem ducit, vel etiam ab utero. Qui a ventriculo fit, anteriorem capitis partem magis occupat, plerumque a cruditatibus, aut a paſtu, aut a crapula aggreditur, eumque nauſea; oris amarities; vomitus materiae viſcidae, acris, acidae, aut bilioſae; dolores ventriculi, aut inteſtinorum; flatus; ructus, aliaeque cacochyliae in primis viis exiſtentis notae comitantur. Quibus caput ex hujuſmodi cauſſa dolet, ii vomitu, quem dixi, aut alvi fluxu levari ſolent: id quod minime idiopathice laborantibus ſolatio eſt. Jejunos utplurimum affligit; ſed in his ab aſſumpto cibo ſedatur, aut etiam ex toto evaneſcit, ablata nimirum per cibum ſpaſtica ventriculi affectione, aut temperato acri, irritantique ejus fomite. Lumbricos vero, aliaque vermium genera, a quibus dolor capitis ſympathicus non raro profluit, in inteſtinis latitare intelliges ex eorumdem propriis ſignis, alibi a nobis * recenſendis. *Signa doloris ſympathici.*

* Vid. *Volumen De Morb. imi ventris cap. de Vermibus.*

§. XVI.

Signa doloris ab utero.

Qui ab utero dolor capiti obvenit, verticem, occiputque magis divexat, & ſenſum veluti frigoris ibidem parit (*a*). Plerumque ſuppreſſis catameniis, aut difficulter fluentibus, maloque hyſterico ſupervenit. Vixque ab eo differt, qui ab affectis imi ventris viſceribus, vel ab atra bile, vel a nimia nervorum ſenſibilitate, aut ataxia dimanans hypochondriacos, ſenſibilioreſque homines infeſtat. Cum hujuſmodi dolore concurrunt ut plurimum ſpaſticae aliarum partium affectiones, & ſpeciatim extremorum, inferiorumque artuum frigus. Fereque perpetuum in eo eſt, ab exteriore compreſſione miteſcere, nervorum videlicet per eam ſenſu vel coercito, vel plane intercepto.

(*a*) BAGLIV. *Prax. med. l.* 1. *de dolore in gener. p.* 63.

§. XVII.

Signa hemicraniæ, ovi, & clavi hyſterici.

Saepe huc (§§. XV. XVI.) ſpectare videntur *Hemicrania*, *Ovum*, & *Clavus hyſtericus*. Hemicranicus autem dolor plerumque periodice accedit, deceditque, uti febris quotidiana, tertianave intermittens. Hinc non nulli febrem larvatam, aut topicam intermittentem vocant. Ad ſolis ortum plerumque incipit, vehementius deſaevit ad meridiem, ſole vero declinante remittitur, & deſinit. Idcirco morbus etiam ſolaris a quibuſdam nuncupatur. Interdum veſpertinis, aut nocturnis horis ſuos circuitus obit; ſed hoc quidem rarius contingit. Rariſſimum caſum vidit PETRUS SALIUS DIVERSUS, Medicus Faventinus ſui temporis celeberrimus, hemicraniam nempe quovis octavo die periodice revertentem, eamque curavit in Sacerdote quodam e Divi Dominici familia, qui ea *per tres annos continuos*, & *menſes ſeptem* atrociter excruciatus (*a*) fuerat. Octanae febri intermittenti diuturnae, cujus alibi (*b*) mentionem fecimus, quam ſimillimam diceres. Quandoque tamen *hemicraniam* arthritica labes, aut ſanguinea ſinuum frontalium congeſtio gignit; ſed tunc non adeo manifeſtos, & conſtantes circuitus

habet, & praeterea eorum morborum indicia non deficiunt. Sic quoque *ſymptomaticum*, aut *ſecundarium* capitis dolorem, uti *inflammatorium*, *febrilem*, *ſcorbuticum*, *venereum* a reliquis diſtinguere non erit arduum, ſi in primarii affectus, e quo veluti ex ſua radice germinat, praeſentiam ſedulo inquiſiveris, & per ſua ſigna detexeris.

(a) *Annotation. in lib.* ALTOMARI *cap. XII. p.* 394. ubi Cl. Auctor rem ita narrat: *Religioſus vir per tres annos continuos, & menſes ſeptem paſſus eſt hemicraniam in parte capitis dextera una cum ingenti, & acuto dolore circa temporalem muſculum, quæ unoquoque die Lunæ dicato ſemper eadem ferme hora invadebat. Exacerbatio ad viginti octo, aut triginta horas ad ſummum perſeverebat, quo tempore nec lumen aſpicere, nec ſtrepitum audire ſine manifeſta læſione, nec etiam cibum aſſumere, aut guſtare poterat. Hoc tempore elapſo, ſaniſſimus erat, omniaque munia tam naturalia, quam animalia feliciter obibat.* (b) *Volum. I. §. LXV.*

§. XVIII.

Quomodo diſtinguitur dolor a vitiis organicis genitus.

Multo difficilius plane eſt cognitu, quando iſtiuſmodi dolor a vitio aliquo organico (§§. IV. V.) proficiſcatur. Diuturnitas tamen morbi, nihil proficientibus artis auxiliis, cum ſignis (§§. IX. X.), atque abſentia eorum, quae a §. VIII. & XI. ad XVI. uſque propoſuimus, valde probabilem de eo conjecturam reddit.

Hiſtoriæ abſceſſuum, cerebri, & cerebelli.

Cyſtidem pure plenam ovi columbini magnitudine, involucro ſatis firmo, & craſſo cinctam in dextero cerebri lobo ſub oſſe parietali, qua oſſi temporum adnectitur, ſitam deprehendi in robuſtiſſimo viro, quem eo in loco dolor atrociſſimus, ſubinde adeo ingraveſcens, ut convulſivis motibus, & tremoribus totius corporis, praeſertim e latere adverſo agitaretur, atque humi ferme concideret, menſes aliquot miſerrime confecerat, quin ab adhibitis valentioribus medicinae praeſidiis quidquam leniretur *. Tumorem rubentem, ſteatomati ſimilem, ejuſdem ferme magnitudinis, in dextero anteriori cerebri loco ſub cortice ipſo locatum gerebat ſenex quidam ciſiarius, quem diuturna febris crebro recidiva cum capitis dolore fere perpetuo ad verticem, & paralyſi lateris oppoſiti, & motibus convulſivis ad quaedam intervalla inordinate recurrentibus, non ſine ulceroſa pulmonum labe, poſt quatuor menſium lapſum, tandem extinxit. Mulier conſiſtentis aetatis poſt ſcabiem temere retropulſam

incidit in cephalaeam incertae propemodum ſedis, qua aliquot menſes, vix interdum febricitans, ita conflictata eſt, ut ſaepe ob doloris tormentum toto corpore contremiſceret, ejularet, & fere numquam ſomnum capere poſſet, pulſibus variis, parvis, contractis, & inaequalibus, raro frequentibus. Tandem morbo conſumpta obiit. Diſſecto ejus cadavere inventus eſt in medullari poſterioris cerebri lobi parte prope tentorium abſceſſus, pure plenus, in cujus cavo capi nux major cum ſuo cortice potuiſſet. Tumorem in calloſo corpore durum, ex albido rubentem JOH. FANTONO (*a*) exhibuit ſectio cadaveris viri cujuſdam provectae aetatis, qui plurium annorum ſpatio cephalaea, poſtremis menſibus acerbiſſima laboraverat. Is cum de loco affecto rogaretur, verticem capitis indicabat. Epilepſia quoque corripi ſubinde, & de maxima ſalivae acritate, atque importuna fame conqueri ſolebat. Quando vehementius dolore iſto angebatur, abſurda plerumque effutiebat. Tandem profundo ſomno obrutus, ſimulque convulſus interiit. Neque in hiſtoria hujus aegroti ulla de febre mentio facta eſt.

Obſervatio FANTONI.

* Non valde differt ab hac obſervatione illa, quam memorat LANCISIUS, *De ſubitan. mortib. l.* 1. *cap.* XI. §. *XI. pag.* 65.

(*a*) *Epiſt. de obſervat. med. & anat. ad Cl.* MANGETTUM, *epiſt. V.*

§. XIX.

Obſervatio J. PLANCI.

Dexterum cerebelli lobum abſceſſu magnam partem corruptum vidit cel. JANUS PLANCUS Ariminenſis in nobili puero, qui a ſuppreſſo puris ex aure ejuſdem lateris fluxu, cui a primis uſque annis obnoxius fuit, inciderat in acerrimam cephalalgiam cum febre continua acuta; ex qua intra breve temporis ſpatium mortem oppetiit (*a*). Febris pluries intra diem exacerbabatur, & horrifica erat, ſic ut haemitritaeo ſimilis videretur. Accedebat ſubinde aphonia, & triſmus, ſed brevi redibat loquendi poteſtas. Tandem paralyſi non oppoſiti, ut moris eſt, ſed ejuſdem lateris correptus, ſenſibuſque orbatus fato ceſſit *. Memoria quoque digna ſunt, quae DOUGLASSIUS (*b*) habet de homine, qui ex cerebelli abſceſſu decumbebat; nam dolorem, & pondus in anteriore capitis parte

DOUGLASSII.

accuſabat. Sanguinis miſſio, purgatio, ulcerata cantharidibus cervix nihil profuerant. Cogebatur reſidere capite antrorſum inclinato; quia dolor contrario poſitu invaleſcebat atrocius. Is quoque febre, quod mirum maxime eſt, prorſus carebat, neque ullis convellebatur ſpaſticis affectionibus. Verum fere perpetuo nauſeabat, & vix unquam ſomno recreabatur. Praeterea cum oculos celerius convertere vellet, dolorem duplo intenſiorem illico experiebatur. Tres menſes ita excruciabatur. Denique quodam veſpere dolor repente evanuit, ut & coenare, & dormire nocte inſequente placide potuerit. At mane poſtero ex ſyncope ſubitanea obiit, quin ulla alterutrius lateris convulſio, aut paralyſis anteceſſiſſet. In medio cerebelli repertus eſt abſceſſus, qui duas uncias puris albi continebat. Aderat quoque ſanguinis effuſi non parva vis, qui ex rupto ſinu laterali ſiniſtro manaverat, quique fortaſſe tam inexpectatum malo finem impoſuit. Ex ſymptomatis in hujuſmodi aegris ſupra (§§. XVIII. XIX.) obſervatis plurimum lucis affulgebit attentiori, diligentiorique Clinico, ut conjecturam cum veri non exigua ſimilitudine ſimilibus in caſibus faciat. Abditiora vero vitia malae conformationis, & ructurae a naturali ſtatu abludentibus ſingillatim praenoſcere humanae mentis pene limites excedit. Attamen qui hiſtorias plerarumque cauſſarum, quae ad hoc genus (§§. IV. V.) ſpectant, expendere cupierit, ut inde aliquid adjumenti ad diagnóſim rite inſtituendam ſibi hauriat, is conſulat BONETUM (c), FANTONUM (d), MORGAGNIUM (e), LIEUTAUDIUM (f), alioſque ejuſmodi obſervationum collectores, ſed in primis Diaria medica, & Academiarum acta, & commentarios (g).

(a) *Storia medica d' una Poſtema del lobo deſtro del cervelletto ec.*

* Non abſimilis hiſtoria legitur in *Comment. Med. & Philoſoph. Societ. med. Edimburg. Vol. 2. P. 2. p. 54. edit. Venet.* de viro quodam ſex & triginta annos nato, quam hic repetere non puto alienum. Huic a puero ex aure dextera puris aliquid identidem effluere conſueverat: at non inde valde moleſtabatur. Auditum tantummodo ejus auris aliquot ante annis amiſerat. Demum eadem auris dolore atroci corripitur, qui brevi non ſolum ad caput diffundebatur, verum etiam nauſeam movebat cum oris ventriculi morſu conjunctam. Die decima in ſomnum, ſtuporiſque ſpeciem aegrotus prolabitur, atque inter dormiendum vana obloquitur. Die undecima omnino delirat, garrit, & febricitat. Die duodecima delirium, & ſopor alternatim ſibi ſuccedunt; alvus reſolvitur; veſperi caroticus fit. Nocte membra identidem convelluntur; tendines crebro ſubſiliunt. Cuncta

haec diebus XIII. XIV. XV. ingraveſcunt. Convulſivi motus frequentiores; delirium apertius; arteriarum micatus amplius centum intra minutum; urinae ſtranguriofae; pupilla immobilis, & dilatata; quae ne vividioris quidem lucis appulſu contrahitur. Die XVI. vera anaeſtheſia. Praeter crebros motus convulſivos, & tendinum ſubſultus ſpiritus difficilis eſt; pulſus maxime varius, ſed plerumque frequentiſſimus. Veſica urina turget. Die XVII. prima luce ſtertens, & anhelans diem obiit poſtremum. Reſecta calvaria deprehenſus eſt medius poſterior lobus dexteri hemiſphaerii arcte duorum circiter digitorum latitudine adhaerens durae matri, qua os petroſum ſpectat, & tentorio ipſi cerebello ſuper extenſo. Subter in ipſa cerebri ſubſtantia abſceſſus inventus eſt, qui duas prope uncias puris foetidiſſimi, & vireſcentis includebat, & cerebrum ipſum arroſerat. Corporis ſtriati ſiniſtri ſumma facies inflammata viſa eſt. Ambo etiam thalami nervorum opticorum rubro, & fuſco colore tingebantur. Infra, & poſterius inerat puris aliquid ſubviridis. Septum lucidum, fornix, & latera tertii ventriculi, proceſſuſque anterior cerebelli, qui ſupra valvulam VIEUSSENII locatur, laxius quam ſolent, cohaerebant, virebant, & teterrimum exſpirabant odorem. In ventriculis lympha limpida ad duo exigua cochlearia reperta eſt. Dura mater, qua os petroſum ſubcingit, nigricabat. Os ipſum petroſum non nihil obſcurius apparebat, quam ſiniſtrum, ſed nequaquam erat carioſum. Meatus auris dexterae replebatur pure fuſco, ſubviridi, & foetido, quo pariter ſcatebat tota cavea tympani, cujus & membrana, & oſſicula penitus deſtructa jam pridem fuiſſe videbantur.

(*b*) *Eſſais de Médecine d' Edimburg. T. VI. p.* 174. (*c*) *Sepulchret. Anatom. lib. I. ſect. I. de dolore capitis.* (*d*) *Obſerv. anat. III. VI. IX. XXV.* Item *Epiſt. ad* MANGET. *V. VIII. n.* 3. 6. (*e*) *De ſed. & cauſſ. morb. epiſt. I.* atque alibi; loca videſis in tertio illius operis indice ad *v. cerebrum.* (*f*) *Hiſtor. anatom.* (g) Nempe *Tranſact. Anglican., Hiſt., & Mémoir. de l' Acad. des Scienc. de Paris, Journal de Médecine de M.* VANDERMOND, *Giornale Medico di Venezia, Novelle Letterar. del* LAMI, *Avviſi ſulla ſalute umana del Sig. D.* LUIGI TARGIONI, *Raccolta d' Opuſcoli medico pratici, e fiſico medici* DELLO STESSO, *Giornale Medico di Firenze, Magazzino toſcano del Sig.* MANETTI, *Comment. de reb. in med. & ſcient. natur. geſtis, Lipſ. &c.*

Prognóſis.

§. XX.

Externus tutior interno.

Jam vero quod attinet ad prognóſim, generaliora quaedam non praetermittam, quae animadvertenda videntur. Dolor, qui exteriores capitis partes tenet, ut minus periculi habet, ſic etiam facilior curatu eſt: contra qui interiores. Timendum enim eſt, ne poſterior in coecitatem, nervorum diſtentionem, aut rigorem, inſaniam, phrenitidem, epilepſiam, memoriae jacturam, apoplexiam, ſphacelifmum, abſceſſum, & mortem terminetur. Seroſus, & pituitoſus ſimplex, diuturnus quidem eſt, ſed minus plerumque periculoſus,

Signa mali praeſagii.

riculoſus, niſi internas cerebri partes laedat. Malum ſignificat febri acutae ſuperveniens, ſi cum urina tenui, & pellucida, quae prius craſſa, & ſedimentoſa fuerit, copuletur; itemque ſi ſeneſcentibus, aut ex angina diſcuſſa, aut citius recedente, repente *(a)* corripiat. Ad cerebrum enim morbidam ferri materiem, phrenitidemque imminere, certum indicium eſt. Triſtia etiam minatur, ſi ex acuto, vehementique mitior ſtatim evadat, aut ceſſet, nulla evacuatione critica, aut imminutione reliqui morbi praegreſſa, aut ſubſequente. Sentiendi enim facultatem extingui, gangraenamque inchoari, comperimus.

(*a*) AUCTOR *Coac. Prænot. n.* 372. *edit. Lindenianæ Lugd. Batav.* 1665., quam, ubi loci Hippocratici mihi indicandi ſunt, plerumque ſequor.

§. XXI.

Perniocioſum quoque eſt in capitis dolore frequenter vomere, praeſertim aeruginoſa, & cum ſurditate vigilare (*a*), quod de idiopathico intelligatur velim. Tum enim vomitus ſympathicus eſt, tracto in conſenſum per vagum nervorum par ventriculo, atque abdomine. Ubi hoc evenit, cito, & vehementer inſaniunt. Malum praeterea utero gerentibus caput dolere, & ſomno cum gravitate obrui *(b)*, aut convelli *(c)*. Id enim a congeſto circa cerebrum ſanguine fieri videtur. Peſſimum univerſim ſignum cenſetur capitis dolor in febre acuta cum pravis aliis notis *(d)*, vel cum virium exſolutione ex rigore, aut cruentis urinis (*e*), vel cum vocis defectione, ſive aphonia, & rigore ſubinde accedente (*f*). *Alia ſigna mala.*

(*a*) *Prorrhet. I.* (*b*) *Ibid.* (*c*) *Coac. n.* 517. 534. (*d*) *Coac. n.* 160. *Prænot. n.* 129. (*e*) *Coac. n.* 22. 28. (*f*) *Ibid. n.* 255.

§. XXII.

Qui *ex rigore*, inquit Auctor Coacarum praenotionum (*a*), *valde frigent cum capitis, & cervicis dolore, aphonia, & tenui ſudore, ii ubi vires reſumpſerint, ac ſe veluti recollegerint, moriuntur*. Idem pernicioſe habere tradit eos, qui capite dolent cum *Signa lethalia.*

levi aliqua ſurditate, manuum tremore, cervicis dolore, & nigras emittunt urinas, ac denſas, ſi nigra quoque vomitu effuderint. Mortiferum demum reputatur (*b*), in capitis dolore quaedam ante faciem obverſari, fruſtra muſcas venari, & feſtucas legere, & floccos de veſtibus carpere, & de pariete paleas detrahere.

(*a*) *Coac. n.* 1. (*b*) *Præn. n.* 17.

§. XXIII.

Signa boni præſagii.

Teſte HIPPOCRATE, *caput laboranti, & circum circa dolenti pus, aut aqua, aut ſanguis effluens per nares, aut per os, aut per aures ſolvit morbum* (*a*). Nolim tamen id perpetuum credas, & nunquam fallere. Tanta interdum interior laeſio eſt, ut tali evacuatione tolli nequeat; quod non ſemel obſervavimus. Liberat quoque ulcerum eruptio, interdum & ſomnus, & alvi fluxus, aut ſputa craſſa, & inodora (*b*), itemque urinae craſſae, & veſicae difficultas (*c*), aut abſceſſus ad inferiora (*d*). Convulſivus capitis dolor, itemque ſympathicus ex ſtomacho, utero, aliiſve partibus plerumque diuturnior eſt. Interdum tamen, etſi ſaepe per vices redeat, ſomno, quiete, & abſtinentia intra viginti & quatuor horas miteſcit. Qui hemicraniis frequenter obnoxii ſunt, ſaepe aetatis mutatione, imminuta videlicet ſenſibilitate, & firmata ſolidarum partium cohaerentia, quam plurimum levari conſueverunt. Hemicraniae vero periodicae, matutinis praeſertim horis, ut dixi, revertentes, plerumque intra octo, aut novem, vel quod longiſſimum eſt, intra quatuordecim dies ſponte ſolvuntur.

Quid de convulſivo dicendum?

Quid de hemicraniis?

(*a*) *Aphoriſm.* 10. *ſect. VI. De judicat. n.* 81. (*b*) *Coac. n.* 172. (*c*) *Coac. n.* 170. *Prædict. I. n.* 152. (*d*) *Prænot. n.* 129. *Coac. n.* 160.

Curatio.

§. XXIV.

Sanguinis miſſio.

Curatio cauſſarum diverſitati aptanda eſt. Ubi a copia ſanguinis, aut ejus congeſtione, aut a phlegmone, aut ab incitatiori

febris motu morbus eſt, ſanguinem mitti oportet liberali manu; & lato vulnere ex brachiis, pedibuſque, habita ſemper temperamenti, habitus, aetatis, ſexus, & virium ratione. Si id non levarit, vena frontis, aut jugularis *, imo arteria temporum incidi poterit. Arteriotomen autem in contumaciori malo jam ante ducentos annos GESNERUS (a), & DOLAEUS (b) tamquam uſu comprobatam commendarunt, eamque nuperiorum experientia extollit. *Jugularium ſectio, & arteriotomia.* Cucurbitulae etiam dorſo, ſcapulis, collo utiliter admoventur tam ſcarificatae, quam ſiccae, itemque occipiti, aut hirudines temporibus, & pone aures (c), aut naribus, quin etiam haemorrhoidibus, praeſertim in hypochondriacis, aut haemorrhoidum, & menſtruorum fluxu imminuto, aut ſuppreſſo laborantibus. *Cucurbitulae. Hirudines.* Praeſtantiſſimum vero eſt ſanguinem e naribus evocare fotu, aut vapore aquae calentis, aut immiſſo calamo ſcriptorio in acutam aciem extenuato, & multifariam inciſo, ut vulneret; quod in primis convenit, ſi ſuppreſſa narium haemorrhagia cauſſam dolori dederit. *Qua ratione ſanguis e naribus evocetur.* Depletis autem vaſis alvus lenientibus medicamentis, ſed iterato ducenda eſt, balneiſque pedum tepidis, aut cataplaſmatis, quae molliunt, aut quae ſinápis ſemen habent, atque irritant, ſanguinis curſus a capite quam maxime avertendus. *Revellentia.*

* Solent Chirurgorum non pauci, quando venas jugulares ſecare jubentur, injecto collo vinculo ſanguinis a capite reditum retardare, ut venae intumeſcant. Sed hoc capitis morbis nocumento eſt. Curandum igitur, omiſſo vinculo, ut manu paullo ſupra claviculam poſita, & capite poſterius reclinato, vena jugularis comprimatur; ſic enim intumeſcet ſola, & apta ſectioni fiet, quin caput quidquam mali patiatur.

(a) TISSOT. *Epiſtol. varii argument. de cephalæa p.* 185. *edit. venet.* (b) *Miſcellan. N. C. ann. VI. obſerv.* 60. *p.* 90. (c) *Ibid. obſerv.* 8. & 90.

§. XXV.

Quando ſeroſa colluvies, aut pituita in cauſſa eſt, hanc ſolvere, evacuare, & revellere oportet. *Curatio doloris a ſeroſa cauſſa.* Sanguinis miſſio hic locum non habet, niſi cum vaſorum evidenti plenitudine, quod interdum incidit, conjuncta fuerit. Sed tum parciori manu, & magna prudentia detrahendus ſanguis eſt; ne plus damni, quam emolumenti conſequatur. Minus difficultatis habent cucurbitulae ſcarificatae ſca-

pulis appoſitae, utpote quae facilius feruntur, & ſerum ſimul cum pauco cruore ſine noxa ſubducunt. Opportuniora ſunt cathartica, & ſpeciatim hydragoga, ſubinde iterata, cujuſmodi habentur jalapium, ſcammonium, ſales medii, & ſubamari, uti anglicus, mutinenſis, carolinus, itemque porrectanus, atque his affines, ſenae folia, agaricum, pilulae de hermodactylis, de ſuccino CRATONIS, tartareae, aut hydropicae BONTII, rhabarbarum cum manna, mercurius dulcis, & hujus generis alia. Incidunt, reſolvunt, & per urinae vias ſeroſi humoris copiam exturbant gummi ammoniacum, radices ari, & ſcillae, aſelli, juniperi baccae, liquor cornu cervi ſuccinatus, terra foliata tartari, & demum vinum ex geniſtae cineribus medicatum. Interponi his poſſunt diluta plantarum cephalicarum, uti ſalviae, bethonicae, majoranae, roriſmarini, radicis valerianae ſylveſtris, poeoniae, angelicae, atque aliarum ejuſmodi. His non proficientibus, ad ſudorifera demum tranſeundum eſt, quorum uſum ad longum tempus producere neceſſe plerumque eſt. Inter haec excellunt decocta ligni guajaci, juniperi, buxi, viſci quercini, ſaſſafras, radicum ſarſaeparillae, bardanae, chinae, ſmilacis aſperae, & ſimilium. Decocto ſaponariae feliciter uſi fuiſſe non nulli ſummi viri dicuntur. Revellunt, & ſimul evacuant veſicantia, ſetacea, & fonticuli, praeſertim poſteriori cervici impoſiti (*a*), fricationes, atque alia hujus generis pluries jam memorata. Et quod attinet ad veſicantia, haec in contumaciore malo poſt univerſalia auxilia, opportunaſque evacuationes loco in primis dolenti, imo univerſo capiti deraſo admovenda jubent neoterici, & prae ceteris Anglorum plerique, ut praeſentiſſimum remedium revellens, diſcutiens, evacuans, doloremque mirifice tollens. Quod remedii genus nec novum eſt, nec nobis inuſitatum, cum jam LUDOVICUS SEPTALIUS adhibere illud, & commendare ſolitus (*b*) fuerit. Haec vero nec cuncta ſimul coacervari, nec ſingula indiſcriminatim, nec in omnibus ſine prudenti delectu adhiberi debent. Naturam cujuſque aegrotantis, & temperiem, & habitum, & aetatem, & regionem, & morbi cauſſam, & gradum, & multa alia indicantia, aut contra indicantia, aut prohibentia peculiaria, & propria inſpicere oportet, ut recte iis utamur. Quae ſane res me-

Cathartica hydragoga.

Incidentia, & diuretica.

Decocta ſudorifera.

dicum ſapientem, atque exercitatum expoſcit. Neque his contentus ipſe fuerit; nam depulſo etiam per iſta morbo, interdum homo ita languet, & in cachexiam propendet, ut chalybe, & cortice peruviano firmari debeat.

(*a*) CAROL. PISO *de ſeroſ. colluv. ſect.* 2. *P.* I. *cap.* I. *p.* 42. 43. VAN-SWIETEN. § 396. (*b*) *Animadv. & caution. medic. l.* 6. *p.* 141. ubi haec habet: *Sed cum cutis capitis craſſior ſit, quam ut liberum humori aditum concedat, neque ulla ſenſu patens fiat evacuatio humorum, ego ſaepiſſime expertus ſum, praeſtare deraſis capillis veſicantia imponere aut parti dolenti, aut toti etiam capiti; ſic enim attracta ad externa materia evacuatur, maxime ea, quae tenuior eſt, & calida, & acris; vix enim, etiam ſi diuturnus dolor a craſſa materia fiat, fieri poteſt, ut vehementia doloris adſit, niſi portio aliqua illius humoris admixta ſit.*

§. XXVI.

Abſtinentia, alvi ductione, aut vomitu curandus dolor eſt, quem crapula, aut repletio induxit. Eccoproticis, ſtomachicis, & roborantibus uti convenit, ſi primae coctionis vitium morbo occaſionem dederit. In hoc caſu emeſim etiam proponere non dubitat ANTONIUS FELICIUS, Medicus apud Picentinos non incelebris (*a*). Decoctum fabarum caffè ut praeſentiſſimum remedium a BAGLIVIO (*b*) praedicatur adverſus capitis dolores, qui vitio ſtomachi mali digerentis pomeridianis horis accedunt. Binos homines hemicrania ex ſtomachi imbecillitate laborantes liberavit LANGIUS (*c*) datis jejuno ventriculo quovis mane ad octiduum piperis integri granis duodecim, & deſuper propinato aquae frigidae ſcypho. Ego vero non ſemel miros effectus a potu aquarum medicatarum, in primis acidularum martialium, editos vidi in hac mali ſpecie.

Dolor capitis a ſtomacho. *Eccoprotica.* *Emetica.* *Potus caffè.* *Piperis uſus.* *Aquae medicatae.*

(*a*) *Diſſertaz.* 4. (*b*) *De capit. affect. in acut. in ejus prax.* (*c*) *Miſcell. veritat. faſc.* 1. *p.* 68. 69.

§. XXVII.

Cum hemicrania periodice ſingulis diebus ad ſtatas horas redit, abitque; febrem quotidianam larvatam, ut dixi (§§. II. XVII.) propemodum aemulatur. Reapſe videtur eſſe febris partialis, & topica, ut vocatur BALLONIO, quia pars dolore affecta non ſolum

Curatio hemicraniae periodicae.

vehementiſſime dolet, ſed etiam calet; arteriaeque temporum validius, & crebrius moventur, eo ferme modo, quo in febre accidit. Nec rarum eſt, a levi frigore, aut horrore acceſſionem incipere, quamquam in reliquo corpore arteriae placide ſuos motus obeant. Hanc poſt ſanguinis miſſionem, atque alvi blandam, repetitamque ductionem, quae ſaepiſſime vitari nequit, ſi ſponte non ceſſerit, feliciſſime tollit cortex peruvianus largiori manu ſumptus. Non raro antequam ſanguinis copia imminuta fuerit, & primae viae expiatae, immature datus effectu ſuo caruit. Interdum hemicrania adeo pertinax eſt, ut, niſi ſecta arteria temporali, abigi (*a*) nequeat. Plerumque tamen ſufficit poſt unam vel alteram phlebotomiam in plethoricis, & diatheſi inflammatoria laborantibus jugularem venam incidere, cujus ſummam utilitatem in hoc affectu nedum antiquiſſimi medici, verum etiam nuperiores, & praeſertim CAROLUS RICHA Taurinenſis celebrarunt (*b*). Hic ipſe parem prope effectum ex hirudinibus temporibus applicitis ſe obtinuiſſe teſtatur.

(*a*) PROSP. ALPIN. *Medicin. Aegypt. l.* 2. *cap.* 12. & LUDWIG. *Comment. de reb. in ſcient. natural. & medicin. geſt. Vol.* 3. *p.* 535. (*b*) *Conſtit. Taurin. alter. p.* 79.

§. XXVIII.

Aperientia, emmenagoga quando conveniant. Aperientia, emmenagoga, anthyſterica expoſtulat dolor is, qui ab obſtructis viſcerum abdominalium, uterique vaſis, aut ab hyſteria, aut hypochondriaſi ſimili ex cauſſa progenita dependet. *Anthelminthica ubi?* Anthelminthicis vero ille oppugnandus eſt, quemadmodum ſuo loco docebimus, ſi lumbrici, aliive inteſtinorum vermes eum promovere videantur. *Paregorica.* Nervina porro non praetermittantur, & ſedantia, ut quae opium habent, ubi ſpaſmi ſe ſe prodant, & nimia ſit nervorum ſenſibilitas. Hinc laudantur pilulae hyſtericae Antidotarii Bononienſis, triphera magna cum opio, diaſcordium Fracaſtorii, theriaca Andromachi, philonium romanum, mitridatium Democratis, laudanum nepenthes Quercetani, liquidum Sydenhamii, extractum opii gummoſum Baumaei, caſtoreum, moſchus, camphora, ſal volatile, & ſpiritus ſuccini, oleum ejuſdem, atque alia id genus. BAGLIVIUS proponit pulverem de *gutteta* RIVERII ad drachmae (*a*)

pondus cum decocto primulae veris, quem tamen a multis inanibus, inutilibuſque rebus expurgatum hodie cuperent Medici ſapientiores, ne earum cauſſa, uti virium medicarum expers, rejiciendus eſſet. In univerſum temperatiora delicatis, ſenſibilioribuſque accommodentur; quibus etiam, ſi rigidiori, & ſicciori fibrarum natura donentur, balnea tepida, & largior aquae puriſſimae potatio conveniunt. Contra ubi fibrarum laxitas, aut languor peccat, uti in temperamentis pituitoſis, habitu cachectico, paralyſi, ſomnolentia, memoriae, & ſenſuum imminutione, praeſtant ea, quae blanda aromatica virtute pollent, quae leniter exſtimulant, quae roborant, imo etiam, quae extrinſecus impoſita rubefaciunt, & veſicas elevant *(b)*. *Animadverſio.*

(a) De dolor. capit. in genere. (b) HOFFMANNUS *Med. ſyſtemat. T.* 3. *Sect. I. cap. V.* §.45.

§. XXIX.

Seroſus humor, tenuis tamen, atque acer, qualis eſt, quem veteres ſalſum, aut bilioſum vocabant (§. XIII.), ſi alicubi conſtiterit, haeſeritque, & *dolorem calidum* (§. III.) inferat, decocta herbarum refrigerantium, ſerum lactis, & lac ipſum requirit, neque hoc in caſu quidquam obſtat HIPPOCRATIS auctoritas, lac caput dolentibus noxium aſſeverantis; nam hoc monitum intelligi, ut ego quidem arbitror, de eo debet capitis dolore, qui a laeſa ciborum coctione, ventriculique acida cruditate originem trahit. Hanc quoque medendi rationem imperandam arbitror in ea doloris ſpecie, cui nervorum nimia ſenſibilitas, atque ataxia ex levi quavis cauſſa obnoxia eſſe conſuevit. Neque tunc aliena habeantur opium *, laudanum liquidum SYDENHAMII, ſyrupus de meconio ejuſdem, & reliqua, quae ſupra (§. XXVIII.) memoravi. Quod ſi quae opium continent, & ſomnifera ſunt, non bene ferantur, ut interdum ** evenit, aut alia ibi propoſita male cedant, iis ſubſtitui tuto poſſunt liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, aether vitrioli, ſpiritus antepilepticus PEZOLDTI, emulſa ex ſeminibus frigidis majoribus, & papaveris albi, aqua diſtillata ex floribus violarum, &

Dolor a ſero acri quomodo tractandus.

Refrigerantia. Lac.

HIPPOCRATIS *monitum explicatur.*

Dolor a nimia ſenſibilitate quid poſtulet.

papaveris rhoeados, vel nucum viridium cohobata, quibus blanda, & mira ineſt vis anodyna, & ſedans.

* Cum magna ſuſpicio eſt *ſenſus acuitatis*, ut levi de cauſſa oriatur capitis dolor, qui ob eam *acutiem* ingens fit, ad narcotica confugiendum jubet BALLONIUS *Epid.* 2. & *conſil.* 1. & 43. *lib.* 3. ex BONETI recenſione.

** Saepiſſime in foeminas, aut viros incidimus, quibus ob peculiarem idioſyncraſiam loco quietis, & ſomni anxietates, aeſtum, vertigines, ruborem faciei, nauſeam, vigilias opium procreat. His igitur danda potius ſunt anodyna, cujuſmodi ea profecto ſunt de quibus ſupra memini. Novi virginem veſtalem, cui duo, vel tria moſchi grana utilius dabantur; & foeminam aliam, quae ſomno non fruebatur, niſi ſumpto ſingulis noctibus exiguo cochleari ſpiritus antepileptici PEZOLDTI ex hauſtu aquae frigidae.

§. XXX.

Symptomatici curatio. Quaenam auxilia opem ferant dolori capitis, quando aliorum morborum ſymptoma (§. III.) eſt, non attinet dicere, cum iis apta curatione devictis ipſe etiam tollatur. Ad eum tamen, qui luem veneream ſequitur, profligandum decocta lignorum ſudorifera paſſim proponuntur. Quibus ſi antimonium crudum addatur, eo valentiora evadere creduntur. MALPIGHIUS, ut a Cl. BECCARIO accepimus, tanti faciebat decoctum ex lignis vulgo dictum, & ex putaminibus nucum, ut eo contumaciſſimas lues venereas, quae mercurii vim eluſerant, ſaepius a ſe curatas teſtari ſolitus * eſſet. Quod tamen non ita tenendum crediderim, ac ſi nunquam iſtiuſmodi remedium ſpem fallere poſſet. Nam accidit quandoque, ut illud fruſtra detur; quod ubi contigit, & certa luis venereae non deſint indicia, ad hydrargyróſim, tamquam efficaciſſimum praeſidium, properandum profecto eſt.

* *Decoctum antivenereum M.* MALPIGHII.

℞. *Antimon. crud. contuſ. & nodulo incluſ. unc. IV. Rad. ſarſaeparill. elect. & inciſ. unc. iij. Putam. nuc. virid. unc. iij. M. Infund. per h. XXIV. in aq. font. lib. viij. ſuper ciner. calidos. Deind. decoq. ad tert. part. conſumpt. Col. & colat. unc. viij. dentur ter in die per dies XX. aut XXX., non omiſſo decocto ſecundario pro potu ordinario.*

§. XXXI.

§. XXXI.

Si de vermibus ſuſpicio oboriatur, nares, aut ſinus frontales, aut ſubcutanea alia loca incolentibus, ii vapore humido, atque errhinis illinc eliciendi ſunt, aut ſuffimentis ex *tabacci* foliis, & camphorae pulvere crematis enecandi. Pulvere *tabacci* in nares attracto vermis expulſus eſt, ut narrat ex LITTRII fide CAMERARIUS (*a*). In hunc finem fumus a VOGELIO (*b*) proponitur naribus, atque ore hiante excipiendus, ex foliorum abſynthii, marrubii, betonicae, florum centaurii minoris, ſingulorum drachmis duabus, radicis angelicae, zedoariae, ſuccini, ſingulorum drachma una, antimonii crudi uncia dimidia in pulverem redactis, & bene commixtis, carbonumque igni inſperſis.

Quae curatio conveniat dolori a vermibus ſinus frontales occupantibus.

(*a*) *Diſſert. epiſtolar. XII.* (*b*) *De cognoſcend. & curand. morb.* §. 420.

§. XXXII.

Praeterea non hic reticenda ſunt ea, quae extrinſecus ſedando dolori admoveri ſolent. Epithemata ex aqua roſarum, aut florum ſambuci, & aceto fronti applicata, ſive tepida, ſive frigida, calorem compeſcunt, diſcutiunt, reprimunt, & motum ſanguinis quodammodo temperant. Temporibus commode, praeſertim in dolore convulſivo, & ſpaſtico, illinitur unguentum *populeon*, aut aliquid opii cum camphorae, & croci tantillo in aqua reginae hungariae ſolutum; aut aether vitriolicus, qui dolorem ſopit, & calorem imminuit. Verbenae ſuccus, aut herba ipſamet contuſa, & dolenti loco impoſita cuicunque doloris cauſſae prodeſſe creditur, quaſi *ſpecifica* eſſet. In nares etiam indi, atque attrahi cum magna levaminis ſpe tincturam aliquam anodynam, aut *balſamum vitae* HOFFMANNI *, aut ſpiritum vini camphoratum jubent non nulli; ſic enim a nervis olfactoriis proxime delinitis reliquos quoque vim medicamenti perſentire, non alienum a ratione putant. Univerſim utiliſſime dolens locus calida; aut lacte tepenti, aut cineribus ſacculo incluſis foveri poteſt. In hemicraniis periodicis, ante ac-

Topica remedia.

ceſſum aliquot horis, ad eum antevertendum ſoleo theriacam cum galbano, & camphora, addito aceti momento ſubactam temporibus, & ſinui frontali ſuper dare. Reſolvit enim, diſcutit, & ſenſum imminuit, unde ſaepe tolerabilior, & mitior acceſſio ſuccedit.

* *Balſamum vitæ* HOFFMANNI.

℞. *Ol. deſtillat. Lavendul.*
Majoran.
Caryophyll.
Macis
Cinnamom. an. ſcrup. j.
Rutæ
Succin. alb. an. ſcrup. ſem.
Citri e cortic. expreſſ. ſcrup. j.
Ambr. gryſeae ſcrupul. ſem.

Olea cum ambra, & balſami peruviani ſcrupulo uno miſceantur, atque in ſpiritus vini rectificatiſſimi unciis decem ſolvantur. Intern. datur a gutt. X. ad XX. ad nauſeam, ad colicam, ad diarrhoeam. Extrinſecus ad roborandas, firmandaſque partes.

§. XXXIII.

Hiſtoria rara curationis,

Silentio hic praeteriri non debet curatio, quam raro exemplo, magnoque auſu tentavit celeberrimus TISSOTIUS ſaeviſſimae, & diuturnae cephalaeae in virgine triginta annorum, alioquin ſana, & robuſta, ut ruricolae eſſe ſolent (*a*). Sedes autem, qua dolor acerbius ſaeviebat, erat *angulus internus poſticus oſſis parietalis dexteri*, ſpatiumque occupabat, quale *aſſe texiſſes*. Una vero *conſentiebat totum anterius caput*. Nihil ei profuerant venae ſectiones, nihil arteriotome, nihil balnea pedum tepida, nihil immerſio totius corporis in frigidam, nihil aquae gelidae ſtillicidium, nihil opium; nihil ſetaceum. Levamen tantummodo, ſed breve perceperat, ex *cruentis cucurbitulis dolenti applicatis parti*; *paullulum diuturnius ex larga ſuppuratione*, *quam excitarunt Cantharides capiti impoſitæ*. Dolorem iſtum eſſe *externum* conjecit vir acutiſſimus, cumque nihil *infra cutim*, & *muſculos* eſſe cogitaret, *quod dolere poſſet*, *locum dolentem lato vulnere ad os uſque* crucis in modum *incidi* curavit, *ut diſciſſis nervis cutaneis*, *aut muſculoſis* ſenſus deleretur. Ab eo momento, quo ſectio peracta eſt, dolor evanuit, & longa ſuppuratione inducta, etiam qui anterius caput affligebat, paullatim

ceſſavit *. Verum nemo, niſi qui tanti viri acre judicium, & anatomes penitioris ſcientiam poſſederit, audebit ad ejuſmodi chirurgiam ſe convertere. Fortaſſe dato intrinſecus lignorum, ut vocant, decocto, extrinſecus vero litu mercuriali prudenter adhibito haerens morbi cauſſa dimoveri, reſolvique ſimili in caſu poſſet, quin immiti, ancipitique experimento opus ſit. Saepe pertinax doloris fixi natura, & loci affecti ratio, ſagaxque omnium rerum examen ad ſimplicem hanc, & ſimul efficacem medicinam, etiam ubi nulla luis venereae ſuſpicio ſubeſſet, non ſine boni exitus laude viam Clinicis aperuere.

(*a*) *Epiſt. med. var. argum. p.* 185. *ed. Venet.*
* Huc quodammodo referenda eſt obſervatio GAVASETTI (*De cauter. c.* 3.). Dolor capitis perpetuus, & ſympathicus ex contuſo pollice erat. Pollice audacter inuſto ceſſavit. Vid. HALLER. *Elem. Phyſiolog. T.* 4. *lib. X. ſect. VII.* §. *XXIII.*

§. XXXIV.

Poſtremo hoc unum addam, antiquiſſimis medicinae proceribus opportuniſſimum generatim viſum eſſe, in quovis capitis dolore abſtinere a cibo, aquam bibere, caput tondere ad cutim; in eo, qui a cauſſa calida ſit, aqua frigida multa caput perfundere, vel roſam, & acetum ex aqua imponere; ſi vero frigus nocuerit, aut tenax, craſſuſque humor reſolvi debeat, caput calida fovere, perfricare, aut ſtillicidio ſubmittere, deinde oleo calido inungere, & veſte operire; pedes in balneum tepidum demittere, & nares errhinis purgare, ſalivam apophlegmatizantibus prolicere, alvum ſubducere, & ſinapi, aut cantharidibus, aut ferro candenti ulcera, unde morbo exitus paretur, excitare (*a*). Docuit etiam magiſter uſus in diuturno, & confirmato capitis dolore interdum licere balnea frigida experiri, neque inutile eſſe capillos in illis, qui raſo capite erant, alere, & ſaepius pectere; quo auxilio ab aſſidua cephalaea liberatum vidi nobilem virum aetate florentem, habitu pituitoſo, & obeſo praeditum, mihi amiciſſimum. Praeterea magni intereſt in doloribus capitis pedes velare, caputque attollere; quae animadverſio etiam ad prophylaxim, praeſertim literarum ſtudioſis, perneceſſaria eſt. *Diaeteticum regimen.*

(*a*) *Vid.* CORNEL. CELS. *l. IV. cap.* 2. *n.* 5. *ad* 160.

CAPUT II.

DE HYDROCEPHALO, ET SPINA BIFIDA,

SIVE

AQUEO SPINAE TUMORE.

§. XXXV.

Hydrocephalon. *Definitio.* *Differentiae.*

PROXIME venit ὑδροκέφαλον, quia ſaepe id cum capitis dolore conjungitur, aut a paribus cauſſis dimanat. Sic olim appellatum fuit morbi genus, in quo caput humore aqueo turget, intumeſcit, & prementi digito facile cedit. Hodie vero uno hoc nomine plures morbi cum ſede, tum effectis diſcrepantes comprehendi ſolent, in quorum aliquo nullus interdum exterior tumor apparet. Singulis autem commune eſt ab aliqua aquae, ſive lymphae coacervatione oriri. Haec vel inter cutem, & pericranium, vel inter pericranium, & calvariam, vel intra cranii cavum effuſa colligitur. Poſtremum contingit duplici ratione, nimirum vel oſſibus cranii diductis, quod foetibus, & pueris fere accidit; vel iis minime diductis, quod conſiſtentis aetatis praeſertim proprium eſt; quamquam non diffiteor, exempla ſuppetere adultorum, & ſenum, quibus interdum oſſa cranii morbo diducta hiarunt. Id mali RAMAZZINIO, atque HAMBERGERO medicinae profeſſoribus undecunque praeclariſſimis diuturno, & vehementi capitis dolore diſcruciatis obveniſſe ferunt.

§. XXXVI.

Diviſio in externum, & internum. *Deſcriptio externi.*

Hinc prima Hydrocephali diſtinctio ducta eſt in *externum*, & *internum*. In externo, ſi humor primo loco (§. XXXV.) congeritur, *tumor*, inquit Cl. PLATNERUS, *ad immanem magnitudinem increſcit*, & per cutim *ut in vitro, aut cornu* humorem translucidum oculis ſpectandum exhibet: ſi altero (§. *eod.*), quod rarius

evenit, *caput non adeo intumeſcit, ſed preſſum ſicut uter impletus, atque arcte conſtrictus renititur* (a).

(a) *Inſtitut. chirurg.* §. 745.

§. XXXVII.

Interni duplex genus ſtatuitur, ut ſupra (§. XXXV.) jam *Internum* dixi, quorum alterum ex interno, & externo quaſi compoſitum *duplex. Primi deſ-* dixeris; quia in eo aqua cerebri interiora ita replet, & diſtendit, *criptio.* ut oſſa etiam cranii extrorſum urgeat, ſuturas diducat, ſic ut dehiſcant, & tandem exterius profuſa ingenti ſe prodat capitis tumore: idque praecipue in foetibus factum eſſe videtur, qui cerebro carere viſi ſunt proſectoribus: viſi, inquam, ſunt; non enim, eos cerebro ab initio vere caruiſſe, Cl. MORGAGNIUS putat, ſed potius cerebrum ab aqua paullatim ita maceratum, diſſolutum, liquatumque, ut per aliquod foramen, puta occipitis, ſive ſpinae, demum effluxerit; quod ſane multo probabilius videtur.

§. XXXVIII.

Alterum vero, cum ſine oſſium cranii divulſione fiat, nec *Deſcriptio* ullo exteriori tumore manifeſtum ſe reddat, non apud omnes hy- *alterius.* drocephali nomen obtinuit. Namque non deſunt, qui exiſtiment, ubi caput non tumet, ibi hydrocephalon eſſe non poſſe. Plerique tamen, inter quos MORGAGNIO principem locum damus, non dubitandum (a) cenſent, quin huic quoque malo idem nomen apprime conveniat: nam, cum multa aqua intra cranium ſenſim coacervetur, & quotidie magis, magiſque excreſcat, ſi huic cedere, ut in tenellis, oſſa poſſent, evidentiſſimum eſt, tumorem capitis exterius etiam proditurum eſſe; quia pleraeque cauſſae ex iis, propter quas in tenerorum infantum cranio aqua contrahitur, eaedem prorſus in adultis exiſtunt, ob quas in horum capite cumulatur *. Iſtud autem hydrocephali interni genus diſtingui poteſt in acutum, & chronicum; prius illud appello, quod celeri curſu, & cum febre non levi ad mortem properat; poſterius,

quod lento paſſu, & ſine febre, aut leviſſima, & vix ſenſibili enecat.

(*a*) *De cauſſ.*, *& ſedib. morb. &c. Epist. XII. n.* 3.

* De hydrocephalo legendus JO. RUD. ZWINGERUS qui in *Actis Helvetic. Vol. I. c. I.* non ſolum illius exempla collegit, ſed etiam diligenter, & ordinate inter ſe comparavit.

§. XXXIX.

Cauſſa proxima. Ex his patet, cauſſam hydrocephali proximam in aquei humoris lente effuſi congeſtione, ſenſim facta conſiſtere, ſive partes capitis externas, ſive internas tantum, ſive utraſque ſimul repleverit. *Remotae.* Remotae vero cauſſae non aliae videntur, quam ſequentes, venarum nempe tam ſanguinem, quam lympham e capite, & cerebro revehentium obſtructio; compreſſio ab uteri ore in partu, aut a funiculo umbilicali circa collum ducto; vaſorum abſorbentium actio deperdita; polypi; tumores glandularum colli; vaſorum lymphaticorum ruptio; contuſiones; malus corporis habitus; cacochymia; feroſa colluvies, & totius corporis laxitas, atque atonia, achores, tinea, & ſcabies retropulſa, ſuppreſſa urinae, & ſudoris excretio, aliaque id genus.

§. XL.

Quodnam hydrocephalum internum vere? Serum in ventriculos cerebri, anteriores praeſertim, effuſum, congeſtumque proprie ad internum pertinet hydrocephalum: nam alibi, uti intra duram, & piam matrem, aut intra has, & cerebrum collectum, & ſtagnans apoplexiam, & ſoporoſos rectius affectus, quam verum hydrocephalum videtur inferre poſſe. Congeſtioni autem iſtiuſmodi complures peculiares cauſſae conferre poſſunt, quas modo percurram. Frequentior, & praecipua fortaſſe eſt *Hydatides.* hydatidum in plexu choroide, aut alibi intra cerebrum genitarum diſruptio.

§. XLI.

Enumeratio aliarum cauſſarum. Vitia etiam tum *infundibuli*, *tum glandulæ pituitariæ* ad id apta a Cl. MORGAGNIO creduntur. Etſi enim VIEUSSENIUS, RID-

LEYUS, & LIEUTAUDIUS cavum eſſe *infundibulum* negaverint, ipſe tamen a veterum ſententia ſe dejici paſſus nequaquam eſt, & ratum, firmumque habuit, ſerum ventriculorum per infundibulum deferri ad glandulam pituitariam, atque ab ea abſorberi. Quoniam vero nihil certi de infundibuli cavo per experimenta, atque injectiones * ob tenerrimam partis ſtructuram, & tenuitatem ſtatui poteſt, nec quidquam adhuc conſtet, SABATERIO (*a*) optimo judice, de vera glandulae pituitariae fabrica, & natura; cur MORGAGNIO ſummo in rebus anatomicis viro non licuerit ſuo de hac quaeſtione arbitratu uti?

* Nuper infundibulum cavum eſſe contendit Cl. MURRAY anatomes profeſſor Upſaliae, ex eo quod in cerebris humanis frigore conglaciatis offenderit aquam gelu concretam, in infundibulum penetrantem. In eo etiam portionem ſanguinis e ventriculis delapſam, non deeſt qui obſervarit. At MURRAYO adverſantur Cl. GIRARDII anatomes in Parmenſi Lyceo profeſſoris repetita experimenta, & tentamina, quibus nunquam potuit concretam gelu aquam in Infundibulo deprehendere. Neque ſatis tutum, rationique conſonum eſſe videtur ex eo, quod ſanguis in infundibulo repertus ſit, protinus concludere, cavum id naturaliter eſſe; quia ſanguinis, e vaſis ſuis licet elapſi, vis, impulſus, & gravitas tanta eſſe poteſt, ut novum in molliſſimo corpore ſibi ſpatium faciat, quemadmodum in medullari cerebri reliqua parte, ubi nullum cavum ſecundum naturam exiſtat, factum eſſe a ſanguine e ſuis vaſis egreſſo non ſemel & nos comperimus, & medicae, & anatomicae obſervationes teſtantur. Adde, cum GIRARDII obſervationibus conſentire etiam diligentiſſimas diſquiſitiones, quas nuperrime evulgavit VINCENTIUS MALACARNEUS de cerebri anatome optime meritus. Is experimenta Cl. MURRAYI repetens, nullum cavum in infundibulo potuit invenire. Quare ſatius erit hanc quaeſtionem tempori adhuc decernendam relinquere. Sed demus, infundibulum cavum non eſſe. Attamen ex ejuſdem laudati MALACARNEI (*Delle oſſervazioni in chirurg. Part.* 2. *p.* 45.) obſervationibus conſtat, infundibulum, & glandulam pituitariam venis lymphaticis quam plurimis inſtructam eſſe, ita ut ille non dubitet, eam in claſſem glandularum lymphaticarum referre. Hinc ſequitur, lympham e ventriculis cerebri per venas lymphaticas ad infundibulum, & glandulam pituitariam vehi, atque inde in commune receptaculum duci. Si lymphae refluxum iſtum aut ab obſtructo infundibuli cavo, ſi eſt, aut venis lymphaticis ejus infarctis, aut compreſſis impediri cogites, nonne infundibuli, & pituitariae uſus erit idem?

(*a*) *Traité complét d' Anatom. T. I. p.* 498.

§. XLII.

Itaque concedamus MORGAGNIO, & Veteribus hypotheſim de infundibuli, & glandulae pituitariae uſu. Utriuſque vitia, unde hydrocephalon naſci poſſit, non valde inter ſe differre, facile *MORGAGNII Ætiologia.*

quiſque intelliget. Et quod attinet ad glandulam pituitariam, primum conſideranda eſt, inquit ipſe, ea glandulae hujus conſtitutio, ob quam nec aquam recipere, nec eam tranſmittere queat; nimirum ſi ipſa deficiat, ut quandoque accidit; ſi obſtruatur; ſi ſcirrhoſa evaſerit; ſi deſtructa, & conſumpta ſit; aut talem aqua ipſa tranſmittenda ſpiſſitudinem, & denſitatem acquiſiverit, ut per glandulam trajici nequeat; aut ſi in eam ingrediatur, ei egredi minime liceat; aut tali acrimonia peccet, ut infundibuli extremos tubulos irritet, & ſpaſmo fortaſſe inducto occludat: quod tamen non facile largientur ii, qui nerveam, medullaremque fibram irritabilitatis vi, ſive ſe ſe ad ſtimulum contrahendi facultate carere, per experimenta didicerunt. Praeterea infundibuli ipſius obſtructio, aut fornicis cum lateralium ventriculorum baſi coalitus, aut validiſſima compreſſio efficient etiam, ne e ventriculis ad glandulam pituitariam aqua iter apertum inveniat.

§. XLIII.

Continuatio. Atqui, animadvertente eodem Cl. MORGAGNIO (a), non ſemper, quamquam glandula pituitaria vitio aliquo affecta deprehenderetur, in ventriculis cerebri plurima aquae collectio reperta eſt: & contra, illaeſa integraque glandula, plurimum quandoque aquae eoſdem replevit. Ergo aliae viae ponantur neceſſe eſt, ut idem concludit, per quas ſerum, quo madent ventriculi, abſorbeatur. Si hae obſtruantur, aut quacunque alia de cauſſa ſuo munere fungi nequeant, ſerum coacervatur, etſi glandula pituitaria recte ſe habeat. Si vero pateant, & nihil eis deſit, quo ad actionem abſolvendam indigent, licet glandula illa vitiata fuerit, non tamen tanta fiet ſeri accumulatio, quanta ad hydrocephalum opus eſt. Itaque veriſimillimum eſt, tum ejuſmodi affectum gigni, cum ſerum copioſius in ventriculos per arterias exhalantes, aut poros inorganicos emittitur, quam per glandulam pituitariam, aliaſque vias, nempe per venas lymphaticas abſorbentes recipiatur (b).

(a) *De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt. IV. n.* 36. (b) *Id. ibid. Epiſt. XII. n.* 3.

§. XLIV.

§. XLIV.

Aliud non nunquam vitium hydrocephalo interno ſupervenit, videlicet aqueus ſpinae tumor, quem noſtri *ſpinam bifidam* vocant. Innaſcitur hic vertebris, atque ex tumente medulla ſpinali videtur formari. Quilibet ſpinae locus hujuſmodi malo obnoxius eſt, ſed magis inferior lumborum ſedes, & ſuperior oſſis ſacri pars. Snipius, & Swagermannius, ut refert Portalius (*a*), tumores hujuſmodi viderunt etiam in cervice, caput magnitudine aequantes; nec tamen ullam ſive ſuperiorum, ſive inferiorum partium paralyſim adjunctam habebant *. *Spina bifida, ſive tumor aqueus ſpinæ.*

(*a*) *Mémoir. de l' Acad. Royal des Scienc. de Paris an.* 1770. 1771. *p.* 36.
* Hujuſmodi tumorum delineationes videri poſſunt apud Ruyschium *annot.* 34. *fig.* 36.

§. XLV.

Tumores hi extrinſecus prominent, colore ſunt naturali, tactui molles, pro vario aegri poſitu magis, vel minus diſtenti, aqua pleni, atque admota ex adverſo candela translucidi, quia aqua in iis collecta plerumque limpida eſt. Si ſummis digitis premantur, diviſi, & dehiſcentes in medio inveniuntur. Eorum originem Cl. Platnerus (*a*) explicat in hunc modum: cum in *anterioribus cerebri ventriculis* confluit, & exuberat aqua, haec paullatim per *aquæductum* Sylvii *in tertium ventriculum* deſcendit, & ex hoc, ſi nullus pateat in infundibulum *exitus*, *per valvulam majorem cerebri* prorumpit *in quartum*. Exinde demum ſibi viam aperit in medullae ſpinalis thecam. Id in ipſo partu, in quo caput ab uteri ore valentius comprimitur, perſaepe contingit. *Notæ horum tumorum.*

(*a*) *Inſtit. Chirurg.* §. 748.

§. XLVI.

In hoc ipſo ſpinae cavo non tantum ea congeri poteſt aqua, quae a cranii interioribus partibus defluit, verum ea quoque, *Aqua vel a cerebro in ſpinam deſcendit, vel in ſpina ipſa congeritur.*

quae intra ſpinam ſecerni conſuevit *. Hinc modo utriuſque hydrops ſimul concurrit, modo alterius ſolum, nempe *hydrorachitis* tam in foetibus, atque infantibus, quam in pueris, adultiſque obſervatur, ſed in illis multo frequentius, utpote quibus vertebrarum oſſa non ſecus, ac cranii ejuſmodi vere ſunt, ut facile cedere poſſint, & reapſe cedant.

* Sedem aquae in ſpina bifida collectae Cl. PORTALIUS obſervationibus anatomicis confiſus in eo eſſe contendit canali, qui per omnem ſpinalem medullam decurrit, quique a COLUMBO, & CAROLO STEPHANO deſcriptus jam fuit, etſi a recentioribus ferme oblivioni traditus, vel negligenter praeteritus: putatque canalem hunc eo conſilio a natura datum, ut medulla ſpinalis alterne attolli, ſive intumeſcere, & deprimi, ſive ſubſidere, uti cerebrum, poſſit. *Mémoir. de l' Acad. Roy. de Scienc. de Paris de l' an.* 1770. 1771.

§. XLVII.

Quomodo dehiſcant vertebrae.

Dehiſcentibus igitur modo paucis, modo pluribus ſpinae vertebris, atque aqua medullae ſpinalis involucra urgente, modo minor, modo major, in poſteriore ſpinae parte tumor erumpit mollis, praeſertim in medio, aqueus, plerumque pellucidus hydatidis inſtar, interdum ſemiopacus, hydrocephalo, ut dictum eſt, non abſimilis *. Dehiſcunt vero, inquit Cl. MORGAGNIUS (a), (quem, quoad poſſumus, libenter ſequimur) ibi potiſſimum, ubi *ſedes futura eſt proceſſuum, quos ſpinas vocant, non tantum, ut credunt, quia ibi tunc oſſa disjuncta ſunt, nam etiam a lateribus ſejuncta, qua ad vertebrarum corpora annectuntur, ſed inſuper* (ut ipſe arbitratur) *quia longe minor ad ſpinarum ſedem, quam a lateribus, reſiſtentia eſt impoſitorum muſculorum, & tendinum*. In foetu enimvero pars canalis ſpinae, ubi poſterius oſſicula vertebrarum coeunt, molliſſima eſt; nam ſolis ferme communibus integumentis obvolvitur, neque oſſea, ſed tantum cartilaginea eſt, eoque tenuior, & mollior, quo foetus a maturitate magis diſtat.

* Varia profecto eſſe poteſt, ut tradidi, ſpinae bifidae magnitudo. Sed in foetibus utero contentis, aut in recens natis modo nucis juglandis, modo rapae mediocris magnitudinem aequare dicitur.

(a) *L. c. epiſt XII. n.* 9.

§. XLVIII.

Aliae opiniones.

Verum haud deſunt qui ſpinam bifidam derivandam exiſtiment a compreſſa medullae ſpinalis laterali parte, unde nervi egrediuntur; eo quod interdum cum paralyſi artuum conjunctam eam viderunt. At hi falli profecto videntur, cum ut plurimum, aut certe frequentius paralyſis ſaltem vera, & perfecta abſit, aut ſerius ipſi ſpinae bifidae ſuperveniat. Imo SWAGERMANNIUS (*a*) animadvertit, paralyſim in lucem editis conſequi tantum poſt partum, accedente aliqua cauſſa procatarctica. Alii demum, ut HAVERMANNIUS (*b*), cauſſam cum hydrocephali, tum ſpinae bifidae in malam, & praeter modum incommodam foetus in utero poſitionem rejiciunt. In nimia enim dorſi, lumborumque ad anteriora inflexione vertebras poſterius diduci, in tumoremque protuberare ſibi non ſine veri ſpecie perſuadent.

(*a*) *De Hydrocephalo, & ſpina bifida Amſtelod.* 1767. (*b*) *Vemitſchte Bemerkungen, und unterſuchungen &c.* p. 304. *vid.* LUDWIG. *comment. de reb. &c. vol. XV. p.* 309.

§. XLIX.

Cur inferior oſſis ſacri pars non frequentius tumoribus hiſce obnoxia ſit.

Iam (§. XLIV.) ſuperiorem oſſis ſacri partem ejuſmodi tumoribus interdum corripi indicavimus. At, quia inferior, exteriorque ejus pars, quae RUYSCHIO obſervante ſecundum naturam quodammodo hiat, non tamen ejſdem frequentius obnoxia eſt; cauſſam quaerit MORGAGNIUS modo laudatus, eamque eſſe opinatur, quod craſſioris meningis tubus, equinam medullae caudam cum aliqua aquae copia, vel ſecundum naturam continens, ad infimam, hiantemque partem non exporrigitur; fieri tamen interdum, ut morbidae aquae vi deorſum urgeatur, illucque tandem productus extrorſum protuberet, atque ejuſmodi tumorem * faciat.

* *De Aqueis ſpinae tumoribus legi merentur diſſertatio* FRID. ORTHII *de quibuſdam Tumor. tunic. externis ſub praeſidio* JO. SALZMANNI habita, & *Programma* cl. PLATNERI *morb. nov. ann.* 1754., & quae habet cl. TREWIUS hac ſuper re in *Commerc. Litterar. ann.* 1741. *hebdomad.* 20. & 21.

Diagnóſis.

§. L.

Notæ externi, & interni hydrocephali.

Externi hidrocephali notas jam ſupra (§§. XXXV. XXXVI.) retulimus. *Interni* vero primum genus (§. XXXVII.) dignoſcitur, ſi caput cum aliqua duritie intumuerit, frons ipſa promineat, ſuturae laxius nectantur *, oculi torvi ſint, prominuli, humenteſque. Item ſi *in mollibus oſſium cranii commiſſuris, præcipue in ea, quæ inter occiput, & bregma eſt*, tumores emineant, excreſcantque, ut tandem e capite propendere *(a)* videantur.

* Interdum etſi in teneris pueris ab initio morbi ſuturae diducantur, oſſaque cranii laxius colligentur, aetate tamen provectiore ita coaleſcunt, ut capitis tantum magnitudo aucta cernatur. Exempla referuntur in Diſſertatione de *Hydrocephalo interno ann.* 45. cl. EKMARKII., quam infra allegabo.

(*a*) PLATNER *l. c.* §. 746. vid. RUYSCH. *obſerv. anatom. chirurg. obſerv. LII. p.* 69. *fig.* 45. & M. AUREL. SEVERIN. *De abſceſſ. noviſſ. obſervat. cap. IX.*

§. LI.

Secundi generis hydrocephalum internum qui cognoſcatur?

At difficilius eſt alterum interni hydrocephali genus (§. XXXVIII.) cognoſcere, cum nullis exterioribus ſe ſignis prodat. In eo autem ex PETITI (*a*) fide, & experientia ſaepiſſime haec occurrunt: antecedunt plerumque in pueris difficilis dentium eruptio, aut eorum dolor, verminoſae affectiones, lymphae vitia, glandularum conglobatarum obſtructiones, ſpaſmi, & nervorum diſtentiones. Neque valde ab his differunt, quae adultis hydrocephalo interno affectis obveniunt. Quicumque autem fuerint hujuſmodi malo impediti, levibus oris, labiorum, palpebrarumque ſpaſticis motibus crebro corripiuntur, dentibus identidem ſtrident, labia ſibi commordent, nares ſcalpunt veluti ii, qui a vermibus excruciantur, pallent, moerent, languent, alvum habent modo fluidam, modo adſtrictam, oculos lividos, pupillamque dilatatam, ſive, ut vocant, mydriaſim. Quod ſi fiant hebetes, & facile in ſoporem inclinent, memoria pereat, ſenſuſque cum capitis gravitate obnubilentur, non ſolum

de interno hydrocephalo certius judicare, ſed etiam proximam poteris perniciem praeſagire.

(a) *Mémoir. de l' Acad. Royal* 1718. *p.* 121. Similia recenſet SWIETENIUS §. *MCCXVIII.*

§. LII.

Non praetermittam hic commemorare quae ad rem habet Jo. FOTERGILLIUS (*a*). Is enim iteratis, multiſque obſervationibus practicis edoctus, non dubitat affirmare, internum hydrocephalum raro fieri ante tertium aetatis annum, ut plurimum vero intra quintum, & decimum, rariſſime demum tardius *; ſaepe in ea aetate ſub dentitionis, aut verminoſae affectionis ſpecie, quemadmodum paullo ante (§. LI.) ex PETITI teſtimonio monuimus, ludere, donec auctis ſymptomatibus eo perveniat, quo remediis nullum locum relinquat, aut certe non obtemperet. Signa tamen, quibus innoteſcere poteſt, eſſe in primis cephalalgiam, dolores crurum, ſomnos breves, & turbulentos, pulſus inaequales, & inconditos, palpebraſque oculorum ita diductas, ut albugineae magna pars detecta appareat. Nos quoque, ſi noſtram experientiam adducere fas eſt, ſimilia admodum obſervavimus, & praecipue quando jam malum adolevit, & ſummum attigit culmen, atrociſſimos capitis dolores, modo univerſim diffuſos, modo ad partem unam hemicraniae inſtar reſtrictos, coma vigil, perpetuos queſtus, tremores artuum, mentis emotiones, &, quod maxime velim attendendum, aphoniam ſubinde recurrentem, ſive loquendi impotentiam identidem redeuntem, & decedentem: pulſus autem modo raros, & magnos, modo celeres, & parvos, & ſummopere varios, modo etiam frequentes, & febriles **.

FOTERGILLII obſervationes ad diagnoſim.

Confirmantur noſtra experientia.

(a) *Medical obſervations, and inquiries by a ſociety of Phyſicians in London* Vol. IV. p. 40. Vid. excerptum in *Commentar. de reb. in ſcient. natural. & medic. geſt. Vol. XVIII. p.* 390. 392.

* Rarum exemplum hydrocephali interni chronici cum ſectione cadaveris, quod in puella ſex menſium ſe prodere incepit, & uſque ad annum aetatis quadrageſimum quintum, in quo repente ipſa obiit, perſtitit, videatur in diſſertatione quadam CAROLI D. EKMARK, quam iſte ſub praeſidio SAMUELIS AURILII publico examini ſubmiſit Upſaliae 1. Jun. 1763. Exſtat in *Theſaur. Diſſertation.* SANDIFORTII *Vol.* 2. *pag.* 325.

** Hydrocephali interni, & acuti, ut illud a lento, & chronico diſtinguam, hiſtoriam etſi brevem, & non abſolutiſſimam, qualem accepi ex ore ejus, qui curationi praefuit, cum ſectione cadaveris heic referre non erit inutile. Puella quadriennis, caput habens magnae molis, temperamento ſanguineo, & bono corporis habitu praedita, antehac tuſſi rheumaticae pluries obnoxia, coepit de dolore capitis ſubinde conqueri. Quadam die repente ſubriguit, & poſt frigus, & horrorem incaluit non exigua febri prehenſa. Ducta ei alvus eſt eccoprotico antiphlogiſtico; ſed febre adhuc proſequente, miſſus poſtea etiam e vena ſanguis. Febris interdiu inaequaliter incedens ſaepius invaleſcebat, & viciſſim ſe ſe remittebat, numquam ad apyrexiam perveniens. Poſt miſſum ſanguinem melius habuit, ita ut non modo paullatim febris evaneſcere videretur, verum e lecto etiam ſurgeret, cibumque & appeteret, & paullo largiorem per aliquot dies aſſumeret. At dolor capitis numquam eam penitus reliquit, nec pulſus ad naturalem omnino motum rediit; inaequaliter enim, & celerius micabat. Tandem quatuor ante mortem diebus febris iterum acceſſit, auctuſque eſt capitis dolor ſic, ut primum deliraret, deinde motibus convulſivis faciei, & demum artuum ſubinde corriperetur. Poſtremo reſoluta ex uno corporis latere, ſtertens, & ſenſibus orbata viginti quatuor amplius horas tranſegit, & nequidquam juvantibus epiſpaſticis, antiphlogiſticis, & revellentibus quibuſcunque medicamentis, miſere vitam cum morte commutavit, die nimirum decima ſeptima, ex qua morbus incipere viſus eſt; quarta vero, ex qua febris, & capitis dolor recruduit. Sectioni anatomicae ejus cadaver opportuno ab obitu tempore traditur. En quae parentum defunctae amiciſſimus KAVINA, ſtrenuus militum praetorianorum chirurgus primarius in ea invenit, mihique ſcripto retulit: aperto cranio, dura mater tenſa, & colore ſubcoeruleo, uti eſſe in pueris ob cerebri molem, & vaſorum ſubter poſitorum tranſparentem nigredinem ſolet, apparuit. Ejus vaſa ſanguinea, itemque piae matris, & cerebri ipſius turgida admodum, & ſanguine plena, & prae ceteris ſinus omnes venoſi, qui praeter modum eo tumebant. Retractis meningibus exterior ſiniſtri anterioris cerebri lobi facies obtegebatur concreto tenui quodam humore translucido, & flavo, qui gelatinam aemulabatur. Ventriculis magna vis aquae inerat, qua turgebant. Haec in capite. Thorax deinde reſeratus eſt. In anteriore pulmonis dexteri parte mox occurrit tuberculum, ex quo ſecto, & expreſſo aliquid humoris lymphatici prope ad drachmas duas prodiit. Supra eumdem pulmonem concreverat mucoſus humor quidam flaveſcens gelatinoſus. In ſiniſtro pulmone duo reperta tubercula fuere, quae pus foetidum expreſſa fundebant. Extrinſecus ejuſdem faciem foedabat macula violacea nigricans. Vaſa pulmonica vix quidquam ſanguinis continebant. Auricula vero dextera polypo magno occupabatur, & eo maxime intumuerat. Abdomen non fuit diſſectum. Hactenus KAVINA.

§. LIII.

HIPPOCRATIS *deſcriptio.*

Nemo autem accuratius HIPPOCRATE deſcripſiſſe hunc morbum videtur, nam hiſce verbis eum expreſſit: *ſi aqua in cerebro fuerit, dolor acutus per ſinciput, & tempora emergit, alias alio loco; & rigor, & febris alias, & regiones oculorum dolet, & cæcutit, & pupilla finditur, & ex uno duo ſe videre putat, & ſi ſurrexerit, vertigo ipſum corripit, & ventum non ſuſtinet, neque ſolem, &*

aures tinniunt, *ac inter audiendum ſtrepitu offenditur*, *& vomit ſalivam*, *ac pituitam*, *quandoque etiam cibos*, *& capitis cutis extenuatur*, *& contactu gaudet (a)*. Quae omnia fere eadem ſunt cum iis, quorum ex PETITI, aliorumque obſervationibus mentionem fecimus. Tum autem iſta plerumque obſervanda occurrunt, quando repente morbus circa pubertatem corripit, ut ſaepe nos ipſi vidimus. Animadvertendum tamen eſt, nullum ex hiſce ſignis (§§. LI. LII. LIII.) pathognomonicum eſſe, neque ex iis aliquid colligere ſingillatim licere; ſed oportere, ut, niſi omnia, plura ſaltem una conveniant, & antecedentia cum conſequentibus exacte conſentiant. Singula enim aliis, atque aliis morbis, & cauſſis communia eſſe poſſunt. Interdum etiam dolorem abeſſe, aut ſenſum potius gravitatis, quam doloris excitari, magiſque in veternum aegros proclives eſſe, interdum contra; prout lentius aqua congeritur, aut celerius effunditur; prout copia magis, aut acritudine laedit *.

(a) *Lib. II. de morb. n. 15. edit. Marinell.*
* Extat JO. RUD. ZWINGERI *in Act. Helvet. Vol. I. Cap. I. diſſertatio de hydrocephalo* lectu digniſſima, in qua non ſolum illius exempla undique collegit in unum, ſed etiam diligenter, & ordinate inter ſe comparavit auctor.

§. LIV.

Qui aqueis ſpinae tumoribus laborant, his quandoque pedes reſolvuntur. Sed tunc, ſi recens nati, aut infantes fuerint, pedes, ſive crura incurvantur introrſum, & plerumque interiora reſpiciunt, quia in eo poſitu, quem in utero tenuerant, remanent, & ſimul macie ob nervorum vim deficientem tabeſcunt. Si ſeroſa colluvies ſoli ſpinali medullae inſideat, ſuperiora, de quibus paullo ante retulimus, hydrocephali ſigna deſiderantur. Si utrique loco, illa cum his concurrant neceſſe eſt. Praeterea ſi caſu, aut data opera tumores iſti aperiantur, & lympham effundant, ſicque caput levetur, aut detumeſcat, aut, cicatrice obducta, iterum turgeat, excreſcatque, certum indicium habebis, communem eſſe utriuſque morbi, videlicet ſpinae bifidae, atque hydrocephali ſedem, & cauſſam. *Signa ſpinae bifidae.*

Prognóſis.

§. LV.

Recens, aut incipiens hydrocephalum externum. Hydrocephalum externum, atque ex cauſſis evidentibus ortum inter initia curatu non admodum difficile eſt. Ubi vero inveteravit, & cum malo corporis habitu complicatur, vix ullo poteſt artis auxilio tolli. *Internum.* Internum quoque omnem fere ſpem adimit curationis. *Spina bifida.* Spina vero bifida non diu trahitur; ea enim impliciti brevi intereunt, eoque citius, quo magis arte eos volumus adjuvare. *Inciſio tumoris aquei mortifera.* Inciſio tumoris mortifera eſt, quidquid contra non nulli in ejus commendationem excogitaverint. Exitium autem ab aëre potius ingrediente, quam a nervorum laeſione repetendum arbitratur SWAGERMANNIUS (*a*).

(*a*) L. c.

Curatio.

§. LVI.

Ut hydrocephali externi curatio chirurgiae committenda eſt *, ſic a Medicis requirenda quae interno ſubveniat. FOTERGILLIUS (*a*) talem ab initio eſſe debere ait, qualis vermibus adhiberi ſolet; ſed *Excretiones omnes promovendae.* ut proficua evadat, excretiones ſingulas provocandas eſſe. His enim vaſa venoſa, id eſt lymphatica, ob inanitionem bibaciora fiunt, humoremque intra cranium, & intra cerebrum effuſum avidius reſorbent. Diuretica in primis, & alvum laxantia proponit GUILLELMUS WATSON, quorum praeſtantiam comprobant facta pericula (*b*).

* Externi curati exempla videantur apud CAROLUM PISONEM *de ſeroſa colluvie P I. ſect.* 2. *cap.* I. *pag.* 42., apud MORGAGNIUM l. c., alioſque. Cl. CALLISENIUS paucis ſe expedit de externi hydrocephali chirurgica medela. *Morbus, inquit, jam adultus medelam plerumque ſpernit; tentanda tamen eſt curatio medicamentis topicis efficaciter diſcutientibus, & roborantibus, vinctura ſimul prudenter adhibita: quibus ſolis, nihil efficientibus ſcarificatione, vel veſicatorio, vel ſetaceo, ſubducendus eſt humor. Inſtit. Chirurg. hodiern. p.* 114. §. *CCXCIII.* Sed his manum addat interior curatio.

(*a*) L. c. (*b*) Obſervationes referuntur etiam in *Comment. de reb. in ſcient. natur. & medic. geſt. Vol. XVIII. p.* 392. *& p.* 403.

§. LVII.

§. LVII.

Itaque alvum ducere oportet jalapio, ſyrupo de ſpina cervina, de cichoreo cum rhabarbaro, de manna, aliiſque, quae ſeroſos humores evacuant; atque iſta pluries, interpoſito aliquot dierum intervallo, ſubinde iterare. Mediis autem diebus intrinſecus dare ea, quae aperiunt, urinamque movent, uti ſunt oxymel, aut vinum ſcilliticum; aſelli praeparati; liquor cornu cervi ſuccinatus; tinctura tartari, antimonii, ſuccini; ſuccus petroſelini, aut lupulorum; gummi ammoniacum; decocta ex radicibus diureticis, praeſertim curcumae, & rubiae tinctorum; ex ligno ſaſſafras, junipero, guajaco; conſerva baccarum juniperi; fructuum cynosbati, ſive roſae caninae, atque alia hujus generis. Nec alienum eſt cinnabari, & mercurio ipſo uti, ſi res poſtulat, imo, cum ſumma atonia ſolidarum partium, inerſque natura malum foveat, tonicis, & roborantibus.

Quibus alvus laxanda. *Diuretica.* *Mercurialia.* *Tonica.*

§. LVIII.

Si tumor capitis, ubi adeſt, diſcuti his coepit, extrinſecus etiam fricatione ſubinde, aut fotibus aromaticis, aut emplaſtris impoſitis quod ſupereſt reſolvi debet; & praeſertim faſcia idonea flacceſcens caput firmari. Utiliter quoque occiput conciditur, aut ferro ignito aduritur, aut contortus ſericeus funiculus per cutim, quae in poſteriore colli parte eſt, trajicitur, ut diutiſſime pus moveatur (ſetaceum noſtri vocant), aut cantharidibus lata ulcera alicubi excitantur. Tumores autem ſpinae, aut oſſi ſacro adnati ne ſectione aperiantur, cavendum eſt. Cito enim poſt ſectionem, aqua affatim effluente, convulſiones, deinde mors, ut monuimus, ſubſequuntur. Imo curandum etiam eſt, RUYSCHIO tradente, ne ſponte etiam diſrumpantur. Idcirco admovenda ſuadentur tonica, & adſtringentia. Ut ergo ſectio adeo noxia vitari poſſet, & nihilominus aquam ſine diſcrimine educeret, nuperrime in theſi quadam publica, cui titulus: *An ſpinæ bifidæ ſetaceum?* ſectioni praeferendum *ſetaceum* propoſuit MATHEYUS (*a*), cautione adhibita, ut funiculus foramen

In eo, quod cum externo conjungitur, quæ exterior curatio conferat. *Spina bifida non aperienda.* *Setaceum nuper propoſitum.*

pene oppleat, nec ſinat, niſi guttatim, aquam exſtillare. Itaque hujuſmodi conſilium, utpote quodammodo rationi conſonum, tentandum plane videtur. Quid enim in tanta opis inopia non experiundum?

(a) *Séance publique de la Societé Royal de Médecine de Paris tenue le* 9. *Decembre* 1779. *p.* 32.

§. LIX.

Hydrocephalum internum acutius nulla ope levatur.

In ea autem hydrocephali interni ſpecie, quam (§§. XXXVIII: LII.) deſcripſi, & acutam & vehementem vocavi, nullum artis efficacius auxilium quidquam unquam profuiſſe, experientia didici. Nihil, etſi febris vehemens, & capitis dolor urgeret, ſolatio fuere ſanguinis miſſiones, hyrudinum, cucurbitularum, aut cantharidum applicatio, balnea, fotus, epiſpaſtica pedum plantis admota, aliiſve partibus, nec ipſa reſolventia, nervina, paregorica, aut alia cujuſvis facultatis.

§. LX.

Diaeta.

Generatim diaetetico potius regimine confidendum eſt, ne morbus incipiens celerius provehatur ad ultimum gradum, vel jam provectus citiſſime enecet. Itaque magni intereſt a glutinoſis, pinguibus, acidis quibuſcunque abſtinere, levi exſiccantique cibo uti, parciſſime bibere, decoctum radicis contrayervae, vel corticis ligni ſaſſafras, vel radicis ſarſaeparillae, aut bardanae in leviori morbi pigrioris gradu, & ſpem aliquam adhuc ſalutis relinquente, potui dare, leniter exerceri, in aëre ſicco, puriori, montano verſari, & degere *.

* Non erit inutile, nec injucundum conſulere *Diſſertationem de hydrocephalo*, *quam pro gradu Doctoris defendit* JOHANNES HENRICUS GAUDELIUS *Gottingae* 16. *Decemb.* 1763. Exſtat in *Theſaur. diſſertat.* Cl. SANDIFORTII *Vol.* 2. *p.* 337.

CAPUT III.

DE AGRYPNIA, SIVE PERVIGILIO.

§. LXI.

Definitio agrypniae.

LOngam, & praeter naturae modum protractam vigiliam, ex qua vires corporis animati, & praecipue ejus functiones laeduntur, Ἀγρυπνίαν *, pervigilium, & vigilationem vocamus, ut a naturali brevi, atque innocua diſtinguatur.

**Agrypniam.*

§. LXII.

Hypothetica explicatio.

Pendere ipſa videtur ab eo *ſenſorii communis* ſtatu, qui in vigilantibus eſſe conſuevit, ſed violento magis, magiſque perſtanti, & continuato. In re autem obſcuriſſima fas erit, ut aliqua hujuſmodi ſtatus imago adumbretur, effingere, cerebri fibras ita tendi, aut moveri, uti tenduntur, aut moventur, quando ſenſationibus recipiendis, reliquiſque animi functionibus prompte, & vivide obeundis paratiſſimae ſunt, neque proinde relaxari, aut conquieſcere poſſe, prout ad ſomnum requiritur, niſi aegerrime *. Itaque omne id, quod *ſenſorium commune* tendere, vellicare, aut quocunque modo commovere, atque exagitare diu poteſt, poterit etiam cauſſam afferre agrypniae.

* Quamquam *irritabilitatem Hallerianam* a nervis abeſſe plurima experimenta cum HALLERI, CALDANII, FONTANAE, tum aliorum percelebrium virorum capta in vivis experimenta demonſtraverint; nihilo tamen ſecius nervorum vis, atque actio concipi haud poteſt, niſi in eis, eorumque origine motus quidam, quicumque demum is fuerit, mente ſaltem, ſin minus ſenſibus, percipiendus conſtituatur. Apposite admodum Cl. GAUBIUS, (*Patholog.* §. 524.) *veroſimillimum*, inquit, *eſt, ſyſtema nervoſum, qua ſenſui praeeſt, vi quadam motrice animari, vitali, muſcularique forſan aequiparanda, qua agente ſtamina ejus tendi, rigeſcere, turgere., concipiendis ad irritamenta oſcillationibus aptari queant, viciſſimque remitti, ac flacceſcere, cum otiatur. Nec refert, utrum a ſpiritu, quem vocant, animali per nervos diffuſo, eamdem repetas, an quoquo alio modo ab ortu putes inditam, mecumque in re obſcura opinando nihil augureris;* & reliq. uſque ad §. 526. ubi demum proſequitur: *Quamquam igitur quae in ſenſoriis cientur agitationes, motibus muſculorum longe minus manifeſtae ſunt; facit tamen ſumma medullae nerveae teneritudo, ut haec vel gravius etiam, certe nihilo levius, ab immodica exerci-*

tatione affici, mutarique debeat, quam muſculi ab exceſſu motus animalis; nec diſpares inde contrahere laeſiones. Molliſſima nimirum ſtamina, quovis demum modo frequentius, diutius, vehementius commota, inter ſe attritu laſſantur, tonum amittunt, tremores irregulares injuſſos concipiunt, concitantque praeter ordinem in vicinis, ſpaſmo velut obrigeſcunt, vis ipſa nervea elangueſcit, diſſipatur: Ex quibus, niſi tempeſtiva requie levantur, ſenſuum externorum, internorumque hebetudo, impotentia, idearum confuſio, ſomni turbulenti, pervigilium, imaginatio depravata, delirium, fatuitas. An & quae muſculis aſſiduo labore evenit ſiccitas, rigiditas, in his quoque organis naſci poteſt, qua facile vitium in facultates mentis ante tempus invehatur? Neque a GAUBIO diſſentiunt alii, & in primis BIENVILLIUS, qui, ubi cauſſarum alteram, a qua nymphomaniam, ſive furorem uterinum derivet, nempe nimiam ſenſibilitatem commemorat, ita ſcribit: *celle qui vient du vice des fibres nerveuſes des parties organiques, qui reçoivent une vibration plus vive, ſoit par leurs délicateſſe, ou leurs tenſion, ſoit par la délicateſſe et la tenſion reunies l'une à l'autre, ce qui leur donne une ſenſibilité bien plus vive.* Nymphoman. p. 51. Amſterdam 1772.

§. LXIII.

Cauſſae. Cujuſmodi ſunt animi pathemata acriora, nimia nervorum ſenſibilitas, ſanguinis inſolita agitatio, in cerebrum validior impulſus, acritatum varia genera, dolores, inedia, ventriculi irritans repletio, flatus, cruditates, hypochondriaca, hyſterica, melancholica paſſio, ſanguinis denſatio, ſiccitas, aut inflammatoria diatheſis, febris, viſcerum quorumcumque labes, & cum cerebro conſenſio, ſolidarum partium rigiditas, & ſenectus.

§. LXIV.

Differentiae. Saepiſſime igitur *ſecundaria* eſt, aut *ſymptomatica*. Interdum tamen *primaria* occurrit, ac proinde peculiari ſermone egebat. Hinc variae differentiae permanant, quot nimirum cauſſae eam efficiunt. *Secundariam* & *ſymptomaticam* denotant praegreſſi, aut praeſentes morbi, quos ſubſequuta eſt, vel uti ſymptoma comitatur. *Primaria* vero ex accurato examine eorum omnium, quae anteceſſerunt, & una conjunguntur, facile patebit, praeſertim ſi *ſecundariae*, aut *ſymptomaticae* ſigna deficiant. Plurimum ad id conferet cauſſarum, quas recenſuimus, praeſentium, aut abſentium apta conſideratio.

Prognóſis.

§. LXV.

Agrypnia ex levi, & fortuita cauſſa, cito, & facile diſcutitur. *Secundaria* non ita; nec *ſymptomatica* ut plurimum deſinit, niſi morbo principe, qui eam inducit, devicto, aut valde miteſcente. Quae hypochondriacos, aut hyſtericas inſectatur, etſi plerumque expers periculi, diutina tamen, & pertinax eſſe conſuevit. *Effecta agrypniae.* Quacumque vero ex cauſſa oriatur, ſi diu trahitur, capitis gravitatem, dolorem, anxietatem, moerorem, laſſitudinem, dyſpepſiam, anorexiam, maciem, delirium, maniam, phrenitidem, apoplexiam, vertiginem, nervorum diſtentionem, aliaque peſſima mala, unde exitium ſuperveniat, poſt ſe accerſit. Jure igitur, & merito ſcripſit HIPPOCRATES: *ſomnus, & vigilia, utraque modum excedentia, malum* (a). *A vigilia convulſio, aut delirium, malum* (b). *Pervigiles cum aliis ſignis, in convulſionem tendunt* (c).

(a) *Aph.* 3. *ſect. II.* (b) *Aph.* 18. *ſect. VII.* (c) *Coac. n.* 20.

Curatio.

§. LXVI.

Ut in quolibet morbo, ſic in agrypnia curanda ſemper ad cauſſarum diverſitatem reſpicere oportet. Quod attinet ad *ſecundariam*, & *ſymptomaticam*, de utraque nihil addam iis, quae ſparſim alibi jam tradita ſunt, tradenturque etiam deinceps opportunis locis. Tollitur autem, mitigatis, aut penitus domitis morbis, quorum ea effectus eſt. *Primariae* vero generatim omnia, quae humectant, refrigerant, & temperant, accommodatiſſima perhibentur. *Humectantia, & refrigerantia.* Balnea ideo tepida, in quae aut pedes, aut univerſum corpus demittantur, ſaepe contumaciſſimas vigilias arcent. *Balnea.* Quibuſdam remedio eſt a coena abſtinere, aliis coena uti, non nullis aliis, antequam cubitum eant, aquam frigidam, aut emulſionem, quam vocant, aut lac, aut ejus ſerum bibere. *Abſtinentia a coena. Aqua frigida.*

§. LXVII.

Sanguinis miſſio. Sed ſi plethóra, aut ſanguinis fervor excedat, aut ſuppreſſae evacuationes anteceſſerint, aut timor inflammationis immineat, proficuum eſt ſanguinem mittere. *Purgatio.* Primarum viarum cacochylia lenia eccoprotica poſtulat. *Atque alia auxilia.* Moleſtae animi curae fugantur jucundo amicorum ſermone, muſicis concentibus, corporis exercitio, labore, peregrinatione, vino, anodynis, opio. Neque ſilendum eſt, aliquando moderatum veneris uſum vegetioribus, & continentiſſimis profuiſſe.

§. LXVIII.

Paregorica. Nimia ſenſibilitate praeditis, aut animo anxiis paregorica, & ſedantia opitulantur, de quibus pluries jam retulimus. Praecipue in his eminent flores nympheae, violarum, & papaveris rhoeados, camphora, moſchus, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, capita papaveris albi, ſyrupus de meconio SYDENHAMII, ejuſdemque laudanum liquidum. Matronam novi, cujus tanta erat ſenſibilitas, ut nunquam ſomno indulgeret, niſi guttas viginti, aut triginta liquoris anodyni mineralis ex aquae frigidae hauſtu cubitum itura *Stomachica.* aſſumeret; idque jam a multis annis experiebatur. Qui e ſtomachi imbecillitate, malaque ciborum coctione vigilant, his amaricantia, & roborantia, ut vocant ſtomachica, ſomnum conciliant. *Convaleſcentibus quaenam ſemedio ſint.* E graviori morbo, in quo caput vehementer aegrotavit, convaleſcentes non raro permoleſta vigilia tentantur. His interdum aſſae foetidae, aut ſagapeni, aut galbani tantillum veſperi datum, & ad aliquot dies prudenter repetitum ſomnum reſtituit; frequentius tamen paullo liberalior victus, quo ſcilicet ſanguis, reliquique humores novo, recentique ſucco temperentur, & paullatim reſarciantur.

§. LXIX.

Regimen diaeteticum. Ceterum in pervigiliis ejuſmodi, praeſertim primariis, exulare debent omnia, quae morbi cauſſas fovent; itemque calefacientia,

liquores fermentati, decoctum *caffè*; quod tamen neque omnibus nocet, neque deſunt, quibus contrarium effectum pariat. GUILLELMUS PISO narrat, nobilem foeminam ſolo potu *caffè* ad ſomnum ſe componere fuiſſe ſolitam. Somno itidem accerſendo univerſim conferunt aquae leniter cadentis murmur, dulcis loquentium, aut legentium ſuſurrus, aut contra ſumma circumquaque procurata quies, & ſilentium.

CAPUT IV.

DE APOPLEXIA.

§. LXX.

Contrariam agrypniae affectionem aggredimur explicare, Ἀποπληξίαν* nimirum, varioſque ſoporis, ſtupiditatiſque gradus. Sed, antequam ultra provehamur, animadvertendum cenſeo, *apoplexiam* diverſis ſaepe nominibus comprehendi ſolitam eſſe a ſcriptoribus. Atque ut aliqua hujuſce variationis nominum adducam exempla, praenotabo, ab HIPPOCRATE alicubi *(a) aphoniam*, a C. CELSO *nervorum reſolutionem (b)*, a JOD. LOMMIO *morbum attonitum (c)*, ab aliis *apoplexin* etiam, *ſiderationem*, *percuſſionem (d)*, a noſtris vulgo *colpo, gocciola, accidente* eam appellitari.

* *Apoplexian.*

(a) *Lib. IV. de vict. ratione*, & *aph.* 51. *ſect. VI.* (b) *Lib. III. cap.* 27. (c) *Obſerv. med. l. II. p.* 81. (d) JO. BAPT. MOLINARIUS *De Apoplexia ſect. I.* §. 3.

§. LXXI.

Apoplexia autem idem ſonat, ac latinis *percuſſio*, unde fortaſſe profluxit *ictus ſanguinis*, quo ad eam ſignificandam uſi ſunt SEXT. AURELIUS VICTOR *(a)*, atque EUTROPIUS *(b)* de morbo LUCII VERI mentionem facientes. Percuſſi enim veluti fulmine ſubito concidunt, & reſolvuntur, qui ea correpti fuere *(c)*. C. CELSUS de ea loquens, *interdum*, inquit, *tota corpora, interdum partes infeſtat. Veteres authores illud* ἀποπληξίαν *, *hoc* Παράλυσιν **

Nominis ſignificatio.

* *Apoplexian.*
** *Paraliſim.*

nominaverunt, *nunc utrumque* Παράλυσιν *appellari video* (*d*). Proxime ad C. CELSI mentem accedere videtur ARETAEUS, ubi ſcripſit: *Apoplexia*, *paraplegia*, *pareſis*, *paralyſis omnia genere eadem ſunt*; *aut enim motionis*, *aut tactus*, *aut utriuſque defectus eſt*; *interdum & mentis*, *interdum & reliquorum ſenſuum*. *Sed apoplexia totius quidem corporis & ſenſus*, *& mentis*, *& motionis reſolutio eſt* (*e*). Verum non ſolum univerſi corporis reſolutioni, ſed aliquarum etiam partium paralyſi nomen apoplexiae tributum eſt cum ab HIPPOCRATE, tum ab ejus diſcipulis, ut videre eſt, ubi linguae, aut brachii, aut partium unius lateris, aut corporis, aut cruris *apoplexiam* memorat (*f*).

(*a*) *In Marco Antonin.* (*b*) *Hiſtor. Roman. l. VIII.* (*c*) COEL. AURELIAN. *Acut. morb. l. III. cap. V.* NICOL. PISO *l. I. c.* 16. (*d*) *Lib. III. cap.* 27. (*e*) *L. I. cap.* 7. (*f*) *Aph.* 40. *ſect. VI. Prorreth. l.* 2. *c.* 10. *Coac. Praenot. ex* DURETI *recenſion. p.* 215. *n.* 13.

§. LXXII.

Definitio. Apoplexiae legitimae, & univerſi corporis.

Ut nomina apoplexiae, ſic definitiones ab authoribus traditae diſcrepant inter ſe. Sed neque ARETAEI (§. LXXI.), neque aliorum definitione ſatis eam a ſyncope, aut a morte ipſa diſcriminari animadvertunt plerique (*a*) ex neotericis, niſi reſpirationem, & cordis motum ſuperſtitem adjunxeris. Quapropter *fortem* apoplexiam, ſive *legitimam*, atque *univerſi corporis* rectius ſibi videntur definire *ſubitam ſenſuum cum internorum*, *tum externorum*, *motuumque a voluntate pendentium abolitionem*, *ſuperſtite cordis micatu*, *& reſpiratione*, *ſed interdum ita brevi*, *ut fere in ipſa acceſſione deſiiſſe videatur*. In ea enim, quam *fortiſſimam*, ſeu vehementiſſimam vocant, nemo non novit utramque, cordis nempe, & reſpirationis actionem ſupprimi, atque extingui, ac proinde eodem prope momento, quo morbus iſte adoritur, vitam omnem deleri, aut ſic imminui, ut prorſus deleta videatur. Quaecunque demum fuerit haec ſenſuum, & motuum ceſſatio, aut interceptio, eam cerebri, nervorumque praecipua culpa fieri oportet, ut a morte, aut ſyncope, quae ab aliis cauſſis, vitiiſque praecordiorum pronaſcitur, opportune ſegregetur.

(*a*) SWIETEN. §. 1008.

§. LXXIII

§. LXXIII.

Jure igitur apoplexia viſa eſt Cl. MORGAGNIO *intimorum, qui in cerebro fiunt, motuum (cum videlicet movemus, ſentimus, cogitamus) repentina, aut certe celeris imminutio, tanta interdum, ut proxime ad ceſſationem accedat, aut in ceſſationem continuo tranſeat (a)*. Statim enimvero ac corripit, quando exquiſita, & vehementiſſima eſt, vel omnem vitam adimit, vel cordis, arteriarumque motum plus, minuſve perturbat; reſpirationem reddit difficilem, variam, magnam, raram, inaequalem, & plerumque cum ſtertore, & roncho conjunctam; ſenſum, & motum animalem penitus aufert, vel horum leviſſima relinquit indicia.

Definitio MORGAGNII.

Hic vehemens, & fortis intelligitur.

(a) *De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt. II. n.* 5.

§. LXXIV.

Qui igitur hujuſmodi morbo proſternitur, profunde dormientis, ſtertentiſque hominis ſpeciem exhibet, membris prolabentibus, ac reſolutis, ore hiante, & ſpumam interdum emittente, oculis modo apertis, languidis, & ſaepe convulſis, modo omnino clauſis; facie quandoque turgida, coloratiore, aliquandiu ſanorum ſimili, quandoque cito ſubſidente, & pallore ſuffuſa, calore alias ſuperſtite, alias (a) deperdito. Animadvertendum inſuper eſt, ſaepiſſime in uno latere corpus convelli, dum in altero reſolvitur, aut reſolutum jam eſt, ſicque aliquandiu perſtare, antequam univerſum ſenſu, motuque privetur. Quod ita crebro incidit, ut Clinicorum vix quempiam eſſe putem, qui centies illud non obſervaverit.

Deſcriptio apoplectici.

(a) JO. BAPT. MOLINAR. *l. c.*

§. LXXV.

Cauſſa proxima vel ſatis ex §. LXXIII. patuit, vel in ablato conſiſtit commercio, quod inter corticem cerebri, ejuſque medullam, aut inter medullam, & reliquas corporis partes ſenſui ſaltem, & motui

Cauſſa proxima.

voluntario dicatas intercedit; quaecunque demum credatur iſtius commercii obſcuriſſima ratio. Quae vero hujuſmodi commercium abrumpunt, & tollunt, multae, & variae eſſe poſſunt cauſſae; at commodiſſime dividuntur in eas, quae ſenſibus imperviae ſunt, & tantum conjectura, & cogitatione effingi, & comprehendi poſſunt; atque in eas, quae ſub ſenſus cadunt, & per anatomen intra cranium deteguntur, quaeque plerumque in ſanguine, aut ejus ſero conſiſtunt, non nunquam in aliis, ſed rarioribus vitiis (*a*).

Cauſſæ, quæ proximam efficiunt.

(*a*) MORG. *l. c. ep. II. n.* 5.

§. LXXVI.

Cauſſæ per anatomen indagatæ.

Ut vero ab iis exordiamur, quas apoplecticorum anatome revelavit, certiſſimum eſt ex WILLISII, WEPFERI, VALSALVAE, LIEUTAUDII, MORGAGNII (*a*), aliorumque obſervationibus, caput in cadaveribus eorum, quos apoplexia extinxit, plerumque tumidum repertum eſſe; vaſa omnia tam meningum, quam cerebri, cerebelli, & medullae oblongatae ſanguine congeſto plena, & praeter morem turgentiora; plexum choroidem varicibus diſtentum, aut decolorem, hydatidibuſve ſcatentem; ſanguinem, aut ſerum, aut utrumque ſimul effuſum in ventriculis, in ipſamet cerebri medulla ſibi interdum cavum, ubi nullum natura poſuit, formans, intraque meninges, & cerebrum collectum; aquam item intra calvariam, vel intra duram & piam matrem, copioſiorem ad baſim cranii, quae ſaepe in tubum ſpinalem penetraverit; *gelatinæ* quamdam ſpeciem aquae loco omnia cerebri cava opplentem; ulcera *; puris effuſiones; abſceſſus; tumores varii generis cerebrum, cerebellum, medullamve oblongatam occupantes; glandulam pinealem mole auctam, & praeduram; velamenta cerebri nimis tenſa, aut contra nimis laxa, aut aliter labefactata; cerebrum ipſum modo flaccidius, modo corruptum, aut durius, ſolidiuſque, quam par eſt; aërem evolutum, extricatum, cerebri vaſa obſtruentem, vel intra cerebrum, ejuſque involucra adactum (*b*); & demum variam horum vitiorum complicationem, quae frequentiſſima eſſe conſuevit. Inventas etiam in vaſis meningum, earumque ſinibus polypoſas ſanguinis concre-

tiones referunt plerique; at Cl. MORGAGNIO nimis paucae, & rarae ejuſmodi obſervationes, & ſaepe cum aliis vitiis conjunctae viſae ſunt, ut valde dubitaret, num ſolae pro apoplexiae cauſſis haberi poſſent *(c)*.

(*a*) Vid. WILLIS *De cerebr. anatom. & morb. convulſiv. De anim. Brutor. P.* 2. *cap.* 2. *de apoplexia*. JOH. JACOB. WEPFERI *Hiſtoria apoplectic. cum alior. celebr. medic. obſervation., hiſtoriiſque variis. Venet.* 1759. BONETI *ſepulchret. anatomic. lib. I. ſect.* 2. MORGAGN. *oper. citat. Epiſt. III. IV. & V.* LIEUTAUD. *Précis de Médecin. l. I. des maladies de la tête p.* 181. *Histor. anatomic. Medic. T. II. l.* 3.

* In ſcorbuticis praecipue ulcera hujuſmodi obſervata fuerunt a Cl. BOUCHERO. *Obſervat. de apoplex.* Vid. *Recueil d' obſervat. de Médec. T.* 46. *p.* 544.

(*b*) MORGAGN. *l. c. epist. V.* MOLINAR. *l. c.* (*c*) *Epist. IV. n.* 23.

§. LXXVII.

Externae cauſſae violentae.

Iſta quidem (§. LXXVI.) praecipua ſunt vitia, quae in apoplecticorum capite inventa ad apoplexiam inducendam ſufficere hactenus ſine controverſia & credita fuerunt, & rationis, experientiaeque fulcimento firmantur. Reliqua porro, quae externa vis intulit, per ſe ita manifeſta videntur, ut nemo de iis dubitare debeat: a cauſſis enim violentis, atque evidentibus permanant, & ſenſibiles noxas, laeſioneſque capiti, & cerebro illatas oſtendunt. Ad horum igitur claſſem pertinent validae capitis concuſſiones; ictus; vulnera alte penetrantia; calvariae fracturae, comminutiones, fiſſurae, aliqua ejus particula depreſſa; aliaque id genus.

§. LXXVIII.

Cauſſae aliae internae itidem animadverſae.

Non nulla alia ſuperſunt, quae intus genita, non tamen talia videntur, ut certo affirmari poſſit, per ſe ſola unquam ad apoplexiam ſatis idonea fuiſſe. Hujuſmodi dicuntur mala capitis conformatio; exoſtóſes interiora verſus protuberantes; ſuturarum abolitio; durae matris aucta craſſities, aut rigiditas; falx meſſoria cartilagineam, aut oſſeam naturam adepta *; calculi ſinibus, praeſertim *longitudinali*, ingeniti; vaſorum, & ſinuum concretio; varicoſa, atque aneuryſmatica dilatatio; carotidum oſſea, aut cartilaginea durities; jugularium venarum compreſſio, aut imminuta, & coarctata praeter naturam diámetros **.

* Vid. MORGAGN. *Epiſt. anatom. medic. III. n. 21.*

** In actis Academiae R. Scientiarum Svecicae anni 1757. *Vol. XVIII.* PETRUS ZETZELLUS refert de quodam adoleſcente, qui, dum ſaepius deorſum & ſurſum caput conis ludens deprimeret, & elevaret collo nimium per collare conſtricto, ſubito concidit vere apoplecticus. Laxato vero collari, & vena ſecta ad ſe feliciter rediit, reſtitutis ſenſibus & motibus, quos omnino perdiderat.

§. LXXIX.

Laeſio cerebri interdum non conſpicua.

Itaque cum iſta omnia (§§. LXXVI. LXXVII.) manifeſtiſſime oſtendant, in apoplexia cerebrum, ejuſque appendices obrui quodammodo, aut labefactari, ut non amplius ſuis muniis paria ſint; abſurdum haudquaquam erit conjicere, quid ſimile tenerrimam, molliſſimamque ejus ſubſtantiam eſſe quoque perpeſſam, quando in capite apoplexia defunctorum nihil vitii indagatorum oculis apparet *; quod praeſertim in iis videri ſolet, qui ex capitis concuſſione, validaque cerebri commotione perierunt, aut apoplexia ex febri intermittenti pernicioſa ſublati ſunt, in quorum cerebro plerumque nullum noxae ſignum deprehendi, auctor eſt Jo. HENRICUS RAHNIUS (*a*); ut nihil de iis dicam, quos nervorum diſtentio, aut rigor ſuſtulit, cum de his infra opportunior erit diſceptandi locus.

* Prae ceteris Cel. ANTON. VALLISNERIUS ex hiſtoria medica conſtare ait, in complurium apoplecticorum cadaveribus nullam quandoque apparuiſſe, ſtupentibus interim proſectoribus, vel minimam laeſionem ſive in meningibus, ſive in corticali, aut medullari cerebri parte, ſive in ventriculis, ſive in vaſis ſanguiferis, aut lymphaticis, ſive in ullo alio cerebri, & capitis loco. *Dell' uſo, ed abuſo delle bevande, e bagnature calde, o fredde. p.* 57. *Modena* 1725.

(*a*) *De miro capit. & abdomin. conſenſu p.* 78.

§. LXXX.

Conjectura de cauſſis remotis.

Ex his vero, ſi quid conjectura valeo, rationi conſentaneum videtur, quidquid vaſa meningum, aut cerebri nimium replere, diſtrahere, obſtruere, diſrumpere, dilacerare, arrodere, comprimere, atque adeo ſanguinis, humorumque cujuſvis generis circuitum per eas partes urgere, retardare, vel penitus ſufflaminare poteſt, aut intimam cerebri fabricam, ſtructuramque quocunque modo ſub-

vertere, poſſe id etiam efficere, ut apoplexia facile, & cito accedat. Quo referuntur plethóra, uberior ſanguinis ad caput appulſus, aut vehementior ejuſdem motus, nimia ejus cohaerentia, & ſegnities, quam *lentorem* dicunt, phlogiſtica diatheſis, noxia tenuitas, & multiplex acrimonia irritans, & ferme diſſolvens; ſeroſae partis exceſſus, aut inopia, iners debilitas, & laxitas, aut contrariae totius encephali affectiones, & demum vis extrinſecus illata.

§. LXXXI.

An inopiæ ſanguinis & arteriarum ad caput tendentium interceptio Apoplexiæ cauſſa eſſe poſſit.

Praeterea doctiſſimis, celeberrimiſque medicinae magiſtris (*a*) aptiſſimae ad apoplexiam cauſſae viſae ſunt binae aliae, videlicet inopia ſanguinei laticis, at tanta, ut ad cerebrum ea, qua opus eſt, copia non ferri poſſit, & viarum ea interceptio, qua illius ad cerebrum tranſitus occludatur. Quod ad primam attinet, anceps haereo, num deficiens ſanguinis copia, udecunque ea ſit, ſive a defectu alimenti, ſive ab evacuationibus immodicis, ſive ab haemorrhagiis, aut ſauciatis arteriis ad cerebrum tendentibus, ſyncopi potius, quam apoplexiae cauſſam praebeat. Nec ſatis teneo, an ex ejuſmodi cauſſis occumbentes apoplexiae definitioni (§§. LXXII. LXXIII.) reſpondeant, ejuſque phaenomena experiantur, qualia in ejuſdem deſcriptione (§. LXXIV.) expoſuimus. Quod ad alteram, non videtur arteriae alicujus ad cerebrum ſanguinem ferentis obſtructio, aut coalitus, ſive concretio impeditura, ne per reliquas apertas, & liberas ad cerebrum tantum feratur, quantum ad ejus functiones aliquo modo ſuſtinendas, perficiendaſque neceſſe eſt. Quam quidem rem anatomicae obſervationes luculenter (*b*) demonſtrarunt. Hypotheticum enim omnino cenſeo, & ferme inauditum, arterias carotides, vertebrales, & cervicales, una ſimul omnes obſtrui, & claudi; cum nulla unquam, quod ſciam, hactenus ſectione anatomica id perſpicue compertum, comprobatumque ſit. Quod ſi iſtud etiam poſſibile unquam foret, non tamen, ut arbitror, certo conſtaret, hominem apoplexia correptum (*c*) periiſſe; quod facile cuilibet in pathologicis bene verſato patet. Neque demum iis poſſum aſſentiri, qui, cum a compreſſo cerebro ſenſus

An cerebri compreſſio ſemper præſto ſit.

aboleri, & remota conpreſſione reſtitui viderint, mox concluſerunt, omnem apoplexiam a ſola cerebri compreſſione deducendam eſſe. Nimium enim varia, & multiplex eſt cauſſarum, a quibus proficiſci eam poſſe oſtendimus, ratio.

(a) BOERHAAV. SWIETEN. VOGEL. *&c.* (b) WILLIS *De Apoplex. &* BAYLE *Tract. de Apoplex. cap.* 14. (c) WILLIS *apud* BONET. *in not. ad obſervat.* ANDR. LAURENTII *ex controverſ. anatomic. p.* 803.

§. LXXXII.

Aliae remotiores cauſſae.

Remotioribus quoque cauſſis accenſeri debent alia quaedam corporis vitia, e quibus apoplexiam ſaepe ortam narrant; videlicet oſſea aortae arcus rigiditas, aut ejuſdem ex quacunque cauſſa minuta amplitudo; organici praecordiorum, aut abdominis morbi; aſperae arteriae praefocans ſtrangulatio, tumores magni, & duri collo, aut jugulo adnati; itemque morbi quidam, uti bronchia obſtructa; hydrops pectoris; calculi cyſtidis felleae *; affectiones hyſtericae; partus laborioſior, & protractus; dolor acutiſſimus per chirurgiam alicubi excitatus; epilepſia frequens; ſcabies; exanthemata; arthritis; pedum oedemata ſponte intro verſa, aut retropulſa; lochiorum, & lactis in puerperis e mammis ſubita retroceſſio; aut haemorrhoidum, menſium, evacuationum criticarum, vel conſuetarum ſuppreſſio, emanſio, aut omiſſio; iſchuria tum vera, tum ſpuria; ulcerum, & fonticulorum exſiccatio, aliaque hujuſce generis.

* Non deſunt qui cyſtidis felleae calculos apoplexiae auctores accuſant, ſuis, atque aliorum prolatis obſervationibus, qui eos in apoplecticis invenerunt. Vid. *Ephem. N. C. Cent. IV. obſerv.* 169. Quarum numerum auget tam propriis, quam ab aliis depromptis CL. MORGAGNIUS *Epiſt. anat. med. IV. n.* 13. *V. n.* 6. 19. At WEITBRECHTUS (*Comm. Litt. ann.* 1734. *hebd.* 9. *n.* 2.) cum in apoplectico decem lapillos cyſticos, & quidem acutos, & angulares, & duros, & duos inter eos non parvos offendiſſet, quaeſivit, an ab his apoplexia illa orta eſſet? Reſponditque, ſibi hiatum in tanto ratiocinio relinqui, quem ſupplere non auſus eſt; neque MORGAGNIUS ipſe (*Epiſt. anat. medic. III. n.* 5.) ſupplet, convenitque cum WEIBRECHTI judicio, excepto tamen caſu, in quo calculi fellei dolores atrociſſimos inducant, ut in caſu a FRID. HOFFMANNO (*Med. Syſtem. Rat. T.* 4. *P.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 7. *Theſ. Pathol.* §. 10.) deſcripto. Inductis enim ſpaſmodicis in ventre contractionibus ſanguis ad ſuperiora propellitur, aut ibidem conſiſtit.

§. LXXXIII.

Speciatim vero quaedam corpus quodammodo ad morbum hunc idoneum reddere obſervantur. Cauſſas *pröegumenas* vocant. Sub harum cenſum veniunt ortus a parentibus apoplexia defunctis, infantia, ſed multo ſaepius ſenium aetas, in primis a quadrageſimo anno ad ſexageſimum uſque, caput ingens, collum breve, corporis ſanguinea, vel phlegmatica temperies, obeſitas *, vita deſes, aut aſſiduis ſtudiis dedita, ſomnus protractior, lautae epulae, & locorum paluſtrium, aut etiam aëre leviori, & tenui nimis fruentium habitatio.

* Apoplexiam a venis per adipem nimium compreſſis ortam refert SCHWENKE. *Hæmat. p.* 22. & 23., & etiam commemorat HALLERUS. *Elem. Phyſiolog. T. IV. lib.* X. *ſect. VII.* §. *XIV.* mihi *p.* 203.

§. LXXXIV.

Homini autem ſic (§. LXXXIII.) ad morbum veluti diſpoſitio occaſionem, ſive πρόφασιν * porrigunt, ut apoplecticus concidat, validiores corporis exercitationes, immoderata, poſt epulas praecipue, ſaltatio; vini, & ſpirituum ardentium abuſus; ſternutamentum, aut tuſſis frequens, & magna; venus furens; ardentiſſimae febris concitatior motus; balnei, aut laconici calor; ira; terror; metus; triſtitia; perſpiratio repente cohibita; multa ſpiritus in tubis inflandis, aut alvo deponenda (*a*), aut foetu edendo *, aut vociferando contentio; primarum viarum cruditates; alimenta craſſiora, & pinguia; ſupinus decubitus; largior aquarum medicatarum, praeſertim ſenibus, aut pituitoſis hominibus, potus; ventriculi nimia repletio; uterus praegnans, aut inſigniter tumens; emetica fortiora **, & graves, diutinaeque animi curae. At ſpeciatim apoplexiae favent venti auſtrini, & boreales viciſſim flantes; hiems pluvioſa; coelum nubilum; calor, & frigus alternatim, & repente variantes, ſibique ſuccedentes; quae poſtrema BAGLIVIO, LANCISIO, aliiſque teſtantibus in cauſſa ſaepiſſime ſunt, ut quaſi epidemice interdum graſſari apoplexia videatur.

Cauſſæ procatarcticæ.
**Prόphaſin.*

(*a*) Virum inter alvum deponendum apoplexia fortiſſima abreptum narrat MORGAGNIUS. Idem vidit, & ſectione comprobavit VALSALVA. *Vid. Morg. epist. anat. med. XIII. n.* 19.

* ADULPHUS inter ceteros lethalem apoplexiam ex rupto plexu choroide vidit in muliere, quae intempeſtive fortioribus niſibus partum accelerabat. *Act. N. C. T. I. obſerv.* 241. Atque ex hac cauſſa ſaepe periiſſe puerperas, quae repente in partu obeunt, non ſine veri ſimilitudine putaverim.

** Emeticorum uſum in praediſpoſitis ad apoplexiam perniciofum oſtendit obſervatio de Antonio Tita, quam habet Cl. MORGAGNIUS *Epist. anat. med. III. n.* 11. Quod ego quoque non ſemel (proh nimium!) obſervavi.

§. LXXXV.

Venena narcotica. Sunt quaedam etiam venena, quae vel ſaniſſimos, imparatiſſimoſque in lethalem apoplexiam praecipitant, recondita adhuc, vel certe obſcuriſſima intimam cerebri, nervorumque texturam labefactandi potentia *. Inter haec primas tenent opium, hyoſciamus, ſtramonium, utraque cicuta, nicotiana, & praecipue ejuſdem fumus ** largiter ſuctus, crocum, aliaque narcotica; item boletorum quaedam ſpecies; *Venenati halitus.* cloacarum, fodinarum, puteorum, ſpeluncarum, ſepulcrorum putridi, phlogiſtici, inflammabiles, aut aliter mephitici halitus, repente erumpentes; vapor carbonum ignitorum ***, muſti, & cereviſiae fermentantis, in loco clauſo coërcitus; aër, ut vocant, *fixus* e varia corporum efferveſcentium miſtione extricatus, iſque varius, & multiplex pro varietate rerum commixtarum, atque ebullientium, uti *nitroſus*, *vitriolicus*, *acetoſus &c.*; & demum ipſamet fulminea ignis electrici exploſio.

* Quibus autem placet per haec irritabilitatem cordis primo deſtrui, non videbitur inde enaſci apoplexia, ſed potius ſyncope cardiaca.

** Nicotiana, ſive *tabaccum* eſt planta acris, emetica, & ſimul narcotica. Ad hyoſciami ſpecies ſpectat. Qui noxas ab ejus pulveris, aut fumi uſu inductas ſcire cupit, conſulat TISSOTIUM *Epist. var. argum. p.* 92. *& ſeq.*, *&* DIDELOTIUM *Avis aux gens de la campagne, ou Traité des maladies le plus communes. chap. XVII. p.* 119. JO. ANDR. MURRAYUM. *Apparat. medicamin. Vol. I. n.* 180. *p.* 464. Memorabo tantum quaedam terrifica exempla ad rem noſtram. A pulvere nimis copioſe naribus uſurpato coma ſomnolentum, deinde apoplexia lethalis nata refertur in *Eph. N. C. Dec.* 2. *Ann.* 10. *obſ.* 131. *p.* 222. In Diariis Germaniae anni 1730. p. 179., teſte DIDELOTIO modo laudato, narratur de quodam milite, qui pulveris hujus adeo cupidus erat, ut tres quotidie uncias naribus attraheret. Cum ad annum trigeſimum ſecundum ſuae aetatis perveniſſet, coepit vertigine frequenti laborare, deinde correptus fuit apoplexia validiſſima, quae eum e medio ſuſtulit. Ibidem alius memoratur, qui ab immodico *tabacci* hiſpanici

uſu

uſu primum viſum perdidit, deinde in paralyſim incidit. OLAUS BORRICHIUS in epiſtola quadam ad TH. BARTHOLINUM data refert de homine, cui nimius *Tabacci* uſus cerebrum ita exſiccaverat, ut in ejus cranio poſt mortem loco cerebri inventus fuerit grumulus quidam nigricans ex pluribus membranis coalitus; quaſi cerebrum exſuccum redditum eſſet nimia muci per nares prolecta excretione. HELMONTIUS, TULPIUS, & Medici Breslavienſes, ut habet DIDELOTIUS, teſtantur inde natas apoplexias. Nota eſt hiſtoria duorum fratrum Sileſiorum, qui, cum ſe provocaſſent ad fumum *tabacci* hauriendum, praemio propoſito illi, qui diutius perduraſſet, ambo perierunt apoplectici, primus ad decimam ſeptimam *tabacci* fiſtulam, alter ad decimam octavam.

*** Cl. PORTALIUS duos vidit fumo carbonum, qui ex camino cum alio cubiculo communicante irrepſerat, enecatos. Erat his facies colorata, oculi lucidi; membra, & mandibula inferior flexilia; cutis mollis, & calens; abdomen tumidum. In cadaveribus autem ex hac cauſſa interemptorum invenit cerebri vaſa ſanguine plena, ventriculos ſero quodam ſpumoſo, interdum etiam ſanguineo. Arteriam pulmonarem, auriculam, & ventriculum cordis dexterum, venam cavam, & jugulares ſanguine ſpumido turgentes; ſaepe bronchia madida liquore ſeroſo rubente. Venas pulmonares, ſiniſtram auriculam, ſiniſtrum ventriculum, atque aortam aut vacuas, aut quaſi vacuas. Sanguinem in pleriſque ſpumoſum, fluentem, & facile in celluloſum textum tranſudantem. Epiglottidem elevatam, glottidem hiantem, linguam praetumidam, ut vix ore contineri poſſet. Oculos prominentes, non flaccidos, ſed lucidos ad tertiam diem uſque poſt mortem. Similia vidit in ſubmerſis, & ſtrangulatis. Cl. Auctor putat vapore iſto aërem reddi ineptum dilatandis pulmonibus, atque adeo exſpiratione nimium protracta, ſanguiniſque refluxu impedito apoplexiam induci. *Hiſt. de l'Acad. de Scienc. an.* 1775. Sed de his vid. etiam CARMINAT. *De mortib. &c.*

§. LXXXVI.

Jam vero ad ipſas, propriaſque apoplexiae differentias, varioſque ejus gradus tranſeamus. Prima omnium differentia, quae ab antiquiſſimis uſque temporibus obtinuit (§§. LXXI. LXXII.) eſt in *univerſalem*, & *particularem* (*a*). In illa totum corpus laeditur, in hac latus unum, vel aliquae tantum partes. Priorem *veram*, atque *exquiſitam* vocamus, quod omnes animales actiones in ea ceſſant, aut intercipiuntur; alteram *ſpuriam*, aut *leviorem*, quod in hac illae laeduntur quidem, non vero omnes, neque ex toto abolentur (*b*). *Differentiae.*

(*a*) Vid. etiam FRANC. SCARDONA *de cognoſc. & curand. morb. lib. I. cap. I. §. VIII. & IX.* (*b*) PLATNER *art. med.*, *morb. ſoporoſ.* §. 376.

§. LXXXVII.

Particularis apoplexia (§. LXXXVI.), quando unum corporis latus reſolutum eſt, peculiari nomine vocatur ἡμιπληγία *: quando vero partes, quae infra caput remanent, παραπληγία *, aut παραπληξία *, quae tamen multo rarior eſt. Non me latet, has poſtremas affectiones a quibuſdam pro ſpeciebus *paralyſeos* conſiderari, non apoplexiae; quaſi paralyſis aliud morbi genus eſſet, penitus, longeque ab apoplexia diverſum. At hi videntur obliti eſſe eorum, quae C. CELSUS, ARETAEUS (§. LXXI.), & inter poſteriores PITCARNIUS (*a*), de paralyſi exiſtimarunt, cum eam ab apoplexia non ſejungant, aut eidem congenerem judicent. Neque ſane magis audiendi videntur illi, qui ideo paralyſim ab apoplexia ſeparandam volunt, quod apoplexiae cauſſa cerebro inſideat, paralyſeos vero nervis extra cerebrum poſitis, locatiſque. Nam ſcire hi diſſimulant, lateris unius, vel quarumdam aliarum partium reſolutionem, ſive motus, & ſenſus defectum, quae vera eſt paralyſis, ex cerebri etiam vitio proxime enaſci poſſe. Quis, amabo, rerum anatomicarum tam rudis eſſe queat hodie, ut unius lateris paralyſim, nempe hemiplegiam, ignoret plerumque tribuendam laeſioni oppoſitae cerebri partis, videlicet illius, quae lateri reſoluto ex adverſo opponitur, cum id vel HIPPOCRATI, ut animadvertit HALLERUS (*b*), ARETAEO, & CASSIO, ut refert CASPAR HOFFMANNUS (*c*), antiquiſſimis nempe auctoribus, nedum nuperioribus in anatome exercitatiſſimis (*d*) exploratiſſimum fuerit? Pleraeque enim fibrae medullae cerebri, & cerebelli, quae a dextris oriuntur, ad ſiniſtras; quae a ſiniſtris, ad dextras, oppoſitaſque corporis partes duci videntur, ſic ut nervi tam e cerebro, quam e medulla oblongata prodeuntes, ab oppoſitis plagis, & originibus, quaſi decuſſatim proficiſcantur. Non tamen de omnibus paralyſibus dici iſtud licet, cum quaſdam nerveas fibras ab uno cerebri hemiſphaerio profectas non ad adverſum, sed ad idem corporis latus porrigi, multa ſuadere debeant. Hinc interdum reſolutum novimus latus idem, cui reſpondebat cerebri laeſum latus,

** Hemiplegia.*
**Paraplegia.*
**Paraplexia.*

Plerumque oppoſitum latus reſolvitur, ſed non ſemper, & cur.

quod ex VALSALVA ipſo, & MORGAGNIO decuſſationis nervorum ſtrenuis alias propugnatoribus (*e*) evinci, confirmarique poteſt.

(*a*) *De apoplexia.* (*b*) *Phyſiolog. T.* 4. *p.* 222. *ed. Venet.* (*c*) *Comment. in* GALEN. *de uſu part. l.* 10. *c.* 12. (*d*) MORGAN. *adverſ. anatom. VI. animadverſ.* 84., & ante eum VALSALVA, LANCISIUS, deinde MOLINELLIUS, PLATNERUS, LUDWIGIUS, aliique bene multi. At prae ceteris audiendus eſt HALLERUS, qui *in Element. Phyſiolog. T. IV. p.* 221. *n.* 1. frequentiſſima, inquit, ſunt exempla actionis decuſſatae vulnerum, & vitiorum cerebri. Dextera manus reſoluta, cum pus ſub cranio in ſiniſtro latere effunderetur, MORGAGN. *de ſed & cauſſ. morb. II. p.* 288. Reſolutio dexteri lateris, & brachii dextri, cum ſiniſter thalamus mollis eſſet, & fracidus, *I. p.* 82. Hemiplegia dextera, cum aqua in ſiniſtro ventriculo eſſet, & eroſum cerebrum *p.* 83.; & cum ſanguine in ea ſede effuſo *p.* 21.; & cum corpus alienum in plexu choroideo ſiniſtro vitioſe natum eſſet, p. 83. Paralyſis partis dextrae faciei cum ſero, & hydatidibus in ſiniſtro ventriculo, *Mémoir. des ſçavans étrang.* III. p. 452. Paralyſis lateris oppoſiti a ſanguine inter meninges effuſo, CLOSSY p. 6. Vulnus enſis per oculum, emiplegia lateris oppoſiti, *Philoſoph. Tranſact. Vol. LIII.* Sed, ne nimius ſim, reliqua vid. apud eumdem HALLERUM *T.* 4. *lib.* 10. *ſect. VII.* §. *XXIX.* diligenter enumerata. (*e*) *Epist. anatom. XIII. n.* 19. & 25. & *epist. anatom. med. II. n.* 16. Multa exempla hujuſmodi vid. apud HALLERUM. *Elem. Phyſiol. T.* 4. *l.* 10. *ſect. VII.* §. *XXIX. p.* 223.

§. LXXXVIII.

Id etiam JANUS PLANCUS obſervavit in cerebelli potiſſimum laeſionibus, in quibus propterea non oppoſitum, ſed idem latus corporis reſolvi (*a*) contendit. Sed praeterea animadvertendum ſupereſt, non ſemper alternum latus reſolvi. Saepius enim non reſolvitur, ſed convellitur (*b*), ut ego ipſe aliquoties vidi, quando nimirum irritatio praevalet compreſſioni. Interdum etiam dum ab eadem cerebri laeſione latus alternum reſolvitur, reſpondens cerebri laeſioni latus convellitur, motibuſque clonicis (*c*) agitatur. Quod facile explicaveris, ſi ponas irritari eodem tempore originem nervorum, qui ad latus affectum tendunt, dum origo nervorum ad alterum latus euntium comprimitur, ex quo ſimul reſolvantur partes, ad quas hi nervi ſpectant.

Lateris ejuſdem paralyſis, quo cerebelli, aut cerebri læſio.

Interdum convellitur latus, non reſolvitur.

(*a*) *Lettera ſopra un' apoſtema del cervelletto.* (*b*) HIPPOCR. *aph. VII.*, & *de vulner. capit.* SCHOUTEN. *gewondte hoofd. p.* 64. SCULTET. *obſerv.* 17. BARTHOLIN. *hiſt.* 2. *cent. V.* BOUVART *Hiſtoir. de l'Acad. Royal des ſcienc. de Paris* 1700. *obſ.* 19. SALMUTH. *l.* 1. *obſerv.* 17. (*c*) HORST. *l. II. obſ. I.* LORRY *Mémoir. des ſçavans étrang. T. III. p.* 375. *ex* HALLERO *l. c. T.* 4. *p.* 223.

§. LXXXIX.

Cur non ſemper reſolvatur alterutrum latus?

Nec ſatis eſt quodlibet vitium unius cerebri hemiſphaerii, ut reſolvatur ſemper alterutrum corporis latus; nam, cum undique ex cerebri medulla ad nervos fibrae ferantur aliquae, idcirco non omnis nervorum vis, uno cerebri latere aliquomodo compreſſo, aut labefactato, in eadem, aut adverſa corporis parte extinguitur, quia haec a fibris medullaribus ex integro hemiſphaerio prodeuntibus, atque ad univerſum corpus porrectis ſuſtineri interdum poteſt, quin neceſſario paralyſis ſubſequatur. Id tum maxime patet, cum utrumque hemiſphaerium noxam contraxerit, & neutrum tamen latus reſolutum ſit. Tantus enim tunc nerveae facultatis ad partes ſingulas ex cerebro influxus ſupereſt adhuc, ut omnes ſatis vigeant, & ſenſu, viribuſque polleant. Ceterum quando evenit, ut unum latus reſolvatur, neque Medico, ubi acceſſerit, liceat amplius diſtinguere, quodnam primo latus fuerit affectum, quia univerſum jam corpus reſolutum apparet, exquirat is tunc ex domeſticis, & famulis, in quodnam latus homo procubuerit; nam hoc erit, quod ab initio reſolutum fuit, labeſque in oppoſita cerebri parte ut plurimum reperietur.

Latus primo reſolutum eſt id, in quod procubuit æger.

§. XC.

Certis cerebri ſedibus reſpondent quædam partes reſolutæ.

Fereque compertum videtur ex Anatomicorum induſtria, certis in cerebro ſedibus affectis certas in corpore partes paralyticas reddi. A compreſſis, aut aliter vitiatis nervorum opticorum thalamis oritur amauróſis, ſive *gutta ſerena*, paralyſis nempe nervorum opticorum, & retinae (*a*). Willisius notavit, ſi *corpora ſtriata* aliquo modo laedantur, crura motu, & ſenſu (*b*) privari. Nec rationi repugnat pro vario *corporis calloſi*, aut *medullæ oblongatæ* loco laborante, modo illud, modo aliud nervorum par, proindeque varias corporis partes potiſſimum pati. Quod in primis comprobari ab ea poteſt hemiplegiae ſpecie, quae non a principio ingruit, ſed ſecundaria eſt, nimirum illa, in quam vera, exquiſita, atque univerſalis apoplexia interdum deſinit; cauſſa, quae calloſum cor-

pus (*c*), aut centrum cerebri opprimebat, ad latus magis unum converſa. Quod ſi cauſſa, ut interceptio ſanguinis in venis ad cerebri baſim, nervos, qui inde ad linguam protenduntur, comprimat; ut plurimum aphoniam, & jactationes gignit, animadvertente LANCISIO (*c**). Imo ſi ea ad cerebri baſim, cerebellumque deſcendat, nervoſque omnes inde egredientes obruat, eoque magis ſi ad nervorum uſque *cervicalium*, a quibus major pars *cardiacorum* provenit, originem propagetur; vita ipſa, motu nempe cordis, & thoracis penitus intercepto, protinus extinguatur neceſſe eſt. Hinc MORGAGNIUS (*Epiſt. anat. med. III. n.* 25.) jure videtur audiendus, ubi ait: *cerebellum* maxime affici in apoplexia, fortaſſe conjici poterit ex reſpirationis ſumma laeſione, ano, & veſica reſolutis, excrementis ſponte erumpentibus, faciei, & labiorum livore. Quod ſi in fiſtulam, qua reconditur medulla ſpinalis, irruat, & ſupremas praeſertim vertebras inundet, atque occupet, *paraplegiam* gigni, ferme omnibus perſuaſum eſt (*d*).

(*a*) PLATNER *l. c.* LUDWIG. *l. c.* (*b*) *De anima Brutor. cap. IX. p.* 106. (*c*) PEYRONIE *Mémoir. de l' Acad. Roy. ann.* 1741. (*c**) *De ſubit. mortib. l* 1. *cap. VIII* §§. *IX. X.* (*d*) PLATNER, & LUDWIG. *l. c.* & MORGAGN. *Epiſt. anatom. medic. cit.* Apud BOERHAAVIUM *Prælect. in Inſtitut.* §. 401. deſcribitur paraplegia primum a ſanguine in principio ſpinae effuſo, deinde in apoplexiam, ab eodem ad cerebellum uſque diffuſo, terminata. Similem caſum narrat DUVERNEYUS, uti videri poteſt in DUHAMELII *R. Scient. Acad. Histor. l. III. ſ. V. c.* 2. *n.* 1. TISSOTIUS veram paraplegiam vidit in vegeto homine, cui, dum terram foderet in ſpelunca, maſſa terrae concretae in cervicem deciderat. Nulla ſive luxatio, ſive fractura a chirurgo eo in loco inventa eſt. *Epiſt. med. var. argum. p.* 97.

§. XCI.

Interdum aliqui ſolummodo occupantur, reſolvunturque muſculi, uti faciei, palpebrarum, brachii, linguae *, pharyngis, oeſophagi, ventriculi, inteſtinorum, uteri, veſicae, ani, de quibus alibi dicendi erit opportunior locus; atque hinc variae *apoplexiæ levioris*, ſive *particularis* ſpecies, vel, ut pleriſque vocantur, paralyſes prodeunt. Harum vero duplex genus eſt pro diverſa cauſſarum ſede, alterum videlicet ex cerebri, aut medullae ſpinalis **, unde nervi omnes procedunt, preſſione, ſuppuratione, ulcere, *Particulares paryliſes.*

vulnere, infarctu, aliàve ſimili noxa; alterum ex affinibus cauſſis involucra nervorum, ganglia, vicinaſque partes afficientibus, nervos ipſos aut comprimentibus, coarctantibus, obſtruentibus, aut alia quacunque ratione eos in itinere laedentibus. Huc redeunt varia tumorum genera nervis adnata, celluloſi textus, quo nervi cinguntur, & continentur, frequentiſſimus hydrops, vertebrarum, aliorumque oſſium fracturae, luxationes, exoſtóſes, contuſiones, vulnera, metaſtaſes, venenati halitus, praeſertim metallici, veluti ex arſenico, plumbo, cinnabari, & mercurio, aliaque corpuſcula noxia, tenuiſſima, penetrantia, aut varia cacochymiae genera ad nervos, aut eorum vaginas perducta.

* In Diario Medico Pariſienſi (*Juin* 1782. *p.* 547.) exſtat obſervatio D. MAJAULTI de paralyſi linguae, atque extremorum artuum inferiorum, quam ſine plethóra, aut cacochylia, aut alia cauſſa ſolum frigoris tormentum excitaverat. Eam vero facile excuſſit intra ſex dies ſolo diluto florum arnicae, cui addebat duodecim guttas alkali volatilis pro qualibet *pinta*, ut vulgo vocant.

** Paralyſes, quae laeſionibus medullae ſpinalis ſuperveniunt, non in oppoſito latere contingunt, ſed in eodem, ex quo laeſa medulla fuit. Vid. HALLER *Elem. phyſiolog.* T. *IV.* *l.* 10. *ſect.* *VII.* §. 29. *p.* 223. ubi citantur TURNERI, RIOLANI, SALICETI, & *Act. Societ. Edimburg.* teſtimonia.

§. XCII.

Paralyſes ſpuriae ex muſculorum vitiis.

At quoniam ad motum muſcularem praeter nervorum vim requiritur ipſa fibrarum muſcularium integritas, firmitas, atque inſita *irritabilis* facultas; idcirco ultro fatendum eſt, aliquando, ſi non *veram*, *ſpuriam* certe, ſive *imperfectam* paralyſim, quae fortaſſe rectius immobilitas dici poſſet, obſervari ex ſola fibrarum muſcularium laxata compage, aut debiliori elementorum eas componentium cohaerentia, atque imminuta *irritabilitate*, aut ex cellularis contextus infarctu, oedemate, obſtructione, itemque ex impedito ſanguinis per arterias in muſculos influxu; qui pariter ad muſculorum vim excitandam, aut ſervandam videtur expoſci. Id vitii genus ſcorbuticis, cacochymicis, vulneratis, & nimia venere exhauſtis corporibus praecipue ſupervenire conſuevit.

§. XCIII.

Paralyſeos gradus varii.

In quavis autem paralyſi gradus quidam notari ſolent: vel enim una cum motu perit omnis ſenſus, tuncque perfecta eſt *anaeſtheſia* *; vel motus tantummodo ceſſat, ſuperſtite ſenſu; vel ſenſus deficit, non vero motus. Utraque haec *imperfecta* paralyſis dicitur. Interdum in parte ſtupore correpta, motuque privata acuti ſubinde dolores percipiuntur; quod phaenomenon cum ejus ſtupore paralytico vix conjungi poſſe videtur. Rariſſimum eſt illud hemiplegiae genus, in quo ex uno latere motus, manente ſenſu; ex altero ſenſus, relicta movendi poteſtate, aboletur. Hujus tamen exemplum ab Heistero (*a*) poſterorum memoriae conſignatam legimus. Rara quoque eſt paralyſis tertio loco expoſita, cujus itidem non deſiderantur apud Clinicos aliquae hiſtoriae. Cl. Berdotus non ita pridem de ſexagenaria meminit, dexteri lateris hemiplegia cum ſenſus, & motus jactura prehenſa, cui motus quidem rediit, nunquam vero ſenſus (*b*). Ego ipſe, qui iſtud pluries vidi, ante paucos annos accitus fui ad nobilem foeminam hemiplegiacam, quae poſt menſes tres, ex quo in hujuſmodi morbum inciderat a ſuppreſſis catameniis, motum quidem recuperaverat, ſenſum vero nequaquam. Quando ſenſus in paralyticis membris remanet, deficit autem motus, non nulli rem ſatis explicari putant, ſi dixerint, ad ſenſum minorem nervorum vim, ſive influxum ſufficere, majorem vero requiri ad motum. Verum cum contra ſuperſit motus, aut redierit, abſit vero ſenſus; quomodo phaenomeni explicationem inibunt? Fortaſſe propius a vero erit qui nervos muſculis movendis dicatos ſuam vim acquiſiviſſe dixerit, non eos vero, qui ad cutem pertinent (*c*); ſive, quod eodem recidit, nervos fortaſſe, qui a ſpinali medulla originem habent, relevatos fuiſſe, eos non item, qui a nervi intercoſtalis trunco magna ex parte ſuppeditantur.

* Anaeſtheſia hodie ſumitur pro ſenſus omnis tam interni, quam externi privatione. Hinc ſtupor latine vertitur. Hodie haec vox adhibetur a noſologis ad morbum quemdam ſignificandum, quem a paralyſi non minus, quam a catalepſi, atque ecſtaſi differentem volunt. Et quamvis videam, quibus rationibus

hujuſmodi differentiam innixam tradant, non tamen de ea genus quoddam morbi peculiare conficiendum duxi, quod caſus illi, quos de anaeſthesia narrant, facile ad paralyſin, vel ad catalepſim; aut ecſtaſim ſaltem ſpuriam redigi poſſunt, uti in capite de catalepſi, & ecſtaſi facile oſtendam.

(*a*) *Ephem. N. C. cent. II. obſerv.* 196. (*b*) *Act. Helvet. T. VI. p.* 191. (*c*) Cl. Rayner. Bonaventur. Martinius Profeſſor Piſanus non diſſimili utitur explicatione in *Iſtit. Med. T. I. cap. V. p.* 59.

§. XCIV.

Quid pareſis?

Si ſtupore, aut torpore ſolum pars aliqua elanguerit, non vero motum, & ſenſum prorſus amiſerit; haec communiter *paréſi* laborare dicitur, quadam videlicet imperfectae, & ſpuriae paralyſeos ſpecie. Multi tamen paréſis nomine utuntur ad inferiorum tantum artuum ſignificandam reſolutionem. Alii id nominis adhibent vel inteſtinorum atoniae, quae in colica Pictonum, ſive *convulſiva* plerumque ſponte, aut narcoticorum uſum conſequitur; vel brachiorum paralyſi eidem colicae ſupervenienti. Aretaeus porro *pareſim* eſſe ait, quando veſica urinaria reſolvitur, neque amplius ad emittendam, aut retinendam urinam valet (*a*).

(*a*) *De cauſſ. & not. diuturn. affect. l.* 1. *cap. VII.*

§. XCV.

Communes apoplexiae differentiae.

Hactenus de propriis apoplexiae particularis differentiis. Supereſt, ut de communibus utriuſque cum particularis, tum univerſalis dicamus. Itaque apoplexia ratione loci primario affecti dividitur in *idiopathicam*, & *ſympathicam*, prout nempe ejus cauſſa vel proxime in capite, vel alibi reſidet, unde vim porro ſuam in caput exerceat. Item ratione cauſſae alia eſt *ſanguinea*, alia *ſeroſa*, *pituitoſa* alia, *atrabilaris*, *metaſtatica*, in primis ex arthritide, lochiis, aut lacte ſubito, & velociter retropulſis, *traumatica*, *temulenta*, *hyſterica*, *epileptica*, *convulſiva*, *ſcorbutica*, *venerea*, *febrilis*, *polypoſa*, *præcordialis*, *mephitica*, *narcotica*, *halituoſa*, *fulminea*; & ſic deinceps.

§. XCVI.

§. XCVI.

Praeterea in apoplexia *vera*, ſive *exquiſita* (§§. LXXII. LXXXVI.) conſiderari ſolent gradus quidam a reſpirationis, pulſus, caloriſque depravatione derivandi; quorum cauſſa communiter ipſa diſtinguitur in *debilem*, *fortem*, & *fortiſſimam*. At GALENUS (*a*), cui adhaerere quidam malunt (*b*), gradus hoſce ad quatuor extendit, indeque *leviſſimam*, *levem*, *validam*, ſive fortem, & *validiſſimam* conſtituit; quamquam, ut libere quod ſentio dicam, hujuſmodi gradus ſubtilius excogitati, & minutius fortaſſis diviſi, vix unquam diſtincte a Clinicis percipi, & deprehendi poſſint.

Gradus apoplexiae legitimae.

(*a*) *Comment. in coac. præn. text.* 476. (*b*) JO. BAPT. MOLINARIUS *l. c.*

§. XCVII.

Leviſſima ea dicitur, in qua reſpiratio liberior, pulſus ordinatus, color faciei, & calor corporis naturali proximus deprehenduntur. *Levis*, quae reſpirationem, & pulſum inaequalem, aut intermittentem, colorem praeter naturam, corpuſque ſubfrigidum exhibet. Quando vero ſpiritus aegerrime ducitur, pulſus durus, & longe varius micat, color deperit, & corpus friget, tunc *validam*, ſive *fortem* adeſſe ſcito: *validiſſimam* demum, atque acutiſſimam, ubi rhonchi vehementiſſimi trahuntur, aut his abſentibus nulla reſpiratio, pulſus nullus percipitur, facies cadaveris ſpeciem habet, ſudor frigidus undique manat, ſpuma circa hos collecta haeret, & ſphincter ani, & veſicae omnino laxatur. Animadvertimus tamen cum Cl. MORGAGNIO (*a*), reſpirationem laeſam indicare varios quidem morbi hujuſce gradus, non ita tamen eam accipi oportere, ut ſine hoc ſigno graviſſima interdum apoplexia eſſe non poſſet. Nonnunquam enim bona, & ordinata viſa eſt reſpiratio, quamquam validiſſimum malum, & cito mortiferum exiſteret; idque VALSALVAE, & VERATTI obſervationibus comprobari. Inſuper veriſimillimum videri, in *leviſſima*, & *levi* cerebrum proprie dictum

Nota cujuſque gradus.

Animadverſio de reſpirationis ratione.

magis, in *forti*, & *fortiſſima* cerebellum etiam, aut medullam oblongatam, & ſupremam medullae ſpinalis regionem offendi.

(a) *De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt. II. n.* 13. & 14.

Diagnóſis.

§. XCVIII.

Signa futurae, aut imminentis apoplexiae.

Apoplexiam non ſolum ex iis, quae ſupra (§§. LXXXII. LXXXIII. LXXXIV. LXXXV.) expoſita ſunt, verum etiam ex aliis, quorum recenſionem mox ſubjungemus, licet praevidere; quod ſummopere intereſt Medicorum, quibus curae eſſe debet aliorum ſalutem tueri. Igitur eam imminere tradunt, ſi quis inter dormiendum alto ſopore captus, incubo *, & dentium ſtridore corripiatur, aut vehementer praeter conſuetudinem ſtertat; ſi dolor capitis ſine manifeſta cauſſa jamdiu vexet, nauſeam, aut vomitum moveat, nullaque re mitigetur; ſi memoria, quae felix, tenaxque fuit, repente minuatur, obſuſcetur, aut deficiat, faciliſque oblivio eidem ſuccedat; ſi caput grave fiat, mens hebetetur, ſopor facile obrepat; ſi maculae muſcarum inſtar, aut ſcintillae oculis obverſentur, quin amauroſeos, aut ſuffuſionis ſuſpicio praeceſſerit; ſi albuginea tunica rubeat, lacrymae ſponte profluant, vertigo tenebricoſa ſtanti, aut caput deorſum demittenti citra ventriculi repletionem ſuperveniat, & ſaepe revertatur; ſi ſenibus, qui vitio cerebri, & nervorum opticorum viſum amiſerint, noctu ſplendor ſubinde ante oculos fulgere videatur. Id vero ſi circa hiemale ſolſtitium contingat, lethali eos apoplexia, vere accedente, quod longiſſimum eſt, correptum iri, conjectare fas erit. Si quis nec vini, nec *tabacci* abuſu temulentus inter legendum a linea aberret, cum minime id prius eidem accideret; ſi ſuſurrus, tinnitus, aut bombus, quem nec loca humida, nec paries recenter calce obductus, nec alia evidentior cauſſa procrearit, auribus obſtrepant; ſi lingua balbutire incipiat; verba tardius proferantur; reſponſa dentur implexa; os diſtorqueatur; ſi inſolitus moeror, aut angor animi accedat; ſi deglutiendi difficultas ingruat, aut glutire volenti tuſſis excitetur, nulla interim

inflammatione, nullove tumore fauces obſidente, nullaque affectione hyſterica, aut hypochondriaca intercedente; ſi ſaepius animi deliquium infeſtet; ſi alterutrum corporis latus identidem torpeat, neque id ex compreſſione ulla partium, aut tumore, aut arthritidis, rheumatiſmi, ſcorbutive effectibus repeti poſſit; ſi tactus obtuſior evadat; ſi manus, quae antea velox erat, mox minus prompte ſcribenti obſecundet; ſi ex levi inceſſu laſſitudo cita ſequatur; ſi pedes vacillent, veluti rependo trahantur; ſi membra formicationis ſenſu afficiantur; ſi poſt capitis vulnera, contuſioneſque rigor, aut diutini citra febrim horrores, aut *catoche* ** invadant. Haec, inquam, aliaque id genus, ſi non omnia, aliqua ſaltem, ſaepiuſque obveniant, neceſſe eſt; ubi apoplexiae acceſſus praevidendi ſunt. Nam ſine ullo etiam praecedente indicio interdum adoritur vel optime valentes.

* Incubus, ſive Ephialtes eſt quaedam ſpirandi difficultas in ſomno dormientibus ſuperveniens cum ſenſu ponderis thoraci ſub ſpecie larvae, aut ſpectri, aut ſagae incumbentis, a quo niſi poſt varios gemitus, conatus, & varias luctas evigilantes, aut excuſſi liberantur, ſuperſtite tantum cordis tremore, & palpitatione, & non raro accelerato diaphragmatis motu. Pueri huic malo magis obnoxii eſſe conſueverunt. Sed variae cauſſae incubum, ſive ephialtem inferunt, nempe plethóra, ventriculi repletio, vermes, pathemata animi, interdum acceſſiones febrium intermittentium, hydrocephalum, atque aliae cerebri malae affectiones, & in primis coena lautior, & decubitus in dorſum. Apoplexiam autem antecedit ille, qui a copia ſanguinis, aut ſeri circa cerebellum, aut medullam oblongatam, ſpinaliſque initium collecta originem ducit. Iſque in primis Medici opem expoſcit. Ceterum raro ſub Medici conſiderationem cadit, ut morbus: quamobrem ad pathologiam generalem potius rejiciendum ducimus. Nam quae ex SILIMACHO Hippocratis ſectatore de incubo, veluti lue, apud urbem Romam graſſato populariter narrat COELIUS AURELIANUS (*Tard. paſſion. l.* 1. *cap.* 3.), non video ab aliis ulla obſervatione confirmata.

** De catoche, ſive catalepſi inferius agemus peculiari capite. Eſt autem affectus, in quo aegri ſtupidi, & quaſi rigidi, atque ecſtatici manent.

§. XCIX.

Cum vero ea jam acceſſerit, perpendere ſedulo oportet, utrum *ſanguinea*, aut *ſeroſa*, aut *convulſiva* ſit? De his enim tribus tantum ſeorſum agere conſtituimus, experientiſſimorum etiam virorum adducti auctoritate *(a)*, quod ad haſce reliquae ferme omnes reduci commode poſſint. Et primum *ſanguineam* indicant lauta *Apoplexia ſanguinea, ſeroſa, & convulſiva.* *Signa ſanguineae.*

victus ratio, alimenta euchyma, vita hilaris, & parum exercitata, aetas florens, temperamentum ſanguineum, vernum anni tempus, tempeſtas calida, & humida, ſuppreſſae ſanguinis evacuationes. Frequentius ipſa ſine ullis praecedentibus ſignis extemplo invadit, praeſertim ſi ex ruptis cerebri vaſis, aut ex vehementiore aliqua cauſſa ſanguinem caput verſus propellente oriatur, & tum ſaepe acutus, & ſubitus, & vehemens capitis dolor antecedit. In hac, poſtquam hominem percuſſit (§. LXXIV.), facies rubet, oculorum, & temporum venae tument, caput ſummopere calet, oculi ſemiaperti, & veluti vitrei ferme rigent, haerent, prominentque. Reſpiratio ſaepe liberior eſt, quandoque ſtertoroſa, pulſus utplurimum magnus, & plenus, alias vehementior, & qualis in inflammationibus eſſe ſolet; morbo augeſcente fit languidus, lentior, & rarior; reſpiratio paullatim minuitur; &, cum validiſſima eſt apoplexia, ſubeunt rhonchi graviſſimi, ſtridor dentium, convulſivi motus, vomituritio ſympathica, tandem mors. Quidam, dum corruunt, ejulatum emittunt. Aliis ipſo momento, quo percelluntur, *hemiplegia*, ſive paralyſis unius lateris accedit. Caveto autem, ne ex ſola facie pallida, aut ex ſenili aetate ſtatim credas, non eſſe *ſanguineam*. Non raro enim in ſenibus apoplexia cum facie pallida denatis ſanguis intra cerebrum effuſus inventus eſt; tuncque pallor vitae deficientis effectus fuit, non ſanguinis inopiae ſignum.

(*a*) MOLINARIUS *l. c.*

§. C.

Quid ſeroſa apoplexia. Ut *ſanguinea* apoplexia a copia ſanguinis vaſa cerebri nimium urgentis, aut intra ejus cava effuſi nomen recipit; ſic *ſeroſa* vel a ſero, ſive pituita, ſive aqua eadem opplente, aut inundante deſumit. Et licet non ſemper aqua, ſerum, aut pituita intra calvariam in apoplecticorum capite reperta pro cauſſa apoplexiae haberi poſſit, quia interdum apoplexiam alia ab cauſſa profectam ſeri *Seri copia.* effuſio, ut effectus, ſubſequitur; certis tamen ex obſervationibus conſtat, ab aquoſa etiam illuvie eam quandoque (§. LXXVI.) progenitam. Neque ſemper neceſſe eſt, ut aqua haec ſit magna *Paucitas ſeri, ſed acris.* copia; ſed ſufficere videtur, eam licet paucam, acrem tamen exſi-

ſtere, irritandique potentia praeditam. Nam ejus acritudine cerebrum ſi minus convelli, ut autumabat MORGAGNIUS (*a*), pungi ſaltem, irritari, aut arrodi poteſt ita, ut inde apoplexia conſequatur. Quod ſi acritudo ab ea abfuerit, & exigua ſit aquae quantitas; haec per ſe vix videtur ad apoplexiam ſatis eſſe, niſi aliae cauſſae cum internae, tum externae concurrant, & cerebrum valide, & cito attingant, obruantque. *Serum paucum cum aliis cauſſis.*

(*a*) *L. c. Epiſt. IV. n.* 1. 5. 27. *& alibi.*

§. CI.

Attamen non negaverim, ſerum, ſive aquam quandoque exigua quantitate apoplexiae inducendae parem eſſe poſſe, dummodo uno quaſi ictu, & ſubitanea effuſione in ventriculis coacervetur, aut circa cerebrum ſub meningibus repente effundatur. Tunc enim non quantitas, ſed inſueta, & ſubita compreſſionis, aut diſtentionis vis non levem meretur conſiderationem. Contra cum lenta ſeri, ſive aquae collectio, inſenſibili ferme effuſione, fiat; novum non eſt, cerebrum multo, copioſoque liquore gravari poſſe, quin apoplexia procreetur. Id maxime liquet in hydrocephalo, in cerebrum lentam, & paullatim factam preſſionem; aut diſtractionem facile ferre poſſe, compertiſſimum eſt. *Serum, licet paucum, ſubito effuſum.*

§. CII.

Ceterum a ſero, aut a pituita apoplexiam eſſe, ſignificant temperamentum phlegmaticum, habitus corporis cachecticus, & decolor; aetas ſenilis; cauſſae aquei, & lenti humoris copiam augentes; acceſſio non ita ſubita, ut in *ſanguinea*; facies pallida, & tumida; venarum depreſſio; membrorum flacciditas, & frigus; reſpiratio impeditior; ſtertor, & ſibilus major; pulſus depreſſus, tardus, parvus, rarus, varius, inaequalis, atque intermittens. Antecedunt ſaepe vertigo, praeſertim pomeridiana, & nocturna, torpores, hebetudines, balbuties, & ſopor. Praeterea qui in hujuſmodi morbum incidunt, non illico vocis & linguae uſu privantur, ocu- *Signa ſeroſae apoplexiae.*

los, atque os ſubinde aperiunt, ingentemque ex iis lymphae vim emittunt. Ne vero hic quidquam diſſimulem, ſcire licet Cl. TISSOTIUM (*a*), reſpirationem in hac apoplexiae ſpecie minus difficilem eſſe, aegrumque interdum facilius, atque uberius vomere; animadvertiſſe. Qua in re quantum ipſe vero propius accedat; aliorum obſervationibus decernendum relinquam.

(*a*) *Avis au peuple ſur ſa ſanté T. I. chap. IX. de l' apoplex.* §. 149.

§. CIII.

Signa apoplexiae convulſivae.

Proximum eſt, ut de ſignis apoplexiae *convulſivae*, ſive *ſpaſticae*, quae nimirum a ſpaſmis originem ducit (§. XCV.), diſſeramus. De ea mentionem faciunt SYDENHAMIUS (*a*), FRID. HOFFMANNUS (*b*), & JO. BAPTISTA MOLINARIUS municeps, & amicus olim noſter (*c*), TISSOTIUS (*d*), aliique, quamquam non nullis praetervíſa, aut ſtudio neglecta. Huic obnoxii ſunt, qui ſpaſmis abdominis aliquandiu laborarunt, qui colicis doloribus, qui hypochondriaca, vel hyſterica paſſione, qui calculis cyſtidis felleae, qui alvo adſtricta, aut vehementibus, ſubitiſque animi motibus, ira, terrore, aut epilepſia vexantur, aut haemorrhoidum, menſiumque conſueto fluxu carent, aut ex arthritide anomala ſpaſmis conflictantur. Solet ea praedici ab externorum ſenſuum imbecillitate, vertigine tenebricoſa, artuum gravitate, tremore, torpore, affectibus hyſtericis, atque hypochondriacis gravioribus, diuturnioribuſque. Simul ac in propinquo eſt, extrema perfrigerantur, cutis areſcit, facies, oculique rubent, arteriae carotides validius celeriuſque micant; reliquae magnum, durumque pulſum exhibent. Quoniam igitur in mulieribus ſaepe ab hyſtericis, ſpaſticiſque paſſionibus, aut in viris ab aliarum, & ſpeciatim imi ventris partium incommodis incipit; ideo *hyſtericam*, aut *ſympathicam* etiam vocant. Haec porro, utpote a ſpaſmis orta, modo levior eſt, faciliſque ſolutu, quia, cum primum eo pervenit, ut *ſenſibilitatem* extinguere incipiat, mox *ſpaſmi* laxentur, & ceſſent, neceſſe eſt; modo in hemiplegiam, aut alicujus partis dumtaxat paralyſim deſinit; aut ab initio ſtatim ſub particularis paralyſeos ſpe-

cie, quae non admodum diu perſiſtere ſolet, ſolum ingruit; modo etiam vehemens eſt, quod rarius tamen evenit, & cito vitam, ut aliae apoplexiae graviores, abrumpit *.

(a) *In Diſſert. Epiſt.* (b) *Medic. ſyſtem. Part.* 2. *ſect.* 1. *cap. VII.* §. *X.* (c) *L. c.* (d) *Epiſt. varii argument. p.* 88.

* Bina *apoplexiæ hystericæ*, ſive *convulſivæ* exempla profert Cl. TISSOTIUS hiſce verbis: *Generoſa, venuſta, vicennalis virgo benigniſſimas, ut audivi, variolas ante aliquot menſes facillime in alia urbe ſuperaverat, pluriesſque poſtea purgata fuerat. Ab illo tempore hyſtericos morbos experta erat, & præſertim a duobus circiter menſibus graves cephalalgias conquerebatur, mæſtaque erat. Diſſito perito medico, qui primum curaverat morbum, empirico credebatur quamdam olim famam conſequuto, qui morbum variis evacuationibus, & refrigerantibus remediis ſanare ſperabat; at ineptum tentamen, infelix ſucceſſus. Omnia ruebant in pejus; demum cum immani cephalalgia loquelam ſubito amiſit, dolorem digito monstrans. Bihorio ante mortem, nec citius illam vidi, rubra erat facies; intermittens, irregularis, minimus, peſſimus pulſus; anxietas ſumma; ſubito obiit. Caput ſecari voluerunt parentes; adfui ſimplex testis. Ne minimum inveniebatur vitium. An apertum pectus aliquid morbidi obtuliſſet? Contra forſan ſequens obſervatio. Eodem anno in octodecennali virgine fluentia menstrua terrore ſupprimebantur; hiſque ſuppreſſis in frequentes incidebat lypothimias, quas fugare variis tentabat chirurgus tunc temporis hic degens. Demum post innumeras ægritudinis larvas per ſex, aut ſeptem menſes ludentes, profundo ſopore prehendebatur, quem frustra excutere satagebat. Caſſis omnibus, ad me tertia ſomni die confugiebant parentes. Dormientem inveni, nec tumultu, aut ullo irritationis genere excitandam. Quod in ſimilibus caſibus ſoleo, integram ſuaſi quietem. Post duodecim horas evigilabat ſana, ni admodum debilis. Accurate perpendens omnia, omnium locale vitium, nullam inveniens febrim, roborantia ſuaſi anthystericis nupta. Succedebant ad vota, ſed ex novo terrore, poſt aliquot dies, ſævas adeo anxietates cum immani cephalalgia, nauſeis continuis, horrendis artuum convulſionibus experiebatur, ut tristiora videre raro contigerit. Ferociam morbi opii doſi unica lenivi primum, tum jam dictis remediis ſenſim vici: at integræ ſanationis parvam ſpem relinquebant longo morbo, & præſertim remediis fractæ vires. Dum offam comedit, accedit anxietas, intra minutum moritur. Cadaver aperire, pecunia victi, permittunt parentes. Cor paullo forſan æquo majus, mollius, pallidiuſque inveni. An ex frequentibus phlebotomiis? Cetera, nullum cadaver omni labe magis vacuum vidi. - - - - Anne mors ex paralyſi, aut convulſione cordis? Sane facillime, & ſæpiſſime reſolvuntur, & convelluntur omnes hyſtericarum muſculi; quid ni cor? Sic ergo credam, donec boni meliora doceant. Epiſt. med. varii argument. p.* 80. 89. 90. Mortis repentinae ſine ullo vitio ullibi invento, ac proinde nervorum ſpaſticae affectioni tribuendae hiſtoria Haëniana, quam ad hunc locum allegat TISSOTIUS, ſic habet: *Juvencula fœmina ad noſocomium nostrum acceſſit, multis ab annis vehementi cordis palpitatione, anhelitu, anxietate præcordiorum, tuſſique vexata frequenti; artis interea opem frustra eo uſque experta. Cum alvo ab octiduo careret, enema immitti jubeo, alia interim paraturus. Sed interim moritur. In cadavere publice examinato vitales partes ſanitatem illibatam adeo referebant, ut nihil illibatius. Neque quod toto corpore tam in ſolidis, quam in fluidis accuſaretis, quidquam erat; præter geminam, ſed leviuſculam pulmonis ad pleuram adhæſionem, & tres lumbricos teretes in ileo intestino. Porro & cum his lumbricis, & cum longe latioribus pulmonum*

adhæſionibus millenos homines ſaniſſime vivere, Anatomicis compertum est. Ut proinde cnm BOERHAAVIO §. 826. *concludamus*: „ Cauſſa ejus plerumque eſt in„ ordinatus, & violentus ſpirituum vitalium in cordis villos impetus &c. " HAËN. *Rat. med. P. IV. p.* 36. 37. His adjungi merito debet ſingularis obſervatio apoplexiae convulſivae, quae epilepſiae recurrenti, motibus convulſivis, & demum tetano ſucceſſit in puella undeviginti annorum, quaeque intra horas quatuor & viginti lethalis fuit. In ejus ſiquidem cadavere diligentiſſime perluſtrato nihil invenit Cl. BOUCHERUS, cui apoplexia tribui poſſet. *Récueil d' obſervat. de Médecin. &c. T.* 47. *p.* 77.

§. CIV.

Apoplexia convulſiva duplex; alia idiopathica, ſympathica alia.

Quoniam vero apoplexia convulſiva, ſive ſpaſtica modo a cauſſis circa nervorum principium locatis, modo in partibus aliis, & longe diſſitis exiſtentibus oriri poteſt: idcirco duplex ejus genus conſtituendum videtur, alterum *idiopathicæ*, *ſympathicæ* alterum. Quae ſpaſmos in ipſo cerebro, aut cerebello, eorumque appendicibus cauſſam habentes ſubſequitur, quum origo nervorum in ea idiopathice afficiatur, facile intelligi poteſt, qua ratione ipſa gignatur; ab eiſdem nimirum cauſſis, a quibus ſpaſmi fiebant, validius cerebrum late ſumptum prementibus, irritantibus, aut alio quocunque modo laedentibus. Difficillima vero explicatu ea eſt, in qua cerebrum ſympathice tantum compatitur; nam quo modo ſpaſmi in viſceribus, puta imi ventris, aliiſve in partibus exorſi in nervorum principium agere, apoplexiamque creare poſſint, res ſane obſcuriſſima eſt, poſtquam a Phyſiologis contenditur, duram meningem nullo ſive ſenſu, ſive motu pollere, nervoſque *irritabilitatis Hallerianæ*, & contractionis cujuſvis eſſe prorſus expertes.

§. CV.

Sympathicæ varia ratio.

Si quid tamen conjecturis dandum eſt, non unum eſſe modum, quo ſpaſmi apoplexiae cauſſam praeſtant, ego quidem arbitrarer. Primum poteſt ſanguinis motus in iis partibus, quas ſpaſmus convellit, non ſolum praepediri, verum etiam illa ejus portio, quae illuc progreſſura eſſet, aliorſum averti, cerebrumque verſus compelli, atque urgeri ita, ut majori copia, & impetu, quam

quam convenit, in illud ruat, vaſa oppleat, diſtrahat, imo quandoque perrumpat. Quod eo expeditius fiet, quo difficilius a capite refluet ſanguis, venis nempe majoribus per ſpaſmos colli, diaphragmatis, thoracis, & praecordiorum compreſſis, coarctatiſque. Hinc perſpicuum plane fit, apoplexiam ex vaſorum cerebri plenitudine nimia orituram, quae facile ſolvi poſſit, ſi nervorum ſenſu languente ſpaſmi cito laxantur; aut contra, ſi vaſa rumpuntur, ſanguinemque effundunt, cita morte finiendam. Quod ſi utramque hujuſmodi ſpeciem, etſi a ſpaſmis ortam, quis tamen ad ſanguineam, aut ſeroſam apoplexiam redigendam exiſtimet, non valde ego repugnavero.

§. CVI.

Verum ad *ſpaſticam*, ſive *convulſivam* aequiore jure ſpectat levior, particulariſque apoplexia, ſive paralyſis, quam ſpaſmi alicujus partis poſt ſe reliquerint. Haec enim tunc enaſci videtur, cum nervi, qui ad aliquam partem feruntur, a muſcularibus fibris, aut muſculis circumpoſitis, & vehementer contractis premuntur. Sed paralyſis iſta brevi deſinit. Nam nervi reſolvuntur quidem, ſed brevi laxato ſpaſmo, niſi vis magna eis illata fuerit, redit tam ipſis, quam appenſae parti & ſenſus, & motus integritas, quemadmodum in affectionibus convulſivis gravioribus ſaepe ſaepius contingit. Sic nervus opticus ſpaſmo fibrarum muſcularium, quae eum prope cingunt *, compreſſus viſum tollit; laxato ſpaſmo reſtitutus, reſtituit. Quod pluries in hyſteriſmis vidimus.

Paralyſis particularis a ſpaſmo.

* Non ignoro, fibras hujuſmodi negari a nuperis quibuſdam anatomicis; ſed negari non poteſt, muſculos oculum moventes adeo nervis opticis prope adſitos eſſe, ut ſpaſmo illis affectis hi quoque conſtringi, & veluti vinculo comprimi queant.

§. CVII.

Fereque ad hujuſmodi explicationes perſtringi poſſet omnis apoplexia, quam convulſivam, aut ſympathicam dicunt; niſi ejus quaedam ſpecies, in qua cerebrum ipſum ob nervorum dumtaxat conſenſionem affici videtur, quin ullo modo ex memoratis cerebrum compatiatur, nullamque labem poſt mortem oſtendat, obſcuritatis

Apoplexiae ſympathicae mira ſpecies.

aliquid relinqueret, aliamque interpretationem poſtularet. Id in primis evenit mulieribus hyſtericis, infantibus, & pueris ex morbis convulſivis, quorum fomes alibi, quam in capite, ſedem habet, apoplexia denatis; uti ex medica hiſtoria compertum eſt, atque a nobis ipſis ſupra (§§. LXXV. CIII.) ſubindicatum. Namque neminem praeterit, a cauſſis in ventriculo, aut inteſtinis latitantibus ſic affici cerebrum, ut totum inde corpus convellatur, aut mens deliret, aut contra ſtupeat, altove ſomno obruatur: motus vero convulſivos, delirium, ſtuporem, aut veternum deſinere, & diſcuti, expulſa per medicamentum purgans materiali cauſſa; aut aliter innoxia reddita. Quid ni igitur ſimilibus ex cauſſis vehementius agentibus, & ſaepius revertentibus apoplexia gigni queat, quin in cerebro ulla labes relinquatur oculis profectoris percipienda? At quanam unquam ratione ſpaſmi, nervorumque conſenſio vim cerebro proxime inferant, modo quaerendum ſupereſt.

Haec aliam poſtulat explicationem.

§. CVIII.

Quid alii cogitarint.

Quidam malum repetunt a nimia liquoris nervei per irritamenta alicubi haerentia derivatione, & jactura; ex quo cerebrum ferme exſuccum, atque inanitum reddatur. Alii ſpaſmum dicunt per nervos cum medulla cerebri communicari; quod poſſibile ſibi perſuadent, etſi nervos irritabilitate carere multa jam pericula evicerint; ſicque ſentiendi, movendique facultatem extingui confingunt. Sed quam parum hiſce hypotheſibus tribui debeat, & quo uſque locus iis eſſe poſſit, partim ex phyſiologicis, partim etiam ex his, quae antea jam expoſita ſunt, facile quiſque perſpiciet. Non nulli etiam, ut omnem difficultatis nodum expediant, ſuſpicari non dubitant, in hypochondriacis, atque hyſtericis paſſionibus aliquid ab imi ventris latibulis, aut ab utero, quando in his ſpaſmorum fomes reſidet, in ſanguinem transfundi, quo ipſe craſſeſcat, cogaturque adeo, ut in minutiſſimis cerebri vaſculis deinde conſiſtere, atque haerere debeat. Quod etſi ſine ulla contentione fieri interdum poſſe largiremur, tamen apoplexia inde nata rectius metaſtatica, quam convulſiva diceretur, & ſane hujuſmodi metaſtaſeos in cerebro, aut ejus vaſis, ut patet, indicia non deficere debuiſſent.

§. CIX.

Quas ob res, ut a difficultate non longius diſcedant alii, quibus ratum, fixumque eſt, in apoplexia convulſiva non ſolum cum vita deleri cerebri functiones, verum etiam nihil interdum in eo vitii ſectione anatomica deprehendi; ſe ſe eo convertunt, ut credant, ſpaſmis itinera ſanguinis arctari, occludique poſſe, ne ullus ad cerebrum eidem pateat aditus, vel ſaltem cordis motum ſpaſmo penitus inhiberi, & ſupprimi (quo TISSOTIUS inclinare (*a*) videtur), vel cor idem (quae altera ejus conjectura eſt) paralyſi tactum conquieſcere, & ſic vitam intercipere. Verum conſideratio viarum, quae ſanguinem ad cerebrum mittunt, vix ſinit, ut eas per ſpaſmos omnino occludi poſſe exiſtimemus. Quamquam vero & vias ejuſmodi occludi, & cordis motum ſpaſmo intercipi non inficiaremur, ut illi opinantur; non tamen ideo ſatis pateret, num apoplexia, an vero ſyncope cardiaca morbum primarium praeſtitiſſet. Etenim hac ex cauſſa novum non eſt, mulieres vehementibus convulſivis affectionibus obnoxias repentina morte, ſive aſphyxia lethali interdum occidi. Si vero cor paralyſi infirmatum mortem attuliſſe dixeris, ut ſecundo loco idem vir celeberrimus ſuſpicatus eſt, reſtat adhuc diſquirendum, an haec cordis paralyſis idiopathica ſit, aut vero ſympathica ex cerebri laeſa functione? Si primum, mors a ſyncope; ſi alterum, ab apoplexia erit. In hac igitur ſpecie tota adhuc verſatur vis propoſitae diſquiſitionis, quomodo nempe in ſympathica apoplexia, quae ſine conſpicuo, & viſibili cerebri vitio mortem intulit, cerebrum conſenſu aliarum partium affectum ſit, & quid paſſum? Alterutrum fortaſſe conjectari licet, videlicet vel ſpaſticas contractiones ad arteriolas uſque minimas cerebri, nam irritabiles eas eſſe non incongruum * eſt, ita propagari, ut ſpaſmo contractis atque affectis, iis commercium inter corticem, & medullam, atque inter hanc, & reliquas corporis partes (§. LXXV.) interrumpatur; vel nervorum extrema a cauſſis ſpaſmum efficientibus intime adeo percelli, & labefactari, ut eorum etiam origo, cerebrum videlicet, cerebellum, & medulla oblongata ſimilem labem

Alia explicatio.

Conjectura noſtra.

in tenerrima elementari fabrica incurrant, propter quam ea fibrarum ſubverſio, aut alia praeter naturam mutatio conſequatur, quacum & ſenſus, & motus exerceri minime queant **. Ultra progredi vetat ignorata adhuc nervorum tum natura, tum actio, aut certe denſiſſimis magnam partem tenebris involuta.

(a) L. c. ſupra §. 103. *not.* *.

* Videantur quae hac ſuper re in *Comm. de Inflamm.* §. XXXVII. ad *not. f. g. h.* protulimus. Nervis porro arterias non carere, poſt SENACIUM (*Du coeur T.* 2. *p.* 169.), HALLERUM (*T.* 2. *p.* 206. & 202. & 252. & *oper. min. T. I. p.* 223. & *alib.*), & MORGAGNIUM (*ep. anat. med.* 24. *n.* 20. 23.) affirmat TISSOTIUS (*Tratt. de' nerv. T. I. p.* 2. *art.* 6. §. 266. & *ſeqq.*), & nuperrime ANDREAS COMPARETUS, qui in *occurſ. med.* §. *III. n.* 47. & *ſeqq.* nervos quamplurimos arteriis non modo circumdari, ſed intime cum earum fibris commiſceri vidit.

** Nolo hic ſilentio praeterire animadverſionem apprime opportunam Cl. HAËNII, quae hiſce verbis continetur: *Difficilius quidem est explicatu, cur inchoamentum appoplexiæ ab eadem cauſſa* (nimirum intercoſtalis nervi conſenſu) *in thorace premente, aut vellicante fiat; ſed ab altera parte facile concipimus, poſſe unicum nervulum alicubi tam vehementer premi, & agitari, ut inde totum ſenſorium commune turbetur. In ulcere ruditer agitatus nervus* (quod ego aliquando vidi ab applicato ad deprimendas fungoſas carnes lapide infernali) *univerſi corporis convulſionem facit. A mera dumtaxat applicatione venenorum ad ventriculi nervos, qui ab intercoſtalibus, & vago pari, ſpecies apoplexiæ naſcitur, ſæpe, expulſo cito veneno, mox evanida. In rupto abſceſſu pulmonis hæc apoplexia remiſit, brevique poſt ceſſavit ipſa, & ſimul, quæ ipſam comitata, ſequutaque fuerat, reſolutio. Rat. medend. P. III. cap.* 2. *p.* 121.

§. CX.

Quomodo apoplexia differat a ſyncope. Nunc quemadmodum apoplexia ab aliis affinibus morbis differat, exponendum eſt. Differt a ſyncope, quod in hac facies ſemper pallet; reſpiratio vel ceſſat prorſus, vel omnino lenis eſt; nullus in arteriis pulſus percipitur, ſudor e fronte plerumque manat, atque extrema algent. Negari tamen haud poteſt, ſi ſummus ſit apoplexiae gradus, id eſt morti jam proximus, interdum eam vix a ſyncope diſtingui poſſe, niſi ad alia ſigna, quae anteceſſerint, quaeque ex familiaribus, domeſticiſque reſciri poterunt, confugiamus. *Quomodo differat a ſuffocatione hyſterica.* Non leve quoque diſcrimen eſt inter *apoplexiam*, & *ſuffocationem hyſtericam*; nam in hac nec partes penitus reſolvuntur, nec ſenſus omnis perit, cum hyſtericae & punctae, & vellicatae dolorem perſentiant; ac praeterea, ſi gravior ſit affectio,

reſpiratio, & pulſus deficere videntur, uti in ſyncope; & poſtquam ab acceſſione redierint, recordantur plerumque eorum, quae acta ſunt, quaeque eis acciderunt, dum pene mortuae videbantur. Nec quidquam obſtat hiſtoria, ſi vera eſt, mulieris a VESALIO diſſectae; cum ſyncope, aut apoplexia hyſterica, ſive convulſiva, non *ſuffocatione*, eam correptam fuiſſe, veroſimilius reputetur. Epilepſia vero ratione ſenſus animalis penitus intercepti maximam habet cum apoplexia affinitatem: candens quippe ferrum cuti impoſitum ab epileptico non ſentitur. Ab apoplexia tamen diſcernitur, quod in illa, nempe epilepſia totum corpus, ſi perfecta eſt, convellitur, inconditiſque motibus exagitatur. *Diſcrimen inter epilepſiam, & apoplexiam.*

§. CXI.

Reſtat modo, ut aliquid, quod ab initio recepimus, de ſoporoſis quibuſdam affectibus, *caro*, *comate*, & *lethargo* dicamus. Hi enim ad apoplexiam ita prope accedunt, ut SENNERTO, BOERHAAVIO, aliiſque non paucis levioris apoplexiae ſpecies videantur. Cumque eaſdem ferme cauſſas habeant, quas illa, in primis apoſtemata cerebri; lymphae mucoſae, aut concretae intra duram, & piam matrem collectionem; ſeri limpidi, aut craſſi, & turbidi circa, aut intra cerebrum effuſionem; & demum ipſam vaſorum ejus nimiam plenitudinem, aut ſanguinis in iis congeſtionem, pulmonum morbis, & praecordiorum vitiis praeſertim organicis, cordis nempe polypo, aneuryſmatibus, varicibus, aliiſque plerumque ſuccedentem (*a*); non erit idcirco alienum ſingulorum phaenomena hic ſummatim recenſere, quo facilius a vera, & valida apoplexia diſcriminari queant. *Carus, Coma, Lethargus.*

(*a*) MORGAGN. *l. c. Epiſt. VI.*

§. CXII.

Summum eorum gradum conſtituit κάρος *, ſive *apoplexia minor* quorumdam auctorum (*a*). Qui eo tenentur, etſi ut apoplectici profundiſſimo ſomno obruuntur, ſuccuſſi tamen, vel pun- ** Caros.* *Hujus ſigna.*

ѐti, vel clamoribus excitati oculos aperiunt, puncta, & vellicata membra retrahunt, interrogantibus, quamquam inconcinne, reſpondent tamen; & licet mox in ſomnum relabantur, non ideo ſtertunt, ſed libera reſpiratione fruuntur. Contra apoplectici puncti, concuſſi, uſtulati, motu, & ſenſu carent, perpetui ſomni imaginem prae ſe ferentes.

(a) Sauvag. *Noſolog. Cl. IV.* §. *XXIX.*

§. CXIII.

** Coma.* ** Cataphora.* *Signa propria.* *Ejus differentiae.* **Typhomania.* ** Coma agrypnon, vel * Agrypnodes.*

Cari quaſi levior ſpecies videtur Κῶμα *, quod a Galeno καταφορὰ * etiam nominatur. Hoc prehenſus homo non ſolum facilius excitatur, etſi iterum in ſomnum recidat, verum etiam appoſite ad interrogata reſpondet. Dividitur *coma* in *ſomnolentum*, & *vigil*. In *ſomnolento* profunde quidem dormitur, non ita tamen, uti in *caro*. In *vigili* vero, cui etiam nomen eſt τυφομανία *, & κῶμα ἀγρύπνον *, vel ἀγρυπνῶδες *, adeſt quaedam ferme inſuperabilis in ſomnum propenſio, e quo tamen aegri crebro excitantur, veluti ſtrepitu quodam repentino perterriti, aut inſomniis terrificis perpetuo exagitati, ſic ut nunquam ſomno, quem exoptant vehementer, frui poſſint.

§. CXIV.

Num cum febre conjungatur?

Utrumque morbi genus (§§. CXII. CXIII.) nempe tum *carus*, tum *coma* ex nonnullorum auctorum ſententia cum febre conjungi dicitur: juxta alios ſine febre eſt; prout nimirum, ut ego arbitror, caſu illud cum febre, vel ſine ea offenderunt. Nam ſi primarium fuerit malum, ab eo febris abeſſe ſolet; contra cum febri jungitur, ſi ſymptomaticum, id eſt, ſi ſymptoma fuerit febris alicujus, vel inflammationis, vel cephalitidis, vel phrenitidis, aliuſve morbi febrilis. Plerumque hemiplegiae, phrenitidi, febribus acutis, atque inflammationibus ſupervenit. Saepiſſime exanthemata varioloſa, morbilloſa, & miliaria antecedit; & fere perpetuo febres lentas nervoſas malignas, & gaſtricas acutas comitatur. Quando coma non turbulentum, ſed placidum morbis acutis accedit,

Modo primarium, modo ſymptomaticum. *Quibus morbis ſupervenit, quos comitatur.* *Comatis prognoſis.*

etſi diu perſiſtat, non tamen malum portendit; quia delirium, dolorem capitis, atque alia graviora praecavet, arcet, aut ſedat, & in pueris etiam febrem ad judicationem ſaepe felicius perducit (a).

(a) Baglivius *De capit. affectib. in acut.*

§. CXV.

Quod ad *lethargum* attinet, hunc ſine febre alii, alii cum febre, & quidem lenta conjungi volunt. Cujus diſſenſionis cauſſam hic quoque eamdem crediderim, quam paullo ante (§. CXIV.) adduxi. Eſt autem ipſe immodicus ſopor, qui nocte, dieque opprimit aegrotantem; ſed is non repente, & ſubito corripit, verum pedetentim ſubrepit, atque invaleſcit in dies. Qui eo premitur, ſupinus jacet, oculis ſemiclauſis, atque ore hiante; excitatus oſcitat, parum loquitur, de capitis gravitate, aut dolore queritur, in ſumma omnium rerum, etiam proximarum, & paullo ante geſtarum oblivione verſatur; vix petentibus reſpondet, mox in eumdem ſoporem incidit, pulſu interim crebro, molli, inaequali, languido, & tardo, quandoque etiam undoſo; reſpiratione vero rara, & debili. Definiri igitur poteſt ſomnus profundus cum oblivione ſumma earum rerum, quae ad aegrum pertinent, conjunctus; talis tamen, ut eo detentus excitari adhuc facile, & reſponſa dare poſſit, quamvis obſcuro ſaepe, brevi, inordinatoque ſermone.

Lethargus quid? *Signa.* *Definitio lethargi.*

Prognóſis.

§. CXVI.

Periculoſiſſimus morbus eſt apoplexia vera, & exquiſita, utpote quae plerumque morte finitur; quia vel ob cerebrum infarctum, aut impeditum vehementius humorum vis, & motus ad cerebellum etiam convertitur, vel materia cerebrum laedens, rodens, aut comprimens tanta eſt, ut omnem nervorum originem, cerebellumque, quod vitae magis praeeſſe creditur, attingat. Senes potiſſimum plethoricos, deſideſque, atque eos, quibus cerebrum hae-

Cur apoplexia periculi plena.

Quos, & quando magis enecat. reditaria labe, aut morbo aliquo debilitatum eſt, ſaepe trium, aut, quod ſummum eſt, ſeptem dierum ſpatio (*a*) enecat. Interdum etiam uno, vel altero die, imo temporis momento vitam abrumpit. Et ſi quis evaſerit, facile recidivus fieri conſuevit.

Recidiva eſt.

(*a*) *Coac. n.* 187. *Cœlius Aurelian. l.* 2.

§. CXVII.

Periculoſior ſanguinea, deinde feroſa, demum convulſiva. Speciatim *ſanguinea* periculoſior eſt, quam *ſeroſa*; utraque adhuc, quam *convulſiva*. In ſanguinea, ſi ſanguis e ſuis vaſis effluxerit, vix ſperare licet, ut diſcuti, reſorberive poſſit, aut eorum oſcula occludantur. *Seroſam* ſaepe excipit hemiplegia, aut gravior aliquarum partium paralyſis, oblivio, fatuitas, languor. *Convulſiva* ut plurimum poſt aliquot horas ſolvitur ſponte vomitu, diarrhoea, ſudore, urina, aliave peculiari excretione, nulla ſui relicta nota, vel tantum leviſſima in ore, lingua, aut alia aliqua corporis parte. Si autem vaſa diffregerit, ut quandoque accidit, aut aliter nervorum vitalium originem, aut eorum progreſſum laeſerit, quod in primis poſt epilepſiam, aut vehementes convulſiones praeſertim in ſanguine ſcatentibus non rarum eſt, ſubitanea fere morte conficit. Periculi non levis plena quoque eſt apoplexia *metaſtatica*, uti *arthritica*, *lochialis*, *lactea* (§. XCV.), praeſertim ſi non cita adhibeatur medela; nam intra paucas horas plerumque interimit.

Metaſtatica aeque periculoſa. Arthritica, Lochialis, Lactea.

§. CXVIII.

Secundum apoplexiae gradus varius etiam exitus. Varius etiam apoplexiae erit exitus pro ejus graduum (§§. XCVI. XCVII.) diverſitate. In primo enim, & ſecundo gradu (§. XCVII.) ſpes aliqua ſalutis effulget. In tertio licet experiri, quid ars poſſit, quin tamen aliquid certi promittatur in ſummo vitae diſcrimine verſanti. In quarto (§. *eod.*) curatio ne tentari quidem debet, niſi certa praedicta pernicie. Nam rectiſſime ſcripſit HIPPOCRATES: *ſolvere apoplexiam vehementem quidem, impoſſibile: debilem vero non facile* (*a*).

(*a*) *Aphoriſm.* 42. *ſect. II.*

§. CXIX.

§. CXIX.

Generatim peſſimum ſignum exhibent ronchi, ſtertor, oriſque ſpuma (*a*). Nec aliter ſentiendum eſt de impedita glutiendi potentia, & de potulentorum per nares reditu. Mala ſemper reſpirationis quaecunque laeſio. Non tamen contra reſpirationi ſecundum naturam procedenti temere, & inconſulto fidendum, quod ex Morgagnio jam ſupra (§. XCVII.) monuimus. Lethalis quoque eſſe ſolet apoplexia febri acutae, epilepſiae, aut metaſtaſi ſuccedens. Mala pariter cenſetur, in qua ſudor frigidus ex univerſo corpore, aut aliqua ejus parte erumpit. Levior apoplexia, ſive particularis (§§. LXXXVI. LXXXVII.) minus periculi portendit; ſed paralyſim ſaepe, aut imbecillitatem alicujus partis relinquit. *Signa exitii.*

(*a*) Hipp. *aph.* 51. *ſect. VI. aph.* 43. *ſect. II.*

§. CXX.

In ſideratis ſuccedentes haemorrhoides utiles ſunt, inquit auctor *coacarum* (*a*). Item in ſideratis, ſi febris accedat, ſolutio (*b*) fit. Huc quoque pertinet Hippocratis aphoriſmus, qui ſic habet: *Quibus ſanis dolores derepente ſiunt in capite, & ſtatim muti evadunt, ac ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris prehenderit* (*c*). Sed hujuſmodi oraculi effatum aliqua eget interpretatione. Febris quippe ut morbum ſolvat, eſſe debet vel ephemera, quae inter initia in ſanguineo, aut bilioſo temperamento accedat, vel acuta, quae phlegmaticis ſuperveniat, atque humores in utriſque adhuc intra vaſa conſiſtant, & contineantur. Si vero hi extra vaſa jam eruperint, aegrumque morbus diutius fregerit, febrem noxiam praedicat Duretus in commentario, neque ei adverſantur Coacae praenotiones (*d*). Cum Dureti expoſitione conſentit Cl. Pujatus (*e*), monetque febrem, ut ſalutaris ſit, maturius accedere debere, & validam quidem, ut ephemera eſt, at non inflammatoriam. Additque vir expertiſſimus, febrim, quam totis triginta annis, quibus clinicen exercuit, ſupervenire vidit, aut inflammato- *Signa melioris notae.* *Quando febris morbum ſolvat.*

riam fuiſſe, adeoque perniciem accelerantem, aut exiguam nimis, aut nimis ſeram, proindeque inutilem. Quod frequentiſſime a nobis quoque animadverſum eſſe teſtamur.

(*a*) *N.* 478. (*b*) *N.* 479. *ſect.* 2. (*c*) *Aph.* 5. *ſect. VI.* (*d*) *N.* 480. *ſect.* 2. (*e*) *Letter. al Figlio inſerita nella Raccolt. d' opuſcol. del P.* CALOGERA' *Tom.* 50.

§. CXXI.

Signa prognoſtica paralyſium particularium.

Paralyſes autem particulares, imo ipſa hemiplegia, ſi ſuperſtes ſenſus, calor, & nutritio in parte reſoluta ſit, neque in ea arteriarum motus valde ſubſederit, magnam ſpem curae faciunt. Si vero cum motu ſenſus perierit, arteriaeque languidiſſime moveantur, & ſtupor talis ſit, ut pars ad corpus non pertinere videatur, & quaſi ligno ad obſtacula porrecto eadem utatur aegrotans, pejor tunc longe mali conditio eſt. Si demum frigus, & marcor, ſive macies partem occùpet, incurabilis ferme ſemper eſt ea paralyſis. Id in paralyſi, quae colicam Pictonum ſubſequitur, evenire maxime notat SWIETENIUS (*a*). Nec rarum eſt ob diuturnam muſculi paralyſim, ejus antagoniſtam praevalere, & membrum, cui affigitur, ſuam originem verſus retrahere, unde *contractura*, & *rigor* (*b*) oboritur. Sed non omnis contractura membri ex hac cauſſa ſtatim reputanda eſt. Reſolutae interdum partes atrophia ita areſcunt, ut muſculi tendines, & ligamenta oſſium decurtata rigeant.

(*a*) *L. c.* §. 162. (*b*) *Id. ib.* §. 326.

Curatio.

§. CXXII.

Quomodo collocandus aeger.

Simul ac Medicus ad apoplecticum accerſitus accedit, primum curare debet, ut aeger in conclavi lucido, & temperato collocetur, corporis trunco ſupra lectulum paullulum erecto, & capite nudato, pedibus vero probe tectis, & demiſſis, laxatiſque circa collum, pectus, ventrem, aliaſve partes veſtimentis. Perpendat

interea, ſi commode fieri poteſt, qua temperie, qua aetate, habituque ſit; quo vitae genere, dum valebat, uteretur; tum quae cauſſae morbum anteiverint, quae eidem occaſionem dederint, quae demum fuerint antea, quaeque ſint ejus vires, & recte hiſce omnibus cognitis, & perpenſis apoplexiae ſpeciem, & gradum definiat, aptamque eidem properet adhibere curationem.

§. CXXIII.

In ſanguinea apoplexia per ſua ſigna (§. XCIX.) recognita ſanguis vel copia, vel impetu, vel mora cerebrum premit, urget, impellit. Ergo eum mitti illico opportet. Quo fit, ut copia imminuta, impetuque retuſo, atque avocato, qui reliquus in vaſis ſupereſt ſanguis liberius, & facilius circumagatur, ſicque cerebrum relevetur. At liberali manu, latoque vulnere mittatur, praeſertim ſi valde plethoricus ſit aeger, aut aetate, & viribus vigeat. Quantitas ejus non facile decerni poteſt; a viribus enim, aetate, habitu, regione, ſexu, & potiſſimum a pulſus magnitudine, & robore, itemque faciei rubore aeſtimanda eſt. Negant aliqui mittendum eſſe in phlegmaticis, melancholicis, ſenibus *, pueris, atque utero gerentibus. Verum eos experientia refellit HIPPOCRATIS (*a*), ARETAEI (*b*), COELII AURELIANI (*c*), & medicorum fere omnium, qui medendi longo uſu inclaruerunt.

Cura apoplexiae ſanguineae.

Sanguinis miſſio.

* Utilitatem ut demonſtret largioris ſanguinis miſſionis etiam in ſenili aetate LANCISIUS (*De ſubit. mortib. l.* 2. *cap.* 51. *n.* 8.) narrat, mercatorem grandaevum, cui impendebat apoplexia, ab hujuſmodi inſtanti periculo ſubductum, & levatum eſſe per ſanguinem ſponte e naribus ad undecim libras profuſum, deinde omnino liberatum, quatuor aliis libris poſt quindecim dies rurſus erumpentibus.

(*a*) *De vict. ration. in acut.* (*b*) *De curat. acutor. cap. IV.* (*c*) *Lib.* 2. *cap.* 10.

§. CXXIV.

Itaque ſi vires non deficiant, vel oppreſſae tantummodo videantur ob nimiam vaſorum plenitudinem, & reliqua conſentiant, adulto ſtatim vena brachii, & quidem reſoluto oppoſiti, ſi hemiplegiacus fuerit, quod, monente ARETAEO (*a*), & poſt VALSAL-

Quo loco, & quantum ſanguinis detrahi debeat.

VAM MORGAGNIO (*b*), utilius eſſe docent * obſervationes, tundatur, ſanguiniſque unciae duodecim, aut etiam in majori plethóra octodecim detrahantur. Non deſunt etiam qui multo largiorem effuſionem ſine ſyncopes periculo ferant. Nec ab eo mittendo nos deterreat pulſuum intermiſſio, aut inaequalitas, niſi alia ſigna virium vitalium defectum, atque exſolutionem evincant, donec ſatis praeſenti periculo proſpectum videatur. Non nulli etiam ſuadent, in ſumma vaſorum plenitudine, & cerebri oppreſſione venas utriuſque brachii, imo pedis una aperiendas, ut citiſſima fiat a cerebro revulſio. Verum id auxilii exercitatiſſimum, prudentiſſimumque Medicum expoſtulat, ne lethalis ſyncope tragoediam abſolvat.

(*a*) *De morb. acut. curat. l. 1. cap. IV.* (*b*) *Epiſt. anat. XIII. n.* 17. & *anatom. med. III. n.* 17.

* MAYNARDUS SIMON DU PUI in diſſertatione *de homine dextro, & ſiniſtro* laudat venae ſectionem in hemiplegia ex cerebri laeſione orta inſtituendam in parte lateri affecto oppoſita; etſi neget auctor iſte nervorum decuſſationem.

§. CXXV.

Quando iteranda V. S. Si quod prima venae ſectione detractum ſanguinis eſt, non ſatis profuerit, tribus poſt horis, imo etiam citius, prout res poſtulabit, iterum detrahatur. *Quando ex pede.* Non nulli id ex pede faciendum, alii ex brachio jubent. Sed locum opportuniorem indicabit ſagax, & propera circumſtantiarum conſideratio. Menſtrua, haemorrhoides, & lochia fluentia, aut retenta ſanguinis e pede miſſionem ut plurimum anteferendam praecipiunt. Ex pede quoque, & quidem eo, qui reſolutus ſit, in hemiplegia detrahi ſaepius utiliſſime ſanguinem experientiſſimus vir obſervavit, quod *facilius, ac fortius dimoveri poſſunt obſtacula convulſionum, & obſtructionum, quæ in vaſis læſæ partis ſpinalis medullæ, vel cerebri baſis pertinaciter hærent* *. *Sectio jugularium, & arteriotome.* Deinde ad venarum jugularium ſectionem, quam FREINDIUS (*a*), LANCISIUS (*b*), aliique quamplurimi (*c*) extollunt, aut ad arteriotomen in temporibus, quod etiam proponit HEISTERUS (*d*), deveniendum eſt, ſi nondum ſenſus, & motus redierint, aut capitis dolor alicubi defixus, & perſtans non ſatis cerebrum levatum ſignificet. Venam pariter frontis, ubi jugulares non appareant,

aut incidi nequeant, imo ſublinguales aperiendas non nulli exiſtimant; at plerumque non ſine gravi id incommodo fieri poteſt, nec ſatis proficuum, atque expeditum, ſecus quam PETRUS A CASTRO, P. SALIUS DIVERSUS, & LANCISIUS in morbis capitis contendunt, auxilii genus a PLATNERO reputatur. Sed in ſectione jugularium, aliarumque, quas memoravi, venarum, ſi tentanda videatur, cavendum, ut alibi (§. XXIV.) animadverti, eſt; ne vinculo collo injecto, ut intumeſcant, ſanguinis e capite reditus magis magiſque retardatus congeſtionem in cerebri ſinibus, vaſiſque adaugeat. Sola digiti applicatione venae jugulares, aut aquae ore detentae fotu raninae, ut tumeant, incidique poſſint, curandum eſt.

Venae frontis, & ſublinguales an ſecandae.

Cautio in ſectione jugularium, & raninarum.

* LANCIS. *de ſub. mort. l. 2. cap. V.* §. 3.

(*a*) *Op. omn. in Hipp. epid. comment. II. de ſang. miſſione &c. p.* 32. (*b*) *De ſubitan. mortib. l.* 2. *cap. V.* §. 3. & 4. (*c*) TRALLIANUS *lib.* 4. ACTUARIUS *l.* 3. *cap.* 1. FABRIC. HILDANUS *Cent.* 4. 14., ALPINUS *Med. Aegypt.*, & poſt hoſce plerique recentiſſimi ſcriptores. (*d*) *Compend. med. cap. XIV.* §. *XXXII. p.* 296.

§. CXXVI.

Occipiti cucurbitulam, inciſa altius prius cute, apponi, atque hinc ſanguinem extrahi, praeſertim ubi jam largiter aliunde effuſus eſt, aut vires e venis effundi eum prohibeant, utiliſſimum quoque eſt; non ſic tamen, ut cum miſſione ſanguinis ex brachio, aut vena jugulari, MORGAGNIO etiam judice (*a*), comparari poſſit. Venae enim occipitales, ut alii externae jugularis ſurculi, communicant in juvenili praeſertim aetate cum venoſis meningum ſinibus. Hac ſola bis in occipite profunde ſcarificata ZACUTUS LUSITANUS (*b*) juvenem *reſoluto* jam *pulſu*, *ut in horas moriturus* videretur, ad ferenda alia auxilia imparem, reſtituit. Magnam quoque opem id praeſidii genus attulit *laboranti olim contumaci quadam, ac perdifficili ſoporoſa affectione* M. ANTONIO CICOGNINO, celeberrimo tunc Aemiliae Medico (*c*). Laudanti MORGAGNIO ſe comitem adjungit MEADIUS (*d*), qui *permagnum* hoc *auxilium* eſſe confirmat *in maxime periclitantibus apoplecticis, & magnopere juviſſe non ſemel expertus*. Sed ante hos a priſcis etiam temporibus ejuſmodi chirurgiam tanti fecit ARETAEUS, ut in haec verba (*e*) prorumperet:

Cucurbitula occipiti admota laudatur.

Quum morbus diu trahitur, & caput in cauſſa eſt, cucurbitula occipitio affigenda eſt, & ſanguis largiter hauriendus: plus enim, quam venæ ſectio, proficit, & vires nequaquam labefactat *.

(*a*) *Epiſtol. anat. medic. II. art.* 10. (*b*) *De med. Princ. Hiſtor. l.* 1. *hiſt.* 33. (*c*) MORGAGN. *Adverſ. anatom. VI. animadverſ.* 83. (*d*) *Monit. & præcept. medic. cap.* 2. §. 1. (*e*) *De morb. acut. curat. l.* 1. *cap.* 4.

* Nemo autem fuſius, diligentiuſque ſcripſit de hoc praeſidio, MORGAGNIO teſte, quam AUG. FRID. WALTHERUS, qui diſſertationem edidit *De ſcarificatione occipitis, plurium capitis morborum auxilio*, & tam aliorum, quam ſuis obſervationibus id comprobavit.

§. CXXVII.

Etiam vertici, & colli lateribus utiliter affigitur.

Alii vero eamdem cucurbitulam non occipiti, ſed vertici, ſive ſyncipiti imponendam (*a*) jubent, quo praeſidio utiliſſime in quadam virgine veſtali apoplectica uſus fuiſſe FRACASTORIUS fertur, licet ipſe apoplexia tactus, & ab aſtantibus non intellectus eo carere debuerit, incaſſum manu loco, quo defigenda erat cucurbitula, pluries indicato (*b*). Ad latera etiam colli defigendas, ſcarificandaſque cucurbitulas eſſe monet MEADIUS (*c*), uti HALY (*d*), FORESTUS (*e*) & SCHENCKIUS (*f*) ante eum propoſuerant. Nec inutile, aut alienum eſt, eas tam ſiccas, quam ſcarificatas reliquis etiam corporis partibus admovere, dummodo poſteriori thoracis regioni, ſive dorſo parcatur, ne motum reſpirationi inſervientem, jam languidum praepoſtere intercipiamus; quamquam id a DODONAEO (*g*) non videatur ſatis animadverſum, cum eas dorſo admotas plurimun celebraverit. Solent vero qui eas dorſo admovent, aegrum non pronum in pectus collocare, ſed in latus reclinare, quo reſpirationi minus officiatur.

Quæ cautio eſſe debeat, ſi dorſo defigantur.

(*a*) PETR. APONENS. *in complem. Meſ. de-morb. cerebr. c.* 17., CRATO *conſil.* 36. & 37., SENNERT. *l.* 1. *Pract. P.* 2. *c.* 33. *fol.* 680. *b.*, GR. NYMANN *de apopl. c.* 39. *p.* 229. (*b*) *In vita* FRACASTORII *verſ. fin.* HEURNIUS *cap.* 24. *de affect. capit. p.* 270. (*c*) *Monit. & præcept. med. cap.* 2. *ſec. I.* (*d*) *L.* 3. *aphor.* (*e*) *L.* 10. *obſervat.* 76. *in ſcholio.* (*f*) *L.* 1. *obſerv.* 149. (*g*) *L.* 2. *Prax. cap.* 15.

§. CXXVIII.

Imminuendi, revellendique ſanguinis conſilio hirudines etiam, non ſolum temporibus, & pone aures, quod ſupra adverſus dolorem capitis propoſuimus, verum etiam ano applicentur, praeſertim, ſi ab haemorrhoidibus, aut catameniis ſuppreſſis, aut ab hypochondriorum affectibus permanaverit apoplexia. Proderunt quoque, ubi aliam cauſſam habuerit; cum in primis venae aliae commode, & tuto aperiri haud potuerint. Sed tunc univerſo corpori, aut pluribus ſaltem partibus, ut largius ſanguis effluat, admovendae ſunt. In pueris, obeſis, foeminis, debilibus phlebotomiam formidantibus interior cubiti pars ad id aptiſſima omnium eſſe cenſetur. *Hirudinum applicatio.*

§. CXXIX.

In univerſum illud apud pleroſque in more poſitum eſt, ut poſt miſſum e partibus capiti propioribus ſanguinem, venae inferiorum reſerentur ad revellendum. At ſanguinem miſſuro magnum ſaepe negotium faceſſit illud CORN. CELSI documentum: *ſi omnia membra vehementer reſoluta ſunt, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat* (a). Verum, ſi quid ego interpretor, ſanguinis detractio *occidit*, ubi ab effuſo intra cranium, aut cerebrum cruore, aut ab hydropica colluvie morbus fiat. *Liberat* vero, ubi copia, & congeſtio ſanguinis intra vaſa adhuc eſt, ſic, ut & vaſa, & cerebrum depleri, & relevari queant. Quam ob rem appoſitiſſime nitidiſſimus ſcriptor ſubjicit: *poſt ſanguinis miſſionem ſi non redit & motus, & mens, nihil ſpei ſupereſt; ſi redit, ſanitas quoque proſpicitur.* *De revulſionis ratione.* CORN. CELSI *de ſanguinis miſſione judicium.*

(a) *Lib. III. cap. 27. n. 20.*

§. CXXX.

Detracto ſanguine, alvum ducere oportet clyſmate, non admodum acri, nec calido, ne ſpaſmi in imo ventre excitentur, qui *Clyſtere alvus laxanda.*

ſanguinem caput verſus magis, magiſque propelleret; in quo plerumque nimium temere peccari ſolet. Subductis ſic craſſioribus excrementis, ſi aegro deglutiendi facultas manſerit, danda intrinſecus ſunt eccoprotica antiphlogiſtica, ut lenis alvi fluxus cieatur; qui omnibus capitis morbis ſaluberrimus eſſe conſuevit. Quoniam vero in vehementiore apoplexia ani ſphincter ſaepe reſolvitur, & deglutiendi actio amittitur; eo in caſu bálanis, ſive *ſuppoſitoriis* alvus ad egerendum ſollicitanda eſt. Si id in irritum cedat; *tabaci*, ſive *nicotianæ* fumus in anum inſufflari etiam poteſt, ut eo periſtalticus inteſtinorum motus incitetur; ſed ab ejuſmodi remedii uſu cane pejus, & angue cavendum in apoplexia, quam carbonum fumus, aut nicotianae abuſus, aut noxii alii halitus (§. LXXXV.) induxerint. Ceterum ſi eo neceſſitas uti cogat, prudentiſſime ſe gerere medicum decet, ne languida nervorum vis mephiti narcotica iſtiuſmodi penitus extinguatur *(a)*. Fumo tutius videtur leve foliorum nicotianae decoctum, aut dilutum.

Eccoprotica mitiora conveniunt.

Quando bálanis utendum.

Cautio circa fumum tabaci.

(a) Vid. BASSIAN. CARMINAT. *De animal. ex mephit. & nox. halit. interitu &c. l. 3. cap. 2. p.* 174. 175. 176.

§. CXXXI.

Animadverſiones circa emetica.

Nullo in morbo animoſius, quam in apoplexia, ſe gerunt ut plurimum medici, ut quovis artis adjumento aegrum multo ſtupore detentum excutiant. Non paucos videre eſt, qui RIVERII, atque HELMONTII in primis experientia confiſi emeticis promiſcue, & temere ad id utuntur, ſeque C. CELSI auctoritate ſtrenue tuentur, dicentis, *melius* eſſe *anceps experiri remedium*, *quam nullum*, ubi res fere ad deſperationem adducta eſt. Sed animadverterent velim, multa emeticorum uſum vetare, obeſum videlicet corpus, collum breve, & craſſum, anguſtiorem thoracis caveam, ventris amplitudinem, plethóram, proclivitatem ad ſanguinis vomitum, aut ſputum, organica pulmonum, praecordiorumque vitia, oculorum gravem aliquam affectionem, capitis imbecillitatem, tumores magnos colli, praeſertim glandulae tyroidaeae, enterocelen, hydromphalon, gravidum uterum *, ventriculi ulcus, aut ſcirrhum, peculiarem idioſyncraſiam

Emeticorum uſum quæ vetant.

idioſyncraſiam ad vomendum adverſam, aetatem ſenilem, & decrepitam, regionem, & anni tempus hiemale (*a*). Praeterea nemo ſanae mentis negabit, periculoſum maxime eſſe emeticum propinare, vomitumque ciere in ea apoplexia, quam vaſa cerebri aut praeter modum ſanguine diſtenta, aut rupta, aut corroſa effecerint. Quis enim non videat, vomitu ſanguinem uberius, validiuſque ad caput propelli, ejuſque inde refluxum impediri; ſic ut vaſa ipſa magis, magiſque turgeſcant, ruptionemque, ſi forte adhuc illaeſa eſſent, facilius, citiuſque ſubeant; ſi vero jam dilacerata ſint, ampliore facto vulnere copioſiorem ſanguinem effundant? Inter vomendi porro conatus diaphragma, cor, pulmo jam fere paralyticis proxima opprimantur, atque aeger reſpiratione ſublata extemplo ſuffocetur, neceſſe plane eſt. Non ſemel meis ipſe oculis vidi datum ab aliis emeticum, & vehementer dolui, hemiplegiam, vel levem, & particularem apoplexiam illico in validam, & univerſalem tranſiiſſe; fortem vero, atque exquiſitam intra paucas horas in mortem. Scio equidem a medicinae activioris laudatoribus, qui in hac praeſertim regione frequentiſſimi ſunt, jactari obſervationes, ex quibus utilitas dati emetici in apoplecticis oſtendatur. Sed a paucis felicioribus exemplis, quae naturae robuſtioris beneficio plus, quam artis operi tribuenda fortaſſe fuerunt, inferri haud poteſt, emetica ex ſe, quod aliunde ſemel, iterumque conſtitit, pernicioſa non eſſe ** .

Nocumenta ab emeticis.

Exempla exitii.

* Non dubitant nuperiores, quidam Medici, in tranſalpinis praeſertim ſcholis inſtituti, etiam foeminis utero gerentibus emetica proponere, quod putant, ut opinor, eas ut vomitum ex graviditate ortum, ſic arte excitum commodiſſime ferre poſſe. Sed recordentur iſti, quaeſo, non paucas mulieres utero gerentes ob frequentem, & moleſtiorem vomitum, quo vexabantur, in abortum incidiſſe. Quamobrem eorum auctoritate, atque audacia non ita permoveor, ut ſatius, tutiuſque non judicem, illos ſe gerere, qui ab emeticis proprie dictis mulieres praegnantes arceant.

(*a*) HIPPOCRAT. *aphor.* 4. *ſect. IV.* ubi ait: *Purgandum æſtate quidem magis ſuperiores ventres, hieme vero inferiores.*

** Non diſſimulaverim tamen in ea conſtitutione, quam deſcripſit LANCISIUS, non modo purgantia bene ceſſiſſe, quia tunc *non maſſa dumtaxat ſanguinis, ſed ipſa quoque hypochondria apud ægros multitudine bilioſo-acrium particularum redundabant;* verum etiam emetica, ut ipſe teſtatur ſic inquiens: *profecit etiam vomitus apud illos, qui vel huic aſſueti fuerunt egeſtioni, vel ex crudioris adhuc cœnæ pondere laborabant. L. c. l.* 2. *cap. V.* §. *XIII.* Verum certiora nocumenta videntur, dubium vero levamen.

§. CXXXII.

Auctoritates rejiciuntur.

Quod attinet ad RIVERII, HELMONTIIque (*a*) experientiam, ea ſane non videtur hujuſmodi, ut cuilibet tum generi, tum gradui apoplexiae emetica convenire oſtendat. Neque CORNELII CELSI effatum ita extendendum eſt, ut quotieſcunque rationi repugnat, illud reprobare, & refellere non ſimus parati. Itaque exulent ab apoplexia ſanguinea, & praeſertim exquiſita omnia emetica, utpote non indicata, & noxia, atque a ſanioribus Clinicis, & prae primis a MORGAGNIO ipſo exploſa. Exulent quoque ab ea apoplexia, quam diximus *convulſivam*, & praeſertim in ſenſibiliori, irritabilioríque nervorum, & fibrarum ſyſtemate praeditis; ne ſpaſmi magis, magiſque invaleſcant. Quod ſi unquam eis locus aliquis relinquatur, in ea fortaſſe cum BAGLIVIO, atque HEISTERO dari poterunt, quam nimia ventriculi repletio, intemperantia, & venenata alimenta, aut opium paullo ante ſumpta advocarint. Quamquam in apoplexia cum ventriculi repletione, ut eſt ea, quae a paſtu corripit, ſuſpecta emetica habeat etiam idem ſapientiſſimus MORGAGNIUS, exemplum afferens hominis hemiplegiaci, qui ab emetico dato in apoplexiam univerſalem, & cito lethiferam (*a*) praecipitatus fuit; nec niſi imminuta prius ſanguinis copia, ſi excedat, tententur. Saepe etiam accidit, ut a vomitu, aut vomituritione, quae apoplexiam ſaepe antecedit, aut concomitatur, indicationem emetici propinandi deſumant medici minus periti; cum tamen ejuſmodi vomitus, aut ad vomendum proclivitas, ſympathica ſit a cerebro male affecto *, non idiopathica, quae diſtinctionis ratio perneceſſaria omnino eſt. Nam in priore caſu ab emeticis omnino abſtinere oportet, ut ſummopere perniciosis.

Emetica in ſanguinea, & convulſiva reprobantur.

Rejiciuntur quoque in aliis caſibus, pauciſſimis exceptis.

Vomitus ſympathicus perperam reputatur indicans emetici.

(*a*) *Epiſt. anat. med. III. n. 4.*

* Huc apprime faciunt binae obſervationes, quas duabus epiſtolis, altera ad Cl. Archiatror. Caeſ. Comitem ANTONIUM STÖRCKIUM, altera ad JO. MICHAELEM MENGHINIUM R. Prof. Oenipontanum datis perſcripſit FELIX PERGERUS Tridentinus, amicus meus ſingularis, & medendi uſu, & ſcientia excellentiſſimus; nam in his & vomitum a cerebri labe pronatum, & emetici in apoplexia nocumenta oſtendit.

§. CXXXIII.

Nec intentatum relinqui ſolet omne revellentium, atque excitantium genus, ut apoplecticus ad ſe redeat. Revellunt praeſtantiſſime a cerebro, & capite balnea tepida, in quae pedes demittuntur. Revellunt itidem, & ſimul ſenſum, & motum acuunt membrorum ligaturae, frictiones, epiſpaſtica, ſinapiſmi, & veſicantia *. Non nullis placet ferramentis ignitis plantas pedum aduri; aut acubus volas manuum pungi; aut aciculas ſub unguibus adigi; quo tormenti genere excitatos interdum fuiſſe apoplecticos narrant, qui aliter excitari nequiverant. Verum vix adduci poſſum, ut credam hoc cruciatu quidquam boni effectum iri, neque cauſſam ſic proximam apoplexiae removeri, ubi cetera auxilia eam tollere haud potuere. Quae enim ejuſmodi remedii, ſive potius tormenti bona effecta ex MISTICHELLIO, CLAUDINO, FORTUN. FIDELI, atque HENRICO ab HEERS adducit LANCISIUS (*a*), vel non ſunt ejus generis, quae certam utilitatem commonſtrent, vel in ſoporoſis affectibus, falſo pro apoplexia habitis, praeſtita fuiſſe crediderim, vel ſine hiſce cruciatibus, ſi Medici patienter expectaſſent, per alia minus ſaeva auxilia conſequuti fuiſſent. Ceterum in ſanguinea apoplexia vix locum inveniunt ea, quae humores exagitant, aut nimium motum cient; hinc errhina etiam, ſternutamenta, & volatilia acria, ita ſuſpecta habentur, ut, niſi inito omnium prudenti examine, atque ſumma adhibita cautione, in uſum vocari non debeant. * Si quid naribus admoveri liceat, eſto id acetum vini, vel oleum ſuccini, vel ejus ſal volatile, vel ſpiritus meliſſae, quibus & lingua, & os, & torpentia membra perfricari poterunt. Intrinſecus vero, ſi fieri poteſt, ea danda ſunt, quae diluunt, quae temperant, & leniter reſolvunt, uti ſerum lactis, decoctum hordei, dilutum florum tiliae cum nitro, atque oxymelle, aliaque his affinia.

Revellentia & excitantia, & qualia.

Ferrum ignitum.

Quaenam ſuſpecta, quaenam probanda.

(*a*) *L. c. cap. V. §. XII.*

* Adeo abhorret ab omni acriori ſtimulo, & ſanguinem exagitante medicamento in apoplexia ſanguinea curanda celeberrimus TISSOTIUS, ut veſicantia ipſa

minus tuta appellet, atque utiliora praedicet poſt fotus molles cataplaſmata ex fermento panis, & ſemine ſinapios ſuris applicita revellendi ſcopo. *Epiſt. var. argument. ad* HALLER. *p.* 65. *ed. venet.*

§. CXXXIV.

Alterantia. Si his aeger reviviſcat, & ſimul reſpiratio, pulſus, calor, colorque priſtinus redeat; bono animo eſſe oportet. Tuncque jura dilutiora porrigantur, quibus incoctae fuerint temperatiores herbae cephalicae, uti meliſſa, & flores primulae veris, liliorum convallium, tunicae, tiliae, & aliquid etiam detur eorum, quae paullo valentius attenuant, ſolvunt, excitant, excretioneſque per cutim, & renes prolicere ſolent, uti ſuccinum, ejuſque ſal volatile verum, ſtibium diaphoreticum non ablutum, nitrum ſtibiatum, camphora cum nitro, cinnabaris diligenter lota, & ſuper porphyritim laevigata, aliaque hujus generis. *Reſolventia mitiora.*

§. CXXXV.

Curatio apoplexiae ſeroſae. In ſeroſa apoplexia ſuis notis (§§. C. CI. CII.) cognoſcenda, an ſanguis mitti debeat, non levis inter medicos diſceptatio ſaepe exoritur, ad quam dirimendam cum praeclariſſimis Clinicis hac uti ſoleo diſtinctione; nimirum ſi aeger bono adhuc habitu ſit, ſi vaſorum plenitudo, & ſanguinis rubri aliqua copia ſimul concurrere videatur, quod ex pulſuum magnitudine, victus ratione, & vitae genere innoteſcat, venam prudenter, & caute ſecari poſſe, MORGAGNIO, aliiſque non improbantibus (*a*), exiſtimo; ut una ſaltem ex cauſſis cerebrum opprimentibus cito amoveatur. E contrario ſi apoplexia cum malo corporis habitu conjuncta ſit, aut ei ſupervenerit vera cachexia, & nulla appareat ſanguinis, vaſorumque plenitudo, phlebotomiam vitandam (*b*) eſſe; itemque ſi cerebrum hydrope laboret, in eoque plurimum aquae (§§. L. LI. LII. LIII.) ſuſpicari liceat, in vaſis autem parum ſanguinis effoeti, ab ea abſtinendum eſſe, quia ab emiſſo ſanguine hydrops non modo confirmatur, verum etiam ſaepe accerſitur; potiuſque ad corroborantia tam externa, quam interna properandum. Nocet quoque venam inci- *Quando ſanguis in ea mitti poſſit, quando nequaquam.*

cidere debilibus, ſenio confectis, diutino capitis morbo jam diu vexatis, & prope conſumptis, aut ex aquarum medicatarum largiori potu in apoplexiam prolapſis (*c*).

(*a*) *Epiſt. anat. med. IV. n.* 10. (*b*) *Ib. n.* 15. (*c*) *Ib.*

§. CXXXVI.

Cucurbitulæ, & hyrudines tutiores.

Tutius adhibentur cucurbitulae ſcarificatae, atque hirudines, etſi non pari celeritate, & vi morbo medeantur. Minus adhuc diſcriminis, pluſque adjumenti habet purgatio. Plerique hic emetica ſine ulla ferme controverſia proponunt, & laudibus efferunt; quae etſi non ita, ut in ſanguinea apoplexia, a nobis in feroſa reformidentur, non tamen omni noxa carere ea putantur, ut indiſcriminatim, praecipitique conſilio ingerenda ſint. Neque ex eo, quod vomitus, aut vomendi conatus ſaepe antecedat, aut comitetur apoplexiam, erui debet, hoſce naturae motus eſſe ſalutares, ideoque ab arte promovendos: plerumque enim hi ab affecto, ut ſupra dictum eſt, & vellicato cerebro, non a primarum viarum ſaburra proficiſcuntur. Quare praeſtat catharticis, & quidem ex hydragogorum claſſe, illud moliri, quod paſſim emeticis efficere alii nituntur. Agaricus, jalappa, diagrydium, folia ſenae, manna, ſal anglicum, cremor tartari, pulvis cornacchini, pilulae de ſuccino cratonis, de tribus cum rhabarbaro, mercurius dulcis, atque id genus alia egregiam ſaepe afferunt opem. Item eodem nomine commendantur enemata acriora (quibus vinum emeticum adjiciunt non nulli), atque ea omnia medicamenta, quae ſeroſos humores per alvum, aut urinae vias valentius educunt.

Purgatio magis opportuna.

De emeticis iterum judicium.

Cathartica utilius adhibentur.

§. CXXXVII.

Irritantia calida, & nova ſeri emiſſaria laudantur.

Opportuniſſima quoque ſunt quae irritando dolorem inferunt, ſolidaſque partes torpentes permovent (§. CXXXIII.), aut novum ſero exuberanti exitum parant, uti ulcera cantharidum applicatione aperta, ſetacea, fonticuli. Eo etiam reſpiciunt volatilia calida, acria tam interius, quam exterius adhibita, uti ſales volatiles al-

kalini, ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſus, fuliginis, cornu cervi, ſanguinis humani, folliculorum ſerici, & ſimilia, quibus ſuperbibi poſſunt diluta calida, aut decocta majoranae, ſalviae, betonicae, lavendulae, roriſque marini. Cauto tamen opus eſt, ne nimio, & audaciori calefacientium uſu non ephemeram, ſed vehementiorem, ardentemque febrem, aut *alcaleſcentem* humorum diſſolutionem conquiramus, unde aeger citius, quam par eſſet, e medio tollatur. Omnia igitur & temperamento, & corporis habitui, & peculiari ſanguinis conſtitutioni, atque acrimoniae, aetati, ſexui, viribus, morbis praecedentibus prudenti manu, maturoque conſilio accommodanda ſunt.

Cautione in eorum uſu opus eſt.

§. CXXXVIII.

Curatio apoplexiæ convulſivæ.

Nec minori ſtudio indigemus, cum ad curandam apoplexiam convulſivam (§§. XCV. CIII. CIV. ad CIX.) progredimur. In ea, in qua idiopathice cerebrum afficitur, pro varia cauſſarum ratione nervorum principium irritantium, prementiumque adhibenda plane ſunt praeſidia, quorum in curatione apoplexiae ſanguineae, & ſeroſae meminimus, eiſque cautionibus, & praeceptis inſiſtendum eſt, quae ibidem, alibique ſaepius inculcavimus. In ſympathica vero, detracto, quantum expedire videbitur in temperamentis ſanguineis, & cholericis, hominibuſque conſuetas evacuationes non habentibus, ſanguine, generatim vitanda tam intrinſecus, quam extrinſecus ducimus quaecunque acrius irritant, praeſertim in exquiſita nervorum ſenſibilitate. Contra balnea pedum tepida, fomenta, atque enemata emollientia, mitiora eccoprotica, ſive alvum lenientia, uti oleum amygdalarum dulcium, olivarum, ſeminum lini, ricini americani, magneſia alba, flores caſſiae, ſerum lactis, utpote quae laxant ſpaſmos, & ſenſibilitatem, irritabilitatemque demulcent, humores acres temperant, ſaburramque leniſſime deturbant, pro re nata adhiberi poſſunt. Nec ſua carent utilitate *antiſpaſmodica* temperatiora, in quibus eminent ſal volatile ſuccini, liquor cornu cervi ſuccinatus, tinctura ſuccini, croci, caſtorei, liquor anodynus mineralis Hoffmanni, flores Zinci a GAUBIO, aliiſque neotericis ob vim ſedantem, atque antiſpaſticam celebrati, ſal ſedativum HOMBERGII,

aqua florum aurantiorum, nucum viridium cohobata, menthae piperitidis, ceraſorum nigrorum, epileptica LANGII, hyſterica QUERCETANI, moſchus, camphora, atque alia, quae temperamentis, aetati, conſtitutioni, tempori, & cauſſis ſagaciter aptanda ſunt. In primis autem inquirere oportet, unde morbus inceperit, eoque curatio omnis dirigenda eſt.

§. CXXXIX.

Ex triplici hac curandi ratione tribus apoplexiae inſignioribus differentiis praeſcripta facile elicitur, quid auxilii ſingulis aliis quoque conveniat, quidque praeſtari expediat in varia earumdem complicatione. Raro enim ſimplices morbi, quales a Pathologis, Noſologiſque delineantur, clinicen exercentibus ſe exhibent, ſed plerumque compoſiti, complicatique vario modo ſiſtuntur; quo fit, ut Clinicis acri judicio, & magna ſaepe mentis contentione ad diagnoſim, curationemque recte inſtituendam opus ſit. In univerſum cauſſarum ratio habenda eſt, omnique ope enitendum, ut morbi origo tollatur. Sic apoplexia *ſymptomatica*, uti *febrilis*, *ſcorbutica*, *praecordialis*, *venerea*, aliaeque (§§. LXXXII. XCI. XCIV. XCV.) curationem a morbi primarii, a quo dimanavit, cognitione & medela expectare debet. *Metaſtatica* omne revulſionum, atque evacuationum genus, in primis diureſim, diaphoreſimque expoſcit. Quae ab ictu, contuſione, vulnere, lapſu originem duxit, chirurgi potiſſimum ope, ac manu eget. Os depreſſum terebra elevandum eſt; fractum vero, vel fiſſum auferendum, ut cerebrum a preſſione liberetur, aut effuſus, collectuſque ſanguis extrahatur. Terebrationi etiam locus eſt, ſi probabili conjectura ſuſpicari licet, vaſa interiora, illaeſa quamvis calvaria, diſrupta fuiſſe, aut ſubter abſceſſum, aut tumorem latitare. Sed tunc res chirurgiae prudentiſſimis, exercitatiſſimiſque tota omnino tradenda eſt. Supervacaneum quoque eſt, ſi apoplexiam tophi, exoſtoſeſque venereae pepererint, quid tum agendum medico ſuperſit pluribus explanare. Sola enim *hydrargyróſis* ſalutem promittit, aut quibuſdam in caſibus ſaturatiſſima ſarſaeparillae, aut guajaci decocta.

Reliquae apoplexiae differentiae quomodo curandae.

Curatio ſymptomaticarum.

Metaſtaticae.

Apoplexiae a cauſſis externis violentis.

A tophis exoſtoſibuſque genitae.

§. CXL.

Ex mephiticis vaporibus.

Apoplexia demum ex vapore carbonum, & mephiticis halitibus orta poſtulat, ut continuo ea correptus in aërem liberum, apertum, & frigidum deferatur; deinde, facie aqua frigida ſaepius aſperſa, mox ſanguis abunde ex alterutra jugularium mittatur; clyſteres ex aqua cum aceto remixta frigidi ſubter dentur; naribus volatilia admoveantur; aceti aliquid in os, & fauces, ſed prudenter, ne in glottidem illabatur, inſtilletur; idque etiam potui, ubi homo reviviſcit, cum aqua ſubinde detur, totumque corpus frictionibus aſſiduis, diuque continuatis excitetur. Utiliſſimam hic aëris inſufflationem in pulmones ope tubuli recurvi in alterutram narem immiſſi, altera digitis compreſſa, commendat Cl. PORTALIUS (*a*), & tandem tracheotomiam proponit, uti externum remedium. Illam autem inſufflandi aëris rationem praeferendam exiſtimat; quod obſervarit, ſi in os immittatur aut deprimi epiglottidem, ſicque aëris ingreſſum in laryngem impediri, aut in oeſophagum aërem protrudi. Hic palam, ut perniciosa, rejicit emetica, nec minus timet a *tabaci* fumo in inteſtina per clyſterem immiſſo. Putat enim ipſe, inteſtina eo inflata diaphragmatis motui, quem excitare contendimus, vehementer obſiſtere. Sed noxium ex eo etiam ejuſmodi auxilium eſſe ſupra monuimus, quod narcotica facultate morbum augere, perniciemque accelerare poteſt.

(*a*) *Hiſt. de l' Acad. Roy. an.* 1775. *vid. etiam Giornale di Piſa T.* 39.

§. CXLI.

Apoplexia ob aſſumptis quae curatio.

Quod ſi venena, in primis narcotica fortuito ingeſta, aut errore aſſumpta, aut comeſta (§. LXXXV.) apoplexiam excitaverint, protinus vomitu provocato ea expelli debent. Sed nihil praeſtantius poſt vomitum cenſetur ad cujuſvis veneni *narcóſim* inducentis correctionem aceto, acidiſque vegetabilium fructuum ſuccis. His quoque uti convenit in eo caſu, in quo boleti comeſti morbum fecerint. In apoplexiis vero, & morte apparenti, quas fer-

Narcóſim corrigentia.

Alkali volatile.

mentantium

mentantium rerum vapor, aut tetra cloacarum mephitis genuit, alkali volatile ſummopere commendatur ab Academico Pariſino Le Sage, cujus experimenta collegit Le Noir, atque in lucem edidit, ut ejus praeſtantiſſimam facultatem confirmaret. Nec mirum, cum omnia, quae ſenſibilitatem, irritabilitatemque revocant, vitalitatem pene extinctam etiam exſuſcitant, non quidem quod alkali volatile, ut ipſe ſibi perſuadet, aciditati ex illis evectae opponatur, nam acidi etiam vapores, & ſpiritus idem beneficium praeſtant, ſed quod ſtimulo, atque irritatione vim nerveam, irritabilitatemque cordis torpentem excitet, excutiatque.

§. CXLII.

Remittente morbo, quod reliquum ejus eſt, opportunis remediis ſuperare conabimur; & *paralyſim particularem*, quae plerumque remanet, & perſtat, cauſſarum eam foventium emendatione tollere tentabimus. Quare in attenuantium, reſolventium, atque evacuantium uſu diutius oportebit inſiſtere. Huc ſpectant gummi ferulacea; extracta purgantia, ut panchymagogum Crollii, aut hellebori nigri; mercurius dulcis; decocta ex lignis ſudoriferis ſic dictis, guajaco, junipero, ſaſſafras, viſco quercino, lentiſco, radicibus ſarſaeparillae, bardanae, chinae orientalis, rubiae tinctorum; jura viperina *; ſerum lactis cum cichoreaceis, cephalicis, aut antiſcorbuticis plantis incoctis; aquae thermales praeſertim balnei, & ſtillicidii forma adhibitae; earum luta medicata; linimenta nervina, penetrantia, volatilia, (inter quae oleum formicarum non incelebre eſt) mercurius **, electrici machinamenti concelebrata virtus (*a*), prudenter, & caute tentanda ***, exercitatio, vectio, aëris mutatio. Non pridem opera Cl. Collinii inclaruerunt quam maximae flores *arnicæ montanæ Linnæi*, quibus mira ineſſe vis reſolvens, & excitans adverſus paralyſim (*b*) perhibetur. Non praetermittam hic animadvertere quod paſſim Clinici crebro videre ſolent, pedes, & crura in hemiplegiacis, & reſolutis citius, & facilius motum recuperare, quam brachia, & manus, quamquam cerebro, & cordi propiora. Cauſſam Hippocrates (*c*) *in venarum re-*

Relicta ab apoplexia quo modo curentur.

ctitudine ſibi confingit. Verum veroſimilius eſt, eos nervos citius reſtitui, qui ab ea ſpinalis medullae parte prodeunt, quae longius diſtat ab ſede cauſſae morbi, uti ſunt, ni fallor, *crurales*.

* Dum varia medicamentorum genera ſingillatim hic recenſeo, nolim quis credat, altera alteris ſuccedanea haec eſſe, atque indiſcriminatim, & ſine delectu uſurpanda. Notas ex materia medicamentaria eorum naturas, & facultates jam puto, nec lectorem ignarum legum, praeceptorum, & cautionum, quas ex therapeutica generali didicit ad recte, apte, & ſalubriter iis utendum. Sic, cum viperarum jura commemoro, non ea cuicunque paralyſi ex qualicunque cauſſa natae idoneum remedium praedico; ſed poſtulo, ut, habito cauſſarum examine, conſiderataque aegrotantis conſtitutione, atque indicantium praeſtantia, decernatur, utrum indicationibus adimplendis valere queant. Quod de viperarum juribus dixi, id ipſum de quovis alio medicamine dictum velim. Sed quaenam viperis medicatae vires inſint, quoſnam effectus edant in corpore humano, non convenit inter auctores. Alii enim eas volatili ſale ſcatere, ac proinde ſanguinem exagitare, calefacere, vim vitae incitare, motum augere, humores attenuare, atque ad alkaleſcendum diſponere opinantur, dum alii haec omnia negantes, nihil ex viperis volatilis, activique principii elici, ſed multum mucaginis viſcidae, & glutinis animalis; ideoque fatua, mucoſa, atque inertia ex iis jura confieri, anguillarum omnino juri aequalia. Quamobrem priores illi remedium iſtud ob excitantem, calefacientemque facultatem inter valentiora referunt, ſibique non parum ab ejus uſu, & volatilitate metuunt: contra hi poſteriores illos acriter derident, vanum, inutile, & ſupervacaneum id auxilii genus reputantes, ita ut dignum omnino cenſeant, quod a Medicis penitus deſpiciatur. Interea tamen non apud omnes nationes, in primis italicas, apud quas magno ab antiquiſſimis uſque temporibus in pretio fuit, de praeconcepta bonitatis opinione dejici unquam potuit, felici procul dubio Clinicorum probatum uſu, ac periclitatione. Adde, Cl. BECCARII periculis omnigenis (*Inſtit. Scient. Bonon. Comm. T.* 2. *P.* 1. *p.* 95.) compertum eſſe, nihil viperis ineſſe ſive volatilis ſalis, ſive alius principii calefacientis, quod earum uſum ſuſpectum faciat, ſed ſuccum quemdam mitiſſimum, gelatinoſum, tenuiſſimum, valde alibilem, fibras rigidas mollientem, motu, & calore corporis noſtri attenuari aptum, atque hinc omnia vel minima vaſcula pervadentem, ſerum viſcidum, lentamque lympham leniter, & ſine ſtimulo diſſolvenetm, obſtructa reſerantem, excretiones omnes, & prae primis cutaneam exſpirationem promoventem; quo fit, ut corpora gracilia, & macilenta plenitudinem, jucundiorem ſpeciem, & colorem, virium robur, majorem agilitatem acquirant, atque a pravis, ſalſis, acribus recrementis per cutis ſpiracula, atque urinae vias ſe ſe repurgent. Quidni ergo & paralyticis proſint? Concedit porro idem vir perſpicaciſſimus, juribus viperinis interdum moveri febrim, calorem, & ſitim augeri, vigilias induci; ſed haec omnia non medicamenti inſitis proprietatibus, verum peculiari ſolidarum partium aut rigiditati, aut ſenſibilitati exquiſitiori, aut fluidarum acrimoniae, quae cum gelatinoſo viperarum liquore commixta, & in penitiora loca, ſenſibiliora, atque mobiliora perlata omnes illas turbas excitet, tantummodo deberi. At demus vim eſſe viperis moventem, excitantem, ſolventem, calefacientemque. Non ne hoc nomine in paralyſi cum motuum vitalium languore, partium laxitate, atque inertia, cachectico prope habitu, aut corpore humoribus exhauſto, lympha, quae nervos alluit, frigida, lenta, viſcida conjuncta multum emolumenti ab earum uſu expectari liceat? TISSOTIUS ipſe, qui ita

ſe adverſum huic remedio oſtendit, ut *ablegandum ſine damno e medicina* putet, *prodeſſe tamen* poſſe ultro fatetur (*Epiſt. var. argum. p.* 105. 106.) *in morbis a defectu bonorum humorum, & ubi mucoſus, vapidus, & aceſcens ſanguis vaſa decurrit*.

** WALSCHMIDIUS, ut habet ALLENIUS in *Synopſi* §. 347., in curatione paralyſeos tam internum, quam externum mercurii uſum propoſuit. Hunc ipſum commendavit BARBETTA hac tamen conditione, ut ptyaliſmum excitaret, quod apoplexiam curari poſſe pollicetur (*De apoplex. cap.* 2. *not. c. p.* 31.). Tanti vero id remedii genus fiebat a XAVERIO BERTINIO (*Dell' uſo del mercur.*), ut non modo ad curandam apoplexiam, & paralyſim, verum etiam ad praecavendam uteretur. Nec ab eo diſſentit ejus olim diſcipulus, nunc percelebris Clinicus Cremonenſis, MARTINUS GHISIUS, cum eodem duplici fine pilulas catharticas mercuriales, quibus ipſe uti conſuevit, adhibendas praecipiat, prudentior tamen aliis, quod earum laudes ad apoplexiam, & paralyſim dumtaxat ſeroſam, pituitoſamque perſtringat; contra ac ROTARIUS ille mercurii immodicus laudator, qui eum in quavis apoplexia, & paralyſi proponere non dubitavit.

(*a*) *Comment. de reb. in ſcient. naturali & medicin. geſt. Vol. II. pag.* 636. 637. *Vol. III. pag.* 467., *Vol. IV. pag.* 69. *& pag.* 299. *Vol. VI. part.* 2. *p.* 316. *atque alibi*, etſi NOLLETTIUS non multum conſentiat.

*** Effecta electricitatis, in corpore humano a Cl. TISSOTIO obſervata, ſunt haec: 1. pulſus citatior; 2. calor auctus, & plethóra; 3. exſpiratio major, interdum alvi laxitas, urinae copia; 4. haemorrhagiae variae, in primis narium; 5. dolor partis attactae, cutis laeſio, invita muſculi contractio; 6. concuſſio convulſiva, capitis ſubſequens debilitas, vertigo, ſomnus anxius, turbatus; 7. laſſitudo; 8. pectoris anxietas; 9. interdum paralyſis univerſalis, & mors; 10. Fulguris inſtar etiam necat; 11. vaſa cerebri turgida, dilatata in cadaveribus reperta: 12. Eadem, & graviora in animalibus electricitate enecatis cum ſanguinis effuſione in cerebro, & pectore. *Epiſt. var. argum. p.* 107. 108. *& ſeqq.* Hinc Cl. vir quaerit, quinam erit in paralyſi electricitatis uſus? Reſpondet ſibimet ipſe: Profuit in paralyſi deauratorum. Proderit in paralyſi ex colica ſaturnina; nam in utroque caſu abeſt febris, plethóra, cerebri vitia; quae conditiones ei videntur neceſſariae recto, utilique ejus uſui. *Ib. p.* 109. Verum ſcire oportet variari electricitatis medicae effecta pro varia ratione, qua ipſa adhibetur. Triplici autem ratione adhiberi poteſt, nimirum vel omnino ſimplex, vel cum ſcintillarum extractione, vel cum exploſione phialae leydenſis. Plerumque primo, alterove modo eam adhibere ſoleo, contentus onerare, quod ajunt, electricitate aegrotantem, idque diutiſſime facere. Rariſſime tertio modo utor, & tunc ſumma quidem prudentia, & cautione. PIVATUS, VERATTIUS, aliique itali non abſimili ratione utebantur, nec quidquam noxae, ſaltem gravioris, unquam experti inde ſunt. Cl. quoque BECCARIUS ſententiam hac ſuper re rogatus ſuadebat (*Conſul. medic. T.* 1. *conſult.* 63. *p.* 161.) leniorem methodum. Hanc ipſiſſimam methodum, quae italorum propria dici poteſt, magna cum voluptate, & laetitia video nuperrime ceteris praeferri ab homine Gallo, & Medico nobili MAUDUYTO in Epiſtola ſanae doctrinae, & medicae prudentiae pleniſſima, quae reperitur in Diario Medico Pariſienſi. *T.* 49. *Menſ. Jun. p.* 509. *& ſeqq.*

(*b*) Vid. JOSEPH. COLLIN. *P. IV. obſervat. circa morb. acut. & chronic. &c.*

(*c*) *Lib. de morb. virgin. n.* 2.

§. CXLIII.

Paralyſes particulares qua ratione curentur.

Paralyſim palpebrarum oculi quavis nocte revertentem ſtillicidio ex aqua Ballemcana ad cervicem, & occiput adhibito curatam referunt *Tranſactiones philoſophicæ* (*a*). Apud nos thermae Aponitanae, Lucenſes, Piſanae, Caſſianenſes, Viterbienſes, Aquenſes, aliaeque ad id commendantur. Ad paralyſim linguae reliquis omnibus anteponit LANGEUS (*b*) oleum cinnamomi ſtillatitium, ejuſque aliquot guttas ſaccharo exceptas linguae imponendas jubet. Eumdem in finem M. ANT. LAURENTIUS apud Bononienſes Medicus praeſtantiſſimus, meuſque in clinica exercenda dux, atque anteceſſor, qui Archiatri munere BENED. XIV. P. M. functus eſt, ſpiritu ceraſorum nigrorum linguam perfricandam curabat. Sanguine etiam e raninis venis educto ſaepe loquendi potentiam rediiſſe, complures alii teſtantur *. Flagris item, urticiſque contumaciori paralyſi correptae partes utiliter verberantur, aut vapori ſpiritus vini flagrantis, quo ſudor, in obeſis praeſertim, avocetur, non ſine emolumento (*c*) objiciuntur. Laudibus etiam non levibus celebrantur vinacea recentia, in quae membra paralytica demergi ſolent, & quaſi balneo foveri. Calore enim fermentantis muſti, & vapore acri exhalante vaſa omnia, fibraeque omnes leniter exſtimulantur. Horum opem, etſi crebro irritam dicat TISSOTIUS, remedio interdum fuiſſe, experientia victus (*d*) fateri cogitur. Crura, & pedes ſaepe in ſcorbuticis *pareſi*, ſive peculiari, imperfectaeque paralyſi ſubjiciuntur; ut praeteream eam, quae ex caſu, ictu, vulnere, luxatione vertebrarum oritur. In illa omnis curatio ab antiſcorbuticis praeſidiis, ut quiſque facile novit, petenda eſt. Sic artuum inferiorum paralyſis, quae venereis morbis ſuccedit, quaeque non infrequens eſt, cum morbo principe, cujus ſymptoma tunc certe videtur, oppugnari debet. Non ſemel mihi hujuſmodi paralyſis curanda obtigit, & lenibus inunctionibus mercurialibus, decoctiſque ſudoriferis eam ſuſtuli. Litu mercuriali quoque veſicae, ani, & crurum reſolutionem, cui virus venereum cauſſam dederat, fugavit Cl. HOUSTETUS (*e*). Quin imo exſtant hiſtoriae curatarum ope mercu-

rii paralyſium, ubi nulla erat luis venereae ſuſpicio; inter quas notatu digniſſima videtur illa, quam Cl. CAVALLINIUS paucis ante annis evulgavit (*f*).

(*a*) *N.* 449. §. 4. (*b*) *Miſcell. veritat. Faſcic.* 1. *p.* 8.

* Inter eos eſt LANCISIUS, qui (*De mortib. ſubit.* 199. *obſerv.* I.) de hemiplegiaco, cum aphonus perſiſteret, ſic ſcribit: *aphoniam, quam ſane cum injecti clyſteres, exhibiti ſales volatiles, admotaque femoribus, brachiis, & nuchæ veſicantia tollere nequirent, profecto mirabiliter, quod repente acciderit, una ſolvere potuit miſſio ſanguinis ex ſublingualibus venis.*

(*c*) BARBEIRAC. *Formul. medicam. p.* 362. (*d*) *Epiſt. var. argum. p.* 104. (*e*) *Mémoir. de l' Academ. Roy. de chirurg. T.* 4. *p.* 141. (*f*) *Storia d' una reumatica paraliſia curata coll' unzione mercuriale. Venez.* 1769.

§. CXLIV.

Nec ſilentio praeteriri licet duos paralyticos, qui ex noxiis argenti vivi halitibus in morbum incidiſſe videbantur, *auro fulminante (a)* perſanatos narrari. *Spuriæ* demum *paralyſi* (§§. XCII. XCIII.) non melius mederi poſſumus, quam pro cauſſarum diverſitate delectis, adhibitiſque medicamentis. Hinc deobſtruentia, antiſcorbutica, reſolventia, purificantia, antiſeptica, volatilia, inſtaurantia, nutrientia, roborantia, cardiaca, & ſimilia iis, quae (§§. CXXXVII. CXLII. CXLIII.) jam expoſita ſunt, locum habebunt; dummodo Pathologiae, & Therapeuticae generalis notionibus, dogmatibuſque opportune accommodentur.

(*a*) *Gazzett. Medic. di Venez. n.* 11. *ann.* 1763. *di* P. ORTESCHI.

§. CXLV.

Saepe, poſt devictam paralyſim, digiti manuum, aliaeque partes, ut alibi (§. XCII.) dictum eſt, extendi non poſſunt, quod ligamenta articulorum, muſculique flexores tamdiu non elongati, & breviores facti obriguerint ita, ut extenſorum vis illorum contractionem nequeat ſuperare. Tunc mitiſſimis, emollientiſſimiſque remediis opus eſt. In primis vero, ut hujuſmodi contractae, rigenteſque partes molliantur, elongenturque, immitti in ventrem animalium recens mactatorum debent, ibique, quamdiu eorum calor *Contractura, & rigiditas membrorum quid poſtulent?*

permanet, detineri, & morari; poſtea linimentis mitiſſimis ex adipe, & oſſium medulla perungi, atque aſſidue foveri, & perfricari. Nihil enim efficacius penetrat, & relaxat quam vapor aqueus animalis, atque olea ſubtiliſſima, quae in oſſium cavis colliguntur. Poſt haec vapor aquae calentis primas tenet, a quo ſaepe mira in laxandis, molliendiſque fibris praeſtantur.

§. CXLVI.

Curatio ſoporoſorum affectuum.

Soporoſis affectibus (§§. CXI. ad CXV.) ubi medicina facienda ſit, non aliam ferme viam inſiſtere oportet, quam quae ad curandam ipſam apoplexiam praemonſtrata eſt (§§. CXXIII. ad CXLIII.), cum hi ſane eiſdem ex cauſſis (§§. LXXV. LXXVI. LXXVII. LXXVIII. *uſque ad* LXXXV) quae apoplexiam gignunt, propemodum oriantur. Illinc igitur omnis eorum curatio petenda eſt.

§. CXLVII.

Diaeta.

Tandem ſummopere intereſt, quaenam victus, regiminiſque ratio apoplecticis convenientior ſit. In vigore morbi praeſtat quam maxime tenuiſſimo uti victu, deinde aliquid indulgere, ſic tamen, ut omnia viſcida, glutinoſa, acria, & calefacientia evitentur; cavere item a cunctis, quae ſanguinis copiam augent, aut effervescere cogunt, aut eum ad caput nimium propellunt. Hinc ſumma animi & corporis quies imperanda; cubiculi calor ſic temperandus, ut ad frigidum potius inclinet, aëriſque procuranda frequens renovatio. Quoniam vero morbus recidivus facile eſt, ad eum antevertendum oportet hominem, qui eo laboravit, ſibi cavere a frigore repentino, a ſole meridiano, a nubilo coelo, ab ira, ab igne, ab aeſtu; circa ſolſtitia, atque aequinoctia ſanguinis copiam, ſi abundet, vena ſecta minuere; veſci quoque vegetabilibus, rebuſque aceſcentibus, aquam potare; coenam omittere, aut parciſſima uti, ſomnum praeſertim a paſtu vitare, purgari ſubinde; bis vel ter in hebdomade cremoris tartari drachmam unam, vel alteram ſumere, & cauſſas omnes, ex quibus in apoplexiam implicitus eſt, diligentiſſime effugere (*a*).

(*a*) *Tiſſ. epiſt. var. arg. p.* 73. 74. 75. *& ſeqq.*

CAPUT V.

DE CATALEPSI, ECSTASI, ET SOMNAMBULISMO.

§. CXLVIII.

MAGNAM affinitatem cum ſoporoſis affectibus * habet morbus rariſſimus, &, ſi quis alius, longe admirabilis, quem Κατάληψιν *, & Κατοχὴν * Graeci nominant. Is latine verti poſſet *interceptio*, *comprehenſio*, *detentio*, *occupatio*; nam qui eo comprehenduntur, continuo ſenſibus interioribus, atque exterioribus, praeſertim tactu, & motu voluntati ſubjecto privantur. Non tamen hi concidunt, uti in apoplexia, aut ſyncope, ſed in eo ſtatu, & poſitu conſiſtunt, in quo erant, cum eos morbus invaſit; & mirifice ſe habent ad quaſvis inflexiones recipiendas, ſervandaſque paratiſſimos. Hos GALENUS (*a*) κατόχους; CORNELIUS vero CELSUS, ut MORGAGNIO, & SWIETENIO (*b*) videtur, *attonitos* (*c*) vocat; additque, niſi codex ibi mendoſus ſit, morbum a Graecis etiam *apoplexiam* dici (*d*). Synonyma reliqua, quae a veteribus uſurpata ſunt, videri poſſunt apud COELIUM AURELIANUM, qui diligentiſſime, ut aſſolet, de *catalepſi* (*e*) retulit. Praecipua tamen ſunt haec: *aphonia* DIOCLIS, atque HIPPOCRATIS; *anaudia* ANTIGENIS CLEOPHANTINI; *lethargia*, & *ſopor aliorum*; *congelatio* ARABUM; *ſtupor cum rigiditate* PLATERI **.

*Catalepſin.
*Catochen.
Quid catalepſis?

* LIEUTAUDIUS hanc affectionem adnumerat morbis convulſivis. *Précis de Médec. malad. intern. de la Tête l.* 1. *p.* 212. Sed nullus rigor, nullus ſpaſmus, nulla nervorum diſtentio, ſive convulſio cernitur in vera, & ſimplici catalepſi. Alii mixtum affectum putant eſſe ex ſoporoſo, & convulſivo. Nos vero perpenſa *inſenſibilitate*, atque *immobilitate*, quae in ea ſpectantur, cum VOGELIO ad morbos *adynamicos* referendam cenſemus.

(*a*) *Ex* GALEN. *de cauſſ. pulſ. P. IV. cap.* 16. CASTELLIUS. (*b*) MORGAGN. *Epiſt. anat. med. II. n.* 2. SWIETEN. *Comm. in Boerhaav. Vol. III.* §. 1007. (*c*) *L. III. cap.* 26. (*d*) *L. c.* (*e*) *Acut. morb. l. II. cap.* 10. 11. 12. *& Tard. Paſſion. l. II. c.* 5.

** Cl. TISSOTIUS catalepſim COELII AURELIANI a noſtra differre omnino aſſerit. *Traité des Nerfs, & de leurs maladies. T.* 3. *P.* 2. *chap. XXI.* Revera *catalepſis*, ſive *catoche* COELII AURELIANI ad ecſtaſim potius, aut ad catalepſim ſpuriam, de qua paullo poſt dicam, pertinere videtur.

§. CXLIX.

Quid proprium, & peculiare catalepticorum?

Sed illud praecipue in hujuſmodi affectione peculiare, propriumque eſt, quod qui in eam incidunt, ſi ſtabant, eodem omnino loco conſiſtant; ſi ſedebant, ſedeant; oculis ſint apertis, ſi apertos habebant; incedentis ſpeciem referant, qui in inceſſu correpti ſunt, & membra eo poſitu teneant, quo quis collocaverit; non tamen ſentiant, nec loquantur, nec moveantur, niſi vi quadam impulſi.

Catalepſis vera, & perfecta.

Haec autem (§§. CXLVIII. CXLIX.) eſt *verae*, & *legitimae*, ſive *perfectae catalepſeos* imago *, qualis a Medicis hodie ferme univerſim delineatur. Nam, utrum a veteribus iſto nomine una, eademque affectio ſemper intellecta, atque indicata ſit, an alia atque alia (*a*), jure & merito dubitatur. Admodum veri etiam ſimile eſt, niſi certum plane, exploratumque malueris, non omnes morbos, quibus id nominis a nuperis obſervatoribus inditum fuit, vere, atque adamuſſim ad catalepſim perfectam reſpondiſſe (*b*). Quod facile patebit cuicunque, ſi vel leviter in obſervationum compilationem aliquam oculos tantum conjecerit.

* Catalepſis a SAUVAGESIO ſic definitur: *ſubita ſenſuum, motuumque muſcularium ſuſpenſio, ſuperſtite pulſu, & reſpiratione plerumque obſcuriſſimis, & mira ad quoſvis ſitus retinendos, & ſuſcipiendos artuum flexilitate. Noſolog. cl. VI. ord. V. G. XXV.* Nec valde abſimilis eſt HOMII definitio catalepſeos, quam adeſſe ſcribit, *quando fixus remanet æger in eodem ſtatu, in quo prehenſus fuit, ſenſibus internis, & externis abolitis. Princip. Medicin. de morb. non febrilib. P. 2. ſect.* 7.

(*a*) Vid. *Journal. Britannique M. de Juin.* 1751, aut *Comment. de reb. in ſcient. nat. & medic. geſt.* LUDWIGII *Vol. I. P. III. p.* 114. & *ſeqq.*, ubi oſtenditur Catalepſin COELII AURELIANI ad varias alias affectiones extendi. (*b*) VOGEL. *in not. ad* §. 572. *De morb. cognoſc. & curand. cap. de catalepſi p.* 473., ubi non pauci falſo pro catalepticis ab auctoribus habiti memorantur, quibus multo plures addi poſſem, ſi locus ferret. TISSOTIO eamdem nobiſcum video eſſe ſententiam. l. c.

§. CL

Quae catalepſis ſpuria, & imperfecta.

Cum vero non omnia illa (§§. CXLVIII. CXLIX.), neque ſemper, neque eodem gradu in omnibus eveniant; neceſſe fuit aliam catalepſeos ſpeciem conſtitui, quae *imperfecta*, & *ſpuria* nominatur.

minatur. Alii enim cataleptici ſentiunt, ſed muti omnino ſunt, & motu, qui voluntatis imperio obediat, nequaquam gaudent. Aliis aliquis ſenſus, & memoria aliqua illorum, quae acta fuere, remanet; vel membra inflexa non retinent, ſaltem firmiter, & conſtanter, figuram, & locum, ſed ſenſim, & gradatim, in priſtinum relabuntur (*a*). Alii manum, aut membrum aliquod movent quidem, ſed reliquo corpore veluti rigent, non tamen ita, ut in Tetano. Alii demum, tametſi nec audiant, nec videant, nec puncti ſentiant, mortuis ſimiles, ſi quid tamen in eorum os ingeratur, cito deglutiunt. Quocunque horum modo, aut ſimili cataleptici fiunt, *imperfecta*, & *ſpuria catalepſi* laborare dicuntur.

(*a*) VOGEL. *l. c.* §. 569.

§. CLI.

Utraque vero (§§. CXLIX. CL.), nempe tam *vera*, quam *ſpuria*, vel ſolitaria, & ſine ulla implicatione aegros infeſtat, vel cum aliis morbis, uti *hyſteria*, *furore*, *melancholia*, *ſomnambuliſmo*, *epilepſia* &c. implicatur, vel in eoſdem facile tranſit. Hinc alia profluit diſtinctio, in *ſimplicem* nimirum, & *complicatam*. Quandoque etiam obſervata fuiſſe dicitur, ut ſymptoma febrium acutarum, aut intermittentium, praeſertim tertianae, & quartanae, & tunc, ut manifeſto patet, *ſymptomaticae*, aut *ſecundariae* nomen accipit. A cauſſis porro deductae differentiae a nobis omittuntur, ne in diviſionibus, ſubdiviſionibuſque minime neceſſariis nimii propemodum ſimus.

Vera, & ſpuria. *Simplex, & complicata.* *Symptomatica, & ſecundaria.*

§. CLII.

Raro acceſſionem quaedam notae praenuntiant. Interdum antecedit mentis, & corporis torpor quidam, vel cephalalgia; in aliis obtuſus in poſteriore capitis parte dolor (*a*), in aliis colli rigor (*b*). Subito deinde invadit malum, ſenſu, & motu, ut ſupra expoſitum eſt, hominem privans. Poſt aliquot temporis minuta, raro poſt horas, rariſſime majori intervallo aegri veluti e ſomno excitantur, ſuſpiria emittunt, atque ad ſua munia redeunt,

Signa reliqua.

omnium, quae acciderunt, aut geſta ſunt, plane inſcii, aut immemores. Eadem calamitas per intervalla, & quandoque ad longiſſimum tempus revertitur, imo certam ſaepe periodum tenet, ut tunc *catalepſis periodica* dici debeat. Singulare quoque, notatuque dignum maxime eſt, faciem naturali colore, & rubore nitere; pulſum ſaepius magnum, & rarum, quam parvum, atque exilem eſſe, contra ac Sauvagesius docuit *(d)*; reſpirationem plerumque leniſſimam, obſcuriſſimamque; oculos fixo obtutu apertos, atque immobiles; omnemque febrem a *ſimplici*, & *primaria* abeſſe.

Catalepſis periodica.

(*a*) Forest. *l. X. obſ.* 4?. (*b*) Henr. ab Heers *obſerv.* 3. (*c*) Haen. *Rat. medend. P. IV. Cap. V.* §. *III. p.* 185. (*d*) *Noſolog. l. c.*

§. CLIII.

Cauſſa proxima quaenam?

Cauſſa hujuſce morbi proxima ignota eſſe adhucdum videtur. Cerebrum, & nervi peculiari quidem modo afficiuntur, ſed in quo haec affectio contineatur, nemo hactenus recte, quod ſciam, definivit. Vis aliqua nervorum in muſculos ſane exercetur, quoniam corpus ſuſtinetur, nec reſolvitur, ut in paralyſi, aut apoplexia. Sed nullus ab externis organis ad *ſenſorium commune* patet aditus; aut ſi patet, a mente non percipitur objectorum impreſſio, ſive *ſenſatio*, quam vocant. Ubinam ergo nervorum *ſenſibilitas*? Neque *ſenſorium commune* animae poteſt quidquam repraeſentare, aut objicere; nec anima quidquam cogitare, velle, aut jubere; intercepta nimirum inter animam, & cerebrum naturali communicatione. Nulla igitur muſculorum *paralyſis eſt*, inquit Cl. Haenius (*a*), *ſed etiam non eſt motus. Quid ergo eſt? Eſt continuatio ejus, quod ultimo ſanitatis momento ad motum bonum requiſitum aderat: id nempe in ea, quae olim movebatur, ſe ſuſtinet parte. Imo ſi adſtantium quis ſitum hunc permutaverit, & in alium direxerit, ut jam cogat alios prorſus muſculos, ut agant, eſt fere idem, ac ſi ſenſorium commune novis his muſculis novas vires largiretur, ad hunc ſitum, idque pertinaciſſime, conſervandum. Porro quod in corpore obſervamus, idem de mente cogitemus. Quoties enim obſervatum non eſt, ideam ultimam verbis expreſſam, ante*

*paroxyſmum, ita eamdem manere, ita eſſe immutabilem, ut denuo prima ſit, quam homo habeat, verbiſque enuntiat, catalepſi, quantumvis diuturna, * ſoluta?*

(*a*) *L. c. p.* 189.

* Id pluries vidi etiam in violentiſſimis, quod magis mirum eſt, hyſteriſmis; ſed praecipue in puella nubili, quae ſingulis fere menſibus in hyſteriſmum vehementiſſimum incidebat. In eo ſibi mutuo ſuccedebant riſus, cantus, & clonicae univerſales cujuſque generis convulſiones, & ſpaſmi. Saepe inter loquendum, aut cantandum repentinis clonicis motibus cum ſenſuum abolitione corripiebatur. Poſtquam totum corpus aliquandiu, atque interdum ad horae dimidiae ſpatium convulſum fuerat, & quandoque perniciſſime in utramque partem caput circum actum eſſet; repente ſedatis omnibus motibus, iterum loquacitas, aut cantus in ſcenam redibat, a verbis ſermonis, aut cantilenae ultimo abruptis incipiens, & de more adamuſſim ordinem rerum, aut cantiunculae proſequens, atque abſolvens: phaenomenon ſane poſt adeo magnas turbas, & agitationes vix credibile, nedum explicabile.

§. CLIV.

Ex his vero quid, amabo, luminis ad cauſſam proximam decernendam? Parum profecto, reſpondet idem ipſe HAENIUS, ultro, lubenterque inquiens: *Latent miri animi noſtri cum corpore commercii . . . leges. Ignoramus prorſum eas, quarum ope commercium hoc peregatur, partes; ignoramus qua ſe lege & tangant, & moveant, & iterum ſiſtant* (*a*). At nequidquam rei difficultate deterritus DELATOURIUS (*b*), dum veterum ſententiam de intemperie frigida, & conglaciante deridet, in aliam ipſe deſcendit, quae ab illa ſi non proficiſci, certe non valde abeſſe videtur. Ex arteriarum, venarumque repletione, quae BOERHAAVIO referente inventa fuit in cerebro catalepſi defunctorum, non dubitat cauſſam ejus eſſe nimiam ſanguinis, & liquoris nervei copiam, ex qua praecipua morbi ſymptomata intelligi, explicarique poſſe ſibi perſuadet. Ita enim turgere omnes nervos inde putat, ut ob plethórae quamdam ſpeciem torpeant, & nullam actionem edere queant; contra, quam accidit in paralyſi, quae defectum ejus liquoris potius ponit, aut in convulſione, quae majorem, aut inaequalem iſtiuſmodi humoris motum, & diribitionem pro cauſſa videtur habere. Ab hujuſmodi igitur nervorum ob plethóram inertia, nerveique ſucci tarditate, & lentore conſequente ſibi blandi-

HAENII concluſio.

DELATOURII opinio.

tur, facile explicari poſſe aequilibrium, & veluti rigorem totius corporis, anaeſtheſiam, ſive perfectam inſenſilitatem, & promptam ad quamcumque poſitionem, aut inflexionem recipiendam, tenendamque habilitatem.

(*a*) L. c. p. 191. (*b*) *Récueil periodique d'obſervat. de Méd. par M.* VANDERMONDE *T. V. pag.* 45. *& ſeqq.*

§. CLV.

Quae Delatourii opinioni adverſentur.

Ne vero propere nimis DELATOURII ſententiam amplectamur, probemuſque, faciunt aliae anatomicae catalepticorum ſectiones, in quibus praeter ſanguinem, ſerum etiam effuſum, & poſteriora cerebri magis occupans, vel aquoſa dumtaxat colluvies, vel ſerum ſubrubrum in poſtica cerebri parte collectum, & polypoſae concretiones in ſinu longitudinali, & pulmones ſimul, heparque corruptum reperta fuerunt (*a*). Deinde obſtat prudens, & cauta dubitatio, num vaſorum illa plenitudo cauſſa catalepſeos, an vero effectus habenda ſit. Obſtat celerrimus interdum poſt breviſſimam acceſſionem catalepticorum ad ſe reditus, & viciſſim facilis, & repentinus ex ſola animi ſubita vehementiori commotione in catalepſim relapſus; cum mente concipi vix poſſit, tantam vaſorum omnium cerebri, & nervorum plethóram intra breviſſimum tempus tolli, & iterum reverti ictu ferme oculi, quod ajunt, per animi pathema ſolum. Obſtant demum cauſſae procatarcticae, quae catalepſim quandoque inducunt, uti vermes, terror, triſtis nuntius, nec ſanguinis, nec aliorum humorum copiam, aut exceſſum commonſtrantes. Praeterea, ſi ſanguinis, & ſucci nervei copia morbum faceret, cur phlebotomiis, abſtinentia, aliiſque evacuantibus ipſe cito non ſolvitur, arceturve, dum contra obſervationibus conſtat, illa omnia ut plurimum irrita, ni noxia, fuiſſe? Cur, ſi nervea quaedam facultas in muſculis ſupereſt, haec ipſa ſenſationibus, atque ideis tum formandis, tum percipiendis non aeque ſubſervit?

(*a*) LIEUTAUD. *l. c.* SCHENCK. *obſerv. med. l.* 1. *de Catocho obſ.* 2. HOLLER. *de morb. intern. l.* 1. *cap.* 9. *in ſchol.*

§. CLVI.

Fortaſſe proximius vero acceſſit FR. HOMIUS, dum fluxum *liquidi nervoſi in non nullos nervos*, & quietem *in omnibus aliis* ponit pro cauſſa proxima hujuſce morbi; ſive, ut ego interpretor, ſecum reputat, actionem aliquam in nervis, qui muſculis voluntario motui addictis inſeruntur, uti ſunt plerique e ſpinali medulla prodeuntes, permanere; conquieſcere vero, & quaſi conſopiri *ſenſorium commune*, eoſque fortaſſe nervos, qui ſenſuum miniſterio famulantur, ut fere ſunt illi, qui a cerebro, aut ab intercoſtali pari, ſive ſympathico magno derivantur. Sed quis unquam demonſtravit, nervos, qui ad muſculos ſpectant voluntarios, ſenſibus quoque non inſervire poſſe? Verum eſto, ut HOMIUS ſibi confingit; qui tamen illud ipſum fiat, ſupereſt indagandum, nec ſatis adhuc liquet.

Homii conjectura probabilis.

(*a*) *Princip. Med. P. 2. De morb. non febrilib. ſect. VII.*

§. CLVII.

Cauſſae remotae.

Nec feliciores in conſtituenda cauſſa proxima catalepſeos fuiſſe videntur nuperrimi ſcriptores, qui ad eam perſcrutandam toto pectore incubuerunt. Hac igitur praetermiſſa, de cauſſis remotis, & manifeſtis ſatius erit verba facere. Hae autem, prout ex accuratioribus obſervationibus comperimus, rediguntur ad diutinas animi curas, mentiſque contentiones; profundas meditationes; moerorem gravem; terrorem; nuncium triſtem, & repentinum; amorem inauditum; frigus ſuſceptum; evacuationes menſium, haemorrhoidum, aliarumque excretionum ſuppreſſas; hyſteriam; hypochondriaſim; diatheſim ſanguinis craſſam, & glutinoſam; temperiem melancholicam, mucoſam, & flaccidam; ſcabiem retropulſam; primarum viarum cacochyliam; vermes; fumum carbonum; vini abuſum; ebrietatem; iram; ſomnambuliſmum; febres quartanas; reliquaſque intermittentes diuturniores, quarum interdum ſymptoma eſt catalepſis; fulminis ictum, ut ex CORN. CELSO habemus;

ſerum intra calvariam effuſum, aut ſanguinem in cerebri vaſis, praeſertim poſterioribus, craſſum, nigrum, ſtagnantem, (§. CLIV.) congeſtumque.

Diagnóſis.

§. CLVIII.

Quid Ecſtaſis?

* *Ecſtaſis.*

Diagnóſis ex §§. CXLVIII. CXLIX. CL. peti debet. Neque arduum hinc erit cognoſcere, quibus ſignis a reliquis ſimilibus affectibus catalepſis diſcernatur. Ceterum cum catalepſi una, eademque a non nullis habetur Εκστασις *, ab aliis vero non item. In his SAUVAGESIUS *ecſtaſim* differre a catalepſi docet, *quod artus non retineant ſitum quemvis ab aſtantibus impreſſum, ſed aeger eam, quam ab initio inſultus habuit, poſituram conſtanter ſervet, & omni ſenſu, motuque artuum orbetur (a)*. Quid vero? Nonne ſic definita *ecſtaſis* eam catalepſeos differentiam, quam *ſpuriam*, aut *imperfectam* (§. CL.) vocant, nobis ob oculos ſiſtit? At VOGELIUS *ecſtaticos* fieri tum opinatur, cum catalepſi correpti *mira phantaſmata, viſiones divinas, conſortium Angelorum* ſibi habere videntur, aut *linguas, quas non didicerunt, loquuntur, ſi fabula vera, quin* & futura praenuntiare *(b)* dicuntur. Verum non inde ſequitur, eos a catalepticis ſic diſcrepare, ut ad *ſpurios*, atque imperfectos (§. CL.) non pertineant & ipſi. *Ecſtaſis catochus*, ſive catalepſis HENRICI AB HEERS, & TULPII, *ecſtaſis cataleptica, ecſtaſis reſoluta* a SAUVAGESIO deſcriptae *(c)* videntur eſſe varietates *catalepſeos ſpuriae*, aut *imperfectae*, aut ad ſummum *implicatae*, & implexae. Atque idcirco nulla egent peculiari expoſitione.

Ecſtaſis pertinet ad Catalepſim ſpuriam.

(a) *Noſolog. Cl. VI. ord. V. Gen.* 24. (b) *L. c.* §. 569. (c) *L. c. gen.* 25.

§. CLIX.

Somnambuliſmi deſcriptio.

Aequiori jure cum a catalepſi differat *ſomnambuliſmus*, ſeorſum a nobis exponendus ipſe eſt. In hoc uti in profundiſſimo ſomno ſenſationes omnes deficere videntur, excepto fortaſſe tactu,

quo ſomnambuli objecta obſtacula evitare poſſunt. At imaginatio vividiſſima eſt, & motus voluntatis imperio (*a*) ſubditi facile, ordinateque exercentur: quamquam non deſint etiam exempla eorum, qui in ſomnambuliſmo non vident certe, ſed audiunt, reſpondent, aliaque praeſtant de more, ac ſi vigilarent; quin imo hiſtoriae exſtant quorumdam ſomnambulorum, qui non ſolum reſpondent, & loquuntur, verum etiam diſceptant, legunt, ſcribunt, & chartis luſoriis cum aliis facili, & apta ratione ſe ſe oblectant. Quod vix fieri poteſt ſine aliqua ſaltem viſionis uſura; niſi dixeris in hujuſmodi caſibus aliquam fraudem, aut malitiam ſubeſſe. Nullus enimvero morbus frequentius a ſycophantis confingitur, quam ſomnambuliſmus, ecſtaſis, & catalepſis, uti multi admonent, atque ego ipſe non ſemel deprehendi, & cognovi. Ceterum affines admodum hujuſmodi affectiones crediderim, quia catalepſis, ecſtaſis, & ſomnambuliſmus mutatis vicibus ſibi mutuo ſuccedunt, aut una ſaepe copulantur. Imo ſcire oportet, interdum eos cum epilepſia, convulſionibus, delirio, aliiſque morbis complicari, unde difficilis tum diagnóſis morbi complicati, anomali, atque innominati.

(*a*) SAUVAGES. *Noſol. Cl. VIII. ord. I. G. VI.*

§. CLX.

Multiplex autem eſt ſomnambuliſmus, pro graduum ipſius differentia. Commode diſtinguitur in *vulgarem*, & in *furentem*, ſive complicatum. Vulgaris ille dicitur, in quo *homo ſopore excitabili detinetur*, contra quam in *furente*, & *complicato*. In vulgari autem duos gradus a SAUVAGESIO agnoſcuntur, unus levior, gravior alter. In leviori ſomnambuli plerumque noctu poſt conſuetum ſomnum fiunt, *e lecto non exeunt, ſe tamen movent, loquuntur*, rixantur, arma diſtringunt, & vibrant, prout hoſtes, aut latrones repellendos ſibi confingunt, magno tum ſui, tum vicinorum diſcrimine, & metu. In graviore vero *e lecto exſiliunt, ſe veſtibus induunt, lampadem accendunt, claves inquirunt, fores reſerant, vinum e dolio extrahunt, aut quid ſimile patrant*, quin expergiſcantur. *Alii feneſtrae inſident, & calcare equum, cui ſe*

Differentiae.

Vulgaris ſomnambuliſmus.

impoſitos putant, *exagitant*. *Sunt qui flumen tranant*. *Alii ea omnia oculis apertis faciunt*, *nec tamen expergeſiunt* (*a*). Verbo ſinguli pro diverſa conſuetudine, & vitae ratione ſua munia, ut vigilantes, peragunt. Animadverſione dignum eſt, eos ſine damno ſummis ſe periculis, & praecipitiis exponere, niſi improvide excitentur; tum enim metu perculſi in praeceps ruunt (*b*). Alii ſi incaute, aut temere excitentur, in furoris ſpeciem adiguntur.

(*a*) SAUVAG. *l. c.* (*b*) Vid. HILDAN. *cent.* 2. *obſ.* 84. & 85.

§. CLXI.

Furentem eum dicimus, in quo poſt brevem ſomni, aut ſtuporis ſpeciem, homo ſtatim non conſueta munia obit, ſed inſolita, & quaſi praeter conſuetudinem, & furentis in modum aggreditur facere. *Complicatum* vero, quia ſaepe cum aliis morbis commiſcetur, aut iis ſuccedit. Hunc ſpeciatim *catalepticum* vocavit SAUVAGESIUS (*a*), quia ab initio a catalepſi eum exorſum legerit, deinde in ſomnambuliſmum hujuſmodi terminatum. Exemplum unicum ex *Actis Academiae Upſalenſis*, ubi *catalepſis delirans* ei nomen (*b*) tribuitur, atque ex *Commentariis Academiae Pariſinae* (*c*) adducit. Rectius dicendum eſſe admonet *catalepſim ſomnambulantem* (*d*). In hac ſpecie profecto aegri furore, & delirio quaſi perciti canunt, ſibilant, exultant, ſaltant, plorant, diſcurrunt, quin etiam ludicra, obſcoena, aut turpia narrant; viſu, tactu, auditu, olfactu, & guſtu omnino deſtituti. At hujuſmodi ſomnambuliſmus non unice catalepſim ſubſequitur, ideoque generatim *cataleptici* nomen ei non convenit. Nam ſubſequitur etiam hyſteriſmum, convulſiones, epilepſiam, alioſque morbos. Hinc diſtinguetur in *catalepticum*, *hyſtericum*, *epilepticum*, & ſic porro, prout ab uno, vel alio morbo dependere dignoſcetur. Illud autem de hac ſpecie, uti perpetuum, & proprium, affirmari poteſt, quod aegrotantes nulla ratione, ut in *vulgari* excitari queant, ſed ſponte dumtaxat, poſt certum, definitumque tempus, modo longius, modo brevius, ſolvatur.

Somnambuliſmus furens, ſive complicatus.

(*a*) *Noſol. claſſ. VIII. ord. I. G. VI. ſpec.* 2. (*b*) *Act. Acad. Upſalenſ. ad ann.* 1732. *p.* 41. (*c*) *Ann.* 1742. (*d*) *Noſol. cl. VI. ord. V. gen. XXIV. ſpec.* 6.

§. CLXII.

§. CLXII.

In vulgari ſomnambuliſmo tam leviori, quam graviori (§. CLX.) multa obveniunt, quae vehementer ſomniantium propria ſunt. Feriantur fere ſenſus externi, dum imaginationis vis per cauſſas internas ita afficitur, ut viva idearum phantaſmata menti quidem repraeſententur, non vero talia ſint, quae ſomnum excutiant. Pro diverſa vero idearum ratione voluntas adigitur ad hoc, vel illud faciendum, ejuſque imperio inſtrumenta motus quaſi vi, uti in convulſionibus, & ſpaſmis, coacta obtemperant, quin tamen ſenſus externi expergefiant. Quo vero modo haec, quibuſque cauſſis intimis fiant, non minus obſcurum eſt, quam in catalepſi, atque ecſtaſi dictum. In furenti, ac complicato ſomnambuliſmo ut major mentis agitatio, ſic vehementiores tum animi, tum corporis affectus, & motus oriuntur. Quoniam vero non ordinaria, nec ordinata rerum phantaſmata menti obverſantur, ſed inſolita, inuſitata, & ſine ordine; ideo nil mirum ſi furentis, ac prope inſanientis ſpeciem referat eo malo prehenſus. Accedit, quod in *vulgari ſomnambuliſmo* cauſſae ſomnum inducentes, etſi graves, non tamen adeo ſenſus ſopiant, ut excitari obviis rationibus, etſi aliquanto difficilius, non poſſint: dum contrarium accidit in *ſomnambuliſmo furenti*, in quo cauſſae eum efficientes validius, pertinaciuſque operantur, ſic, ut ſenſus pene obruti revocari nequeant, niſi poſt certum temporis intervallum; quo nimirum ſponte ipſae deſinant, & ceſſent. Probabile igitur eſt, cerebrum ab iis propemodum cauſſis occupari, atque impelli, quas in catalepticis, aliiſque ſoporoſis affectionibus repertas eſſe retulimus, neque hic reticendam eſſe nativam interdum, atque haereditariam cerebri, nervorumque conſtitutionem. Manifeſtiores vero ſunt cauſſae, quas procatarcticas vocant. Nam ſaepe ſomnambuliſmus cieri viſus eſt ab ebrietate, aut vini meracioris uſu, a coena largiore, a cibis flatulentis, & concoctu difficilioribus, a nimio ſtragulorum pondere, a decubitu ſupino cum capite depreſſiore, ab opio, ſimilibuſque narcoticis, & ſoporiferis, a ſtudiis poſt coenam, atque a

Quae vulgari ſomnambuliſmo obveniant.

Quae furenti.

Cauſſae.

ſomno illico poſt cibum capto, a cerebri morbis praegreſſis, in primis catalepſi, epilepſia, lethargia, convulſionibus hyſtericis, aliiſque.

Prognóſis.

§. CLXIII.

Periculi ratio. Catalepſis in univerſum periculoſus morbus eſſe creditur, quo, niſi cito curetur, ſtupidi, & quaſi gelu rigentes aegri interire dicuntur. Cl. POSTELIUS in apoplexiam, aut carum lethalem ſaepe terminari ejuſmodi malum tribus allatis obſervationibus (*a*) oſtendit. Periculi magnitudinem confirmat ALLENIUS, cum inquit: *in univerſum pauciſſimi reſtituuntur; nemo liberatur, cui ſecundo catochus ſupervenit* (*b*). Verum non paucae ab aliis auctoribus memorantur hiſtoriae, & quaedam etiam a nobis proferri poſſent catalepſium perfectarum, imperfectarum, complicatarumque, quae etſi diuturnae fuerint, & crebro accederent, nullum tamen vitae diſcrimen attulerunt, & feliciter tandem ſolutae ſunt. Periculum vero majus impendet, quo graviora ſymptomata morbus acceſit, in primis ſpirandi difficultatem, aut interceptionem, oculorum ſtrabiſmum, excrementorum ſuppreſſionem, viriumve exſolutionem. Quod etiam ab HIPPOCRATE (*c*) innuitur hiſce verbis: *quæ cum exſolutione fiunt catoche*, & *aphoniæ, periculoſæ ſunt.* *Quando periculoſa.* Catalepſis lethargo periculoſior habetur. Item difficilius curatur quae a melanchòlico humore provenit, quam quae a ſanguine; & curata in melancholiam fere degenerat. Diuturna ut plurimum, & recidiva eſſe conſuevit, & facile in epilepſiam, aut alios capitis graviſſimos affectus terminatur. Quandoque ſolvitur larga narium haemorrhagia, aut menſtruorum fluxu, aut longa diarrhoea bilioſa *, aut ſimili alia critica evacuatione, aut mutato vitae genere, aut peregrinatione, aut connubio. *Prognóſis ecſtaſeos, & ſomnambuliſmi.* Multa ex his communia ſunt ecſtaticis, & ſomnambulis; ſed hi minus periclitantur, praeſertim pueri, adoleſcentes, & virgines.

(*a*) *Journal. de Médec. T. XX. p.* 407. (*b*) *Synopſ. medic. practic. artic.* 867. (*c*) *Prorrhetic. l.* 3. *ſect.* 4. * Vid. *Avviſi ſulla ſalute umana del* 1776. *p.* 393.

Curatio.

§. CLXIV.

Curatio praeſertim ex iis, quae ad curandam apoplexiam, & ſoporoſos affectus tradita ſunt, erui quam maxime poterit. Ceterum duplex ea communiter habetur, altera, quae in paroxyſmo, ut loquuntur, ineunda eſt; altera, quae extra eum. In paroxyſmo cavendum arbitror ab acrioribus, calidioribuſque medicamentis, praeſertim ſi ab hyſterica paſſione, aut a ſanguinis nimia copia tam vera, quam apparenti, aut a vehementi animi affectu acceſſio orta ſit, mecum conſentiente FRIDERICO HOFFMANNO *(a)*, qui omnia iſta, etiam extrinſecus adhibita rejicienda ducit. Prodeſt in plethoricis ſanguis miſſus tum e communibus venis, tum e jugularibus, tum etiam e naribus. Nam per largam narium haemorrhagiam catalepticum puerum, ſi tamen vere talis ille fuit, extemplo ſanatum vidit AETIUS *(b)*. Acida, anodyna, & nervina tam interius, quam exterius tum praecipue laudantur *(c)*. Curavi olim virginem maturam viro, & valde ſanguineam, longis, recurrentibuſque catalepſeos imperfectae, & modo vehementiſſimis convulſivis motibus, modo cum ſomnambuliſmo furenti complicatae acceſſionibus obnoxiam, quam interdum binae, aut ternae ſanguinis e pedibus, & brachiis phlebotomiae vix quidquam levabant, e veſtigio vero liberabat vena jugularis, aut frontalis ſecta. Errhina plerumque ſine effectu adhibita narrantur. Emetica, ſi mali fomes in ventriculo, viciniſque partibus inſideat, poſt ſanguinem opportune detractum utiliora putantur. Non reprobantur enemata, atque alvum lenientia, inunctiones ſpinae dorſi, fomenta inferiorum partium, lenes fricationes, itemque blanda epiſpaſtica, ſi adminiſtrari poſſint, temporiſque brevitas non impediat. *Curatio paroxyſmi.*

(a) Medic. Ration. ſyſtem. T. IV. P. 3. cap. 4. in cautel. & monit. practic. §. 1. *(b) Tetrabibl. 2. ſerm. 2. cap. 4.* *(c)* HOFFMANN. *ibid. l. c.*

§. CLXV.

Curatio extra paroxyſmum. Extra paroxyſmum iis uti omnino convenit, quae cauſſam, ex qua malum prodiit, emendant, aut tollunt, aut antevertunt. Hinc catalepſi, quae a vermibus nomen habet, remedio ſunt anthelminthica, atque alvum lenientia. *Hiſtoria curatæ catalepſeos verminoſæ.* Puellam octennem morbo catalepſi perſimili ſeptem jam dies laborantem, multis eductis ſordibus, vermibuſque ope glandis ex melle in anum demiſſae illico reſtitutam memorat BENEDICTUS (*a*). Puellae itidem catalepſi ecſtatica, *Hiſtoria curationis catalepſeos ecſtaticæ.* ſive imperfecta, & cum hyſtericis convulſivis motibus complicata detentae, in quem morbum ex menſtruorum defectu, & vermibus inteſtinalibus inciderat, profuerunt anthelminthica, blanda emmenagoga, & antiſpaſtica, ſed in primis enemata oleoſa, deambulationes, & vectio in curru ſub coelo ſereno (*b*). *Alia obſervatio.* Alia virgo annum vigeſimum quartum vix praetergreſſa, & catalepſi ecſtatica poſt diutinas de ante actae vitae genere meditationes correpta, nequidquam juvantibus ſanguinis miſſionibus, topicis, excitantibuſque compluribus remediis, tandem ſola aëris mutatione, & peregrinationibus ſenſim convaluit (*c*). *Obſervatio catalepſeos ſomnambulantis.* *Magdalenam Valettam* ex animi moerore catalepſi primum verae, deinde cum delirio, & ſomnambuliſmo complicatae, ſive, ut SAUVAGESIUS vocat, *ſomnambulanti* diu obnoxiam referunt *Acta Academiæ Upſalenſis* (*d*), quae poſt multas ſanguinis miſſiones, atque omne antepilepticorum, alterantiumque genus diu fruſtra tentatum ſibi demum relicta, naturae tantummodo providentia ad priſtinam valetudinem paullatim rediit. Ex moerore item, & catameniorum defectu puella annum vigeſimum primum agens incidit in catalepſim veram, quam deinde *Obſervatio catalepſeos veræ, deinde complicatæ.* ſubſequutae ſunt vehementes artuum omnium convulſiones, & rigores, itemque delirium; diuque his incommodis identidem vexata fuit. Eam RICHARDUS REYNELLIUS curare tentavit emeticis, cathàrticis, venaeſectionibus, veſicantibus, medicamentis nervinis, calidis, & volatilibus, ſed pene fruſtraneo effectu. Tandem uſu tincturae hellebori nigri, quae menſtrua ciet, & ſpiritu cornu cervi, qui leniter reſolvit, & aperit, melius habuit; quod for-

taſſe tempori, & omiſſioni validiorum medicaminum, quibus ante vexata fuerat, tribui debet (*e*). Fruſtra etiam DELATOURIUS catalepticae tredecim annorum curationem veſicantibus, hirudinibus, balneis, atque anthyſtericis (*f*) aggreſſus eſt. Nam quamquam his auxiliis mitiores acceſſiones redderentur, fieri tamen haud potuit, ut penitus deſiſterent; niſi poſtquam ſponte menſtrua eruperunt, quod biennio poſt ſolum contigit. *Obſervatio* DELATOURII.

(*a*) *De curand. morb. l.* 1. *c.* 26. (*b*) HOFFMAN. *l. c. obſerv.* 1. (*c*) *Id. ib. obſerv.* 2. (d) SAUVAGES. *cl. VI. gen.* 24. *ſpec.* 6. (*e*) *Tranſact. Philoſoph. ann.* 1735. *p.* 47. *ex verſione* BREMONDII. (*f*) *Recueil periodiqu. d' obſervat. par M.* VANDERMOND. *T. V. p.* 41.

§. CLXVI.

Mira curatio illa videtur, quam in virgine catalepſi, & ſopore a duobus menſibus pene oppreſſa perfecit MICHELIUS balneo pedum, & mercurialibus inunctionibus (*a*). Speciatim catalepſis a terrore inducta exigit praeter phlebotomiam cardiaca, antiſpaſtica, nervis amica, hypnotica, imo etiam opium ipſum. At ex hac cauſſa genitam MAZARSIUS (*b*) diſpulit uſu aperientium, cephalicorum, & purgantium, & non diſſimili medendi ratione proſpere uſum eſſe accepimus POSTELLIUM (*c*), cui ter morbum hunc curandi oblata eſt occaſio. Quae catalepſis tertianis, quartanis, aliiſque febribus intermittentibus ſupervenit, aut potius ſingulas acceſſiones, ut ſymptoma comitatur, cortice peruviano citiſſime fugatur, ut ipſa febris. Si BALLONII tempore nota fuiſſet efficaciſſima hujuſmodi medicina, atque ad eam ipſe confugiſſet, nihil dubito, quin ſervaſſet quartanarium catalepticum, cui tertia acceſſio exitio fuit (*d*). Quae vero a diuturnitate morbi, ut interdum accidit, originem ducit catalepſis, procul dubio analeptica, atque inſtaurantia expoſtulat. Cum autem hanc ipſam BALLONIUS a colluvie feroſa luxuriante, quam facies pallida, atque oedematoſa indicare conſuevit, proficiſci opinetur, ideo catharticis hydragogis, & diureticis oppugnandam praecipit (*e*). Sed caveto, ne corpus jam fractum hiſce evacuationibus penitus diſſolvatur.

Obſervatio MICHELII.

Obſervatio MAZARSII.

Obſervationes BALLONII.

(*a*) *Recueil periodique d' obſervat. par M.* VANDERMOND. *T. XI. p.* 109. (*b*) *Journal. de Médecin. (le même) T. XVI. p* 131. (*c*) *Ibid. T. XX. p.* 407. (*d*) SAUVAG. *l. c. gen.* 24. *ſpec.* 7. (*e*) *Id. ibid.*

§. CLXVII.

Hiſtoria ſomnambuliſmi furentis, ſive cataleptici.

Crebris, atque inordinatis, plerumque brevibus catalepſeos *veræ*, & *perfectæ* inſultibus, & demum *ſomnambuliſmo furenti*, ſive *cataleptico*, qualem deſcribit SAUVAGESIUS, bis, vel ter in dies ſingulos puer annorum decem jamdiu miſere infeſtabatur, ut a pleriſque non ſapientibus pro Daemoniaco haberetur. Nihil ei profuerant ſanguinis miſſiones, nihil antepileptica, nihil anthelminthica, nihil purgantia, nihil cortex peruvianus, radix valerianae ſilveſtris, & ferrum. Tandem a parentibus mihi in noſocomium delatum, cum nullam aliam cauſſam, praeter vividiſſimum ſenſum, & ſenſorii communis, aut ita dicam, nimiam mobilitatem in eo detegere potuiſſem, ſolius camphorae continuato diu, & ſenſim aucto uſu extra multorum ſpem, atque expectationem perfecte intra bimeſtre reſtitui, & deinde binos annos in ejus valetudinem inquirens ſcivi, eum optime ab eo tempore ſemper valuiſſe. De catalepſeos curatione, quam fumus carbonum, aut noxius vapor, aut fulminea vis inferre poteſt, nihil attinet dicere, cum in capite de apoplexia, & ſoporoſis affectibus ſatis jam loquuti ſimus.* *Ecſtaſi* porro, & *ſomnambuliſmo* quaenam conveniat curatio, facile ex iis, quae ad catalepſim curandam propoſita ſunt, elici poterit, cum non admodum differre videatur.

* Hiſtoriae catalepſeos tam *veræ*, quam *ſpuriæ*, aut *complicatæ* a Cl. VOGELIO (*De cognoſc. & curand. morb.* §. 572.) citantur ex ſuis ſingulae locis, ibique admonemur, non omnes, quae apud Auctores exſtant catalepſeos deſcriptiones, vere tales eſſe, ſed multas ad tetanum, ad coma, aut ſtuporem pertinere. Catalogo huic Vogeliano addite eum, quem Cl. TISSOTIUS diligentiſſime compilavit, *cap. XXI. de la catalepſie, de l' extaſe, & de l' anoeſtheſie* in Tom. III. Part. II. Tractatus *Des nerfs, & de leurs maladies*. Duae pariter obſervationes, una catalepſeos verae cum ſpaſmo totius corporis complicatae, altera ſpuriae, & cum rigiditate quadam conjunctae, utriuſque ex terrore ortae exſtant apud TARGIONIUM TOZZETTIUM *Prim. Raccolt. d' oſſervaz. p.* 97., & quaedam aliae cum inexcitabili veterno apud Cl. MANETTUM, *Magazz. Toſcan. T.* 1. *P.* 3. *p.* 24. His adnumeranda eſt catalepſeos verae hiſtoria ab ALOYSIO FIORILLO deſcripta, atque in Diario *Avviſi ſulla ſalute umana p.* 150. *ann.* 1775. & *p.* 393. *ann.* 1776. inſerta, cujus abſoluta curatio ſpontaneo alvi fluxui bilioſo videtur tribuenda; uti pariter alia in eodem Diario *n.* 5. & 6. *ann.* 1783. expoſita, quae partim veram catalepſim, & ſimplicem, partim ſpuriam, & complicatam ob oculos ponit. De catalepſi prodiit iu lucem Halae 1780. *Tractatus pathologicus, Auctore* GOTLIET LABERECHT FABRI *Med. Doct.*

CAPUT VI.

DE SPHACELISMO CEREBRI HIPP., SIVE CEPHALITIDE.

§. CLXVIII.

Diu equidem, multumque mecum cogitavi, quonam potiſſimum loco, utrum videlicet hoc, quo ſenſuum, mentiſque hebetudines, ac ſtupores perſequor, an alibi, & praeſertim, poſtquam de Phrenitide egiſſem, cerebri σφακελισμὸν * recenſerem: ſed demum vicit magna ſymptomatum, quae in hoc affectu apparent, cum ſuperioribus ſimilitudo, & conſenſio. Rariſſime de eo factam mentionem apud Medicos nemo ſane inficiabitur; quamquam ab Hippocrate jam (*a*), ejuſque diſcipulis (*b*) adumbratus quodammodo videatur, & deinde a Riverio (*c*), Petro Salio (*d*), & Boneto (*e*) ante noſtra tempora luculenter expreſſus, deſcriptuſque ſit. Nunc vero poſt edita Sauvagesii (*f*), Sagarii (*g*), Carrerii (*h*), aliorumque opera ita innotuit, ut qui eum praeterire vellet, jure veluti hoſpes in pathologicis, noſologiciſque rebus * argueretur.

** Sphacelismon.*

Antiquiſſimis notus morbus.

(*a*) *Aphor.* 50. *ſect. VII.* (*b*) *Auct. de morb. l.* 2. *n.* 20. *& l.* 3. *n.* 4. *& Coac. Prænotion. l.* 2. *cap.* 2. *n.* 11. (*c*) *Prax. med. l.* 1. *cap. XII.* (*d*) *De morb. particul. cap. I.* (*e*) *Sepulchret. anatom. l.* 1. *ſect.* 1. *obſ.* 76. 77. 78. 79. ubi ex Ballonio, Rolfixckio, Henrico ab Heers, & Brasavola depromuntur obſervationes, ſcholiiſque illuſtrantur. (*f*) *Noſol. method. cl.* 3. *ord.* 3. *gen.* 18. (*g*) *Syſtem. morb. ſymptom. cl.* X. *ord.* 1. *gen. XIII.* Recuſum vero 1776. Vienn. *cl. XI. ord.* 3. *gen.* XII. (*h*) *Malad. inflammat. P.* 3. *ſect.* 1. *chap.* 2.

* Hieronymus Mercurialis (*var. lect. l. V. cap. III.*) quid ſit *morbus ſolſtitialis* apud Plautum in *Trinummo* inquirens, haec habet: *Forſan autem & pro morbo ſolſtitiali non abſonum eſt intelligere eum, qui a Græcis* Ευρίασις, *ab Alexandro* (1. *Pro.* 98.) καῦμα κεφαλῆς, *a* Plinio *ardor capitis*, *ab* Avicenna *eryſipelas*, *a* Raze *ſekakilos*, *ab* Hippocrate *ſphacelos cerebri nuncupatur, qui licet potiſſimum in infantibus oriatur, attamen ſit etiam in adultioribus, & trium dierum ſpatio unumquemque perimere ſolet in æſtate, quando, ut ſcribit* Alexander, *potiſſimum inducitur.*

§. CLXIX.

Deſcriptio morbi.

Quantum quidem cum ex aliorum obſervationibus, tum ex meis ipſis cognovi, his ſe potiſſimum notis prodit morbus iſte. Acutus protinus capitis dolor accedit, qui occiput praeſertim excruciat, non raro aurium alterutram, nec vertici parcit; porrigiturque ad colli vertebras, atque ad univerſam pene dorſi ſpinam, comitante ſemper ardentiſſima febre, quae ut ut aegrum adurat, & torreat, ſenſum tamen ita obruit, ut ſaepe nec potus, nec cibi quidquam cupiat, ſed ne guſtare, aut ſumere ejus, aut medicamenti ullius aliquid quidem tentet, ſi ei praebeatur. Acceſſionibus febris ſubinde invaleſcit, & tum refrigerantur extrema, ſed poſtea recaleſcunt, increſcente febris impetu.

§. CLXX.

Continuatio deſcriptionis.

Ad haec facies tumet, rubetque; oculi venis ſanguine turgidis diſtenti, ac fere defixi, immobileſque prominent; mens veluti ſtupida torpet; aeger ab imo pectore trahit ſuſpiria; ingemiſcit ſubinde; obſurdeſcit, aut certe difficilius audit; interrogatus reſpicit quidem alloquentem, ſed vix reſpondet unis plerumque, interciſiſque voculis; deinde mox alto ſilentio premitur, ſenſuſque prope amittit, ſolo motu ſuperſtite, quo adeo irrequieto plerumque agitatur, ut locum, quo conquieſcat, in cubili invenire non poſſe videatur. Exſilit etiam quandoque, inordinate modo huc, modo illuc ſe revolvit, modo crura, pedeſque dimovet, modo brachia projicit, modo manus ad caput convertit, modo capillos, modo barbam avellere, modo faciem unguibus ſibi dilacerare aggreditur. Morbo autem jam provecto, ſenſibuſque prorſus extinctis ſedatur, languet, ex toto obmuteſcit, oculos interdum alta voce excitatus aperit, ſed nihil reſpondet; imo ne annuit quidem, & quandoque vel acriter punctus membra non retrahit, nec ejulatum emittit, apoplectico tum haud diſſimilis, atque inter funeſtiſſima haec ſymptomata citiſſime interimitur. In pueris ſaepe vidi

vidi reſolutionem unius lateris, aut opiſthotonum, aut motus convulſivos aliqua in parte, in primis circa faciem mortem praecedere.

Prognóſis.

§. CLXXI.

Exitium vero iſtud adeo frequens eſt, ut vix, etiamſi ars naturae quam citiſſime opem ferat, quiſquam evadat. Ut plurimum in tres, aut quatuor dies mors conſequitur. Rariſſime ultra hoſce terminos vita producitur. Interdum tamen ad ſeptimum (*a*), aut ad decimum quartum diem (*b*) aeger reſiſtit, quo tandem occumbit; ſic, ut fallax, incertumque haberi debeat HIPPOCRATIS effatum, quod eſt hujuſmodi: *Quibus cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt; ſi vero hos evaſerint, ſani fiunt* (*c*). Nam eorum vitam in tuto minime adhuc eſſe, ne poſt tertiam quidem diem, experientia pluries demonſtravit. Si quid ſpei ſupereſt, id totum a larga narium haemorrhagia expectari licet, nam haec ſalutem, notante CARRERIO (*d*), pollicetur; contra ſtillae ſanguinis e naribus profilientes perniciem portendunt.

Mortis tempus.

(*a*) *Coac. Prænot. l. c.* (*b*) AMAT. LUSITAN. *cent. I. curat.* 9. (*c*) *Aphoriſm.* 50. *ſect. VII.* (*d*) *L. c.*

§. CLXXII.

Si qui vero ſervantur, omnium fere, quae evenerunt, inſcii, atque immemores remanent, ſi RIVERIO fides habeatur. Sectiones cadaverum, quorum morte finitum eſt malum, corruptionem, ſphacelum, aut ſuppurationem, abſceſſumque in cerebri, aut cerebelli modo corticali, modo medullari ſubſtantia patefaciunt: non igitur mirum, ſi aliquibus paullo ante mortem, aut poſt eam pus, exeſis, ruptiſque repagulis, e naribus, ore, auribuſve prorumpere viſum eſt. Puellae ſexennis, quae ex ſphaceliſmo cerebri intra quinque dies obiit, cadaver ſectum eſt. Dura mater cranio ita adhaerebat, ut difficillime divelleretur. Ejus vaſa, ablato cranio, ſanguine plurimum diſtenta, & praeter modum turgida appa-

Qui ſani fiunt, non recordantur eorum, quae acciderunt. Cadaverum ſectiones.

ruere. Pia mater aliquanto durior ſolito inventa eſt, ſic ut aegre diſcindi poſſet. Remotis meningibus, ſuperior loborum cerebri corticalis pars plane corrupta, & putrida coloris plumbei reperta eſt ſine ulla puris effuſione. Medullaris ſubſtantia, quoad diſcerni potuit, intacta erat. Credibile tamen eſt, cortice cerebri inflammato, & turgenti medullam quoque compreſſam fuiſſe. Nihil in ventriculis, nihil in cerebello praeter naturam viſum eſt, ſi ſeri aliquantum excipias, quod ſub cerebello effuſum ad medullam oblongatam, & initium ſpinalis uſque protendebatur, fortaſſe opiſthotoni, qui poſtremo ſupervenit, vera cauſſa *.

* Huic aegrotanti ego quoque praeſto fui. Sectionem cadaveris inſtituit CAJETANUS VIDEMARIUS auditor olim meus, nunc praeſtans Medicus ordinarius in magno Vindobonenſi noſocomio, a quo etiam morbi hiſtoria conſcripta eſt, quam hic inſeruiſſe non erit, ut puto, ſupervacaneum, cum egregie omnia ſymptomata, quae maxime diagnoſim continent, in ea diligentiſſime referantur. *Puella ſexennis aliquantum cacochymica, & facie pallidiuſcula, acrimoniæ acidæ, quam indicabant faciei, labiorum, oris, gingivarum, fauciumque non admodum rubens color, ſitis exigua, voracitas, digeſtio celerrima, fæcum alvinarum, & ſudoris acidus odor, & demum mollis, & laxus habitus, acrimoniæ, inquam, acidæ non expers, menſe Junio ann.* 1779. *variolis, quæ tum epidemicæ erant, & quidem confluentibus correpta fuit. His exſiccatis, febris ſecundaria quotidianæ in modum exacerbans perſtitit, ad quam depellendam pluries eccoprotica, multum ſeri lactis, & corticis peruviani, aliaque antiſeptica data fuere. Tandem in variis corporis partibus rubri, dolenteſque parvi tumores prodiere, quorum alii reſoluti ſunt, alii vero ſuppurationem ſubiére, & pus bonum ſecti effuderunt. Hinc febricula devicta, & abſceſſibus ſatis diu repurgatis, & ad cicatricem demum perductis, cum ægre convaleſceret, in rus translata eſt, ut aëris purioris beneficio, & continuato tonicorum, atque antiſepticorum uſu priſtinas vires, & valetudinem acquireret. Autumno ſatis valens urbem repetiit. Per hiemem, quæ varia admodum, atque inconſtans fuit, crebro coryza, & tuſſi rheumatica non parum molesta conflictata est. Vere adventante, atque ſubitis mutationibus temporum obnoxio, parum ſibi cavit ab inſolatione, ab aëre frigido tam nocte, quam die, a ventis, aliiſque viciſſitudinibus tempestatis, eo perniciosioribus, quo magis excalefactum erat cubiculum, e quo egrediebatur ad aërem frigidiorem.*

At die 17. *Maji* 1780. *circa veſperam repente de acuto capitis dolore conquesta est, qui a vertice ad aures uſque porrigebatur, ſed ad dexteram magis, quæ etiam externe videbatur ab eo affici. Dolori ſucceſſit febris cum vomitu bilioſo conjuncta. Nox irrequieta fuit.*

Die 18. *idem plane dolor; urina alba, tenuis, cruda; pulſus celer, durus, intermittens; pauca loquitur; ut plurimum deſipit. Purgata est leni eccoprotico; quo dejecta ſunt pauca excrementa. Circa meridiem ſubriguit, toto corpore doluit; postea ſubſequuta est febris ardentiſſima, cum ſenſuum omnium stupore. Reſpuebat quæcunque ei offerebantur præter aquam cum ſyrupo de acido ſucco mali citrei, quam avidiſſime hauriebat.*

Veſpere ſanguis primum e vena brachii eductus est, qui crusta pleuritica obtegebatur. Post venæ ſectionem illico pone aures utrinque emplastrum ex cantha-

rudibus applicatum. Non tamen hinc remittebantur ſymptomata. Imo nocte proxima facies intumuit, ſed ſine rubore; oculi fere immoti prominebant, reſpiratio ſuſpiriis interdum interrumpebatur, ingemiſcebat ſubinde, & veluti ſurda, & stupida videbatur.

Die 19. *iterum mittitur ſanguis hirudinibus temporibus applicitis. Latum veſicans vertici impoſitum; cruribus vero, & plantis pedum epiſpastica. Post meridiem extrema refrigerantur; veſpere vero ardentiſſima febre ſe ſe expandente recaleſiunt. Interrogata reſpicit alloquentem, non reſpondet, obſcura tamen, & ſubmiſſa voce conqueritur. Identidem e lecto exſilit, modo huc, modo illuc ſe jactat, modo crura, modo brachia dimovet, interdum etiam capillos vellere, & faciem dilacerare tentat manibus. Noctu rurſus hirudines admoventur, ſed naribus.*

Die 20. *eadem. Clyſmata, quæ ſubduntur nutriendi conſilio, vix retinentur. Post meridiem extrema perfrigerantur; at caput magis incaluit; pulſus frequens, celer, debilis, inæqualis, intermittens, reſpiratio difficilis, & pene stertoroſa, coma ſomnolentum. Nocte provecta ſummo cum calore febris exardeſcit. Hinc pedes aqua calida foventur, & fronti lintea ex poſca expreſſa apponuntur.*

Die 21. *eadem, ſed adhuc pejora. Jam jam moritura videbatur. Circa meridiem alvus ſponte laxata est. Hinc quaſi ſublevata, & ab orci faucibus revocata videbatur. Nocte opisthotono accedente omnia in pejus ruunt.*

Die 22. *nihil mutabatur, & viribus fatiſcentibus post meridiem e vivis exceſſit.* Quae in cadavere deprehenſa fuerunt, jam ſupra memoravimus.

§. CLXXIII.

Ex morbi hactenus deſcripti diligenti, quoad fieri poteſt, hiſtoria liquet, eum eſſe repentinum, & acutum capitis, modo univerſi, modo aliquarum ejus partium, ſed in primis occipitis, aut verticis dolorem, febri vehementi continua comitatum cum ſenſuum, mentiſque primum ſtupore, deinde etiam abolitione, ſalvo interim corporis motu irrequieto, & manuum erratica agitatione, quam carphologiam vocant; qui intra paucos dies in carum, aut apoplexiam deſinens vitam cum morte, ut plurimum, commutat.

Quid ſit iſte morbus.

§. CLXXIV.

Liquet praeterea, cauſſam ejus proximam graviſſimam eſſe debere, & quae ἐγκέφαλον * perniciſſime labefactet, ejuſque functiones penitus deſtruat. Univerſim cerebri late ſumpti inflammationem eſſe putant, & quidem ejuſmodi, ut brevi tenerrimam ejus compagem corrumpat, & in putridum tabum convertat. Quamobrem plerique ex nuperis ſcriptoribus *cephalitidem*, veteres vero *ſphace-*

* *Encephalon.*

Cauſſa proxima.

liſmum, *ſphacelum*, *ſiderationem*, itemque *abſceſſum* cerebri vocarunt; illi nomen a cauſſa, hi ab effectis, quae eam ſubſequuntur, deducentes. Nam credi nequaquam poteſt, verum ſphacelum, & veram cerebri corruptionem ab initio in hujuſmodi morbo HIPPOCRATEM poſuiſſe; cum non nullos interdum evadere, & ſanos fieri cognoverit, & affirmarit. Quis autem cerebro corrupto, & vere ſphacelato ſervari poſſit? Verba igitur HIPPOCRATIS ſano modo accipienda ſunt, quemadmodum GALENUS (*a*), DURETUS (*b*), aliique interpretes animadvertunt.

(*a*) *Aph.* 51. *Sect. VII. & l.* 2. *de loc. affect.* (*b*) *L. cit.*, & BALLONIUS *Definit. Medic.*

§. CLXXV.

Quae ſedes patiuntur? Verum non modo cerebrum proprie dictum, parteſque ejus penitiores, ſed etiam cerebellum, & oblongatam, ſpinalemque medullam peſſime hac inflammatione plus minus affici, multa cum magna veri ſpecie ſuadere videntur. Intimum enim *commune ſenſorium* ab ea opprimi oportet, ut ſenſus primum ſtupeant, atque hallucinentur, deinde penitus intercipiantur: cerebellum vero, atque oblongatam, ſpinalemque medullam, unde potiſſimum nervos habent praecordia, & muſculi ad artus ſpectantes, ita irritari neceſſe eſt, ut anxietas, inquies, membrorum jactatio, motuſque inordinati conſequantur, donec his perfecta inſenſibilitas, ſive *anaeſtheſia* finem imponat.

§. CLXXVI.

Cauſſae remotae. In cauſſarum remotarum cenſum veniunt ſanguinis acrioris, & bilioſioris copia, & fervor, ejus concitatior caput verſus impulſus, inſolationis vis, aëris conſtitutiones calidae, & humidae, acre epidemicum, putridae febres, contuſiones, vulnera, aliaque exteriora, a quibus non ſolum generatim inflammationes cientur, ſed ſpeciatim phrenitidis ea ſpecies, quae inflammatoria (§. CLXXXIX.) dicitur, confieri conſuevit.

§. CLXXVII.

Diſcrimen inter ſphacelismum, & phrenitidem, atque alios capitis morbos.

Non tamen cum phrenitide inflammatoria unum, eumdemque morbum eſſe cerebri ſphacelismum putes velim, quamquam utrique communis cauſſa eſſe poſſit. Nam non leve diſcrimen eſt inter utriuſque naturam, & phaenomena. Phrenitis enim quacunque ex cauſſa fiat, delirium acutum, & aſſiduum eſt, & quando ab inflammatione pendet, plerumque ferox, & audax cum perpetuis vigiliis. Contra ſphacelismus, ut dictum, repentinus, & acutus capitis dolor eſt cum ſtupore, & quadam ſenſilitatis diminutione, brevi in anaeſtheſiam deſinente. Fortaſſe loci etiam affecti ratio differentiam facit. In phrenitide magis exteriora, in ſphacelismo interiora cerebri, & cerebelli occupari probabile eſt. Sed qua ratione unus ab altera differat, opportunius dicam alibi, ubi phrenitidis (§. CLXXXIV. ad CXC.) hiſtoria tradetur. Nunc oſtendam, quae differentia inter eum intercedat, atque apoplexiam, epilepſiam, reliquoſque ſoporoſos affectus. In apoplexia mox ab initio & motus, & ſenſus omnino feriuntur, & nulla, ſi purus morbus ſit, febris adeſt: contra in ſphacelismo & febris acuta perpetuo tenet, & ſub finem tantum ſenſus, & motus omnis extinguitur. Eadem ferme de cauſſa ſphacelismus diſcrepat ab epilepſia, in qua, etſi movendi facultas ſuperſit, tamen motus vehementes, inordinati, involuntarii, aegro nempe nec ſciente, nec volente fiunt. In ſphacelismo animi nutum, voluntatemque ſequi, atque ad certas actiones dirigi videntur; nec demum ſpuma ulla ex ore profluit. Febris praeterea indiviſibilis eum comitatur, non vero epilepſiam. Carotici porro, & lethargici profundo ſomno opprimuntur, fereque immobiles jacent, niſi vi extrinſeca excitentur. Febriſque vel ab iis abeſt, ſi primario morbo laborant; vel ea ſoporem jam anteceſſit ut princeps morbus, & cauſſa, vel ſopori ſupervenit, non vero una, ut in ſphacelismo, exorditur.

Curatio.

§. CLXXVIII.

Si unquam, hic certe quam citiſſime ad ea properandum eſt, quae valentiſſime inflammationem ſolvunt, ne corruptio, gangraena, ſuppuratio, aut abſceſſus cerebri, & cerebelli hominem interficiat. Itaque ſanguinem larga manu tam e venis, quam arteriis, *V. S.* prout alibi jam pluries (§§. XXIV. CXXIII. CXXIV. CXXV.) praeceptum eſt, mox ab incipiente malo detrahere oportet. Quod ſi neque iterata phlebotomia, neque arteriotome quidquam profecerit, e naribus ſanguis ut erumpat, danda eſt opera; nam hac via ſponte ſolutum quandoque morbum Clinici teſtantur. Inter *Hirudinum applicatio internis naribus.* ea, quae ad ſanguinem e naribus proliciendum adhiberi a medicis ſolent, Petrus Salius (a) Diversus expeditiſſimum omnium auxilium, nempe hirudines, deligit, quas interioribus narium partibus admovendas ſuadet, ut repetita etiam applicatione, & ſpongia ex aqua calida expreſſa, & crebro admota ubertim ſanguis emanet. Hoc enim auxilii genere aliquos a ſe reſtitutos, ac ſervatos vir expertiſſimus aſſevérat.

(a) L. 6.

§. CLXXIX.

Revellentia. Revellendum quoque efficaciſſime a capite eſt cucurbitulis tam ſiccis, quam ſcarificatis, quas plurimas admoveri, atque altius defigi oportet; frictionibus item, & ligaturis dolorificis extremarum partium, quas balneo etiam tepido, & mollienti fovere expedit; & demum cantharidibus emplaſtro exceptis, quae humeris, & ſcapulis apponi poſſunt, ut exulcerent. Intereſt praeterea alvum leniter, ſed ſatis bene ducere, abdomen exterius, interiuſque mollire, & capiti ea, quae reprimunt, & refrigerant, & ſimul reſolvunt, imponere. Relevato deinde cerebro ptarmica a non nullis proponuntur: ſed tutius conſilium videtur gratis odoramentis, &

mitioribus ſpiritibus, & ſuave olentibus cerebrum recreare, quam acrioribus ſtimulis concutere, aut irritare.

§. CLXXX.

Raro accidit, ut ante quartam diem cibus dari poſſit; tribus enim primis vel nihil alimenti aegri capiunt, vel etiam eos alendi occaſio adimitur, quia praeceps morbus eſt, & ſaepe eo ſpatio pereunt. Interea, ſi fieri poſſit, plurimum aquae cum oxymele, & nitro bibere cogantur, quo & reſolvendae inflammationi, & viribus ſuſtinendis ſatis proſpicitur. Tranſacto vero triduo, ſi res ex voto ceſſura ſit, aliquantulum relevari incipiunt, & ſenſuum uſum recuperare; tuncque ali poſſunt, ſed tenuiori victu, & partitis vicibus paullatim. Vinum, donec morbus manifeſte totus diſcuſſus ſit, omnino circumcidendum eſt. Poſtea vero & vino, ſed pauco, & aqua diluto, paulloque liberaliori cibo uti liceat.

Cibi dandi tempus.

Uſus vini quamdiu omittendus.

CAPUT VII.

DE DELIRIO, VARIISQUE EIUS GENERIBUS.

§. CLXXXI.

Omnis imaginationis, mentiſque a recta ratione aberratio in univerſum παραφροσύνη *, παρακοπὴ * (a), vel παραφρόνησις * a Graecis nominatur, a Latinis vero delirium, inſania, vel deſipientia. Fere illud delirantibus accidit, quod dormientibus dum ſomniant, ſic ut non inepte *ſomnia* deliria dormientium; *deliria* vero vigilantium ſomnia dici poſſint.

** Paraphroſyne.*
** Paracope.*
** Paraphroneſis.*

(a) FERNEL. *Patholog. l. V. cap. 2. & Lexic. Med. Castello-Brunon. v. Delirium.*

§. CLXXXII.

Complura ſane exſiſtunt deliriorum genera, neque una eſt eorum natura. At praecipua ſolum, *phrenitidem* videlicet, *paraphrenitidem*, *maniam*, & *melancholiam*, in quibus modo imagi-

Differentia.

natio, modo ratio, modo utraque ſimul depravatur, hic explicanda ſuſcipiam, quod ad haec quatuor reliquae omnes ſpecies commode reducuntur, rejectis ad finem paucis verbis de *fatuitate*, tametſi haec vix ad Medicum unquam pertineat.

§. CLXXXIII.

** Phreniti-dem. * Phreni-tiaſin. * Phrenes.*

A primo genere ut exordiamur, ſcire licet φρενιτίδην *, ſive φρενιτίασιν *, a voce φρένες *, id eſt diaphragma, aut etiam *præcordia* derivatam fuiſſe, quod in his partibus mentis, & prudentiae ſedem vetuſtiſſimi medicorum (*a*) collocabant. Hinc omnes inſanientes, cum ex praecordiorum culpa deſipere crederentur, phrenitici antiquitus appellabantur: a qua ſententia non longe abfuiſſe videtur HIPPOCRATES ipſe, cum phrenitidis ſigna tam in *tertio de morbis* (*b*), quam in eo, qui inſcribitur *de affectionibus* (*c*), libro (quamquam hic diſcipulo ejus POLYBO a GALENO tribuatur) enumerans, ſpeciatim de dolore praecordia, & ſeptum tranſverſum divexante mentionem faciat.

(*a*) AUCTOR *de morbo ſacro N.* 18. *& de virgin. morb. n.* 2. (*b*) *N.* 9. (*c*) *N.* 10. *&* 12. *ed. Marinell.*

§. CLXXXIV.

Phrenitis qualis HIPPOCRATI, *&* C. CELSO.

At poſtea, ut recte notat VOGELIUS (*a*), cum ab HIPPOCRATE, tum a CORNELIO CELSO, qui plurima ex eo in latinum ſermonem tranſtulit (*b*), phrenitis ea inſania dici coepit, *quæ & acuta, & continua, & in febre eſt*. Hujus autem ingens erat apud eos varietas. *Siquidem*, inquit idem C. CELSUS (*c*), *ex phreniticis alii hilares, alii triſtes ſunt; alii facilius continentur, & intra verba deſipiunt; alii inſurgunt, & violenter quædam manu faciunt, atque ex his ipſis alii nihil, niſi impetu, peccant; alii etiam artes adhibent, ſummamque ſpeciem ſanitatis in captandis malorum operum occaſionibus præbent, ſed exitu deprehenduntur.*

(*a*) *Prælect. de cogn. & curand. morb.* §. 57. in not. *. (*b*) *De Medicin. l.* 3. *cap.* 18. (*c*) *Ibid.*

§ CLXXXV.

§. CLXXXV.

Paullatim vero ab illorum doctrina non nihil deſcitum eſt, idque nominis non delirio ſolum acuto, & continuo, cumque febri conjuncto, ſed ei ſpeciatim, quod ferox, & audax eſſet, tributum (*a*); ex eo, ni valde erraverim, quod ab inflammatione meningum, & cerebri, quam proximam phrenitidis cauſſam jamdiu credere coeperant (*b*), non niſi vehementem, audacemque furorem, & deſipientiam exciri poſſe opinarentur *. *Phrenitis quid deinde ſibi voluerit.*

(*a*) BOERHAAV. *De cogn. & curand. morb.* §. 771. LUDWIG. *Inſtit. Med. Clinic. P. I. cap.* 2. *ſect.* 1. §. 288. QUARIN. *Method. medend. febr. cap.* 2. *de phrenitid. p.* 19. (*b*) Vid. GALEN. *in prædiction. l.* 1. *text.* 38. RIVER. *Prax. Med. l.* 1. *cap. XI. de phrenitid.* NIC. PISO *de morb. cogn. & curand. l.* 1. *cap. X.* FERNEL. *Patholog. l. V. cap.* 2. LOMM. *Medic. obſerv. l.* 2. *p.* 66. & alii bene multi.

* Qui phrenitidem eſſe docuerunt membranarum cerebri inflammationem, diſtinguendamque idcirco a cerebri ipſius inflammatione, fortaſſe ita ſenſerunt, quod crederent illas ſenſu exquiſito pollere, hoc vero nequaquam. Inter eos, qui hujuſmodi ſententiam tulerunt, merentur primum locum BAGLIVIUS, FRID. HOFFMANNUS, BELLINIUS, & demum SAUVAGESIUS, qui propterea cerebri inflammationem peculiari *cephalitidis* nomine donavit, ut a *phrenitide*, ſive meningum inflammatione eam ſejungeret, diſtingueretque. Sed fallaci opinione decepti profecto videntur; nam Hallerianorum periclitationes, & clinicae obſervationes evicerunt, rem contrario modo ſe habere, nimirum ſenſu meninges carere, non vero cerebrum. Compertiſſimum praeterea eſt, in phrenitide ipſa, quando ab inflammatione pendet, non ſolum meninges inflammari, ſed etiam cerebrum ſaepiſſime. Nec aliter ſane fieri poteſt, cum ſumma vicinitate, & communicatione nectantur. Neque reticeri licet, phrenitidem interdum, ideſt ferox, & audax cum febre delirium, obſervatam, illaeſis omnino meningibus, quemadmodum ex ſectis cadaveribus patuit. Qua de re videatur etiam CARRERIUS in Tractatu *Des Maladies Inflammatoires P.* 3. *ſect.* 1. *chap.* 1. & 2.

§. CLXXXVI.

Verum jam GALENUS in commentario ad illa HIPPOCRATIS verba: *tremulæ, obſcuræ deſipientiæ, & ubi ægri continuo quaſi attrectando aliquid palpant, valde phreniticæ* (*a*): palam erroris eos damnavit, qui phreniticum crederent eſſe neminem, niſi exſiliret e lecto furens, & vociferaretur, impetumque faceret. Taciturnas autem ejuſmodi mentis emotiones in phreniticis, ut ſupra (§.CLXXXIV.) *Phrenitides etiam tacitæ, & non feroces.*

oſtenſum eſt, ante GALENUM ipſum CORNELIUS CELSUS commemoravit. Noſtra vero aetate idem prae ceteris praeſtitit Cl. SWIETENIUS, utpote qui non ſolum eas ex Hippocraticis monumentis (*b*) depromptas, verum etiam a ſemet ipſo viſas recenſet, atque hiſce omnibus adductam GALENI ſententiam (*c*) confirmat.

(*a*) *Prædict. l.* 1. *text. citat.* (*b*) *Coac. n.* 68. (*c*) *Comment. in Boerhaav. aphoriſm.* §. 770. & 771.

§. CLXXXVII.

Phrenitis non a ſola inflammatione meningum.

Praeterea illud accedit contra eos, qui phrenitidem ab inflammatione meningum repetunt, quod ſaepe conſtitit ex anatomicis obſervationibus WILLISII, MORGAGNII, CARRERII, aliorumque proſectorum non indiligentium, non modo meninges, ſed etiam (*a*) cerebrum ipſum inflammatum apparuiſſe, quin tamen ullum delirium, nedum ferox, ac vehemens ſubſecutum (*b*) ſit. Id praeſertim in ſphaceliſmo cerebri (§. CLXVIII.) perſaepe manifeſtiſſimum eſt. Imo ab eiſdem obſervatoribus certo evincitur, frequentius cum meningum, & cerebri inflammatione ſoporoſos copulari affectus, atque adeo lenes potius, & tacitas deſipientias, quam ferox, & audax delirium.

(*a*) CARRER. *l. c. P.* 3. *ſect.* 1. *chap.* 1. *p.* 312. (*b*) BONET. *Sepulchret. anatom. l.* 1. *ſect. VIII. obſ.* 1. 13. 16. & MORGAGN. *l. c. epiſt. VII.* N. 2. 6. 9. 11. 13. 15.

§. CLXXXVIII.

In phreniticorum cadaveribus reperta.

Demum quamvis in diſſectis phreniticorum cadaveribus graves illarum partium (§. CLXXXVII.) inflammationes (*a*), ſuppurationes, corruptiones, aut abſceſſus interdum inventae fuerint (*b*), ſic ut inde phrenitidem originem habuiſſe negari nequeat: attamen ſine vera etiam inflammatione delirium ferox, continuum, & febre acuta ſtipatum, quale nempe volunt phreniticum, ab aliis ſaepe cauſſis plane diverſis, diſſimilibuſque natum extiſpicia pariter oſtenderunt, ut nullum dubium hac de re ſupereſſe poſſit. Nam in phreniticorum capite alias ſola gelatinoſa, ſive mucoſa materies,

concreta nimirum lympha interſtitiis vaſorum piae matris intercepta, atque aliqua ſeri effuſi portio ſe exhibuit (*c*); alias paucum ſerum ſub meningibus, & concretiones polypoſae, albae, durae, exiles in ſingulis durae matris ſinibus (*d*), aut ſerum mucoſum, aut ſubrubrum inter meninges, aut intra ventriculos diſperſum (*e*); alias in plexibus choroidibus hydatides non parvae (*f*), & non raro in ipſa cerebri medulla complura vaſa conſpicua, nulla vero in ejus cortice; interdum etiam tumores, fungoſae excreſcentiae, puſtulae in ſumma meninge dura, oſſeae in ea concretiones, & tandem membranarum, & cerebri ariditas (*g*) magna.

(*a*) MORG. epiſt. cit. n. 13. & alibi; ubi etiam minima vaſa praeter modum ſanguine turgida in meningibus, atque in cerebro reperta dicuntur. (*b*) *Id. ib. n.* 2. BONET. *l. c. obſ.* 3. 4. 5. 7. *&c.* ELLER. *obſerv. de cogn. & curand. morb. ſect. VII. mihi p.* 128. LIEUTAUD. *Precis de Medec. malad. intern. de la Tête l.* 1. *p.* 209. LANZONI *Eph. N. C. Dec.* 3. *an.* 9. *obſ.* 113. MOEGLING. *ib. cent. VI. obſ.* 22. TISSOT *Avis au Peupl. chap. X. p.* 183. 184. MORGAGN. *l. c. Ep. VII. n.* 7. 13. *& alibi.* (*c*) MORGAGN. *ib. n.* 4. (*d*) *Id. ib. n.* 11. 13. (*e*) *Id. ib.* (*f*) *Id. ibid.* (*g*) LIEUTAUD. *l. c.*

§. CLXXXIX.

Multiplex phrenitidis cauſſa.

Ex quibus patere arbitror, phrenitidem in quibuſdam tantummodo fieri a cerebri, in aliis a meningum, aut utriuſque loci inflammatione, aut certe a quadam vaſorum ſanguiferorum diſtentione *, quae tamen tanta non ſit, ut cerebrum valde premat, ſed irritet ſolum, & commoveat; in aliis vero ab effuſa lympha, aut ſero, ſed acri, & mordaci, aut ſalſo, aut a mucoſa pituita in celluloſum textum exſudante, aut a polypoſis concretionibus ſinus venoſos obſtruentibus, humorumque refluxum retardantibus, aut ab reliquis cauſſis paullo ante (§. CLXXXVIII.) recenſitis, aut a pluribus earum una conſpirantibus **.

* Mirabitur, & quidem non injuria, quiſpiam, ab una eademque cauſſa, inflammatione videlicet meningum, & cerebri modo *ſphaceliſmum* (§ CLXXV.), modo ſoporoſos affectus (§. CXI.), modo delirium ferox, & audax, modo placidum, & taciturnum, ſive utramque phrenitidem (§§. CLXXXV. CLXXXVI.), diſſimiles adeo morbos, modo etiam delirium nullum proficiſci. Si cauſſam is quaerat; hanc in loci affecti diverſitate, in vario inflammationis gradu, variaque ejuſdem agendi ratione, ac potentia ſitam eſſe, veriſimillimum reputarem. Quando

enim inflammatio cerebri medullam, quae idearum, & cogitationum ſedes perhibetur, ſive proxime, ſive remote magis irritat, agitatque, quam comprimit, idque ſine ulla remiſſione, aut intermiſſione fit, delirium ferox, perpetuum inſurgat neceſſe eſt; ſive *phrenitis* ex ſententia recentiorum. Contra ſi irritatio inaequaliter, remiſſiuſque eam afficit, tunc *phrenitis* quidem, ſed *ſpuria*; delirium nempe nec perpetuum, nec ferox, ſed interruptum, & placidum. Si vero ad medullam non propagetur, nullum delirium conſequitur. Quod ſi inflammationis ea ſit vehementia, ut cerebri medullam urgeat, ſenſuſque interiores veluti obruat, en *ſoporoſos affectus*. Cum vero cerebellum, & medulla oblongata, & ſpinalis praecipue irritentur, dum cerebri interiora potius comprimuntur, cumque ſanguinis ea ſit conditio, qua ad corruptionem, & ſphacelum inclinet, facile evenit, ut anxietas, inquies, jactatio, & ſimul ſenſuum ſtupor, aphonia, atque alia, quae ſphaceliſmo cerebri fieri diximus, conſocientur.

** Varias eſſe phrenitidis cauſſas etiam Cl. STÖLLIUS ponit, idque comprobat compluribus phreniticorum anatomicis ſectionibus. Vid. ejus *Ratio medend. in Noſoc. Practic. Vindobon. P. 3. ſect. 3. Diſſert. de cauſſ. & ſed. Phrenit. p.* 175.

§. CXC.

Quomodo a tam diverſis cauſſis delirium efficiatur.

Cum igitur tam variae, & multae phrenitici delirii cauſſae videantur eſſe, pro varia videlicet ſanguinis, & reliquorum humorum congeſtione, alterata natura, aut motu, pro varia affecti cerebri parte, & ratione, aut mala ejuſdem, & meningum conſtitutione; neceſſario ſequitur, ut non una cerebri, aut meningum inflammatio phrenitidis effectrix habenda ſit. Illarum vero omnium, quaecumque demum fuerint, vis, atque actio eo ſpectat, ut ſanguinis motum vel retardando, vel intercipiendo, vel incitando, vel vaſa cerebri, meningumque obſtruendo, replendo, irritando, diſtrahendo ſic cerebrum ipſum intime exagitent, acriterque afficiant, ut inordinati, & plus minus vehementes in medullaribus ejus fibris motus (unde etiam nervorum appenſorum vis intendatur) ſuſcitentur, & quaedam idearum veluti monſtra mentem, rationemque ſubvertentia, & depravantia enaſcantur. Qui motus ſi valde increſcant, motus etiam convulſivi totius corporis inſequuntur.

§. CXCI.

Phrenitis ergo duplici modo ſpectari poteſt, nempe vel ex parte cauſſarum, vel ex parte ſingularium ejus ſymptomatum. Atqui cauſſae adeo obſcurae plerumque ſunt, incertae, multiplicеſ-

que, ut minime planum, expeditumque ſit ex his certam, veramque ejus naturam attingere. Quare conſultius judico, quod etiam aliis in morbis tenendum eſſet, eam per peculiares, & proprias affectiones, quae ſenſibus obviae ſunt, deſcribere, & repraeſentare, nulla videlicet cauſſae, quae dubia, aut fictitia eſſe poſſit, facta mentione. Eſto igitur phrenitis *delirium continuum*, *univerſale*, *plerumque audax*, *&* *ferox cum febre acuta* * *conjunctum*. *Definitio phrenitidis.*

* Similem huic definitionem praetulerunt aliis CARRERIUS, & SWIETENIUS. Poſita hujuſmodi definitione, quae naturae magis conſona videtur, reliquum eſt, ut corruant eorum definitiones, qui *phrenitidem* dixerunt *delirium vehemens*, *& furioſum ex inflammatione meningum*, *cerebrique ortum*, aliaeque ejuſdem generis. Neque firmiori niti fundamento fortaſſe videbitur illa, quam tradidit VOGELIUS, phrenitidem in univerſum appellans eam febrem malignam, in qua conſtans inſania cernitur. Nam hac ratione excluditur phrenitis, quam meningum, & cerebri inflammatio ſimplex, aliaeque cauſſae malignitatis minime participes efficiunt, quamque certae obſervationes poſſibilem commonſtrarunt, ut ſupra dictum eſt.

§. CXCII.

Huic viam quodammodo praeparant, occaſionemque porrigunt aetas juvenilis; temperamentum ſanguineum, aut cholericum; regio, & tempeſtas praefervida; liquores fermentati, ſpiritusque ardentes; vigiliae protractae; vehementiores animi affectus; curae, & ſtudia intenſiora; alimenta, & medicamenta acria ingeſta; haemorrhagiae narium, aut cujuſque alius conſuetae excretionis retentio; inflammatoria diatheſis; ſeroſa colluvies; iners, lentus, acerque humor; putrida, & bilioſa cacochylia; dyſcraſia ſcorbutica; ſanguinis diſſolutio putris, altiuſque in cerebri penitiora adyta penetrans; metaſtaſis anginae, pleuritidis, peripneumoniae, variolarum, morbillorum, miliarium, aut petechialium exanthematum, arthritidis, podagrae, eriſipelatis, lochiorum, lactis in puerperis, in primis non lactantibus, ſcabiei, aliorumque ab acri lympha morborum; miaſma epidemicum; febris acuta, vehemens, ardens, maligna, petechialis, miliaris, lenta nervoſa, & pernicioſa quaevis; dolores capitis atrociores; frigida nimis, aut nimis calida capiti impoſita; ictus, contuſio, vulnus, cranii fracturae; & demum morſus venenati, imo venena quaedam, uti belladonna, ſive ſolanum furioſum, hyoſciamus, ſtramonium, cicuta aquatica, & reliqua. *Cauſſae proegumenae, & procatarcticae.*

§. CXCIII.

Inſolatio frequens phrenitidis cauſſa.

His (§. CXCII.) tamquam frequentiſſimam phrenitidis evidentem cauſſam adjungunt plerique, ſed in primis Cl. TISSOTIUS (*a*), incautam inſolationem, potiſſimum verno, atque aeſtivo tempore. Radiis enim ſolaribus, quibus caput diutius objectum fuerit, vaſa primum dilatantur, cruor rareſcit, atque ebullit, in aliena ſpatia irrumpit, ignea materies in motum cietur, fortaſſe aër inſitus, & coërcitus exſolvitur, & elaſticam formam acquirit, liquidiſſima deinde exhalant, ac difflantur, reliqua denſantur, ſicceſcunt, acria redduntur; hinc magna in vaſis aeſtuatio, tenſio, irritatio; uno verbo ea cuncta fiunt, quae ſanguini in ἐγκέφαλον * valentius provocando, atque congeſtioni inflammatoriae inducendae aptiſſima univerſim habentur.

* *Encephalon.*

(*a*) *Avis au Peupl. T. I. chap. X. Du coup de ſoleil.*

§. CXCIV.

Differentiae ex ſcriptorum placitis.

Communiter phrenitis dividi ſolet in *primariam*, & *ſecundariam*. Primaria dicitur illa, in qua cerebrum primario afficitur, febriſque eodem tempore, aut paullo poſt accedit: ſecundaria, in qua cerebrum quidem laborat, non tamen primario, atque ab ipſo initio, ſed ſecundario, ſive morbi progreſſu; veluti quando aliis morbis acutis, aut febribus ſupervenit. Febris in hac vel jam antea ut primarius morbus aderat, vel ut comitans aliunde orta cum ipſa complicatur, vel etiam ut ſymptoma adjungitur. Interdum haec phrenitis appellatur *ſymptomatica*, quando nimirum alterius morbi adhuc praeſentis, uti febris-acutae, malignae, aut epidemicae, pleuritidis, peripneumoniae, variolarum, morbillorum, ilei &c. ſymptoma eſt. Nolim tamen, ut ſecundaria, & ſymptomatica, in quibus cerebrum idiopathice affectum ponimus, confundantur cum illo delirii genere, quod a cauſſa alibi exiſtente, cerebrumque ſympathice tantummodo perturbante excitatur, quodque, ea remota, illico ceſſat; nam id potius ad *paraphrenitidem* * atti-

nere videtur, ut deinceps exponam. Rurſus *primaria* pleriſque eadem eſt cum phrenitide vera; *ſecundaria* vero cum ſymptomatica. At ex aliorum ſententia *phrenitis vera* ea haberi conſuevit, quam inflammatio meningum, & cerebri parit; *ſpuria*, quam aliae cauſſae, cerebro tamen, ejuſque tunicis inhaerentes. Verum quaeri adhuc poteſt, *vera* ne phrenitis ab aliis etiam cauſſis, quam ab inflammatione quandoque exſtiterit?

* Non paucae phrenitides a Cl. STÖLLIO (l. c.) deſcriptae verius ad paraphrenitidem ſpectant.

§. CXCV.

Quae vera nobis, quae ſpuria phrenitis.

Quare in hac diſcrepantium ſententiarum varietate, ut omnis evitetur altercationis occaſio, rectius fortaſſe *phrenitis vera* dicetur ea, in qua delirium perpetuum, audax, ferox, garrulumque cum febre acuta excandeſcit: contra *ſpuria* in qua delirium neque adeo continuum, neque audax, ſed placidum, aut taciturnum eſt, neque febris adeo urget. Utramque ſive veram, ſive ſpuriam, tum primariam, tum ſecundariam in medentium commodum, ratione a cauſſis ducta, diſtingui licet in *ſanguineam*, in *ſeroſam*, in *mixtam*, in *metaſtaticam*, in *purulentam*, & ſic porro. Rurſus *ſanguineam* praeſtat ſubdividere in *phlegmonodem*, & in *eryſipelatodem*. Nec abſonum eſt, *ſeroſam* quoque in duas tribuere, alteram videlicet a viſcido, craſſo, ac mucoſo humore vaſa cerebri, meningumque hinc illinc obſtruente, alteram a lympha tenuiori, & magis acritate, quam ſpiſſitudine peccanti, atque alienis, noxiiſque recrementis infecta, cerebrum, meningeſque irritante progenitam. Atque ad haſce differentias univerſae fere cauſſae phrenitidis commode perſtringi poſſe videntur. Ad eas igitur Medicus animum advertat neceſſe eſt, ſi ſecundum rationalis medicinae praecepta ſuis aegris opitulari velit.

Subdiviſio in ſanguineam, ſeroſam, mixtam, metaſtaticam, purulentam.

Sanguinea duplex.

Duplex etiam ſeroſa.

§. CXCVI.

Scire etiam magni intereſt, diverſum eſſe a phrenitide delirium illud, quod vehementiores intermittentium febrium acceſſiones

Diſtinguitur a phrenitide delirium febrile, quod in acceſſionibus intermittentium fit.

comitatur, quodque tum ſolum ingruit, atque manifeſtatur, quando febris exacerbatur, atque increſcit; remittit vero, & ceſſat, quando febris inclinat, & decedit. Hanc delirii ſpeciem alii *delirium febrile*, alii, uti LOMMIUS, *paraphreneſim*, alii ſimpliciter, uti CARRERIUS, *paraphroſynen*, id eſt delirium, vocant. Differt enim a phrenitide, quod intermiſſionem habeat, & per circuitus redeat, dum contra in phrenitide ex ſuperioribus cognovimus perpetuam eſſe deſipientiam, & minime interruptam. Qua demum ratione a phrenitide diſcernantur paraphrenitis, mania, melancholia, aliaeque inſaniae, patebit ex iis, quae infra tradentur.

Diagnóſis.

§. CXCVII.

Signa phrenitidis ſpeciatim ſanguineae.

Phrenitidem *ſanguineam* (§. CXCVI.) antecedunt vigiliae continuae, acutus capitis dolor, & calor ingens, quaedamque inſolita ad iram, furoremque animi proclivitas, imo interdum ipſa mania. Ad haec accedit febris acuta, & vehemens; pulſatio arteriarum in univerſo capite valde moleſta, in primis temporalium; oculorum inſueta mobilitas; eorum, & faciei totius rubor, tumor, ac torvus aſpectus; mentis perturbatio ſubita, aut ſenſim oborta, plerumque in ſomno incipiens, deinde perpetuus ejus error, modo cum audacia, & furore, modo ſine his; rerum, etiam praeſentium, oblivio facilis; pulſus frequens, velox, ab initio ſaepe magnus, poſtea parvus, inaequalis, contractus, valde tamen durus, & chordae inſtar tentae renitens; reſpiratio magna, & rara, aut inaequalis; oris, & linguae ſiccitas, atque aſperitudo; nullus plerumque ſitis ſenſus, tametſi valde lingua, & fauces areſcant; urina pauca, flammea, modo tenuis, & aquea, modo turbida; nullus ſomnus, aut ſi quis obrepat, interruptus, & ſpectris, ſomniiſque perturbatus.

§. CXCVIII.

Quibus notis confirmetur diagnoſis.

Cauſſae etiam, quae morbo occaſionem dedere, plurimum ejus naturam illuſtrant. Diſpiciendum igitur eſt, utrum eae fuerint tales, quae ſanguini accumulando, inflammationique exſuſcitandae idoneae cenſentur; temperamentum an ſanguineum, aetas, habitus corporis, vitae ratio reſpondeant; an evacuationes ſanguineae defecerint; an metaſtaſis inflammationis alicujus partis praeceſſerit? Iſta enim probe indagata judicium de phrenitide ſanguinea, atque inflammatoria multo probabilius efficient. Si ſimul ſoporoſa affectio, aut potius coma vigil concurrat, tumeatque facies, & collum, ſanguis e vena miſſus denſior ſit, ſpiſſior, & tenaci alba cruſta, quam dicunt pleuriticam, tectus, *phrenitidem phlegmonodem* indicabunt. Si vero vigiliae magis, quam ſomnus; furor, quam taciturnitas; dolor capitis lancinans magis, quam pulſans; flaveſcens cutis color potius, quam ruber; ſanguis detractus tenuis, rutilus, flavo ſero innatans, & lente, aut difficulter concreſcens; temperamentum cholericum; aeſtivum tempus; febres bilioſae, ardentes, putridae ſtationariae fuerint; conjecturam ex his facere licebit, *phrenitidem eryſipelatodem eſſe*.

Signa ſanguineæ phlegmonodis.

Signa ſanguineæ eryſipelatodis.

§. CXCIX.

Secundariæ, & ſymptomaticæ.

Seroſæ utriuſque.

Similia ſuperioribus (§. CXCVII.), ſed plerumque minus vehementia eveniunt, ubi *phrenitis ſecundaria* eſt, alteriuſque morbi ſymptoma: multo etiam mitiora, ſi *ſeroſa* potius fuerit; quae praeſertim ex temperamento phlegmatico, habitu pituitoſo, aetate puerili, aut ſenili, victu humido, regione paluſtri, vita deſide, vultu decolore, pulſu molli, exiguo ad frontem calore, non magna temporalium arteriarum pulſatione, minore tum linguae, tum faucium ariditate, aliiſque, quae ſupra (§. CII.) notavimus, apparebit. Gravitatis potius, quam acuti doloris ſenſus, major ad ſomnum proclivitas *lentorem*; punctionis perceptio, atque agrypnia *acritatem*, & *tenuitatem* ſeri, & lymphae patefaciunt; ut nihil memorem an-

Mixtae ex utraque. tecedentia, ex quibus maximum lumen affulgebit. *Mixtam* ex utraque cauſſa, ſanguinea nimirum, & ſeroſa ſignificabunt notae utriuſque propriae una conſociatae. Sola anamneſis *metaſtaticam*, aut *purulentam* indicabit. Rariores vero, occultioreſque ejus alias cauſſas (§§. CLXXXVIII. CLXXXIX.) ex prima morbi origine ſedulo indagata, peculiarique, atque inſueto ſymptomatum genere divinare oportebit. Sed arduum ſane opus hoc eſt, & perſpicaciſſimum, ſolertiſſimumque inveſtigatorem requirit.

Metaſtaticae.

§. CC.

Signa quaedam cuilibet phrenitidi prope communia.

Ceterum cuicunque phrenitidi commune eſt multa ſine ſenſu, atque ordine effutire, ridere, plorare, iraſci, proſilire, & fugam tentare; ingraveſcente deinde malo manibus tremere, floccos carpere, feſtucas colligere, muſcas venari, ſtragula complicare, dentibus ſtridere, & demum in ſoporem, vel *carum* ſumma cum virium, & pulſuum imbecillitate delabi, vel nervorum diſtentione corripi, morte paullo poſt tragoediam claudente.

Prognóſis.

§. CCI.

Signa exitii futuri.

Hoc genus dementiae eſt longe acutiſſimum, quippe quod intra breviſſimum tempus enecare ſolet. Apud Aegyptios ſaepe intra paucas horas, ut refert Prosper Alpinus (*a*), homines perdit. Narrat enim phreniticos ſe complures vidiſſe, qui tribus, quatuorve horis perierint; contra quam Galeno contigit (*b*) obſervare. Ut plurimum tamen intra tres, quatuor, aut ſeptem dies occidit. Id autem futurum prope declarant continua tum inſania, tum vigilia; alvus, atque urina pertinaciter compreſſa, aut hujus color albidus ex ſaturata, aut tenuitas ex craſſa quae erat, ſubito accedens; deglutiendi difficultas, aut impotentia ſine ullo interiorum faucium viſibili vitio; aut gutturis, cerviciſque ſine tumore dolor; difficilis crurum extenſio; ſyncope, aut nervorum diſtentio.

(*a*) *Medic. Aegypt. l. 1. cap. 13. p. 23.* (*b*) *In l. 3. epidem.*

§. CCII.

Alia ſigna exitii impendentis.

Exitioſum quoque eſt, ſudorem frigidum ſupervenire, extrema perfrigerari, & non recaleſcere, aut delirium in lethargum, aut ſoporem ſine bona cauſſa commutari. Gangraenae enim, aut abſceſſus, aut infarctus ad ſummum perducti indicium eſt. Idque certius fiet, ſi febris ſe remittere viſa ſit, ſi vomitu aeruginoſa exprimantur, faciem pallor occupet, pulſus langueant, inaequaliterque ſubſiliant, & mentis aliqua, licet brevis, quemadmodum paullo ante mortem interdum accidit, redeat tranquillitas.

§. CCIII.

Signa mala ſtillae ſanguinis, urina cruda, aut nigricans.

Male praeterea ominantur ſanguinis e naribus prodire nitentis exiguae, & paucae ſtillae, itemque urina ſemper aquoſa, & tenuis, aut poſt quaedam coctionis indicia in crudam, & percolatam converſa, aut ἐνεώρημα * nigrum exhibens. Quorum alterum morbidae ad caput materiae translationem; alterum humorum corruptionem, & quaſi necróſim indicat. Nulla, aut plane exigua ſpes relinquitur in phrenitide ex metaſtaſi orta, aut labantibus jam viribus, longoque morbo exhauſtis ſuperveniens. Hinc fortaſſe eſt, cur metuenda magis ea cenſeatur a PLATNERO, quae paullatim ingruit, inſurgitque, quam quae repente adoritur: quamquam utraque periculi plena nobis videatur. Generatim delirium cum riſu diſcriminis minus habere creditur, quam illud, quod cum moerore, anxietate, ſilentio, aut metu eſt.

* *Eneorêma.*

§. CCIV.

Signa boni exitus.

Quando vero leviori gradu morbus incedit, & mature medicina ei adhibetur, non raro ſolvitur narium haemorrhagia, vel ſudore multo, calido, undique manante, vel alvi fluxu, vel haemorrhoidibus, vel catameniis, vel varicibus in cruribus recluſis, vel aliqua alia evacuatione, cujus utilitatem oſtendit mitigatio ſym-

ptomatum, & functionum omnium ſucceſſiva redintegratio. Pus interdum per aures, aut alia loca cum ſalutis ſpe effluere viſum eſt; quod tamen rariſſime uſuvenit. Bonum inſuper eſſe conſuevit, multam aquam ex ore, aut naribus ferri, aut aures diebus criticis, & ſignis coctionis apparentibus obſurdeſcere, aut pectus, aut artus doloribus corripi cum capitis levamine. Nam ab interioribus ad exteriora mali vim transferri, indicium eſt.

§. CCV.

Varia morborum ſucceſſio.

Poſt devictam febrim non rarum eſt aliquamdiu adhuc delirium produci; imo interdum in *maniam*, aut *amauroſim* deſinere, quando nimirum, ut aliqui explicant, vaſa cerebri dilatata, atque oppleta, poſtquam febris ceſſaverit, nequeunt ſe a materia abſtruente expedire, ſed cum eadem veluti concreſcunt, intercipiuntque ſanguinis, aliorumque humorum circuitum; aut quando materies morbida ab interioribus cerebri ſedibus ad nervos opticos, aut acuſticos transfertur; vel demum quando (id quod etiam probabile eſt) intima cerebri medullaris ſtructura ſic labefactata eſt, ut ad priſtinam ubique integritatem reſtitui amplius non poſſit. *Maniam*, & *fatuitatem* perpetuam relinqui ſaepiſſime a phrenitide, in quam puerperae ex lochiis retentis incidunt, auctor eſt SWIETENIUS (*a*). Ego ipſe mentis imbecillitatem ex hac cauſſa profectam videre mihi adhuc juveni contigit in venuſta, atque alioquin ſana, optimique habitus, & temperamenti muliere, quam lochia ob aſpectum infantis mortui improvide eidem objecti compreſſa phreniticam reddiderant.

(*a*) *Comment. in* BOERHAAV. §. 774. *pag.* mihi 149.

Curatio.

§. CCVI.

Phrenitidi *phlegmonodi* (§§. CXCV. CXCVIII.), praeſertim primariae, ea omnia conveniunt, quae ceteris inflammationibus,

in primis largiſſimae ſanguinis miſſiones e venis brachii, pedis, colli, & frontis. Nec temporali arteriae parcendum quandoque eſt, a cujus ſectione ſaepe plurimum boni expectari licet *. Haemorrhoides quoque hirudinibus pro re nata aperiri debent: nam raro earum fluxum fallere, & ſaepe delirium ſanguine ex illis ſtillante compeſci, multorum, & praeſertim SWIETENII auctoritate, atque experientia compertum, comprobatumque eſt (*a*). Narium item haemorrhagia, aut hirudinum ope, aut ſtilo immiſſo, aut alia idonea ratione prolecta plurimum conferre viſa eſt. Imo pone aures hirudines apponi utiliſſime ſolent, tantique eas facit FR. CASIMIRUS MEDICUS (*b*), ut nullam in phrenitide ſecundaria, morbis acutis videlicet accedente, ſanguinis detractionem putet ea praeſtantiorem, quae fit ſex hirudinibus pone aures admotis.

* Cl. SIMSIUS plus in libra ſanguinis ex arteria temporali educti confidit ad curandam phrenitidem, quam in triginta unciis e vena quacunqne emiſſis. Vidit ipſe unciis decem, vel duodecim ſanguinis ſic extracti ſedatum delirium, ferocem, minacemque intuitum, atque oculorum ruborem ſublatum, & ſomnum tranquillum ſubſequutum, a quo aeger experrectus omni periculo vacabat. *Malad. epid. p.* 12.

(*a*) *In* BOERHAAV. §. 702. (*b*) *Collect. Obſerv. Med. Pract. T.* 2. *p.* 469

§. CCVII.

Inſuper dari intrinſecus debent antiphlogiſtica, potuſque largior, qui diluat, & temperet, & nimiam cordis, atque arteriarum irritabilitatem inhibeat; manus, & pedes in calidam demergi; in alvum injici enemata, quae laxent, & refrigerent; eccoproticis inteſtinorum excretio ſolicitari, ut revulſio fiat; capiti deraſo imponi ea, quae humectent, molliant, avocent, aeſtum cöerceant, aut leniter reprimant. Praeſtat quoque aegrotantem erecto capite decumbere, interdum reſidere, aërem frigidiuſculum captare, leviter tegi, a luce prohiberi, ad ſilentium, quietemque componi. Fracto jam vero febris impetu, reſolutaque ferme inflammatione, ſi nimia *ſenſibilitas*, atque nervorum *ataxia* videatur adhuc delirium, vigiliaſque protrahere, hypnoticis, vel opio ipſo, refracta tamen, & cauta doſi uti, interdum innocuum non modo eſt, ſed utile, ac neceſſarium.

Antiphlogiſtica. *Pedum balnea.* *Enemata.* *Eccoprotica.* *Ægri poſitus quinam.* *Regimen.* *Hypnotica quando.*

§. CCVIII.

Cucurbitulae. Cum vero ſatis jam ſanguinis detractum videtur, vel vires largiori evacuationi ferendae impares ſunt; & nihilominus delirium, & cetera inflammationis effecta in eodem gradu perſiſtunt, nec mitigantur: tunc optimum, tutiſſimumque praeſidium eſt, cucurbitulas, niſi prius adhibitae fuerint, occipiti, pone aures, dorſo, aut cruribus, inciſa profundius cute defigere, aut hirudines locis jam alibi ſaepius indicatis, aut epiſpaſtica plantis pedum, crurumque ſuris admovere. *Hirudines.* Hodie non pauci capillatam capitis partem, reſectis crinibus, emplaſtro, quod veſicas excitet, ex cantharidibus tegendam jubent, eventu felici pluries obtento confiſi. *Veſicans capiti deraſo.* Sed caute id fieri debet, tumque in primis, ut mihi videtur, cum ſopor, & ſtupor delirio adjungitur, & quodammodo urgentior eſt, neque temperamentum, aut habitus corporis, neque nimia nervorum ſenſibilitas, ſive peculiaris ad ſpaſmos proclivitas adverſantur. *Revellentia mitiora.* In his enim caſibus convenientius eſt revellentibus mitioribus, veluti cucurbitulis ſiccis, fricationibus, ſinapiſmis, & balneis pedum, & crurum uti, eoque libentius, quod Baglivius (*a*) in phrenitide inflammatoria veſicantia plus nocere, quam prodeſſe arbitratur.

(*a*) *Præfat. de fibr. motric. & l.* 1. *cap.* 6. Vid. *Comment. de reb. in Med. & Scient. nat. geſt. Vol.* 2. *p.* 400.

§. CCIX.

Sanguinis miſſio in cura eryſipelatodis. In phrenitide porro, quam *eryſipelatodem* (§. CXCVIII.) nominavimus, ſanguis mittendus utique eſt, ſed non urgenda valde, uti in phlegmonode, ejus profuſio. Minori igitur copia, nec pluries, extrahere eum licet, quod inde delirium invaleſcere, convulſioneſque acciri, ſaepe * obſervatum eſt. Id in primis in quibuſdam aëris conſtitutionibus, febribuſque epidemicis malignis, aut putridis, itemque in febribus noſocomicis non raro evenit. Imo interdum ſatis erit per cucurbitulas, aut hirudines miſſionem ejus moliri, aliaque adhibere, quae a capite quam leniſſime revellunt.

Utiliſſimum vero eſt alvum tum enematibus, tum cremore tartari, aut ſero lactis, cui tamarindi incocti fuerint, ſubducere; fervorem ſanguinis ſubacidis ſuccis vegetabilium, aut ubi valentius agendum eſt, ſpiritibus vitrioli, ſulphuris, aut nitri reſtinguere; acritudinem bilioſam, atque *alkaleſcentem* diluere, demulcere, corrigere non ſolum illis, verum etiam potu largo, farinaceo, aceſcente, frigido, & ſi aetas, temperamentum, tempeſtas, regio, aut aegri aſſuetudo conſentiat, etiam nivato. Caput, ſi unquam, hic certe deradi, atque aceto aqua diluto, ſive poſca frigide, aut egelide tantum, perfundi, & foveri, pedibus interim in calidam demiſſis, aut pannis laneis ex calida expreſſis involutis, neceſſe omnino eſt.

Alvi ductio. *Refrigerantia.* *Quae capiti imponenda.*

* Fortaſſe ad hanc ſpeciem ſpectabat ea phrenitis, cui venae ſectio, referente SIMSIO (*Malad. epid. p.* 13.), vires proſternebat, & mortem poſt horam afferebat; panni vero lanei ex calida expreſſi, & pedibus circumducti ſummopere, advocato ſudore leni, profuerunt. Hiſce phreniticis oculi erant rubri, inflammati, & furentes, lingua ſicca, cutis ardens, delirium magnum, pulſus duriſſimus. Moriebantur plerique die tertio. Qui diem quartum ſuperabant, ſervabantur, atque evadebant. Abuſus liquorum calefacientium, & frigus ſuſceptum morbo occaſionem praebebant. Tempus autem erat vernum.

SIMSII *obſervatio.*

§. CCX.

Nec valde ab hac curationis methodo (§§. CCVIII. CCIX.) diſcrepare debet ea, quae phrenitidi *ſymptomaticae*, aut *ſecundariae* (§. CXCIV.) adhibenda eſt. Seroſae vero pro diverſa cauſſae natura (§. CXCV.) modo volatilia remedia, & veſicatoria, et quae acrius irritant, revelluntque, accommodantur; modo ab his abſtinendum eſt, & potius acritas diluentibus, temperantibus, & diaphoreticis oppugnanda. Ex utroque vero genere curationis, quod ſanguinea, & ſeroſa poſtulant, componi debet ea, qua *mixtae* (§. CXCIX.) occurrendum eſt. Generatim autem ſi *ſpuria* fuerit, opus non eſt iteratis adeo ſanguinis miſſionibus, nec tanto antiphlogiſticorum apparatu, aut certe pro cauſſarum, unde fit, varia ratione alia, atque alia curatio requiritur. Delirium vero, quod in febrium augmento incidit, iis diſcutitur, quae febrem ipſam tollunt. Illud autem, quod a ſaburra primarum viarum fovetur,

Quae curatio ſymptomaticae, & ſeroſae? *Quae mixtae?* *Febrilis?*

Sympathica ex ſaburra gaſtrica? emetica, & cathartica exigit, nec ſanguinis eget miſſione, utpote quae noxia omnino (*a*) foret.

(*a*) Boerhaav. & Swieten. §§. 85. 620. 701. 702.

§. CCXI.

Diaeta. Aëris etiam, in quo aeger verſatur, temperies ad frigidam, humidamque inclinet, oportet; nec alio eſt, quam tenuiſſimo utendum victu. Retuſo deinde & febris, & phrenitidis impetu, ſi leve delirium, aut coma, aut alia cerebri affectio adhuc permaneat, vireſque ſint imbecillae, non amplius ſanguinis miſſione, aut purgatione corpus vexandum, ſed quiete, expectatione, & blando potius cibo abſolvendum eſt reliquum (*a*) curationis.

(*a*) Swieten. *l. c.*

Paraphrenitis.

§. CCXII.

Quotuplex paraphrenitis? Nunc ad *paraphrenitidem* me convertam. Haec vox non uno apud omnes ſenſu uſurpatur, ſed ab aliis laxius, ab aliis preſſius. Illi voce hac comprehendunt quodcumque delirium cum febre, quod ab aliqua viſcerum ſive pectoris, ſive abdominis inflammatione ſympathice infertur. *Paraphrenitidis* autem hujus tot ſpecies conſtitui poſſunt, quot morbi, quorum ſymptoma ea eſt. Huc a non nullis deliria etiam referuntur, quae ab Otite, aut a Paronychia extremi digitorum articuli, atque a vehementiore cujuſvis partis dolore, & cruciatu ob nervorum conſentientem vim pronaſcuntur. Huc pariter redigi poſſent eae deſipientiae, quae febribus acutis ſuperveniunt, ſive cerebrum idiopathice, ſive ſympathice e vermibus, bile, ſordibus primarum viarum compatiatur. Ex qua poſtrema cauſſa ita crebro deſipere homines ſolent, ut Jo. Henric. Rahnius (*a*) cum Tissotio putet, ex viginti deliriis tam acutis, quam chronicis, octodecim hypochondriorum vitiis tribuenda eſſe; idque confirmat adductis in medium obſervationibus, quibus oſtenditur, cerebrum in illis labem prorſus habuiſſe * nullam,

quamquam

quamquam non ſemper hujuſmodi apparens cerebri integritas certo ſignificet, delirium ſympathicum fuiſſe. Sunt demum qui paraphrenitidis nomine illud delirium intelligunt, quod aliae cauſſae, quam inflammatio, cerebro inſidentes pariunt, quodque *phrenitidem ſpuriam* ab aliquibus dici, ſupra (§. CXCV.) ſignificatum eſt.

(a) *Comment. de reb. in ſcient. nat. & med. geſt. Vol. XVIII. P. III. p.* 456.
* Tot modis cerebrum laedi poteſt, tamque obſcuris, atque inconſpicuis, ut, ubi in eo nulla labes oculis diſſectorum ſe oſtendit, dubitari adhuc poſſit, an ſympathica, nec ne, fuerit phrenitis. Non enim protinus cerebrum illaeſum licet pronunciari, atque aliunde delirium ortum, quando in eo vitium patens, ac manifeſtum non detegitur. Ceterum RAHNII, & TISSOTII ſententiam confirmat ſuis obſervationibus STÖLLIUS, *Rat. medend. T.* 3.

§. CCXIII.

Quid ſtricte paraphrenitis BOERHAAVIANIS?

Qui vero preſſius paraphrenitidis vocabulo, & magis proprie ſe uti dicunt, non aliud eam eſſe cum BOERHAAVIO contendunt, quam veram diaphragmatis inflammationem, quacum perpetuum delirium conjungi, HIPPOCRATEM jam, & GALENUM docuiſſe perhibent (*a*). Diaphragma enim, cum valde nervoſum, ſpaſmiſque ob muſculoſam fabricam maxime obnoxium habeatur, ubi inflammationem contraxerit, facile in conſenſionem adducere cerebrum, atque ita commovere creditur, ut non levis inde, & continua inſania conſequatur.

(*a*) SWIETEN. *in* BOERH. §§. 907. 909.

§. CCXIV.

Delirium ſæpe abeſt ab inflammatione diaphragmatis.

Negari quidem haud poteſt, mentem interdum diaphragmate inflammato, praeſertim cum morbus ingraveſcit (*a*), moveri, & deſipere: ſed illud quoque certiſſimum eſt, ſicut ex multorum fide, & ſectionum cadaverum indubia demonſtratione (*b*) conſtat, delirium ab inflammatione tam tendineae, quam carnoſae diaphragmatis partis perſaepe abfuiſſe; ac proinde non eſſe delirium hujuſce morbi proprium, atque inſeparabile ſymptoma. Quod noſmet ipſi non ſemel cadaverum ſectionibus comprobavimus alias, ſed praecipue

non pridem in quodam viro, amico noſtro, ex inflammatione convexae diaphragmatis partis, quam herpeticus acer humor retentus, illucque delatus conciverat, intra paucos dies denato. Hunc perpetuus quidem ſingultus, at nequaquam delirium ullum, ad vitae uſque extremum anxit, diſcruciavitque.

(a) Ettmull. *oper. T.* 2. *p.* 565. P. Salius *de affect. partic. cap.* 8. Carrer. *oper. citat. ſect.* 2. *chap.* 6. *p.* 492. (b) Willis *De Anim. Brut. part.* 2. *cap.* 10. Morgagn. *epiſt. anat. med. VII. n.* 14. Carrer. *l. c.* Michele Sarconi *Iſtor. ragionat. de' mali &c. P.* 1. *p.* 209.

Diagnóſis.

§. CCXV.

Signa. Paraphrenitis primo loco (§. CCXII.) expoſita, quoniam ſymptoma aliorum morborum fere eſt, ex horum praeſentia, & comitatu dignoſci debet. Quae vero diaphragmatis inflammationem ſubſequitur (§. CCXIII.), ea in primis ex reſpirationis laeſione, & loci dolore * innoteſcit, diſtinguiturque a phrenitide. Namque in phrenitide dolor pulſans caput afficit, in paraphrenitide diaphragmatica dolor acutus praecordia torquet, & coſtas ſpurias inter, & imas dorſi vertebras concluditur. In illa reſpiratio magna eſt, & rara praeſertim inter initia; in hac celeris, parva, inaequalis, dolorem adaugens. Praeterea dolent hypochondria, tenduntur ſurſum veluti retracta, abdomen inſpiratione vix quidquam movetur, adeo enim eam dolor cohibet; ſaepe anxietas, tuſſis ſicca, ſingultus, atque alia, quae pleuritici patiuntur, hic quoque ſuper adduntur.

* Sed melius hoc innoteſcet, ut arbitror, in *capite de Pulmonum inflammationibus, morbiſque affinibus.*

Prognóſis & Curatio.

§. CCXVI.

Quocunque modo paraphrenitidis vox accipiatur, ſemper morbi gravitatem, & periculum aliquod portendit. Sed omnium diriſ-

ſima, & maxime metuenda eſt, quam ſepti tranſverſi inflammatio efficit. Haec uti a cauſſis, quae pleuritidem movent, cieri ſolet, eumdemque fere exitum habet, ac ſaeviſſima pleuritis; ſic quoque curationem eamdem exigit, quae pleuritidi, ceteriſque inflammationibus adhiberi conſuevit.

MANIA, ET MELANCHOLIA.

§. CCXVII.

Hactenus de deliriis, quae febris comitatur. Reſtat modo, ut ea, quae ſine febre fiunt, breviſſime explicentur. Primum venit Μανία *, quae communi omnium ſententia definitur delirium * *Mania.*
ſine febre, ſed furioſum, & audax. Febris igitur defectu a *vera phrenitide* diſcriminatur. Attamen non infrequens eſt, *maniae* praeſertim adultae, & confirmatae febrim tamquam epigenomenon ſupervenire. In hac autem inſania plures ſimul ideae, & cogitationes perturbantur, & mentem exagitant cum aucto virium robore, audacia, & furore: quo fit, ut longe differens videatur a Μελαν- * *Melancholia.*
χωλία *, in qua *uni, aut alteri ideae*, aut objecto *tantum mens pertinaciter adhaerens* hallucinatur, aberratque *cum metu, & triſtitia; in reliquis vero praeclare ſana, & rationis optime compos.*

§. CCXVIII.

Ad melancholiam, tamquam ad genus, ſpectant λυκανθρωπία *, * *Lycanthropia.*
& Κυνανθρωπία *, in quibus melancholici ſe lupos, aut canes pu- * *Cynanthropia.*
tant, horumque animalium mores, vivendique rationem ſtudioſiſſime imitari conantur. Neque hinc ſejungenda eſt Νοςταλγία, * ſive * *Noſtalgia.*
ingens moeror, & dolor, quo quis conficitur, dum a patria invitus abeſſe cogitur, ſummoque deſiderio ad ſuos redeundi unice tenetur, & angitur. In hanc animi aegritudinem omnium proniſſimi ſunt Helvetii *, Germani, & quicunque editioribus in locis degere ſoliti ſe in alienas, humilioreſque regiones vident translatos, novoſque mores, novumque vitae, & victus genus inire de-

bent. Tanta eſt ejuſmodi melancholiae vis, ut milites, ſi quando ea corripiuntur; corripiuntur autem ſaepiſſime; nullo diſcrimine vitae, nulloque mortis, ſuppliciive timore a defectione, & fuga deterreantur, & mori malint, quam diutius patriis laribus carere. Quam ob rem, niſi compotes voti fiant, agrypnia, moerore, apepſia, languore, anxietate, ſtupore, cordis palpitatione, febre lenta, & macie confecti breviſſimo tempore e vita decedunt.

* Noſtalgia fortaſſe a νοστέω, redeo, & ἄλγος, dolor. Melius *noſtomaniam* vocavit HARDERUS, quaſi redeundi deſiderium, ſive furorem. Aliis, ut ZWINGERO, placuit eam vocare *pothopatridalgiam*, a πόθος, deſiderium, & πατρίς, patria, quaſi diceres moerorem, aut dolorem ex deſiderio patriae, item *philopatridomaniam*, *noſtopatridalgiam*, *noſtopatridomaniam*; quorum cuique facilis etymologia. JO. JACOBUS SCHEUZERUS, ut de ſuis civibus etiam hoc nomine bene mereret, conſcripſit diſſertationem de *noſtalgia* lectu dignam, quae exſtat in *T.* I. *p.* 307. *Comment. Acad. Inſtit. Bononienſis*. De eodem morbo typis Baſileae prodiit quoque JACOBI HARDERI diſſertatio abſolutiſſima, quam conſulere plurimum refert. In Diario medico, quod Venetiis edebat PETRUS ORTESCHIUS Medicus perdoctus, & amicus noſter ſingularis, (*T.* 4. *p.* 372.) reperitur *De Noſtalgia brevis tractatio*, quam Cl. PELLEGRINIUS Venetus in Helvetiorum utilitatem, & commodum evulgavit; dignaque eſt, quae legatur, quamquam a SCHEUZERI opinionibus aliquantum diſſentiat.

§. CCXIX.

Reliquae melancholicorum varietates, quando ſe aut deos; aut reges, aut proceres, aut praeſules jactant, aut mortuos ſe, aut in vaſa fictilia, aut dolia converſos credunt, aut aliquam partem ſibi eſſe confingunt ex alia materia, quam ex oſſibus, & carnibus conflatam, aut cancros, ranas, ſerpentes intus gerere queruntur, aut alio pertinaci, & ſingulari mentis errore inſaniunt, non habent peculiare, & diſtinctum quoddam nomen, ſed genericum tantummodo retinent melancholiae (*a*). Verum prout ab hypochondriorum vitio, aut ab uteri affectibus originem traxerit melancholia, *hypochondriaca*, aut *hyſterica* nominatur. Quarum haec ſi cum effreni concubitus cupiditate, & tentigine conjungitur ita, ut obvius quiſque ad coëundum provocetur, *Nymphomania* aut *Mètramania* *, ſive *furor uterinus* dici ſolet. Furori demum ex amore, qui a *nymphomania* interdum omnino differt, & viro-

rum magis proprius eſt, quamquam foeminae ei obnoxiae etiam ſunt, *Erotomania* nomen eſt **. Melancholicis etiam affectionibus adnumerant non nulli *Tarantiſmum*, ſive *morbum ſaltatorium*, quia qui eo corripiuntur, ſaltandi cupidine exardent, atque ad ſonum quemdam, Apuliae populis familiarem, *tarantellam* dicunt, ad choreas incitantur, ſaltantque tamdiu, donec ſudoribus profuſiſſimis langueant. Sic eos curari fama eſt. A Tarantulae morſu morbum naſci, & nomen habere volunt cum BAGLIVIO multi. Alii cum SERAO etiam ſine ejuſmodi morſu morbum huncce in Apulia, aliiſque regionibus calidioribus endemium obſervari, & melancholiae hyſtericae, aut hypochondriacae ſpeciem eſſe contendunt. At ſi a venenato Tarantulae morſu vere induceretur, de eo agendum eſſet alibi, ubi de morbis a morſibus venenatis genitis ſermo habebitur. Quo etiam ſpectabit *hydrophobia*, ſive aquae horror, & metus, qui morſum animalium rabidorum ſubſequitur, quamquam ad deliria, atque hallucinationes a pleriſque referri ſoleat (*b*).

(*a*) Noſologi tamen hodierni ſingulis hiſce ſpeciebus nomina peculiaria tribuunt. Sic SAGARIUS conficit quindecim ſpecies, nempe 1. melancholiam vulgarem, 2. amatoriam, 3. religioſam, 4. argantis, 5. moriam, 6. attonitam, 7. errabundam, 8. ſaltantem, 9. hippanthropicam, 10. ſcytharum, 11. anglicam, 12. beatificam, 13. zoanthropicam, 14. enthuſiaſmum, 15. phrontis. Vid. explicationes apud Sagarium, *Syſtem. morb. ſymptomat. Cl. XIII. ord. III. Gen. XX. p.* 743.

* Nymphomania deducitur a Νύμφη, ſponſa, vel rectius a Νυμφὼν, thalamus nuptialis, & μανία, furor. Significatio eſt: furor ſponſarum, ſive recens nuptarum, vel deſiderium thalami, ſive viri furioſum. Sed fuſius de ea, & opportunius, ubi de morbis mulierum. *Métramania* vero a μήτρα, id eſt matrix, ſive uterus, & μανία, furor ducitur,

** Erotomania eſt ab ἔρος, & μανία, videlicet inſania ex amore.

(*b*) De *Tarantiſmo* vid. JO. FRID. CARTHEUSERUS (*de morbis endemiis pag.* 44.), apud quem cuncta ad hunc morbum ſpectantia invenies ſummatim expoſita. Hydrophobia, ſive pavor aquae non videtur mihi ſpectare ad *hallucinationes*. Eſt enim oeſophagi, & ventriculi affectio ſpaſmodica, qua a potu arcentur. Neque ſemper cum ea delirium, & rabies conjungitur. Vidi hydrophobos uſque ad extremum mente conſtantes. De morſu canis rabidi conſuli poſſunt ex nuperrimis ſcriptis ſequentia. *Benigni Canellæ De Vigani Ripenſis Tyrolenſis diſſertatio de hydrophobia. Œnipont.* 1774. *Obſervations ſur la nature, & ſur le traitement de la rage &c. par M.* PORTAL *Yverdon* 1779 *Compendio di notizie intereſſanti circa il veleno de' rabbioſi animali di* FELICE ASTI *in Mantova* 1778. Quibus addi poteſt ornatiſſimi viri, nunc *Protomedici Urbinatis* JO. BAPT. FALETHI *epiſtola ad Cl.* PAULLUM BAPTISTAM BALBUM *Bononienſem: De immani quadam paſſione hyſterica, & aquifuga; ubi non nulla quoque ad hydrophobiam ſpectantia diſputantur.* Diar. Med. P. ORTESCHI ann. 1766. p. 196.

§. CCXX.

Melancholia, & Mania ſæpe ſe mutuo excipiunt.

Etſi vero melancholiam, & maniam, delirii modo, & gradu differre inter ſe (§. CCXVII.) non inepte ſcripſerim, haud tamen diſſimulandum eſt, affines inter ſe natura eſſe hoſce affectus, ut, WILLISIO, MORGAGNIO (a), aliiſque adnotantibus, ſaepe vices commutent, atque alteruter in alterutrum tranſeat. Quae viciſſitudines in cauſſa ſaepe ſunt, ut Medicus ob taciturnitatem, & metum, aut loquacitatem, & audaciam in eodem aegro identidem alternantem, dubius, ancepſque haereat, utrum melancholicum, an maniacum declarare eum debeat. Utraque autem aegrotatio dividitur in *primariam*, quae ſcilicet ſine ullo corporis morbo, ſed cerebri tantum vitio fit, & in *ſecundariam*, quae a ſanguinis totius depravata diatheſi, aut a viſcerum quorumdam laeſa functione proficiſcitur.

(a) Vid. *Epiſt. anatom. med. VIII. n. I.*

§. CCXXI.

Cauſſæ Maniæ, & Melancholiæ.

Cauſſae etiam utrique malo fere communes eſſe ſolent. *Mania* proxime oriri videtur ex ea cerebri conſtitutione, in qua tanta idearum perturbatio contingit, ut furor, & audacia, & virium muſcularium augmentum conſequatur. *Melancholia* vero ab eo cerebri ſtatu, qui unam, vel alteram ideam animo pertinaciter exhibeat, quam removere pro libito haud liceat, quaeque judicandi recte facultatem laedat, imo metum, moeroremque plerumque incutiat. Paullo remotius hujuſmodi mentis perturbationes efficiunt vel vitia ſolidis cerebri partibus innata, aut adſita, vel toti corpori, & in primis univerſae humorum maſſae inhaerentia, vel in aliquo a capite quamvis diſſito viſcere, aliave ſede locata. Ad priora, ut ex anatome maniacorum, aut melancholicorum didicimus, pertinent corticalis, vel medullaris cerebri ſubſtantiae ſiccitas, durities, vel contra laxitas, mollities, atque humiditas nimia; corporis calloſi, vel medullae oblongatae, vel glandulae pinealis vi-

tiata compages; ventriculi aqua repleti; vaſa atro cruore turgida, & diſtenta; meninges tenſae, aut laxae, aut corruptae, aut ſero ſanguineo ſuffuſae; polypi in ſinibus durae matris, aut lapilli, aliaque laeſionum genera; quamquam horum pleraque in aliis etiam capitis morbis ſaepe deprehenſa ſint, neque in quavis mania, & melancholia reperiri ſoleant. Quo mala etiam cranii conformatio, aut tumores quicumque, etiam externi *, & prava cerebri diſpoſitio nativa, hereditaria, aut acquiſita, ictuſque ſpectare videntur. Poſteriorum claſſem conſtituunt omnia, quae humores condenſant, & cogunt, quae ſubtiliorem eorum partem diſperdunt, aut craſim ipſam corrumpunt, & reſolvunt, uti liquorum fermentatorum, aut ſpirituum ardentium abuſus; frequens ebrietas; venus nimia; aër calidus, & ſiccus; inſolatio; ſtudia immodica; graviora animi pathemata, ira in primis, & moeror; profundae meditationes; amor inſanus; ambitio honorum, & dignitatum immoderata, aut ſpes fruſtrata; terror ingens, & ſubitaneus **; funeſti, & repentini nuntii; quorum multa etiam ſine alia humorum labe ita ſenſorium commune ſubvertere poſſunt, aut nervos, nervorumque principium ſic labefactare, ut hujuſmodi morbi facile enaſcantur. Itemque ea, quae plethóram inducunt, & cerebrum verſus humores provocant, aut acrem ſanguini imprimunt dyſcraſiam, uti evacuationes ſanguinis, ichoris, ſcabiei, haemorrhoidum, menſium ſuppreſſae; ſcorbutica, venerea, arthritica, podagrica, aut febrilis, & morbida *** materies ad cerebrum traducta; diuturna hypochondriaca, aut hyſterica affectio; atra bilis in viſceribus abdominis defixa, atque irritans, vel inde dimota, ſoluta, & in circuitum rapta; ſaburra biliоſa; melancholica diatheſis; obſtructiones imi ventris; acria quaecunque retenta; temperamentum ſanguineum cholericum, aut atrabilare, & ſimilia.

* Maniam a tumore externo *ſuper ſiniſtro bregmatis oſſe in confiniis ſuturæ lambdoidis, & ſagittalis* nato probabiliter profectam memorat FRIDERICUS GABR. GOTTLIEB SIBERNUS (*Collect. Societ. Medic. Haunienſ. vol. I. p.* 86.), eoque ad ſuppurationem perducto, atque inciſo ſanatam.

** Interdum ita vehementi terrore afficitur ſenſorium commune, ut talis in eo excitetur idea, quae nullo poſtea modo deleri poſſit; ideoque nihil cogitetur, niſi hoc unicum ab invitis etiam, & reluctantibus, in quo peſſima melancholiae ſpecies ſita videtur. SWIETEN. §. 1108.

*** Non ſolum materia febrilis non ſatis emendata, aut imperfecte expulſa maniam procreat, nam ſaepe diuturnas febres intermittentes hoc malum ſubſequitur; verum etiam quaecumque morbida materia, quae excernenda fuiſſet, retenta, & relicta. Imo idem praeſtat fortaſſe ſecretio ipſa lactis quandoque impedita, nedum lac ipſum corruptum, & repreſſum.

§. CCXXII.

Maniae frequentior cauſſa.

Maniam vero frequentius ortam ex ſcabie, herpetibus, impetigine, aliiſque cutaneis morbis exſiccatis, aut improvide repreſſis; ex Plica polonica reciſa; ex tempeſtate nimium calente, aut contra perfrigida; ex copia, ſtagnatione, & corruptione ſeminis, ſeminaliumque humorum, quos *aphrodiſios* vocant, docent medicae hiſtoriae. Sed prae hiſce omnibus ſubitam, acutamque maniam inferunt hyoſciami, & ſtramonii, ſive daturae ſemina, & radices, baccae ſolani furioſi, ſive belladonnae, cicuta aquatica Wepferi, aliaeque fortaſſe plantae venenatae bene multae, & praecipue quaedam fungorum, ſive boletorum genera. His non nulli addunt morſus venenatos quorumdam animalium, in primis rabidorum.

Plantae venenatae, ut cauſſae.

Diagnóſis.

§. CCXXIII.

Diagnóſis delirii utriuſque, tam maniaci, quam melancholici, ejuſque ſpecierum, & varietatum ex illis, quae jam (§§. CCXVII. ad CCXX.) expoſita fuere, facili negotio eruitur. Sed potiſſimum ad ea, quae anteceſſerunt, animum advertere oportet, quorum paullo ante, cauſſas recenſentes, mentionem fecimus. Hinc ſcire oportet melancholiae magis obnoxios eſſe; ut ſupra (§§. CCXXI. CCXXII.) indicavimus, eos, qui malo hypochondriaco, aut hyſterico diu conflictantur, qui viſcerum abdominalium vitiis, praeſertim ſcirrhoſis laborant, qui ſalutaribus ſanguinis fluxibus conſuetis carent, qui curis moleſtis anguntur, qui immodicis deſideriis indulgent, qui ex parentibus nati ſunt melancholicis, quique ſanguine craſſo, & viſcido abundant, & ad cerebrum variis ex cauſſis uberius,

Melancholiae quinam magis obnoxii?

uberius, quam par eſt, eum alliciunt, & congerunt. Melancholiam vero ipſam appropinquare commonſtrant triſtitia, metus, & diutinae vigiliae, atque hominum conſuetudinis odium. Paullatim increſcit luctus, & lacrimae ſaepe funduntur, quamquam non nullis etiam perpetuus, aut facilis riſus accedat. Omnes autem vanis, intentiſque cogitationibus diſtinentur, adeo ut perſaepe defixis humi oculis veluti ſtupidi haereant, vel ſubito falſis imaginibus quodammodo excitati celeriter, ſuſpiriis emiſſis, procedant, & moveantur. Invaleſcente vero jam morbo hominum conſpectum, & conventus fugiunt, ſolitaria loca quaeritant, ibi quaſi occultati, & ſuis phantaſmatibus occupati, taciturni, & deſidioſi vitam tranſigunt. Qui gravius laborant, ſe vel pecudes, vel deos, vel defunctos, vel fragili ex materia conſtantes credunt; quare alii canum latratum, aut luporum ejulatum, aut gallinarum cantum voce imitantur, vel, utpote mortui, cibos, & potus recuſant; alii occurrentibus cedunt, veriti, ne diffringantur. Alii praeterea in iram levi ex cauſſa propendent, valde inſtabiles, & ſaepe de minimis, ridiculiſque rebus ſolliciti; modo liberales, & prodigi, modo tenaces, & avari, & modo mortem vehementer pertimeſcunt, modo, quod mirum, in deſperationem delapſi violentas ſibi manus inferunt. Contra maniam imminere praeſagiunt pervigilium contumax, cephalalgia, aurium tinnitus, riſus inſolitus, aut inſolita, & praeter conſuetudinem ad iraſcendum proclivitas, & moroſitas. Ubi jam mania ſe exſerit, oculi rubent, palpebrae creberrimis motibus agitantur, & ſic affecti loquaces, litigioſi, furentes omnia clamoribus complent, torvo aſpectu, ac truci minantur, aucto virium robore praepollentes in quoſvis adſtantes impetum facile faciunt. Utrique ſive melancholici, ſive maniaci, anxii eſſe ſolent, vigilant, frigoris, aëris, tempeſtatis inclementiam innoxie ſuſtinent, &, niſi vi contineantur, e feneſtris ſe praecipites dant, aut in puteos, flumina, lacuſve demergunt, aut aliter ſibi mortem conſciſcere tentant. Quum ab hypochondriis malum ſit, facies pallet; extrema frigent; cordis palpitatio frequens, & praecordiorum anxietas crebro accedit; reſpiratio profunda, atque interciſa eſt; caput dolet; venter ſegneſcit; inteſtina obmurmurant; flatus attollun-

Signa imminentis melancholiæ.

Præſentis jam melancholiæ.

Maniæ futuræ indicia.

Signa utriuſque delirii communia.

Signa ejus, quod ab hypochondriis eſt.

tur; ructu, aut vomitu aliquid ejicitur, quod ſapore acido, aut amaro mordicat; appetitus modo viget, modo deficit; pulſus rari, tardi, aut inaequales, & languidi, aut mirifice varii deprehenduntur. Ubi vero ab utero, aut ab hyſterica paſſione fiat, praefocationes; menſium inordinata, aut deficiens excretio; fluor albus; urinae aqueae, copioſae; teneſmus veſicae, ſtranguriae, iſchuriae; pollutiones, tentigo; hypogaſtrii, ovariorum, uterive tumores multiformes, dolores, inflationeſque ſe produnt. Similia autem contingunt quoque hypochondriacis, interdum ex ſola nervorum ſenſibiliori mobilitate. Reliquarum cognitio differentiarum, itemque cauſſarum, quae eas gignunt, partim ex ſignis ſupra recenſitis, partim ex anamneſi petatur.

Signa ejus, quod ab utero fit.

Reliquarum ſpecierum diagnóſis.

Prognóſis.

§. CCXXIV.

Hereditaria vix curabilis.

In univerſum omnes inſaniae difficulter curantur. *Hereditaria*, aut a vitioſa cerebri conſtitutione orta vix ſpem aliquam relinquit, & ſi quando conquieſcit, facile recidiva fit. Difficilis pariter curationis eſt *primaria*, quae nimirum a phantaſiae, mentiſque errore ſine alio corporis vitio pendet; nam labem intimae cerebri fabricae aliquam ſignificat: contra *ſecundaria*, quam ſuppreſſae evacuationes, errata in victus ratione, aut morbidus corporis ſtatus intulerunt, frequentius arte, & temporis ope reſipiſcit. Tutior ea eſt, quae cum riſu, & laetitia, quam quae cum ſtudio, & moerore conjungitur; recens item curatur interdum, vix unquam inveterata. Plerumque ſanitatem exſpectare licet a narium haemorrhagia, ab haemorrhoidum, aut catameniorum fluxu redeunte, aut revocato, ab alvi profluvio, a varicibus crurum, ab aqua intercute, a ſcabie, a quartana, aliiſque intermittentibus febribus, ab abſceſſu, ab aëris, tempeſtatis, regionis, aetatiſque mutatione. Huc pertinent non nulla HIPPOCRATIS praeſagia: *Inſanientibus ſi varices, aut hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio fit* (*a*). *Ab inſania dyſenteria, aut hydrops, aut mentis emotio, bonum* (*b*).

Item primaria.

Secundaria curabilior.

Tutior quæ cum riſu, quam cum mœrore.

Quæ evacuationes ſalutares.

HIPPOCRATIS præſagia.

Dolor ad pedes, aut pectus ſubiens, aut vehemens tuſſis oborta, inſaniam ſolvit (c). *Si inſania ſolvatur abſque dolore ad pedes, vel ad pectus, aut tuſſi vehementi, cæcitas ſequitur* (d). Ulcera vero in facie, aut pedibus orta vix aliquid boni, nihil vero amiſſa prorſus appetentia pollicetur. Contra bene ſperare jubent herpetes, & ſerpigines alicubi efflorefcentes; nihil enim magis cerebri morbos levat, quam hujuſmodi acrimoniae ad exteriora translatio.

(a) *Aph.* 21. *ſect. VI.* (b) *Aph.* 5. *ſect. VII.* (c) *De Judicat.* 65. (d) *Ibid.*

§. CCXXV.

Melancholia hypochondriaca, aut hyſterica reliquis longe facilior curatu eſſe conſuevit. Hac affectis ſaepe *nigra per alvum ad judicationem prodeunt* (a). Saepius viros, & praecipue ſeniores affligit; rarius foeminas, ſed in his pertinacior, deteriorque eſt. *Hypochondriaca, & hyſterica facilior.*

Interdum melancholia in epilepſiam, & rurſus epilepſia in melancholiam vertitur. Interdum excipitur a continua amentia, a convulſionibus, ab apoplexia. *Successiones.*

In vehementi, & furioſa mentis emotione, accedentes tremores exitio ſunt, inquit Auctor Coacarum (b); item *dentium colliſio, aut ſtridor præter conſuetudinem* (c), aut *dentium reſiccatio perniciem denotat* (d). Mors inſtat, ſi coma, epilepſia, aut virium lapſus ſupervenerit. *Signa prava.*

Somnus, ſed placidus, plerumque inſanientibus quibuſcunque remedio, aut ſolatio eſt. Non vero cuilibet morbi remiſſioni fidere convenit; nam cito, & inopinato exaſperatur. *Somnus quando boni ominis.*

(a) *Coac. N.* 486. (b) *Num.* 93. *& Præd.* I. 14. (c) *Coac. N.* 235. (d) *Ibid.*

Curatio.

§. CCXXVI.

In omni mania, & melancholia, & praecipue in ea, quae ab ideis perturbatis, *ſenſoriique communis* depravatione magis, quam corporis vitio dependet, loci, & vitae mutatio perneceſſaria eſt. *Regimen diæteticum.*

Peregrinatione enim, corporis motu, & nova objectorum ſubinde exhibitione, noviſque ſucceſſive rerum imaginibus, atque impreſſionibus falſae, inordinataeque, aut fixae idearum ſpecies paullatim delentur, aut in ordinem, quo par eſt, rediguntur. Removenda quippe ea omnia ſunt, quibus aegrotans ad amorem, vel iram, vel odium, vel moerorem fuit antea concitatus, imo ludis, cantu, concentibus muſicis, jucundiſque amicorum colloquiis ad hilaritatem alliciatur. Idque in primis melancholicis ſalutiferum eſt. *Noſtalgia* praeterea aërem puriorem, loca editiora, victus rationem ad morem patrium conformatam, & demum in patriam reditum, qui omnia reliqua auxilia vincit, expoſtulat.

Noſtalgiae in primis.

§. CCXXVII.

Sang. miſſio.

Sanguinis miſſio ſaepius maniacis, quam melancholicis opportuna eſt; tumque potiſſimum, cum plethóra, aut ſuppreſſa aliqua ſanguinis evacuatio, aut aëris fervor, aut vini potus cauſſam morbo dederit. Venae jugulares, aut vena frontis, imo arteriae temporum hic utiliſſime incidi ſolent. Praeſtat inſuper alvum ſolvere, medicamentis ad certa intervalla repetitis, in ſanguineo, bilioſoque temperamento mitioribus; acrioribus, validioribuſque in pituitoſo, aut melancholico, inter quae helleborus niger, ejuſque extractum celebratur.

Cathartica.

§. CCXXVIII.

Quae MUTZELLIO *bene ceſſit curatio.*

Cl. MUTZELLIUS (*a*) melancholiam ex moerore, vita deſide, & vitio viſcerum in hypochondriis ſitorum, pluries feliciter expugnavit, data ſingulis diebus potione, quae habet tartari tartarizati ſemunciam, extracti centaurei minoris drachmas binas, aquae fontanae uncias octo. Quando amara reſpuebantur, extracti loco tantum mellis deſpumati, quantum opus eſſe videretur, ſubſtituebat. His autem omnibus interponebat ſubinde laxantia alvum. Non modo melancholiam hac methodo, ſed maniam ipſam radicitus pluries extirpatam narrat. Sic enimvero humor atrabilaris ſolvitur, emendatur, ejiciturque.

(*a*) *Comm. de reb. in M. & Sc. nat. geſt. Vol.* 4. *p.* 92. *& ſeqq.*

§. CCXXIX.

In maniacis temperamento fervidiore, aetate juvenili, bono habitu, exercitatis, & rebus calefacientibus deditis aceſcentia quaeque, quin acida etiam ipſa fortiora, quibus ſanguinis aeſtus, tenuitas, alkalina acritas, nimius nervorum ſenſus, nimiaque fibrarum irritabilitas refrenantur, uſui ſunt praeſtantiſſimo. Quo nomine etiam frigidae potus ſummopere commendatur. Acetum deſtillatum, in quo calente ſoluta ſit ad drachmam dimidiam ſaccari, & gummi arabici ope, deinde aqua florum ſambuci diluta camphora, multis verbis celebravit LOCHERUS, & poſt eum alii (*a*). Et ſola camphora, ſed aucta ſenſim ejus doſi ad drachmam, ultraque in die curatas manias, quae cetera remedia eluſerant, commemorant medicae hiſtoriae (*b*). At repetitis periculis comperi, interdum ab ejus uſu maniacos, qui videbantur aliquantum pacati, quotieſcunque camphoram reſumerent, iterum excanduiſſe, atque in furorem actos fuiſſe; fortaſſe quia vim cordis, ſanguiniſque motum incitat, & calorem, atque humorum omnium expanſionem adauget. Hoc caſu fortaſſe tolerabilior ejus uſus reddetur, ſi cum aceto permixta, & ſoluta propinetur. Quare eam potius melancholicis adjumento eſſe, & torpore quaſi ſtupentibus, cum pulſu parvo, raro, & debili, quam contra, non infimae notae Medici arbitrantur. At MUTZELLIUS ſtupore melancholico laboranti camphorae ſemunciam quotidie per duas hebdomadas (*c*) dedit fruſtra. Tanta ſaepe eſt cauſſarum invincibilium complicatio, & circumſtantiarum varietas, ut remedia vel praeſtantiora haud ſemper reſpondeant; imo contrarios quandoque effectus pariant. Si quid vero hac ſuper re licet proferre, camphoram tum prodeſſe equidem crediderim, cum *ſenſibilitas nervea* tantummodo videtur excedere, non autem irritabilitas: nocere, aut irritam eſſe, ubi illa languet, & torpet, aut haec nimia eſt, & vaſa non ſatis depleta. Camphora enim *ſenſibilitatem* certo imminuit; auget vero *irritabilitatem*, & ſanguinis (*d*) fervorem.

Quando acida conveniant.

Aquae frigidae potus. Camphorae eximia virtus.

Melancholicis utilior.

Camphorae aptior uſus.

(*a*) LOCHER. *Obſervat. Practic. circa Luem vener., epilepſ., & maniam &c.* *Vienn.* 1762. p. 57. & ſeqq. ORTESCHI *Giornal. Med.* 1765. *p.* 10. Utebatur

autem LOCHERUS hac formula. ℞. *Camphor. drachm. ss. ſacchar. canar., mucilag. gumm. arabic. an drachm. j. His invicem in mortar. marmor. trit. add. acet. calid. unc. ss. aq. flor. ſambuc. unc. vj. ſyr. flor. pap. rhœad. unc. j. M.* (*b*) DAVID KINNEIR in libro inſcripto: *Saggio delle Tranſazioni Filoſofiche di* TOMMASO DERHAM *Vol.* 4. *p.* 90. & *ſeqq.* CRAEN *Prax. med. reformat. p.* 132. HOFFMANN. *Med. ſyſtem. T. IV. part. IV. cap. VIII. obſerv.* 8. ORTESCHI *Giorn. Med. T.* 2. *ann.* 1763. *p.* 373. DALL' ARME *Sagg. di Medic. Pratic. P.* 2. *oſſerv.* 13. *e* 14. BOENNEKEN *in Collect. Francon. &c. vol. V. P.* 28. *p.* 294. & *in Comment. de reb. in M. & Sc. nat. geſt. vol. XI. p.* 525. (*c*) *Comment. cit. vol. IV. part. I. pag.* 93. (*d*) Vid. *Theſes de Camphora, ejuſque virib. a* SEBAST. SEVERIO *in Gymnaſ. Ticinenſ. propug. an.* 1776. & BASSIAN. CARMINATI, *De animalium ex mephitib., & nox. halitib. interitu &c. l.* 3. *cap.* 3. *p.* 191.

§. CCXXX.

Balnea tepida.

Maniacorum furor, & audax temeritas perſaepe balneis tepidis, quae humectant, laxant, perſpirationem adjuvant, atque efficaciſſime a capite revellunt, domatur, & cohibetur. Neque id auxilii melancholicis minus proſpere cedit, quod eo totum corpus ita mutatur, ut etiam in ſenſorio communi pertinax illa, & fixa fibrarum inflexio, a qua peculiaria quaedam idearum ſimulacra animo repraeſentantur, tandem, ut ita dicam, relaxata quodammodo complanetur, deleaturque. Id autem citius, & certius praeſtatur, ſi dum totum corpus tepore balnei remolleſcit, & meabile redditur, aqua frigida deſuper in caput deraſum diſtillet. Legenda eſt hiſtoria Maniae cum priapiſmo, quam ejuſmodi ratione curavit D. DE MONCHAU (*a*). De Maniae hyſtericae pari curatione per balneum octo horas ſingulis diebus iteratum, & per aſſiduam linteorum aqua frigida madentium capiti applicationem, quae res pene incredibilis videtur, a Cl. POMMIO peracta, ut rara, & mirabili mentionem faciendam in ſuo Diario medico (*b*) cenſuit ORTESCHIUS, doctus ſane vir, & nuper immatura morte nobis ereptus. Sed multo prius per largum aquae gelidiſſimae potum, & capitis bis, vel ter in die iteratas aſperſiones curatos maniacos legimus a docto, expertoque Medico Cremonenſi, nobis amiciſſimo, MARTINO GHISIO (*c*).

Stillicidium aquæ frigidæ in caput.

Frigida capiti applicata.

Frigidiſſimæ potus.

(*a*) ORTESCHI *Giornal. Med. T.* 4. *p.* 105. (*b*) *Id. ib. T.* 2. *p.* 412. (*c*) *Lettere Mediche, Lett. I. p.* 24. & *ſeqq.*

§. CCXXXI.

Non modo autem frigidiſſima caput irrorari maniacis maximo eſt emolumento, verum etiam univerſum corpus in balneum frigidum demergi (*a*), idque in primis fuit illis, qui robore, & aetate florentes, plethorici, fervidiſſima aeſtate, poſt immodicum vini meracioris potum in maniam inciderunt. Exempla, quae id ſatis comprobent, exſtant apud SWIETENIUM (*b*), alioſque, quos quiſque pro lubitu poterit conſulere. Sed memoratu dignum eſt illud, quod Medicus, & Geometra longe clarus, PETRUS MICHELLOTTIUS conterraneus meus de quodam juvene reliquit; qui, cum iter mari faciens caput ſolis ardori diu objeciſſet, ſeque vino intemperanter repleviſſet, acutiſſima mania correptus eſt, atque ab ea largis ſanguinis miſſionibus, tenuiſſimo victu, potu aquae gelidae, ejuſdem etiam in caput projectione, & ſimul frigidis balneis, ſuadente, & jubente ita eodem doctiſſimo viro, feliciſſime liber (*c*) evaſit. *Balnea frigida.*

(*a*) MEAD. *De venen. p.* 139. & 140. (*b*) *Comment. in* BOERHAAV. §. 1127. Vid. etiam ORTESCHI, *Giornal. med. T.* 4. *p.* 124. WILLIS. *Pathol. cap. X.* (*c*) *Hiſt. de l' Acad. des Scienc. ann.* 1734.

§. CCXXXII.

De opii effectibus in mania, & melancholia non convenit inter Auctores. Quidam opium ſummae utilitatis eſſe praedicant; alii narcotica quaeque vituperant, & maxime noxia affirmant. Non dubito, quin utrique experientia duce loquantur: ſed quam difficilis, & rara eſt verae experientiae ratio! Celeber maniacorum curationibus Medicus, ſicut appoſite animadvertit SWIETENIUS (*a*), opii duo grana mane, & totidem veſperi maniacis dabat, &, ſi ſomnus non ſequeretur, augebat paullatim doſim, donec optato effectu potiretur. Et reapſe nihil utilius, praeſtantiuſque inveni, poſt neceſſarias evacuationes, refractaſque aliquantum aegri vires, ad vigilias arcendas, & nimiam ſenſibilitatem, mentiſque perturbationem ſedandam, componendamque, quam opium, cujus etſi ma- *Opii uſus.*

gnas etiam doſes a maniacis ſine noxa interdum ferri, magiſter uſus pluries demonſtravit, nolim tamen, niſi prudenti experimento, & juſtis primum doſibus tentatis, ad largiores, atque inſolitas quis progredi audeat. Ut enim interdum in peculiari idioſyncrasía, quibuſdamque aegrotantium conſtitutionibus calorem, motum ſanguinis, faciei ruborem, vigilias, & corporis jactationes adauget, ſic quandoque in aliquibus praeter exſpectationem, & conſuetudinem exigua etiam doſi veternum inducit mortiferum. Non ergo inconſulto, & temere hoc, alioquin utiliſſimo, adjumento uti licet. Quare non nullis mos eſt a papaveris albi noſtratis praeparationibus primum incipere, &, prout res poſtulaverit, deinde ad cautum, & prudentem opii uſum tranſire. Tutius ejus extractum gummoſum * a viroſa, & noxia reſina ſegregatum recentioribus habetur. Ceterum Meadius ipſe (*b*), quanquam non valde ſomniferis amicus, his tamen utendum eſſe concedit, quando aegri aut ingenti terrore agitantur, aut pervigilio conſumuntur.

Cautelæ in uſu ſomniferorum.

(*a*) *L. c.* §. 1127.

* Opium conſtat ex duabus partibus, gummoſa una, reſinoſa altera. In reſinoſa inſidet vis quaedam viroſa, ſtupefaciens, & nervis noxia; in gummoſa facultas anodyna, & ſedans, & blande ſomnifera. Beaumaeus excogitavit enchireſim, qua gummoſam reſinoſa exueret, opiumque ſic haberet multo praeſtantius: ſed ejus proceſſus cum longiſſimo tempore egeat, vix ullus eſt, qui hujuſmodi extractum, ut vocant, paratum in officinis apud nos habeat. Quare gratiae habendae ſunt Cl. Bucqueto, qui (*Mémoir. de la Societé Royal de Médecine Vol.* 1. *p.* 403.) rationem longe faciliorem, quam illa Beaumaei eſt, parandi extractum opii gummoſum tradidit. Inditur in mortario opium, & teritur leviter. Tum affunditur aqua frigidiſſima, & iterum conteritur, ut aqua colore imbuatur. Colorata ſic aqua, ut chymici loquuntur, decantatur. Reſiduo opio nova affunditur, idque iteratur, donec aqua non amplius coloretur. Aquae ſic eductae, & percolatae leni calore evaporentur. Quod in fundo remanet, eſt extractum gummoſum parte viroſa, & narcotica exutum.

(*b*) *Monit. & Præcept med. cap.* 3. *p.* 51. *ed. Londin.*

§. CCXXXIII.

Extractum hyoſciami.

Inter ſedantia, ſomnumque inducentia noſtra aetate celebrari coeptum eſt hyoſciami extractum, ſive rectius ſuccus leni igne condenſatus, & concretus, tamquam efficax, excellenſque remedium in maniacis, melancholiciſque deliriis. Sed Gredingius ſex & viginti

ginti de eo accuratiſſime factis periclitationibus, & ſcripto fideliter traditis non modo ſibi, verum aliis etiam bene multis perſuaſit, *hyoſciamum nec tuto poſſe exhiberi uſu interno hominibus, nec remedium eſſe in melancholicis, & maniacis morbis, ut quibuſdam videtur*, ſalutiferum (*a*).

(*a*) *Adverſ. Med. Practic.* LUDWIG. *P. I. p.* 71.

§. CCXXXIV.

Quibus opii uſus non arridet, aut non ſatis bene reſpondet, aut extractum hyoſciami ſuſpectae, ancipitiſque facultatis eſt, hi moſcho eumdem in finem uti poterunt. Diaphoreſim enim blandiſſime movet, & ſomnum accerſit; hinc in mania tamquam reſolvens, atque anodynum pharmacum (*a*) adhibetur utiliter. Homini *erotomania* laboranti moſchum cinnabari junctum magno adjumento fuiſſe, ex WALLII, & LOCHERI obſervationibus (*b*) accepimus. Maniacum annum agentem quadrageſimum pulvere Tunquinenſi, qui ex granis ſedecim optimi moſchi, & cinnabaris nativae, atque antimonialis, cujuſque granis duodecim conſtat, bis dato curavit Cl. SEBASTIANIUS (*c*). Nec minori cum fructu maniaco cuidam moſchi quinque & viginti grana *pro una doſi* data narrantur a BROOKESIO in ſuo *Diſpenſatorio generali* (*d*). Duo autem in moſcho adhibendo ſunt probe obſervanda, ut nimirum liberaliori manu detur, & nitro, aliiſque temperantibus vis ejus calefaciens mitigetur. Alias aut nihil boni praeſtat, aut permoleſtam agitationem, aeſtuationemque inducit.

Moſchus.

Pulvis Tunquinenſis.

(*a*) LANGE *Miſcell. verit. faſc.* 1. *p.* 98. (*b*) *Tranſact. Philoſoph. n.* 474. LOCHER. *Oper. cit. p.* 62. HAARTMAN. *Act. Acad. Reg. Scient. Suecic. Vol. XXIII. p.* 267. (*c*) *Act. Acad. Elect. Mogunt. T.* 2. *p.* 483. (*d*) LUDWIG. *Comm. de reb. in Med. & ſcient. nat. geſtis. Vol. V. pag.* 425.

§. CCXXXV.

Nymphomania, ſicut etiam in viris furor cum ſatyriaſi *, oppugnari ſolet ſanguinis miſſione iterata, catharticis, potu aqueo

Nymphomania, & ſatyriaſis.

cum nitro, balneis potiſſimum frigidis, fotibus ejuſdem naturae aſſidue applicitis, victu herbaceo, & parco, & tandem, ubi licuerit, connubio; quod valentius ſane, & certius praeſidium eſt: quamquam furorem uterinum viderim etiam in foeminis viro ſtrenuo nuptis, qui per aliquot hebdomadas, imo menſes pertinax eaſdem vehementer torſit, nec deſtitit, donec utero tandem conceperint. Interdum vero veneris ſtimulo furentes oportuit inedia, objurgationibus, flagriſque ad verecundiam, continentiamque reducere.

* Tentigo, ſive erectio veretri ſine rei venereae appetitu dicitur proprie *priapiſmus*, cum rei venereae deſiderio ardenti, *ſatyriaſis*.

§. CCXXXVI.

Æthiops antimonia-lis. Adoleſcentem maniacum ſanguinis miſſionibus repetitis, catharticis, balneis tepidis, frigida capitis irroratione, ſero lactis, camphora; qua tamen in majorem furorem, iteratis experimentis, eum agi comperi; nitro, lacte ex ſeminibus frigidis expreſſo, & remediis opium habentibus diu fruſtra vexatum, tandem priſtinae reſtitui integritati, poſtquam detexi cauſſam, ex qua morbus ortus erat, nempe impetiginem, cui jamdiu obnoxius fuerat, retropulſam. Tum autem ei dedi *æthiopem antimoniatum* bis quotidie ad quadraginta, & ultra dies, quo non modo ipſe paullatim reſipuit, ſed impetigo etiam ad veterem metacarpi unius manus ſedem revocata eſt; valetque perbelle in hanc uſque diem, ſeptimo jam anno labente. Memoranda quoque hic eſt curatio maniae chronicae, quam SCHLICHTINGIUS excogitavit, atque ad optimum finem *(a)* perduxit. *Ptyaliſmus per mercuriales litus.* Raſum caput linimento mercuriali bis in dies ſingulos perfricandum curavit, donec ptyaliſmus moveretur, quo aegrotans perfecte ſanatus fuit. *Inoculatio ſcabiei.* Et MUTZELLIUS melancholiam, quae in ſtuporem ſummum degeneraverat, nulli cedentem remedio, ſcabiei inoculatione, raro ſane exemplo, feliciter tandem *(b)* ſuſtulit, & propulſavit.

(a) *Nov. Act. Phyſic. Med. Acad. N. C. T.* 1. *p.* 346. (b) ORTESCHI *Giornale Med. an.* 1762. *N.* 28.

§. CCXXXVII.

Quae jactantur de ſanguine aſinino e venis colli, aut aurium extracto, & linteis excepto, deinde aqua florum hyperici ſoluto, & expreſſo cum aceti tantillo, aut ſine eo etiam, Maniacis propinando, veluti ſpecifico antidoto, vetularum magis, quam medicorum rationalium (venia FRID. HOFFMANNI (*a*), & BOENNECKENII (*b*) dixerim) fidem videntur mereri. Abſciſſionem vero teſticulorum, quam LIEUTAUDIUS (*c*) proponit, ſaccharique ſaturni a duobus ad octo grana uſum, ut furor compeſcatur, quem idem cl. vir magni facit, alteram ut crudelem, & periculi non expertem, alterum ut venenum lente interficiens proſcribimus. *Sanguis aſininus. Abſciſſio teſticulorum. Saccharum ſaturni.*

(*a*) *Med. Syſt. T IV. P.* 4. *cap. VIII.* §. 23. (*b*) *Bigæ caſuum medic. &c.* 1744., & ORTESCH. *Giorn. med. T.* 2. *p.* 158. (*c*) *Préçis de méd. l.* 1. *ſect.* 2. *p.* 206. *edit.* 1761. *Paris.*

§. CCXXXVIII.

Quando ab ingeſtis venenatis (§. CCXXII) furor inductus eſt, & cito ejus cauſſa cognoſcitur, properandum eſt ad emetica, ad oleoſa, & pinguia cum aqua tepida remixta, ut celerrime ſurſum, deorſumque excutiatur. Enemata etiam laxantia iterato ſubter data, ut quidquid inteſtinis altius inhaeſerit, ſubtrahatur, plurimum boni praeſtabunt. Lac item affatim potum veneni, praeſertim cauſtici, acritatem egregie demulcere aptum eſt. Sed nihil efficacius ad hoc veneni, praeſertim ſi e vegetabilibus ſit, genus infringendum, contemperandumque, ubi jam in ſanguinem irrepere inceperit, novimus, quam acida vegetabilia, & praeſertim acetum purum, aut aqua dilutum. *Emetica, & oleoſa quando convenient. Acida venenatam vegetabilium vim temperant.*

§. CCXXXIX.

Victus ratio omnibus inſanientibus eſſe debet exquiſita, maniacis paullo tenuior, melancholicis non ita. His vero vini aliquid *Diæta.*

identidem permitti poteſt, quo timor, & moeror propulſetur. Sed illud maxime curandum eſt, ne furor, aut deſperatio aegros perdat. Quare diligentiſſime eos cuſtodire, & vinculis etiam, ſi res urgeat, continere oportet; imo & nunc humaniter monere, & hortari, & verbis delinire, nunc increpare, & ſeverius ad obedientiam, officiumque compellere. Melancholicis ſaepe remedio fuit ſubita vehementior animi commotio, qua delebatur pertinax, & fixa idea, ſive cogitatio, circa quam mens oberrabat. Hinc modo fraude aliqua error mentis emendandus, modo uno, modo alio ſtratagemate, prout e re videbitur, ſic utendum, ut reſipiſcant *.

* Apud Gallos magno in pretio habetur liber *De Melancholia, & morbis melancholicis* a Cl. ANNAEO CAROLO LORRYO Pariſiis ann. 1765. editus, quem etiam conſulere non erit inutile.

FATUITAS.

§. CCXL.

Supereſt, quemadmodum ſupra polliciti ſumus, ut aliquid

* *Morôſin.* * *Morian.* de *fatuitate* dicatur, quam Graeci Μώρωσιν *, aut Μωρίαν * vocant. In hac homo nec furit, nec moeret, nec pavet, nec angitur, nec agrypnia conſumitur; ſed imbecilla eſt tum mente, tum memoria, ſic ut hebes, & rationis expers nugis, jociſque ut infans delectetur, inania, & ludicra inſectetur, neque ſibi, neque aliis infenſus ſit. A reliquis igitur inſaniis, quas hactenus explanavimus, diſtinguitur, quod ſit ex communi medicorum ſententia *debilitas, aut abolitio operationum intellectus, & memoriæ abſque ullo furore, & motu corporis inordinato* (*a*), *aut metu, aut mærore, aut febre*. Non nullis *fatuitas*, & *amentia* ſynonyma ſunt.

* *Ania.* Videtur tamen amentia, ſive ἄνοια *, ſummus fatuitatis gradus, in quo nimirum omne rationis lumen, omniſque imaginationis vis deleta, aut prorſus obruta (*b*) appareat. Quoniam vero hujuſmodi mentis imbecillitas a cauſſa, quae auferri plerumque nequit, puta capitis mala conformatione, cerebri labefactata, aut indurata compage, aut alio quopiam invincibili ejuſdem vitio, ſaepe ab

ortu ipſo, non raro a morbis praegreſſis derivante, dimanat; idcirco vix locum in morbis, qui ſub medicinae poteſtatem cadunt, invenire poteſt. Fatuos enim, atque amentes ſanare quis ſperet?

(*a*) CALDAN. *Inſtit. Pathol.* §. 303. (*b*) VOGEL. *op. cit.* §. 750.

CAPUT VIII.

DE NERVORUM DISTENTIONE, ET RIGORE.

§. CCXLI.

AB animalium functionum, atque interiorum ſenſuum laeſionibus, motuſque voluntarii vitiis, de quibus hactenus actum eſt, ad morbos, qui in aucto animali motu continentur, gradum facimus. Itaque ſi pars aliqua, aut univerſum corpus modo contrahitur, modo laxatur, motibuſque alternis, atque inſolitis praeter voluntatis aſſenſum, naturaeque ordinem concutitur; *motu clonico* *, ſive *convulſivo*, aut, ut verbis latiniſſimi C. CELSI utar, *nervorum diſtentione* (*a*) laborare dicitur. Si vero tendatur, & rigeat, nulla intercedente relaxatione, idque conſtanti, & vehementi muſculorum flectentium, aut extendentium, aut aliorum quorumque actione fiat, *motum tonicum* *, & σπασμον **, ut Graeci vocant, vel, ut Latini, *conductionem*, & *nervorum rigorem* (*b*) eſſe tradunt Pathologi.

* A κλόνος graeca voce, quae motum inordinatum ſonat.

* A τόνος *nempe, contentio.*

** *Spaſmon.*

(*a*) *L.* 3. *cap.* 23. *p.* 172. *ed. Comin.* (*b*) *Id. l.* 4. *cap.* 3. *n.* 25. *ed. Comin.* COEL. AURELIAN. *Acut. morb. l.* 3. *cap. VI.*

§. CCXLII.

Ad primum genus (§. CCXLI.) referri debent epilepſia, de qua infra aliquanto fuſius, motus convulſivi vagi, convulſiones tam hyſtericae, quam hypochondriacae, & chorea ſancti Viti, ſive ſcelotyrbe SAUVAGESII, quae alterna eſt, atque inordinata crurum, pedum, & quandoque manuum ſimul commotio, & quaſi reſilitio, ſive potius tremulum contra voluntatem, inconcin-

Ad primum genus qui ſpectant morbi.

numque ſaltationis, aut geſticulationis quoddam genus, quandoque cum mentis obfuſcatione, & vocis, & loquelae impedimento conjunctum; demum tremor, frigus, horror, rigorque febrilis. His nonnulli adjiciunt (*a*) *tarantiſmum*, qui verius, ut ſupra (§.CCXIX.) dictum eſt, ſumma videtur eſſe ad ſaltandum proclivitas, & plerumque cum aliqua mentis perturbatione conjuncta. Ad alterum (§. CCXLI.) tetanus*; emproſthotonos *; opiſthotonos *; ſpaſmus cynicus *; riſus ſardonicus; ſtrabiſmus; obſtipitas; ſpaſmus phyſodes, ſive flatulentus, vulgo crampus; ſatyriaſis; priapiſmus, aliique ſpaſmi ſingularem aliquam partem affligentes, de quibus ſpeciatim ſuis locis.

* τέτανος. * ἐμπροσθότονος. * ὀπισθότονος. * σπασμὸς κυνικός.

(*a*) PLATNER. *Art. med.* §. 644.

§. CCXLIII.

Tetani variæ ſpecies.

In *tetano* ita contrahuntur muſculi antagoniſtae totius corporis, ut totus homo immobilis, & rigidus factus in neutram inclinet partem, & trunci lignei ſpeciem referat, ſola ſenſuum integritate ſuperſtite. Quod ſi aliquae tantum partes ejuſmodi rigore afficiantur, tunc *tetanus particularis* nominatur, ad quem ſpectat ſpeciatim emproſthotonos, opiſthotonos, aliique peculiares ſpaſmi. In *emproſthotono* muſculi ad anteriora corpus flectentes tenduntur, obrigeſcunt, atque adeo illud antrorſum incurvant *. *Opiſthotonos* demum eſt, quando corpus ad poſteriora contrariam ob cauſſam revolvitur, inflectiturque **. His tribus potiſſimum modis ſpaſmo obrigeſcere corpus humanum, docent medici, negantque aliter incurvari poſſe, aut ſolere. Exemplum tamen adducit ex VALSALVA MORGAGNIUS (*a*) ſpaſmi cujuſdam, quo in latus corpus *** flectebatur. Ante VALSALVAM vero aliqua ejus indicia vidit FERNELIUS (*b*) in aegroto quodam, qui *quotannis, hieme dumtaxat, ſed bis, terve quotidie* ſpaſmis affligebatur variis. Ejus *caput primum* in acceſſu *vibratione quadam ex intervallis contorquebatur; hinc ſenſim malum per cervicem frigoris ſenſu devolvebatur: cumque inter ſcapulas* irrueret, *illæſa mente, integriſque ſenſibus opiſthotono corpus rigebat*. At cum *in alterutrum latus, aut in brachium, aut*

in crus decurreret, *ita arcte id protinus contrahebatur, ut nulla adſtantium vi exporrigi,* extendique *poſſet.* HAËNIO vero obtigit obſervare virum *tetano* (*c*) laborantem, qui *aliquoties ſiniſtrum in latus contractus fuit*, itemque *mulierem*, *quæ a violenta colli contorſione obſtipo capite laborans per intervalla in lævum latus ſic incurvabatur*, *ut romanam literam* C *referret.* Hanc tetani ſpeciem vocavit ipſe *pleurothotonon*, quartoque loco ponendam contra MERCURIALIS, & SORBAITII opinionem jure concludit. Alii hanc ſpeciem *tetanum loteralem* appellant. *Pleurothotonos, ſive tetanus lateralis.*

* Caput antrorſum flectunt muſculi *ſterno-maſtoideus*, *cleido-maſtoideus*, *rectus anticus major*, *rectus anticus minor*: collum *longus colli;* ſpinam *pſoas parvus*; femur *pſoas magnus*, & *iliacus internus.* Quorum utrinque unus eſt.

** Caput retrorſum flectunt *ſplenius capitis*, *biventer cervicis*, *complexus*, *trachelo-maſtoideus*, *obliquus ſuperior*, *rectus poſticus major*, *rectus poſticus minor.* Hi quoque duplices ſunt, utrinque unus. Collum tria paria, *ſplenius colli*, *ſpinalis cervicis*, *interſpinales cervicis*. Spinam *ſacrolumbalis*, ſeu *lumbocoſtalis*, *multifidus ſpinæ*, *longiſſimus dorſi*, *ſpinalis dorſi*, *interſpinales dorſi*, *interſpinales lumborum*.

(*a*) *De ſed. & cauſ. morb. Epiſt. X. n.* 2. an ejuſmodi inflexio, quia die quinto, quo obiit aeger, incidit, a reſoluto oppoſito latere repetenda?

*** Ad latus flectitur caput a *recto laterali;* collum *ab intercoſtalibus prioribus*, & *poſterioribus*, a *ſcaleno quadruplici*, *antico*, *poſtico*, *tertio*, & *quarto;* ſpina *a quadrato lumborum*, *ab intertranſverſalibus dorſi*, & *lumborum &c.* Vid. PLENCK *Prim. Lin. Anatom.*

(*b*) *De Part. morb. & ſympt. l. V. cap.* 3. *p.* 135. *n.* 30. (*c*) *Rat. med. T. X. cap. IV. p.* 135.

§. CCXLIV.

Spaſmus *cynicus* labiorum morbus eſt. Si enim labia, muſculis faciei contractis ex uno latere, vel etiam ex utroque, aures verſus adducantur, oſque canis ringentis quodammodo exhibeant, *ſpaſmo cynico*, quem alii *oris diſtortionem* vocant, teneri ea dicuntur. A ſpaſmo cynico haud quaquam differre quibuſdam videtur *riſus ſardonicus*, cum hunc quoque in eadem oris diſtortione conſiſtere ii putent, aut ſi quam intercedere differentiam largiuntur, in eo tantummodo ſitam volunt, quod in riſu ſardonico aegri etiam delirent. Morbus quippe eſt, quem *ſardonia* herba, ſive *apium riſus*, (*ranunculum ſceleratum* quidam ex Botanicis vocant) inferre creditur. Utcunque ſit, eorum nobis opinio magis proba- *Spaſmus cynicus.* *Riſus ſardonicus.*

tur, qui riſum ſardonicum tum fieri exiſtimant, quando maxilla inferior una cum linguae, laryngiſque muſculis voci, & loquelae famulantibus convellitur, ſuccutiturque in ridentis modum. Saepe ab hac cauſſa in hyſtericis affectionibus, concurrente etiam thoracis, ac diaphragmatis ſpaſmodico motu, riſus immodicos, cachinnoſque effuſos videre eſt, quin *ſardonia* herba comeſta incuſari poſſit.

§. CCXLV.

Strabiſmus. *Strabiſmus* ea eſt oculi ſpaſtica inverſio, qua axis opticus, ut ait SAUVAGESIUS *(a)*, divergere cogitur. Fit autem id mali genus, ſi muſculi oculum moventes inaequaliter tendantur, vel eorum aliquis vehementius convellatur. Trahitur enim ad eam partem oculus, quae convulſo muſculo reſpondet. *Strabiſmus* ea oculorum prava directio, quam, aliquo ex eorum muſculis paralyſi tacto, antagoniſta praevalens efficit; verum haec ſtrabiſmi ſpecies rectius ad paralyticos, quam ad ſpaſticos, & convulſivos morbos pertinet.

(*a*) *Noſol. Cl. IV. O.* 1. *Gen. I.*

§. CCXLVI.

Obſtipum caput. Obſtipum caput, ſive *obſtipitas* adeſſe dicitur, cum colli ſpaſmus caput immobile reddit, aut praeter naturam flectit, ut in eo *Spaſmus phyſodes.* poſitu obrigeſcat. *Spaſmum* vero *physódem* efficit ſubitanea, fugax, dolorifica unius, aut plurium muſculorum in aliqua parte contractio, quae frequentius in manibus, & pedibus, aut cruribus cum moleſtiſſimo cruciatu contingit. In ea prout extenſores, aut flexores muſculi afficiuntur, membrum vel tenditur, vel contrahitur vehementer. A flatibus nomen accepit, quod eum ab his gigni veteres putabant. *Satyriaſis, & priapiſmus.* Penis demum rigida, pertinax, involuntaria, incommoda, & moleſta tentigo, *ſatyriaſim*, & *priapiſmum* conſtituit. Illa cum concubitus deſiderio conjungitur; hic ſine eo eſſe poteſt, ut ſupra jam indicavimus.

§. CCXLVII.

§. CCXLVII.

Ad ſpaſticos, convulſivoſque motus (§. CCXLI.) pertinere quoque poſſunt *ſuffocatio hyſterica*, *globus* ad guttur in foeminis, & viris hypochondriacis aſcendens, *hyſtericus* ideo, aut *hypochondriacus* dictus; *ſingultus*, *vomitus*, *tuſſis*, *angina*, & *aphonia convulſivæ*; interdum *aſthma*, interdum cordis *palpitatio*, interdum *incubus*, ſive *ephialtes*, *triſmus*, ſive ſtridor dentium, ſive etiam valida maxillae inferioris ad ſuperiorem adductio, & *, ut ita dicam, adpreſſio; nam utrique ſymptomati denotando adhiberi id nominis video; palpebrarum, oculorumque clonici motus, uti *nictatio*, itemque *oſcitatio*, *pandiculatio*, atque aliae affectiones hujuſmodi, quae plerumque aliorum morborum ſymptomata eſſe ſolent.

Suffocatio hyſterica. Globus hyſtericus. Singultus. Vomitus. Tuſſis. Angina. Aphonia. Aſthma. Cordis palpitatio. Incubus. Triſmus. Nictatio. Oſcitatio. Pandiculatio.

* Morbus eſt neonatis, atque infantibus non infrequens, ſaepeque mortalis.

§. CCXLVIII.

Itaque ſpaſtici, ac convulſivi morbi dividantur neceſſe eſt in *univerſales*, & *particulares*, in *internos*, & *externos*, in *primarios*, & *ſecundarios*, in *idiopathicos, & ſympathicos*, & *ſymptomaticos*, & ſic porro. Interiores autem partes aeque, ac exteriores, convelli frequentiſſime, atque inde innumeras affectiones, quas flatibus olim, vaporibus, atque utero tribuebant, profluere, nemo unus, qui corporis humani fabricam, & functiones noverit, unquam inficiabitur. Corpus demum univerſum motibus *clonicis*, ſive *convulſivis* quando ita premitur, ut ſenſus, & loquendi potentia illaeſi maneant, *ſimplex* tum *nervorum diſtentio*, ſive *convulſio* eſſe dicitur: diſtinguique haec a vera debet, ac perfecta epilepſia, in qua, etſi totum utique convellatur, interni tamen, externique ſenſus omnino feriantur, & ceſſant, ut infra patebit.

Diviſio. Simplex nervorum diſtentio quaenam?

Cauſſæ.

§. CCXLIX.

Cauſſa proxima. Princeps, atque, ut loquuntur, proxima horum omnium morborum cauſſa * eſt violenta, atque involuntaria contractio muſculoſarum partium aut omnium, aut quarumdam tantummodo, prout univerſum corpus, aut partes quaedam afficiuntur: quam induci ab *aucta* praeter naturam *irritabilitate Halleriana*, veriſimillimum eſt. Haec autem vis in clonicis motibus vel inaequaliter, & per intervalla muſculos quoſque, vel alternatim antagoniſtas ſolum; in tonicis vero vel aſſidue, & continenter omnes, vel alterutros dumtaxat ad ſe ſe contrahendum impellit. Animadvertendum tamen eſt, non ſemper requiri, ut vis irritabilis ſupra naturae modum increſcat; ſed interdum ſufficere, eam in antagoniſtis ſic imminui, ut integri muſculi languentibus, ac quodammodo laxatis robore, & niſu ſuo praeſtent.

* Ex BOERHAAVII, ejuſque diſcipulorum ſententia, in quibus eminet ANTONIUS COCCHIUS doctrina, & nominis celebritate ſpectatiſſimus (*Bagnì di Piſa* cap. 4. p. 202.), ſpaſmorum, & convulſionum cauſſa proxima ſtatuitur in inaequali liquoris cerebroſi diſtributione, vel ex cerebri ipſius vitio organico, vel ex irritatione per nervos aliunde ad cerebrum propagata, vel copia, & diatheſi aliorum humorum turbata.

§. CCL.

Quot modis irritabilitas augeatur. Augetur autem *irritabilitas*, ſive vis muſcularis vel nutu voluntatis, vel ſenſorii communis conditione, quae ad naturale ſenſuum, & motuum exercitium requiritur, ſubverſa, vel ſanguinis, aliorumque liquorum per cerebri, nervorum, aut muſculorum vaſa circuitu hinc illinc deficiente, aut inaequali reddito; vel demum *Cauſſæ remotæ.* irritatione nervis, aut muſculis illata. Quidquid igitur cerebrum, nervos, muſculoſve praeter naturae leges commovere, vellicare, vel quovis alio modo percellere poteſt, ut omnes, aut aliquae partes ad motum, contractionemque citra voluntatis imperium comitentur, erit quoque cauſſa remota motus aucti, atque adeo convulſionum cujuſvis generis.

§. CCLI.

Remotarum aliæ proëgumenæ, aliæ procatarčticæ.

Ex remotis vero cauſſis aliae ſunt proëgumenae, procatarčticae aliae. Ad proëgumenas refero primum nativam, aut acquiſitam irritabilitatem majorem, quam eſſe communiter ſoleat; ſenſibilitatem maximam; temperamentum ſanguineum, & bilioſum; habitum corporis tenuem, teneramque fibrarum omnium conſtitutionem; capitis malam conformationem; peculiarem a parentibus ductam ad nervorum affectiones proclivitatem; graviores animi affectus, diuturnaſque ſolicitudines; veneris, vini, rerum ſalitarum, acrium, aut acidarum abuſum. Sed ita conſtituta haec ſunt, & comparata, ut non modo proëgumenarum cauſſarum, verum etiam procatarčticarum interdum vice fungi queant.

§. CCLII.

Procatarčticæ.

In procatarčticarum cenſum potiſſime veniunt ira; terror; triſtis nuntius; hypochondriorum, uteri, aliorumque abdominis viſcerum labes; odoramenta acuta; halitus venenati; acres, aut putridi humores intra calvariam, aut vertebrarum thecam congeſti, effuſi, ſtagnantes, qui cerebrum, cerebellum, medullam oblongatam, ſpinalemque irritant; atque id omne tandem, quod peculiari modo ſenſibiliſſimas medullae cerebri, nervorumque fibrillas pungere, vellicare, urgere, diſtrahere, aut intime labefactare, aut ſanguinis, lymphae, ſuccique nervos alluentis circuitum in cerebri, ſpinalis medullae, gangliorum, nervorum, & muſculoſarum partium vaſis incitare, aut retardare, aut inordinate, inaequaliterque promovere poteſt *.

* Cl. HALLERUS (*Elem. Phyſiol. T. 4. l. 10. ſect. VII.* §. 27.) haec appoſite ſcripſit: *Cerebri medulla certe aliquanto profundius irritata per univerſum corpus horridæ convulſiones cientur, uti dudum excitavimus. Experimenta citavimus, ſed morbi ſimilia faciunt. Convulſiones ſuperveniſſe viſæ ſunt a cerebro compreſſo* (BLANCARD. op. chirurg. p. 556.), *& vulnerato* (KAAW. n. 325.); *a cerebri ventriculis aqua plenis* (SAVIARD. obſerv. 89. APPERLEY obſerv. p. 118. BONET. Prodrom. anat. pract. c. 76. de convulſ. obſerv. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. BARTHOLIN. cent. III. hiſt. 80. RHOD. cent. I. obſerv. 49. HARDER. APIAR.

obſ. 33.) *cum ſcirrhis plexus chorroid.*, (WILLIS p. 131. 114.), *& conjuncta repletione vaſorum meningum* (Idem Convulſ. p. 174. 175., BONET obſ. 11. 12. 22. addit. obſ. 1.), *etiam ſolis* (Idem FORST. de ſenſ. intern.); *ab hydrocephalo* (SEVERIN. Chirurg. effic. P. 2. p. 125. CONRING. Herm. med. p. 12. BARTHOL. hiſt. 80. cent. 3. CORVIN. hern. cerebr. p. 12.); *a ſanguine mero, ſed nimio in cerebrum compulſo* (KLOEKLOF de frig. nerv. inim. Mem. preſ. T. 3. p. 452.); *a grumoſo in ventriculo quarto ſanguine* (TURNER. Caſe of surg. p. 42.); *a pure in cerebro* (WILL. l. c. p. 52.), *ejuſque ventriculis; a ſanie, & muco in iiſdem ventriculis* (BONET. l. c. obſ. 13. 33.); *a cerebri parte conſumpta* (ARCAEUS p. 50. TULPIUS l. IV. c. 1. BONET. obſ. 19. 21. MANOCHAL. Mém. de l' Acad. de Chir. T. I. P. 2. p. 154. 155.), *aut ſcirrhoſa*. (FANTON. obſerv. 20.).

§. CCLIII.

Huc ſpectant arthritica, rheumatica, ſcorbutica, venerea, atrabilaris, exanthematica, ulceroſa, febrilis, aut cujuſque ſimilis alterius indolis materies, acritaſque; pleraque ex venenis medicamenta, ex hydrargyro, aut ſtibio deprompta; exſpirationis, ſudoris, ſcabiei, cruſtae lacteae, tineae, herpetis, impetiginis, ulcerum, fonticulorum, aliarumque conſuetarum excretionum retroceſſus, retentio, exſiccatio; liquores ſeminales exuberantes, acres facti, corrupti; pus, ſanies, lotium, ſerum, atque alia his affinia; quocunque modo ſive per vaſa, ſive per cellulares telas, ſive per membranas quaſcunque proxime nervis, muſculis, ſpinali medullae, aut cerebro ipſi admoveantur, incumbantque.

§. CCLIV.

His addende.

His (§§. CCLII. CCLIII.) addendae quoque ſunt vigiliae nimis protractae; quaecumque affectiones dolorem acerbiorem inferentes; febres malignae, exanthematicae, putridae; vulnera; nervorum puncturae; fibrarum ſenſu praeditarum ex parte tantummodo ſectio, reliquis integris diſtractis, nec ſatis vim, ponduſque aliarum ſuſtinere ſine cruciatu potentibus; exoſtóſes; caries; oſſa diffracta; horum acuta ſpicula; aliena innata, immiſſa, illapſa; aëris ſubitae, & graves mutationes; acre frigus ſuſceptum; atmoſphaera aeſtuans, tetris, noxiiſque halitibus onuſta; ebrietas; ciborum inſalubrium, puta fungorum, eſus; plethóra quaecunque, & huic

contraria vacuitas, & ingens humorum jactura; cacochymia; prava primarum viarum ſaburra, praeſertim in pueris, infantibuſque; alvus adſtricta; meconium reſtitans; lac nutricis victu, aut animi motibus vehementibus vitiatum, aut aceſcens ſuctum, aut in ventriculo, atque inteſtinis acidum factum; vermes; dentitio; varioloſum, morbilloſum, miliare, ſcarlatinum, aliudve malignum miaſma. Non paucis opinio inſidet, riſum ſardonicum, aliaſque faciei convulſiones potiſſimum a diaphragmatis inflammatione, aut aliis ejus laeſionibus oriri. Sed apud J. HENRIC. RAHNIUM (a) videre eſt obſervationes, quibus demonſtratur, ſpaſmos ejuſmodi a cujuſvis etiam alius viſceris, quod nervos ab intercoſtali pari recipiat, vitiis, & laeſionibus gigni poſſe.

(a) *Comment. Lipſ. Vol. XVIII. p. 454.*

§. CCLV.

Hactenus de communibus omnium ſpaſmorum, & convulſionum cauſſis. Nunc eas perſequar, quae Tetani, ejuſque differentiarum, & graduum ſunt magis propriae. In his frequentiores cenſentur aſperrimum frigus; potus gelidus aeſtuanti corpori ingeſtus; ſubitus e loco calido in frigidum tranſitus; ſomnus ſub dio, & corpore humi protenſo captus, in primis humidiore in loco, & poſt largiorem liquorum fermentatorum potationem; febres acutae; vulnera capitis; ictus vehementes; contorſiones, contuſioneſque cervicis; punctura, aut laceratio partis nervoſae, tendineae, muſculoſae; oſſium luxationes, & fracturae; membrorum amputationes; vini amplior uſus in ſauciatis; ichor, ſanies, pus retentum vulneribus exſiccatis, aut juſto citius cicatrice obductis; abortus; ſeroſa acris colluvies; putrida cacochylia primarum viarum; vermes multi, magni, teretes ventriculum, & duodenum occupantes; diaphragmatis vulnera, ſimileſque cauſſae *. *Cauſſa Tetani magis propriae.*

* Tetani ſpecies omnes ſunt populis calidiorum regionum familiares. Cauſſae manifeſtae in infantibus plerumque cenſentur meconium retentum, ſaburra gaſtrica, vermes; in adultis incauta poſt calorem, aeſtumque refrigeratio, ſed ſaepiſſime exiguum vulnus, vel punctura; ex qua decimo, vel decimo quarto die poſt accedit ſpaſmus, vulnuſculo ut plurimum jam ſanato. WILLIAM HILARY *Obſervat. on the Changes of the air. Lond.* 1759.

§. CCLVI.

Sedes morbi ex anatome.

Anatome detexit, praecipuam ſedem morbi, quando primarius, atque idiopathicus eſt, cerebrum eſſe, & ſpinalem medullam, ſed frequentius, & certius hanc poſtremam. Id jam cognovit FERNELIUS, deinde confirmaverunt plures alii. LIEUTAUDIUS in ſpaſmis, ac convulſionibus, in quibus ſenſus, & linguae uſus ſervatur, medullam ſpinalem affici non dubitat; atque inter ejus involucra ut plurimum humorem aqueum effuſum reperiri affirmat (*a*). Eamdem tuetur ſententiam BILFINGERUS, imo ſupremam medullae ſpinalis partem ſpeciatim laborare exiſtimat, &, ſi unquam in cerebro vitium fuit, ex eodem in medullam ſpinalem illud propagari (*b*) contendit. In viro, quem inter alia poſtremis vitae diebus excruciaverant *ſuperiorum artuum tonicæ convulſiones per intervalla recurrentes, cranii fornice, & ſubjecta craſſa meninge ademptis, paucæ effuſi ſanguinis guttæ ſupra tenuem meningem ſub vertice conſpectæ ſunt prope latus ſiniſtrum longitudinalis ſinus: vaſa autem, quæ per eamdem hanc meningem, hemiſphærium cerebri dextrum conveſtientem, reptabant, valde erant ſanguine diſtenta, & nigricantia. In anfractibus cerebri totius ſtagnabat aqua ferme limpida. In ventriculis aquæ vix aliquid. At multa ad magnum occipitis foramen ſic, ut pronum eſſet intelligere, illac in ſpinæ tubum non defluere potuiſſe, ex quo reapſe mox effluxit, cum ſpina ad imam thoracis partem diſſecta (c) eſt.* Obiit ex Tetano in Noſocomio Bononienſi ann. 1752. vir ſaniſſimus, & optimo corporis habitu praeditus, qui in morbum ex ſuſcepto poſt largam vini potationem ingenti frigore inciderat. In cadavere ejus diſſecto inventa eſt intra duram, & piam matrem, qua medulla ſpinalis cingitur, magna vis ſeri viſcidi, & flaveſcentis (*d*). Obſervationem apprime ſimilem habet Cl. ZULATTUS (*d**) de Tetano ex eadem propemodum cauſſa nato in quodam piſtore, in cujus cerebri ventriculis, & tota fere medulla ſpinali inventum eſt ſerum viſcidum, flavum, & non nihil acre. In ſectione hominis opiſthotono defuncti, cujus hiſtoriam nobis reliquit BONTIUS (*e*), apparuerunt cerebri ventriculi

materia viſcida, glutinoſa, lutea, vitello ovi perſimili, & non parum foetente oppleti. Serum quoque, perpaucum quidem, ſed *ſalſum* in ſiniſtro cerebri ventriculo reperit cujuſdam juvenis, quem Tetanus confecerat, Cl. VALSALVA (*f*). In aliis vaſa tenuis meningis turgida, & ſub eadem humor gelatinae inſtar occurrerunt (*g*). Vaſa item piae matris ſupra lobum poſteriorem utrumque, ſed magis ſiniſtrum, infarcta ſanguine in cadavere tetano perempti ita erant, ut purpuraſceret. Sub eadem tenui meninge ſtagnabat humor lentus, albidus, ad utroſque lobos late effuſus. In occipite vero ad cerebelli baſim ſeri rubelli cochleare deprehenſum eſt, referente HAËNIO (*h*). Sed in his poſtremis obſervationibus nulla fit de ſpinali medulla commemoratio. Si ea fuiſſet inſpecta, aliquid fortaſſe, quod ſuperiores confirmaret, exhibuiſſet. Poſtremo ex Cl. MORGAGNII monito non tantum ad copiam humoris effuſi, aut ſtagnantis, ſed potius ad acrem, irritantemque naturam his in caſibus attendere oportet.

(*a*) *Précis de Médec. Malad. intern. de la têt. livr.* I. *p.* 215. (*b*) *De Tetano lib. ſingular. theoretic. practic. p.* 57. *& ſeqq. Lindaviæ* 1763. (*c*) MORGAGN. *Epiſt. anat. medic. X. n.* 13. (*d*) DALL' ARMI *Sagg. di Medic. Prat. P.* 2. *p.* 92. (*d**) *Miſcell. di var. letterat. T.* 2. *p.* 147. (*e*) *De Medic. Indor.* (*f*) MORGAGN. *epiſt. cit. n.* 2. (*g*) *Ib. n.* 19. (*h*) *Rat. med. P. X. cap.* 3. *p.* 123., *& ſeqq.*

§. CCLVII.

Tetanus, ut reliqui morbi convulſivi (§. CCXLVIII.), vel univerſum corpus tenet, vel aliquas partes dumtaxat. Hinc prima ejus differentia oritur, qua diſtinguitur in *univerſalem*, & *particularem*. Univerſalis iterum vel eſt *exquiſitus*, vel *non exquiſitus*. Ille acutorum inſtar repente, & cito aggreditur, & decurrit; hic lente, & pedetentim. Ille igitur ſubitaneus, brevis, acutiſſimus eſt; hic ſucceſſivus, habitualis, recurrens, & recidivus (*a*). Uterque, ſive univerſalis, ſive particularis ſit, exquiſituſque, vel non exquiſitus, differt ratione ſedis cauſſarum, atque originis. Nam modo *idiopathicus* eſt, modo *ſympathicus*; modo *protopathicus*, ſive primarius, modo *deuteropathicus*, ſive ſecundarius, aut *ſymptomaticus*. Cauſſae etiam ipſae differentias aliquas faciunt, quae a quibuſdam tamquam ſpecies habentur, cum tamen reapſe non ſint,

Tetani diviſiones.

Differentiae.

niſi ſimplices varietates, quas ſane praeſtabit omittere, ne earum numerus ſine neceſſitate nimium increſcat *. Plerumque ſine febre accedit, & perſtat; interdum febris ſupervenit, & ſaepe eum ſolvit. Interdum ipſa antecedit; quo fit, ut pro ſigno indiviſibili haberi ea nequeat. Illud potius perpetuum eſt, quod dolor acerbe, & quaſi per ſubſultus partes ſpaſmo correptas diſcruciet.

Quomodo invadat.

(a) CHRIST. LUDOV. BILFINGER *l. c.*

* Exſtat in *Rat. med. T. X. p.* 115. HAENII Diſſertatio *de Tetano*. Ibi §. *VII. p.* 182. aliquot ejus hiſtoriae medicae de Tetano referuntur; ſed non omnes ad Tetanum ſpectare mihi videntur. In *hiſt.* 1. mandibulae immobilitas ex angina memoratur. Dubito, utrum verus tetanus, & vera convulſio ea fuerit? Dubito etiam, an maxilla immobilis in *hiſtoria quarta* (*pag.* 189.) deſcripta a convulſione eſſet, aut potius anchyloſis ex lue venerea, quae certe non aberat? Dubium mihi pariter ſubit, num maxilla immobilis (in *hiſt. quinta p.* 190.) reddita ſpaſmo tribuenda ſit, cum ex tumore, & carie antri higmoriani, a quibus muſculi temporales, & maſſeteres tendi, torquerique potuerunt, repeti poſſet. Tetanus certe non fuit, ſed rheumaticus, arthriticuſve affectus, quem *hiſtoria ſexta p.* 192. exhibet. Etenim ſi quoties partes aliquae rheumatico humore infeſtantur, dolent, rigent, immobileſque fiunt, toties tetano eas correptas diceremus; profecto tetanus non rarus morbus, ſed frequentiſſimus, obviuſque eſſet (1).

(1) Non negandum tamen eſt, interdum Tetanum tam phaenomenis, quam exitu, & curationis ratione adeo cum rheumatiſmo acuto affinitatem habere, ut *rheumaticus* tunc dici poſſit. Id nuperrime indicavit, docuitque Cl. JO. BAPTISTA MARZARIUS Medicus Tarviſinus, jam aliis ingenii, & ſcientiae medicae documentis editis notus, peculiari obſervatione, quae exſtat in novo Diario Medico Veneto T. 2. n. V. p. 176.; dignaque eſt, ut legatur, utpote quae continet conſectaria quaedam non minus nova, quam Clinicis apprime neceſſaria. Fatetur tamen, Tetanum ad nervoſos affectus generatim ſpectare, ut ex ejus epiſtola tertio idus Maj. an. 1785. ad me data palam colligitur.

§. CCLVIII.

Signa Tetani imminentis.

Quando Tetanus lente, & velut ex inſidiis adoritur, non facile praevideri poteſt, niſi vulnus, aut aliae cauſſae, ex quibus oriri conſuevit, anteceſſerint. Plerumquè tamen appropinquantem morbum indicant gravativus capitis dolor; oculorum caligo; lipothymiae; ſyncope; moleſtus ad ſcrobiculum cordis, aut ſub cartilagine enſiformi ſenſus, a quibuſdam pro pathognomonico ſigno habitus; tremores; & pectoris, abdominiſque alternantes ſubſultus. Sed certius indicium eſt, cum rigor jam aliquod membrum prehendit, puta collum, maxillam, aliamve partem. Ubi vero jam

Signa praeſentis.

morbus

morbus praeſens eſt, riget totum corpus, ut inflecti nequaquam poſſit, quemadmodum jam ſupra (§. CCXLIII.) expoſui, maxillae firmiſſime clauduntur, fauceſque non arctantur modo, ut quaevis ingeſta per nares redeant, verum etiam tendi, atque obdurari videntur. Senſus plerumque ſuperſunt; interdum tamen, ſi graviſſimus caſus ſit, abolentur. Corpus friget, interdum ſudore frigido perfunditur; pulſus parvus, lentus, debilis, depreſſus percipitur; nonnunquam concitatur ut in febre; reſpiratio, in primis ubi funeſtum exitum res comminatur, anxia, difficiliſque eſt; oculi defixi manent; facies ut plurimum pallet, quandoque rubet, ſi HIPPOCRATI, atque ARETAEO credimus; urinaeque etiam ſupprimuntur, aut certe parcius fluunt. Simul ac vero aegri incipiunt jactari; ſtuporem, & formicationem in membris queri; pruritum, doloreſque lancinantes huc illuc percipere; ſolutionem proximam fore indicium eſt. Solutum demum morbum ſubſequuntur faucium ſiccitas, calor, mador, laſſitudo, & quaedam in abdomine inquietudinis (*a*) perceptio. *Signa ceſſaturi.*

(*a*) BILFING. *l. c. p.* 47.

§. CCLIX.

Quomodo differat a catalepſi, aliiſque affectibus.

Neque hoc morbi genus confundi licet cum catalepſi, aut paralyſi, aut rheumatiſmo graviori, aut congelatione, aut anchyloſi, ſimilibuſque affectibus. Nam neminem fugit, in catalepſi, & paralyſi corpus flecti, ut nobis libuerit, facile poſſe, nec vere ullo modo rigere, ut in tetano; quod diſcrimen luculentius apparebit, ſi utriuſque morbi jam tradita (§. CCLVIII.) deſcriptio cum notis (§§. CCXLIII. & CCLVIII.) conferatur. In rheumatiſmo vero graviori non deeſt movendi poteſtas, ſed tumor partium, muſculorum, aut ligamentorum inflammatio, dolorque ad quemlibet motum acerrimus impediunt, quo minus libere movendi facultas exerceatur. In anchyloſibus etiam cuique perſpicuum fit, motum deficere non rigore, & ſpaſmo muſculorum praeter naturam, & voluntatis juſſum contractorum, ſed vitio articulationum ipſarum. Quis vero ex frigore congelatos non diſtinguat a tetano correptis?

Corporis algor ſummus, reſpirationis, & pulſuum defectus, altus veluti ſopor, & ſtupor, membrorum, ſi vi flectantur, nulla reſtitutio ad priſtinum ſtatum, cauſſaeque antecedentes congelationem ſatis patefaciunt. Cavere etiam oportet, ne pro tetano, ſive ſpaſmo maxillae inferioris, ſive triſmo tonico accipiatur *triſmus rheumaticus*, quem facit rheumatica materies circa muſculos, articulationemque maxillae congeſta, aut *triſmus* a tumore parotidum, aut ab inflammatione ſynanchica genitus, aut *triſmus ulceroſus*, aut *anchyloticus*, quem ſcilicet ulcera oris, & faucium; cicatrices, abſceſſus; genarum, aut mandibularum ad angulos coalitus, aut etiam anchyloſis, aut alia manifeſta cauſſa inducit. In his enim ſingulis inſpectio oris, & muſculorum maxillam moventium mollities diſcrimen facile detegunt *.

* At legendus eſt abſolutiſſimus, & labore prope indicibili conſcriptus WENCESLAI TRNKA DE KR'ZOWITZ *S. R. I. Equit. in Regia Univerſitate Tyrnavienſi Anatomes Profeſſoris Pub. & Ordinarii Commentarius de Tetano plus quam ducentis clariſſimorum medicorum obſervationibus, nec non omnibus hactenus cognitis adverſus Tetanum remediis inſtructus. Vindobonæ* 1777. *in* 8. *pag.* 465. In hoc enim omnia, quae tum a veteribus, tum a recentioribus, nuperrimiſque ſcriptoribus de Tetano edita ſunt, in unum collecta, ac ordinate digeſta reperies.

§. CCLX.

Signa morborum convulſivorum communia.

Reliqua demum ſigna diagnoſtica tam *tonicarum*, quam *clonicarum* affectionum cum ex ſuperioribus pateant, non eſt, cur hic repetantur. Illud ſolum adjiciam, eos, qui convulſivis morbis conflictantur, univerſim modo pallere, modo rubore ſuffundi, modo vehementius incaleſcere, modo frigere, & quandoque ſudoribus manare; urinaſque modo in iis ſupprimi, modo uberiores, crebras, & tenues emitti; alvum vero modo pertinaciter claudi, modo praeter morem, & modum laxari. Reſtat poſtremo, ut motus, quos convulſivos dicimus, a *tremore* diſcernantur. Hic motum quemque voluntarium comitatur; illi inſcio, quieſcente, nec quaſi advertente aegro plerumque fiunt. Tremor enim, etſi veluti gradus quidam convulſionis haberi poſſit, a facultatis tamen motricis imbecillitate, inaequalique nervorum in muſculos actione ſalvo

interim voluntatis imperio proficiſcitur. In vera autem convulſione abeſt motus voluntarius, non ita tamen, ut in paralyſi, in qua membrum reſolutum, ac motu carens trahi, & quoquo verſus flecti poteſt: in convulſione, quia tenſum, aut contractum, ſine violentia, & doloris tormento non poteſt.

EPILEPSIA.

§. CCLXI.

Quoniam morbis convulſivis epilepſiam ſupra (§. CCXLII.) adnumeravimus, ejuſque tractationem paullo fuſiorem polliciti ſumus; hoc loco fidem datam praeſtabimus, naturam morbi non infrequentis, & ſaepenumero permoleſti, cauſſas, ac ſigna, quoad tamen fieri poteſt ſummatim, explicantes. Itaque qui hoc morbo capiuntur, in terram repente concidunt, toto corpore quatiuntur, ſenſu omni deſtituti, ſic ut epilepſia proprie dicta definienda ſit *ſenſuum omnium tam interiorum, quam exteriorum ſubitanea interceptio cum violenta, alternaque muſculorum prope omnium voluntati famulantium contractione, & relaxatione, plus minus perdurans: donec tandem homo ita affectus ad priſtinam integritatem, & quietem redeat, quid ei contigerit, plane ignarus, & neſcius*. Atque haec eſt *vera*, & *perfecta epilepſia*, ſive, ut aliis nominatur, *morbus ſacer*, *herculeus*, *divinus*, *lunaticus*, *comitialis*, *caducus*, & *puerilis* *. Hodie vero tale nomen illi tantummodo affectui tribuendum volunt, qui per vices revertatur, ac diuturnus, ſive chronicus vere ſit; nam recentem, tranſeuntem, nec iterato revertentem malunt *eclampſiam* nominare; qualis eſt in primis illa, in quam pueri ex dentitione, aut ex retento meconio, aut ex varioloſo, aut morbilloſo miaſmate incidunt, quin tamen, ea cauſſa ſublata, eidem obnoxii fiant.

Deſcriptio epilepſiae.

Definitio.

* Epilepſia dicitur etiam ἐπιληψία ARISTOTELI, atque HIPPOCRATI, videlicet quaſi comprehenſio, aut correptio. Credebant enim veteres, epilepticos a daemone aliquo corripi, enormiterque agitari, & quati. Morbum quoque *ſacrum* dixere, quod nequiret humana arte tolli, ſed divina; vel quod ſedem animae occuparet; vel demum quod Graecorum mos eſſet, quidquid magnum eſſet, ſa-

crum vocare. Apud ipſos enimvero ſaepe *ſacrum* pro magno eſt. Hinc *ſacra nox*, *anchora ſacra* apud HOMERUM. Praeterea *ſacer* valet, ac execrabilis, ut apud VIRGILIUM: *Auri ſacra fames quid non mortalia* &c. C. CELSO tamen *ſacer*, & *major* morbus perinde eſt. *Herculeus* etiam nuncupatur, quod eodem laboraverit Hercules, vel quod invincibilis fere deprehenſus ſit. Sic eum quoque vocavit ARISTOTELES. *Divinum* placuit PLATONI eum dicere, quod divinam animae partem in eo diſcruciari credidit. Multis porro de cauſſis *lunaticus* audit, ſed potiſſimum, 1. quia interlunio nati ſaepe eidem obnoxii viſi ſunt; 2. quia phaſes lunae ſequi creditur; 3. quia a luna in flagitioſos homines poenae loco infligi putabatur. Sed omiſſis priſcae theologiae deliramentis, tanta fuit ſemper de lunae influxu in hunc morbum apud omnes perſuaſio, ut epilepſiam idiopathicam in ſolis, & lunae coitu corripere ſcripſerit RIVERIUS (*cap. de epilepſ.*), nec dubitaverit noſtra hac aetate MEADIUS (*De imper. ſol. & lun.*) non modo veterum opinionem propugnare, verum etiam obſervationes adducere, quibus oſtenderet, eam creſcente luna, atque in ipſo maxime plenilunio ſuas acceſſiones repetere. Denique *comitialis* morbus dictus eſt, quod, quotieſcunque aliquis in comitiis eo percuſſus prolabebatur, ut magna in hominum frequentia vix vitari poteſt, comitia religionis ergo interrumpebantur: *caducus* demum ex caſu; *puerili*ſ*que*, quod pueris in primis infeſtus eſt.

§. CCLXII.

Signa prenuncia.

Fere eadem, quae apoplexiam, epilepſiam quoque antecedere conſueverunt, nimirum capitis gravitas, vertigo; aurium tinnitus; ſcintillae oculis obverſantes; linguae tarditas, ac difficilis inflexio; ſomnus profundior, vel inſolitae vigiliae; ſomnia turbulenta; inſueta triſtitia; aut ad iram propenſio; oblivio; torpor; ſtupor; tremor; ſternutamenta; oſcitationes crebrae; uberior ſalivae fluxus; nauſea; aut contra fames, auctuſve appetitus; odoris tetri, aut alieni, & falſi perceptio; pectoris, gutturis, ventriſque conſtrictio; muſculi alicujus diſtractio; ſcapularum dolor; cordis palpitatio; oppreſſio; anguſtia; urina aquea, & cruda. Non nullos paullo ante morbi acceſſionem corripit alicujus particulae dolor, vel ſpaſmus phyſodes, ſive *crampus*, vel aurae frigoriferae veluti aſcendentis perceptio. His ſaepe indiciis praeſentitur futura acceſſio; interdum tamen ſine ullo ſigno, & repente, ac clanculo invadit.

§. CCLXIII.

Signa praeſentis jam epilepſiae.

At ubi jam malum acceſſit, homo tum ſubito corruit ſenſuum expers; motibus clonicis concutitur; ſubinde immobilis fit, iterum-

que convellitur; facie rubet; palleſcit; livet; intumeſcit; linguam, quae dentibus intercepta ſaepe diſcerpitur, ore exſerit; & in graviori caſu alvi excrementa, urinam, ſemen inſcius, invituſque emittit *. Pulſus, qui plerumque fortis, magnus, & creber eſt, alterne evaneſcit, reditque; oculi modo aperti, & defixi haerent, modo mirifice contorquentur ſic, ut non raro, diſcuſſo etiam paroxyſmo, luſci, & torvi remaneant. Non nullis in gutture, & pectore ſibilus, ac ſtertor excitatur; aliis ſingultus, aut vomitus accedit; pleriſque ſpuma ex ore, & naribus, praeſertim ſub acceſſionis finem, erumpit, ſudorque e capite, e collo, aut etiam univerſo e corpore emanat. Interdum mirae, & rarae incidunt membrorum commotiones, geſticulationeſque; nec deſunt quibuſdam acceſſione invadente ejulatus, vociferatio, clamor, aut verba quaedam confuſa, atque obſcura. Tanta vero ſaepe eſt membrorum agitatio, ac convulſio, ut vel robuſtis, adultiſque hominibus diſtorqueantur, ac luxentur (*a*). Vidi in nobili foemina maxillam inferiorem ita diductam, & e ſua ſede excuſſam, ut finito paroxyſmo os claudere, niſi reſtituta in ſuam ſedem per chirurgi manum mandibula, nequiverit. Aliam quoque virginem patritiam curavi, cui, quotieſcunque epilepſia corriperetur (corripiebatur autem ſingulis fere menſibus), humeri ſiniſtri caput in axillae cavum prolabebatur. Ceſſante denique horrido, terribilique conflictu, quod in aliis poſt pauca minuta, in aliis poſt longius ſpatium, imo in quibuſdam poſt horas aliquot ** contingit, membra laxantur, & conquieſcunt; oculi obſcuri, & turbidi apparent; venae frontis, temporum, faciei, & colli non illico detumeſcunt; mens ſtupet, ac torpet; labia nigricant, & livent; lingua ſanguinem fundit; ſenſus, & motus voluntarii lente redeunt; ſed nulla eorum omnium, quae acciderunt, ſupereſt recordatio, aut cognitio. De capitis dumtaxat, pectoris, membrorumque dolore conqueruntur, qui ſic ad ſe redeunt.

* DURETUS putabat, in epilepſia muſculos voluntati inſervientes contrahi; reſolvi vero eos, qui ſponte moventur. At SWIETENIUS negat, excrementa ob reſolutos ſphinctеres hic ejici; opinaturque, ideo excrementa egeri, quod actio validiſſima diaphragmatis, ac muſculorum abdominalium ſuperat reſiſtentiam ſphin-

ctorum, atque eadem exprimit, excernitque. Revera non ſenſim, ſed magna vi, atque impetu prorumpunt. *Comm. in* BOERH. §. 1077.

(*a*) VANSWIET. *ib.* §. 818.

** Juvenem ſacerdotem tenerioris habitus vidi, qui in fortiſſimam epilepſiam ex gravi animi aegritudine inciderat. Is per horas prope viginti omnibus ſenſibus deſtitutus atrociſſimos motus, inſultuſque clonicos, unos poſt alteros ſibi ſuccedentes, quin unquam penitus deſinerent, paſſus eſt. Jugularium ſectio iterata tandem eos compeſcuit.

§. CCLXIV.

Epilepſia imperfecta. Hactenus epilepſiam non modo veram, ac perfectam, ſed gravem etiam, & communiſſimam deſcripſi. Quae enim cum aliquarum tantum partium motu clonico fit, quaeve non omnes ſenſus, vel non omnino ſupprimit, epilepſiam quidem nominandam eſſe concedimus, ſed levem, atque imperfectam. Sunt praeterea quidam veluti ad eam gradus, in quibus vix, aut per momentum ſolummodo ſenſus intercipiuntur, vixque ullus motus convulſivus, aut ſane leviſſimus una concurrit, aut aegri ſtant, nec humi procumbunt; *Inſultus epileptici.* hos *inſultus rectius epilepticos*, quam epilepſiam dixerim. Ab his vero pedetentim, ac gradatim, ſi negligantur, ad epilepſiam primum leviorem, deinde gravem, ac perfectam fieri ſolet tranſitus. *Quidam affectus perperam epileptici habiti.* Video etiam a quibuſdam rariſſimos non nullos caſus narrari, atque ad hoc morbi genus referri, dum tamen eorum non pauci ad ſomnambuliſmum, aut ecſtaſim, aut anaeſtheſiam, aut hyſteriſmum, aut ad complicatas nervorum affectiones ſpectare nobis videntur. Si de his igitur dicere praetermittam, nemo velim me arguat negligentiae, aut inconſiderati conſilii; eoque minus, quod inſolitae, mirabileſque ejuſmodi hiſtoriae apud obſervationum rariorum collectores non deſint cuicunque earum cupido indagatori.

§. CCLXV.

Cauſſa. Quod ad cauſſas attinet, hae non aliae eſſe poſſunt, quam illae, quas generatim tamquam morborum convulſivorum communes *Differentiae.* (§. CCXLIX. & *ſeqq.*) recenſuimus. Pro varia autem earum ſede illa diſtinctio in primis magni uſus eſt, quae epilepſiam *idiopathicam* a *ſympathica*, & *ſymptomatica* ſecernit. In idiopathica cauſ-

ſarum ſedes ipſum caput eſt. Anatome in eorum, qui ex hac obierunt, cadaveribus ſaepe cerebrum invenit calloſum, aut flaccidum, aut corruptum, aut in ejus ventriculis ſerum effuſum, aut in meningibus innata oſſicula, aut in calvaria exoſtóſes, gummata, cariem, aliaque id genus; interdum tamen, MORGAGNIO teſtante, nullum manifeſtum vitium. Ceterum epilepſia, quae in capite cauſſam, & ſedem habet, certis quibuſdam notis cognoſcitur. Plerumque nulla ſui praeſenſione invadit, & fere ſemper cerebri male affecti, reliquis partibus bene habentibus, indicia, puta cephalaeam diuturnam, crebram vertiginem, ſenſuum, & mentis hebetudinem, torporemque ſubſequitur, vel poſt ſe relinquit. Cauſſae etiam anteceſſerunt, quae cerebrum proxime affecerint, in primis terror, metaſtaſis, hereditaria labes, ictus, vulnera. Contra in ſympathica, cerebro bene conſtituto, vitium alicujus partis ab eo diſſitae occurrit, a quo aegri ut plurimum de imminenti ejus acceſſione admonentur. Hinc multiplices differentiae pro diverſa originis ſede ab auctoribus traduntur. Interdum ſtomachus, interdum inteſtina, aut hypochondria, alias uterus, aut pedum, aut manuum digiti, aut artuum extrema, aliaeque partes cauſſam ſuppeditant. Quarum cauſſarum etſi perneceſſaria medenti cognitio ſit, non tamen ſpecierum numerum adauget. A locis tamen, & cauſſis ſi nomina deducantur, ut clarior fiat morbi diſtinctio, non repugnaverim. Hinc *ſtomachica*, *hypochondriaca*, *melancholica*, *atrabilaris*, *verminoſa*, *hyſterica*, & ſic porro appellari poterit.

Sedes epilepſiæ idiopathicæ.

Signa epilepſiæ idiopathicæ.

Signa ſympathicæ.

Differentiæ ex cauſſarum ſedibus.

§. CCLXVI.

Si a ſtomacho, aut hypochondriis morbus procedat, adſunt cruditatis ſigna, ructus videlicet acidi, nidoroſi, rancidi, flatus, borborygmi, pravus oris ſapor, nauſea, functiones viſcerum abdominalium laeſae, anxietas a paſtu, & omnium ſymptomatum incrementum; jejunis vero ſaepe ventriculi morſus, cardialgia, ventriſque dolores. Ab hepate, & in primis a calculis felleis genitam * non nunquam, referunt auctores celebratiſſimi. Hanc praecedunt hepatalgia, ſive colica icterica, icterus pertinax, recidivus, diu-

Signa, quando a ſtomacho eſt.

turnus, & reliqua calculorum felleorum ſymptomata, de quibus alibi memorabimus. *Signa, quando ab utero.* Si ab utero, affectio hyſterica, fluor albus, hyſteralgia, ovariorum tumor, obſtructio, uteri imminutae, aut depravatae excretiones, haemorrhagiae, atque ejuſmodi alia. *Signa, quando a vermibus.* Si a vermibus, inter cetera narium pruritus, pallor, ſternutamenta, fugaces faciei rubores, mydriaſis, pavores in ſomno, animi ſine manifeſta cauſſa deliquia, dejectiones cinereae, argillaceae, mucidae, tormina, colici dolores, abdominis meteoriſmus, aut tenſio, & potiſſimum lumbricorum, taeniarum, vermium cucurbitinorum, aut aſcaridum expulſio. *A lacte aceſcente.* A lacte acido, coactoque in infantum ventriculo, aut inteſtinis, excrementa alvi viridia, aut brevi vireſcentia, acidum ſpirantia, caſeoſa, vomitus, diarrhoea. A meconio aegre prodeunte, aut retento, flatus, fletus, ejulatus, ventris tumor, alvuſque adſtricta, atque inofficioſa. *A dentitione.* A dentitionis difficultate, tempus, aetaſque ad id idonea, gingivarum calor, tumor, dolor, ptyaliſmus, inquies, capitis gravitas, genarum rubor, ſitis, & quandoque febris. *A ſingulari particula.* Ab aliqua ſingulari particula, uti digitis, pedibus, cruribus, manibuſve; doloris in ea, aut ſpaſmi, & contractionis ſenſus, aut aura frigida aſcendens, aut alia ſimilis moleſtiae perceptio antecedens, a qua initium morbus facere videatur. *Epilepſiae ſymptomaticae quales differentiae.* Symptomaticarum vero differentiae a morbis, quorum ſymptoma eſt epilepſia, deſumuntur. Praecipuae ſunt *febrilis*, *exanthematica*, *ſyphilitica*, *traumatica*, *cachectica*, *melancholica*, & ſic deinceps; prout a febre, exanthematibus, venerea lue, vulneribus, cachexia, melancholia, aliiſve morbis proficiſcuntur. *Diagnóſis reliquarum cauſſarum.* Reliquarum demum cauſſarum (§§. CCLI. CCLII. CCLIII. CCLIV. CCLV.) diagnóſim comparabit attenta praeteritorum, comitantium, & ſuccedentium conſideratio. *Communia cum aliis ſpaſticis & convulſivis morbis.* Neque iſta tantummodo de epilepſia, ejuſque origine dicta ſunto, ſed de quovis etiam ſpaſtico, aut convulſivo affectu, quem ſupra memoravi, intelligantur.

* Cl. BEAUMES affert obſervationem (*Journal de Médec. T.* 57. *pag.* 320), qua probare tentat, mortuam eſſe mulierem ex epilepſia ab hac cauſſa genita. Sed etſi icterica ipſa eſſet, & fortaſſe calculos felleos haberet, tamen non ſatis ex hac obſervatione conſtat, epilepſiam ſympathicam fuiſſe, cum cauſſae idiopathicae non defuerint. Aliud exemplum epilepſiae ejuſmodi in eodem Diario ad menſem Julium p. 504., ibique dicitur, hoc adeſſe ſignum, nempe dolorem in latere dextro epigaſtrii, in toto brachio, & genu ejuſdem lateris. Similem huic obſervationem

tionem habet Hoffmannus (*De epilepſ. obſerv.* 3.). Conradus Fabricius (*Act. phyſic. T. X. obſerv.* 36.) in epileptico ex hac cauſſa mortuo invenit veſiculam felleam plenam calculis inflammabilibus, venam portarum ſanguine nigro turgidam; nihil vero ſeroſi humoris in cerebro effuſi; cerebri ſubſtantiam ſiccam, & compactam; vaſa omnino ſanguine vacua.

Prognóſis.

§. CCLXVII.

Ut cujuſque morbi, ſic convulſivorum aeſtimatio ex cauſſa, & duratione potiſſimum elicienda eſt. Horum autem prognoſtica ſigna in unum cogam, ne quae multis conveniunt, in ſingulis repeti debeant ad nauſeam. In univerſum nunquam ejuſmodi morbi periculo vacare credantur. Idiopathici graviores, difficilioreſque curatu ſympathicis habentur. Sympathici vero, ſi diu perſtent, aut redeant ſaepius, paullatim in idiopathicos tranſeunt. Quo vehementior nervorum diſtentio, aut ſpaſmus, quo diuturnior eſt, & partes quo plures, nobilioreſque afficit, eo majus periculum portendit. Quo itidem pejora ſymptomata infert, & quo magis actiones vitae neceſſarias laedit, eo majorem etiam metuendi cauſſam praebet.

Signa prognoſtica in genere.

§. CCLXVIII.

Convulſio, quae febribus acutis, exanthematicis, atque inflammatoriis circa augmentum, aut ſtatum, praeſertim poſt vigilias, delirium, aut ſoporem, ſupervenit, valde profecto periculoſa eſt. Ex materia enim morbifica nondum coctionem adepta, neque ſatis ad excretionem parata, in cerebrum, nervoſque impacta progignitur. *Convulſio*, inquit Auctor *Coacarum* (*a*), *febri ſuccedens periculum denunciat; minimum vero pueris*. Iterumque (*b*): *in febre convulſio, manuumque, ac pedum dolores malignum quiddam prænunciant*. Quod etiam innuit Hippocrates (*c*) inquiens: *in febribus acutis convulſiones, & circa viſcera dolores vehementes, malum*. Non nunquam tamen, ſi coctione facta, & materia evacuationi idonea contingat, eam ad excretionem allicit, morbumque

Convulſio febrilis.

ſolvit. At tunc convulſio, ut habent *Coacæ* (*d*), brevis eſt, & eadem die deſinit. Fereque ejuſdem generis eſſe conſuevit, quae variolarum, aut morbillorum eruptionem praecedit. Magnum quoque periculum incumbit a convulſione, quae copioſiori ſanguinis effuſioni, aut ileo, vigiliis, hypercatharſi ſuccedit. Conſulantur HIPPOCRATIS aphoriſmi II. III. XLV. ſectionis V., & IX. X. XVIII. XXV. ſectionis VII.: itemque in Coacis num. 565., ubi convulsio a vomitibus sinceris mala pronunciatur. Non tamen omnis ſpes abjicienda eſt in convulſionibus ex vehementiori cathartico natis, etſi eas lethales dixerit HIPPOCRATES. Paregorica enim, quae opium habent, & theriacalia remedia interdum eas compeſcunt. Verum quae vulneri, ulceri, aut abſceſſui circa cerebrum, aut nervos inſignes exiſtenti accedit, exitium certum comminatur.

Convulſio ab inanitione.

(*a*) *N.* 356. 357. (*b*) *N.* 3. (*c*) *Aphor.* 66. *ſect. IV.* (*d*) *N.* 15.

§. CCLXIX.

Tetanus.

HIPPOCRATIS effatum eſt: *Qui a tetano corripiuntur, intra quatuor dies pereunt; ſi vero hos effugerint, ſani fiunt* (*a*). Sed idem HIPPOCRATES, notante SWIETENIO, alibi morbi finem longiorem declaravit, Revera exſtant obſervationes, quae docent, Tetanos ad viginti, & triginta dies protractos fuiſſe, non tamen ideo ſanatos. Ad annum pervenit ille, quem VALLISNERIUS demum curavit. Verum complures hiſtoriae tetanorum occurrunt, qui rheumaticae, atque arthriticae affectiones verius erant, quam tetani. *Ab ardoribus vehementibus convulſio, vel Tetanus,* malum (*b*). *Convulſio, vel Tetanus, ſi febris accedat, ſolvitur* (*c*). *Opiſthotonum, ſi ad eum febris acceſſerit, urinæ geniturœ ſimiles ſolvunt* (*d*). *In Tetano ſi maxillæ reſolvantur, lethale eſt* (*e*). Veritas hujus prognóſeos multis comprobatur obſervationibus. Videantur Tetanorum hiſtoriae, quas ſcriptis tradidit HAENIUS (*f*), in quibus hoc ſignum, ubi apparuit, vere lethiferum exſtitit. *Febrem convulſioni ſupervenire melius eſt, quam convulſionem febri* (*g*). *A quartanis correpti non admodum convulſioni obnoxii ſunt; ſi vero prius corripiebantur, & poſtea quartana ſupervenerit, liberantur* (*h*). *Convulſio-*

Convulſio in genere.

Febris.

nem muliebria, *ſi circa initia appareant*, *neque febris acceſſerit*, *ſolvunt* (*i*). Urinis immixtae arenulae, lateribuſque matulae adhaerentes * nedum in convulſionibus, verum in omnibus fere morbis ex complurium obſervatione bene ominantur. Novi matronam quamdam affectionibus convulſivis maxime obnoxiam, cui urinae ſubturbidae, & ſubalbidae prodeuntes magno levamini erant. *Urinæ.*

(*a*) *Aphor* 6. *ſect. V.* (*a*) HIPP. *aph.* 13. *ſect. VII.* (*c*) *Id. aph.* 57. *ſect. IV.* (*d*) *Coac. N.* 362. (*e*) *Ib. N.* 361. (*f*) *L. c.* (*g*) HIPP. *aph.* 26. *ſect. II.* (*h*) *Id. aph.* 70. *ſect. V.* (*i*) *Coac. N.* 531.

* Hic praeterire non poſſum cl. MORGAGNII locum ad urinarum hujuſmodi arenulas ſpectantem, digniſſimumque, qui totus exſcribatur. Poſtquam enim JOUBERTI, & GRADII obſervationes retulit de arenis a febricitantibus ſub finem morbi, aut poſt longas febres mictis, tradiditque, qua ratione hae diſtinguantur ab illis, quas calculoſi reddunt, nam *ſi fricentur digitis comprimendo, facile diſſolvuntur*, quod non evenit de calculum ſignificantibus, mox haec ſubjungit: *Porro ego non in febribus ſolum, ſive eſſent vernæ, aut æſtivæ, ſive autumnales, aut hyemales, ſive intermittentes, ſive continuæ, ſive benignæ, vel cum peticulis junctæ, ſive inter illas mediæ, aut interdum leviſſimæ, diuturnæ, aut breves, ſive in pueris, aut adoleſcentibus, ſive in viris, ſive in mulieribus, & his aliquando etiam prægnantibus, ſive demum ex frequentioribus cauſſis ortæ, ſive interdum ex ſingularibus, ut ex ingeſto erodente veneno; non ſolum, inquam, in febribus, verum etiam in non nullis aliis morbis a febri ſejunctis, & nominatim in capitis acerbis doloribus, & apoplecticis quibuſdam affectibus, non nunquam etiam ſenilibus, animadverti, quotieſcunque iſtæ arenulæ apparuerunt, ſæpius quidem febrim, aut morbum fuiſſe aut finitum, aut fini proximum, ſed haud raro tamen cum vel declinare necdum cœpiſſet, vel ſi cœpiſſet, non ita manifeſto declinare pergeret, ut dubium adhuc eventum magis quam vellem, non relinqueret. Quemadmodum autem in morbi fine, aut in declinatione jam certa, & in dies majori facta naturæ victoriam confirmarunt; ſic ante declinationis initium, aut in dubia adhuc declinatione eandem victoriam ut plurimum portenderunt; namque aut morbus feliciter omnino deſiit, aut ſi recidiva ſecuta eſt, ea levior, breviorque fuit. Semel* dumtaxat, quod..... alias *ſcripſi, hydropi, qui febrim exceperat, ſoluto, morbi alii graves, neque ita breves, ſed ii quoque ejuſmodi, ut ex iis æger convaleſceret, ſucceſſerunt. At ſemel omnino ægri interitus ex autumnali maligna febre, quam ego neque ante, nec poſt illum unum diem inviſi, ut febrisne, an peccatum aliquid poſtea aut ab ipſo, aut ab aſſidentibus, aut a medico, occiderit, pro certo neſciam, ut neque an arenæ illæ toto morbi tempore fuiſſent, an eo primum die apparuiſſent. Neque enim de iis loquor, quæ ſemper, ſed & iis tantum quæ vigore morbi ad declinationem jam accedente, aut hac inchoata, ſe prodere incipiunt adhærentes ſuperficiei, ut* GRADIUS *ait*, urinalis; *non* urinae, *ut in ſepulchreto deſcriptum leges, ubi ne liber quidem, in quo hæc ſcripſit, indicatur. Nempe lotium in præclara luce inſpiciens, animadvertes vitreæ matulæ lateribus arenulas tenues adhærentes, non nunquam tamen ſimul in urinæ ſuperficie natantes, ſubrufas utplurimum, ſubalbas perraro, quales in Juvene quodam, cum febris maligna, & peticulis ſtipata declinaret, vidiſſe memini.* De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt. 49. artic. 21.

§. CCLXX.

Prognoſis epilepſiae. Epilepſia hereditaria, aut ex matris terrore, aut phantaſiae perturbatione in foetu orta, aut ex vitio conformationis, aliiſve cauſſis invictis profluens vix unquam curatur. Longum eſſe ſolet malum, & quo magis animales functiones laedit, & quo vehementiores, crebrioreſque acceſſiones repetit, eo periculoſius; nam facile in apoplexiam lethalem deſinit. Quandoque una acceſſio vehementiſſima hominem e medio tollit. Idque fere accidit, cum pluribus acceſſionibus ſuperatis in unam vehementiorem incidit, quae eum demum enecet. Ergo, ſi acceſſione prehenſus poſt aliquot horas ad ſe non redeat, & multo magis ſi per intervalla iterentur convulſiones, & ſenſus abolitos habeat, certum exitium exſpectari licet. Recens, & quae, licet crebros, breviores tamen habet paroxyſmos, curatu facilior eſt, quam inveterata. Jure igitur HIPPOCRATES ſcripſit: *Quum ætatem adeptus fuerit morbus, non amplius curabilis eſt* (*a*). Perniciem quoque affert ea epilepſia, quae ex aqua inter cutem oritur, ut ex *Coacis* (*b*) didicimus. Infantes recens natos corripiens, ut plurimum occidit. In ſenibus difficillime abigitur. Utero gerentibus fortis epilepſia abortum ſaepenumero parit. Phrenitidi, aut maniae, aut melancholiae diuturnae ſuccedens, plerumque curationem reſpuit, quia in cerebro vitia polypoſa, aut aliae concretiones eam gignere viſae ſunt, ut ex cadaverum ſectionibus (*c*) patuit. Multa nobis praeſagia de Epilepſia reliquit HIPPOCRATES. *Quibus,* inquit, *epilepſia ante pubertatem contingit, curationem recipit; quibus poſt vigeſimum & quintum annum, eos fere comitatur ad mortem* (*d*). Addidit adverbium *fere*, quia ex his non nulli etiam ſanantur. Similia prope repetit alibi (*e*), ubi ait: *Quibus epilepſiæ ante pubertatem contingunt, mutationem habent*. Confirmat autem hanc ſententiam alio in loco, dum ſubjicit: *Epileptici pueri mutatione maxime ætatis, regionis, & victus liberantur* (*f*). Id vero evenit pubertatis tempore potiſſimum, quo corpus firmatur, niſi epilepſiae cauſſa in ſpinis quibuſdam oſſium calvariae, vel eorum carie, vel in effuſis

humoribus, vel ſcirrhoſis cerebri tumoribus, aliiſque vitiis immedicabilibus ſita fuerit, ſed potius conſiſtat in ſtrumoſo cerebri ſtatu (*g*). Sed nullibi clarius, & diſtinctius ſe ſe explicuit HIPPOCRATES, quam in libro praedictionum ſecundo (*h*), cujus haec ſunt verba: *Ex his porro, qui a ſacro morbo corripiuntur, difficillime quidem liberantur hi, quibus a puero contigit morbus, & ſimul ad virilem ætatem pervenit; deinde hi, quibus corpore in vigore ætatis conſtituto factus eſt, & fuerit a viginti quinque annis uſque ad annum quadrageſimum quintum. Poſt hos autem, quibus factus fuerit morbus, nullam ſignificationem præbens, ex qua corporis parte initium ſumat. At quibus ex capite initium capere videtur, aut a latere, aut a manu, aut pede, facilius curatur. Verum differunt etiam hæc morbi genera. Qui enim a capite initium ſumunt, ex his graviſſimi ſunt; deinde qui a latere. Qui vero a manibus, ac pedibus, maxime ſanari poſſunt.* Hinc non modo pro aetatis, & vetuſtatis tum morbi, tum aegroti ratione varia prognóſis ſtatuitur, ſed etiam illud declaratur, quod epilepſia difficillima omnium ſit, quae ſine ullo praecedente indicio corripit, itemque idiopathica; minus vero ea, quae ſympathice gignitur. Haec enim poſtrema non raro aptae curationi obedit. *De idiopathica, & ſympathica.* Symptomaticam quoque, ſi morbus princeps curationem admittat, vinci, ac depelli poſſe, docent obſervationes clinicae. Non nunquam paralyſi, abſceſſu, ſcabie, aut quartana accedentibus malum finitur. Quae vero epilepſia cum aetatis flore evaneſcit, ex ARETAEI animadverſione, quoſdam deformat, aut manum inutilem reddens, aut faciem torquens, aut ſenſum aliquem auferens. Ceterum non facile credendum eſt, victum remediis morbum eſſe, cum acceſſiones ſolito tempore non redeant; fallax enim, & anomala eſt ejus natura. Tunc ſolum ſpes affulget, non amplius reverſurum, ſi aeger jam ab acceſſionum repetitionibus liber placide dormiat, bene appetat, alacer corpore, ac mente ſit, bonum habitum acquirat, & rite egerat. Contra exitium timendum eſt, ſi morbus recurrere non deſinat, intervalla libera quam breviſſima relinquat, acceſſiones longiſſimas habeat, quibus altus, & diutinus ſomnus ſuccedat, nec medicamentis diſcutiatur (*i*).

(a) *De morbo ſacro XIII.* 15. (b) *N.* 459. (c) FELICI *Diſſ. Del Preſag. medic. p.* 155. (d) *Aphor.* 15. *ſect.* 7. (e) *Aphor.* 7. *ſect. V.* (f) *Aph.* 45. *ſect. II.* (g) RUSSEL *Œconom. nat. in morb. acut.*, & *chronic. glandul. Lond.* 1755. *p.* 96., & *Comm. Lipſ. Vol. V. p.* 472. (h) *N.* 16. (i) AND. PIQUER *Prax. medic. Part. I. lib. I. cap. IX. p.* 113.

Curatio.

§. CCLXXI.

Cauſſæ removendæ generatim.

In cujuslibet morbi, atque adeo cujuſque convulſionis, & ſpaſmi curatione ad cauſſas (§. CCXLIX. & *ſeqq.*) reſpicere oportet. Hinc plethòra, ubi peccat, tollenda ſtatim eſt ſanguinis miſſionibus. Seroſa vero colluvies hydragogis, diureticis, ſudoriferis, ſialagogis, veſicantibus, epiſpaſticis, aliiſque evacuantium generibus. Hic praecipue diuretica GORTERIO, & SWIETENIO probantur, tum in primis, cum morbus a retento, reſorptoque lotio effectus eſt. Inter haec non nulla ſunt, quae antiſpaſtica etiam facultate ſe ſe commendant, uti ſuccinum album, ſal ejus volatilis, liquor cornu cervi ſuccinatus, millepedes, lumbrici terreſtres, coccinella, ſpiritus nitri dulcis, gummata ferulacea, & ſimilia. Atque haec ipſa locum habere poſſunt tum etiam, cum lenti, & craſſi humores cum ſolidarum partium laxitate, & atonia morbum aut faciant, aut foveant. Inanitas ab haemorrhagiis, aut hypercatharſi, aut quibuſcunque nimiis evacuationibus poſtulat analeptica, inſtaurantia, nutrientia, cardiaca, & paregorica. Si nimia partium ſenſibilitas, aut irritabilitas, aut dolores acerbi, aut vigiliae protractae in cauſſa fuerint, omne anodynorum genus, & prae ceteris opium remedio eſt. Haec ipſa conveniunt, ubi ex pavore, terrore, ira, nervorum ataxia orta eſt. Interdum auxiliantur ſanguinis detractio, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, aether vitrioli, ſpiritus antepilepticus PEZOLDTI, moſchus, camphora, caſtoreum, aſſa foetida, emulſa ſeminum frigidorum, & papaveris albi, ſyrupus de meconio SYDENHAMII, oleoſa, mucilaginea, balnea tepida, enemata mollientia, & ſimilia. Acida e foſſilibus educta vim nerveam, atque irritabilitatem minuere dicuntur; ac propterea hic quoque accommodata reputantur, praeſertim vini ſpiritu probe edulcata, & correcta.

§. CCLXXII.

Venena ingeſta, deglutita, comeſta, atque in his plantae venenatae, uti cicuta, belladonna, phelandrium, coriaria, & boleti, oleo, butyro, lacte, hydromele, oxycrato involvuntur, mitigantur, corriguntur, & demum emeticis, catharticis, clyſteribuſque expelluntur. Tanta oleoſorum vis eſt in ſedandis ſpaſmis, & convulſionibus, ut eas a veneno ſumpto genitas balneo ex oleo tepenti compeſcuerit Franc. Hypolit. Albertinius Clinicus Bononienſis celebratiſſimus (*a*). Verum etiam a cauſſa interna natas oleum intrinſecus datum mira ſaepe praeſtat. Patricium virum jam ab anno convulſionibus obnoxium, datis binis unciis olei quovis veſpere coenae loco ad longum tempus, liberavit Vallisnerius a Morgagnio (*b*) memoratus. Vermes, cacochylia, meconium anthelminthicis, oleoſis, eccoproticis, ſaponaceis, felle bovillo condenſato, melle, enematibus dejiciuntur. Cruditas acida, lactiſque coacta recrementa tolluntur antacidis, abſorbentibus, ſapone veneto, amaris, rhabarbaro, ejuſque ſyrupo. Irritationem a cranii, capitiſque laeſionibus inductam terebratio, aliaeque chirurgiae removent; id quod uſui etiam eſt in aliis ſedibus, ſi ex earum conſenſione malum fiat. Nervus enim punctus, ſemiſectus, aut quavis alia ratione diſtractus, diſcindi debet; vulnus anguſtum ampliari; oſſiculorum fragmenta eximi, aliena educi, communicatio, conſenſioque vinculis intercipi, dolor accommodatis remediis leniri.

Quid agendum, ubi cauſſa venenata eſt.

Oleoſorum vis mirifica.

Vermes, cacochylia, meconium quid poſtulent?

Cruditati acidae quid medeatur?

Capitis laeſionibus?

Nervis punctis ſemiſectis &c.

(*a*) Morgagn. *De ſed. & cauſſ. ep. X. n.* 21. (*b*) *Ibid.*

§. CCLXXIII.

Convulſiones, quae octavo, nono, decimoque ut plurimum menſe pueris dentientibus accedunt cum gingivarum tumore, dolore, rubore, febre, ptyaliſmo, ventris fluxu, nihil unquam citius, efficaciuſque, Sydenhamio auctore (*a*), compeſcit, quam ſanguinis miſſio. Ab eodem ad eas ſedandas proponuntur paucae ſpiritus cornu cervi guttae aqua aliqua cephalica dilutae, & ſy-

Convulſionibus a dentitione?

rupo idoneo edulcatae. Liquorem cornu cervi ſuccinatum praefert FRANCISCUS SCARDONA, qui ex ejus uſu miros ſaepe effectus obtinuiſſe affirmat (*b*). Alterutro, prout res poſtulare viſa eſt, interdum ego quoque uſus ſum non ſine emolumento. Interea, ſi fieri poſſit, gingivae ipſae mulcendae, laxandaeque ſunt leni fricatione, linimento anodyno, ſyrupo althaeae, mucilagine ſeminum pſyllii, & demum, ſi tenſio, & dolor urgeat, ſcalpello etiam aperiendae, ut dens prodire poſſit. Dolori, & ſpaſmo conſopiendo valet quoque cochlear parvum ſyrupi diacodii, prudenter ad intervalla propinatum.

(*a*) *Oper. ſect. IV. cap. V.* (*b*) *De cogn. & curand. morb. lib. I. p.* 167.

§. CCLXXIV.

Convulſioni in morbis exanthematicis?

Ubi convulſio variolarum, morbillorum, aut purpurae ſcarlatinae eruptionem antecedit, eidem occurrendum eſt, ni cito ceſſaverit, emplaſtro epiſpaſtico cervici poſteriori illico admoto, & praebito intrinſecus aquae epidemicae cochleari cum laudani liquidi guttis quinque, ex SYDENHAMII (*a*), & MEADII (*b*) conſilio. Neque, ſi ſanguinis copia ſimul adſit, alienum videtur ſanguinem mittere, & balneis, fotibuſque tepidis uti. Lactenti puero convulſo remedium, quod habet aquae ceraſorum nigrorum unciam, ſpiritus cornu cervi quinque guttas, requiei Nicolai grana decem, ſyrupi violarum binas drachmas, cochleatim, & ſubinde datum commendatur a quibuſdam. Nec tantum infantibus, pueriſque, ſed etiam matribus ipſis parientibus opitulari oportet. Nam hae quoque inter vehementes partus dolores, conatuſque, congeſta circa cerebrum ſanguinis copia, in diriſſimas convulſiones quandoque incidunt. Tunc volatilia, ſpiritus, atque antiſpaſtica calefacientia cane pejus, & angue fugienda ſunt. Sed protinus danda opera eſt, ut a foetu expeditiſſime liberentur. Sanguinis miſſio etiam iterata ſaepe convulſiones ſedat, & partum accelerat (*c*). Si id non juverit, manu extrahi foetum oportet.

Convulſioni e partu?

(*a*) *Differt. epiſt.* (*b*) MEAD. Oper. p. 43. (*c*) MAURICEAU *T. I. l.* 2. *c.* 28. SMELLIE *Reflex. on slow and painful Labours &c. p.* 60. *& ſeqq.*

§.CCLXXV.

§. CCLXXV.

Convulſioni a ſanguinis vitiis.

Vitia quoque ſanguinis, peculiareſque ejus acritates, a quibus morbus vel excitatur, vel ſuſtinetur, contrariis emendandae, revellendae, evacuandaeque ſunt, diluentibus nempe, attenuantibus, demulcentibus, involventibus, diaphoreticis, antacidis, antialcalinis, antiſcorbuticis, antivenereis, itemque balneis, frictionibus, fonticulis, epiſpaſticis, ſetaceis, & quaſvis excretiones leniter promoventibus. In primis inter alterantia laudantur ſucci cichorei, taraxaci, fumariae, meliſſae, becabungae, naſturtii aquatici, aut ex his parata decocta, aut diluta; ſerum lactis; lac ipſum; jura ranarum, cancrorum fluviatilium, viperarum, avenae; aquae medicatae; decocta lignorum; antimonium crudum; aethiops mineralis, mercurius, aliaque id genus, quorum delectus, uſuſque cauſſis, indicationibuſque variis prudenter, ac ſcite accommodandus eſt. Venereos ſtimulos, ſeminiſque copiam, nam hinc quandoque convulſiones naſcuntur, imminuunt, cohibent, & arcent venaeſectio, victus parcior, & refrigerans, abſtinentia, aquae potus, antiphlogiſtica, aceſcentia, nitrum, caſſia, manna, tamarindi, cremor tartari, ſemina melonum, cannabis, agni caſti, folia nymphaeae, & conjugium. His non nulli addunt camphoram, ſed perperam; nam potius ad venerem excitandam, quam conſopiendam valere ipſa videtur. Contra ſi malum veneris, aut vini abuſus, aut diuturna animi pathemata procrearint; continentia, caſtitas, vini abſtinentia, balneum frigidum, cortex peruvianus, caſcarilla, chalybs, peregrinatio, vectio, exercitatio, aëris, regioniſque mutatio, cibi euchymi, ac demum lac robur infirmo corpori, & debitum nutrimentum reſtituunt. Revocandae porro ſunt evacuationes ſuppreſſae, ſi hae morbo anſam dederint. In pueris ſaepe cruſta lactea, aut ulcera manantia, ſi exaruerint, convulſionibus cauſſam praebent. Tunc capiti raſo imponi debet aliquid, quod exulceret. Experientia comprobatum eſt illud, quod conſtat ex uncia emplaſtri de meliloto, & pulveris cantharidum drachma una. Intrinſecus utiliter etiam datur pulvis, aut decoctum *Jaceae trico-*

A ſtimulis venereis.

Ab veneris, vinive abuſu, ab animi pathematibus.

A ſuppreſſis evacuationibus.

loris, quae *flos trinitatis* in officinis nuncupatur *. Specificum enim remedium a STRACKIO perhibetur. Vis certe ei ineſt, qua extrorſum cruſtae lacteae materies propellitur. Ubi pueri remedium reſpuunt, nutricibus, a quibus lac ſumunt, datum non caruit effectu.

* Vulgavit hujus remedii adverſus cruſtam lacteam infantum laudes peculiari opuſculo cl. STRACKIUS, qui eo per annos viginti tuto, & bono effectu ſe uſum eſſe teſtatur. Decoctum ſic paratur. ℞. *Foliorum Jaceæ dictæ flos Trinitatis recent. vel ſiccat. m. j. conciſ. decoq. in lact. vaccin. q. s.* Colatura detur potui mane, & veſperi. Pulveris forma ſic adhibetur. ℞. *Foliorum dictæ herb. in umbra ſiccator. q. v. contund. & f. pulv. De hoc ſumatur drachma dimidia, & infundatur per duas horas in lactis vaccini q. s. Deind. bull., & mox cola per ſetaceum. Pulticula hæc detur mane, & repetatur veſperi.* Poteſt hujuſmodi remedium panatellae, aut offae adjici, prout magis libuerit. Lac non inde aceſcit, non fit nauſeoſi ſaporis; ſed condenſatur in cremoris ſpeciem. Primis octo diebus, quam ſumitur remedium, cruſta lactea augetur, ſi jam eſt, fitque manifeſtior & craſſior, & diffuſior, & urina foetet. Si non eſt, & latitat intus, expellitur, foraſque prodit. Continuatur ejus uſus, donec omne malum foras ſe ſe exſeruerit. Poſtea cruſtae exſiccantur, & decidunt; quod utplurimum contingit poſt quatuordecim dies. Poſt cruſtarum lapſum oportet per aliquod adhuc tempus in remedii uſu perſiſtere, ut fomes omnis extinguatur. Putat enim Auctor ex peculiari fermento a matre, aut nutrice communicato id mali oriri, quin tamen ejus naturam definire audeat.

§. CCLXXVI.

Curatio ſpecialis. Hactenus de remediis, quae univerſis convulſivis morbis opportuna eſſe poſſunt; nunc de iis, quae ſpeciatim quibuſdam eorum magis propria dicuntur. *Tetani.* Atque ut a Tetano terribili plane, & ſimul rariſſimo plerumque apud nos morbo ordiar; hunc, ejuſque varias ſpecies, & gradus convenientiſſimum eſt, ſi vires ferant, & in primis ſi cum febri, & diatheſi ſanguinis inflammatoria copulatur, aggredi, quidquid contra ſentiant non nulli *(a)*, venae ſectione, balneo aquae tepentis, aut olei, enematibus, fomentis, unctionibus, quae molliant, laxent, & blande reſolvant, ſpinae dorſi adhibitis, camphora, moſcho, aliiſque antiſpaſticis. *Hiſtoria Tetani a STÖRCHIO curati.* *Juvenis quindecim annorum citra evidentem cauſſam, poſtquam aliquot dies per omnes artus dolorem lancinantem conqueſtus eſt, incidit in Tetanum univerſalem. Brachia, & manus ſecundum trunci longitudinem extenſas habebat, rigidiſſimas, & trunco firmiſſime appreſſas, crura, & pedes eodem modo affectos. Venter erat tenuis,*

contractus, & lapidis inſtar durus, attactu non dolens, ſpina dorſi rigidiſſima, collum immobile, maxillæ pertinaciter clauſæ, muſculi maſſeteres, & temporales tumidi, & duri. Inter dentes inciſorios effractos exiguum erat ſpatium, per quod aliquid juſculi, aut medicamenti ingeri potuit. Lingua tamen manſit volubilis, oculi vivi, mens non oppreſſa, reſpiratio ſatis bona, pulſus æqualis, naturali non celerior, liber. Hunc ſine balneis, & fomentis, quae in noſocomio adminiſtrari non licuit, paullatim liberavit cl. STÖRCKIUS equino ſtercore in cereviſia cocto, calide diligenter applicito; ſpiritu ſalis ammoniaci aceto ſaturati ad drachmam ex tribus aquae rutae unciis cochleatim dato; inuncta, & fricata bis in die ſpina dorſi oleo verbaſci, & ſpiritu ſalis ammoniaci; cucurbitulis ſiccis alterno die humeris, & ſpinae impoſitis (*b*). Non nullis probantur balnea frigida, in primis ſi aeger carnoſiore corporis habitu donetur, & tempeſtas aeſtiva, & praecalida ſit. Frigore enim nerveam ſenſibilitatem ſopiri, ſanguiniſque fervorem temperari non negaverim. Verum ex frigore, & humiditate ſaepe morbus ortum ducit. Quare haec prudentiſſimum, & conſultiſſimum medicum deſiderant, ne temere adhibeantur. Omnium vero praeſtantiſſima hodie praedicantur ex opio parata remedia, audacter, & brevioribus intervallis adminiſtrata. *Opii vires prædicantur.* Opio enim vero Tetanum cito ſolutum vidit HOMIUS (*c*), cum reliqua omnia irrita ceſſiſſent. Tetani quoque curationem opio initam laudat JO. CHR. ANT. THEDENIUS (*d*). Opii vim adverſus opiſthotonum extollit GUILIELMUS PARR. Is grano opii ſingulis horis primum, deinde altera quaque hora dato, & balneis calidis morbum mitigavit; poſtea aucta doſi, & continuata ſic, ut intra diem grana amplius viginti ſumerentur, etiam devicit. Demum minuit paullatim ejus doſim. Interea tamen uſus eſt etiam julapio ex aceto, & camphora, aliiſque id genus (*e*). In tetano, & triſmo ſymptomatico, puta fracturae oſſis femoris ſuperveniente utilitatem laudani liquidi experientia comprobavit etiam FRID. CHRIST. WINSLOWIUS (*f*). Opii pariter, & moſchi largiores doſes, & opportune iteratas commendat WILLELMUS HILARYUS (*g*). *Moſchi laudes.* Opiſthotono in Carolina meridionali, aliiſque regionibus calidis familiari (§. CCLV. *in not.* *) ex frigore corporibus ca-

lentibus ſuſcepto ut nocent remedia calida, acria, veſicantia, nec aliquid boni, animadvertente LEONELLO CHALMERSIO (*h*), praeſtant mitiora evacuantia, emetica, ac diaphoretica, ſic contra balnea calida, opium liberalius datum, & in plethoricis ſanguinis miſſio unice ſpem faciunt. In balneo autem detinendos eſſe aegros ſuadet ipſe, donec pulſus mollior, & plenior evadat. Collum, dorſum, & pectus, dum in balneo jacent, fricandum jubet. Opii repetendam doſim, quando prioris actio jam deſiit, ſicque continuandam ejus praebitionem, donec ſpaſmus ſub cartilagine enſiformi diſcrucians, aliaeque convulſiones ſe ſe remittant. Nec omittit interim clyſteres, fotus, linimenta, & aliquot diebus poſt ſolutum ſpaſmum lene eccoproticum dare. Opiſthotonum, & triſmum, ſive ſpaſmum maxillae inferioris, qui vulneratis aëri improvide expoſitis ſuperveniunt, curavit RICHARDUS HUCKIUS (*i*) medicus caſtrenſis grano uno opii qualibet hora per nychthemerum exhibito, aut uncia dimidia moſchi ſaccharo remixta, & cum opii drachma ſubacta, & julapio aliquo excepta, cochleatimque identidem data, ut tota compoſitio intra horas quatuor & viginti abſumeretur. At, ſi quid judico, limitandae ſunt opii laudes; neque ad tam largam doſim unquam aſcendendum eſt, niſi prudentiſſime explorata prius primarum doſium tolerantia, atque actione, ne temerario auſu, quod ſaepe vidimus, cum morbo aegri vita extinguatur. Profecto qui opium manu liberaliori propinare non timent, felices tantum eventus videntur commemorare, funeſtos vero, & lethiferos caſus ſilentio praetereunt. BILFINGERUS, etſi opium ab aliis laudari videat, prudentiſſime tamen ejus uſum non modo perſtringit, verum etiam reprobat, ex eo quod nervos inde debilitari putat (*l*) *.

Evacuantia, emetica, & diaphoretica.

Balnea calida, opium, ſanguinis miſſio.

Opium cum Moſcho.

Cautio circa opium.

(*a*) HILARY *med. obſervat.* (*b*) *Ann. med. I. p.* 10. (*c*) *Princip. medic. ſect. VI.* (*d*) *Comm. Lipſienſ. volum. XVIII. p.* 614. (*e*) *Medical. obſerv. and Inquir. T.* 4. *P* 4. *& Comm. Lipſ. Vol. XVIII. p.* 394. (*f*) *Collect. Societ. medic. Hauniens. vol. I. p.* 304. (*g*) *Obſervat. on the changes of the air Lond.* 1759. (*h*) *Med. obſ. and Inquir. T.* 3. *p.* 326. (*i*) *Med. obſerv. and Inquir. ann.* 1758. *p.* 87. *& Comm. Lipſ. Vol.* 8. (*l*) *L. c. p.* 100.

* Cl. quoque JO. BAPT. MARZARIUS in puella tetano rheumatico laborante, cujus obſervationem ſupra indicavi, peſſima effecta ex opio notavit, & praeſertim ſyncopes crebras, & prope lethales. An ex peculiari idioſyncraſia?

§. CCLXXVII.

Tetanum tam univerſalem, quam particularem, ac praeſertim maxillae inferioris, uti ſymptoma, non modo vulneribus, quod paullo ante ex HUCKIO animadverſum eſt, verum etiam amputationibus, fracturis complicatis, interdum vel ſimplicibus, luxationibuſque ſupervenire, frequentiſſima chirurgorum obſervatio eſt. Id praeſertim in India Orientali paſſim obſervari narratur. Plerumque quarto poſt amputationem die invadit hujuſmodi malum, & poſt quatuor, aut quinque dies occidit. Exemplum tamen adducit Cl. BISSETUS hominis die decimo ſexto ſanati. Unicum auxilium ipſe contendit eſſe in cortice peruviano, praeſertim in regionibus calidioribus, ubi gangraena facile ſubſequitur, decocti forma largiter hauſto, & membris amputatis per ſplenia ex eodem expreſſa aſſidue adhibito (*a*). Triſmum vulneratis ſupervenientem curavit pluries Cel. BILGUERUS (*aa*) epiſpaſticis, veſicantibus, inciſionibus genarum, quibus deinde infundebat oleum therebinthinae, ſectione venae jugularis, arteriaeque temporalis, clyſmatibus nutrientibus, & volatilibus. Venae ſectione vero iterata, ubi ventriculi inflammationi ſuccedit, Tetanum tolli, idem BISSETUS affirmat; quod ſane veroſimillimum eſt. Tetanum univerſalem ſympathicum vidi ex vulnere in metatarſo pedis, quod ſibi falce inflixerat ruſticus quidam, juſto citius coalito. Huic profuit in primis balneum aquae calidae, & vulneris apertio, ac renovatio, ut pus aut ichorem contentum effunderet (*b*). Cl. MONROUS (*c*) ad Tetani curationem proponit inunctiones mercuriales. His DELAROCHIUS Tetanum feliciter curatum narrat (*d*). Nec diſſimilem eventum eodem remedio expertus eſt BOUEINIUS (*e*).

Tetani ſymptomatici.

De ſympathico obſervatio.

(*a*) *Medical Eſſays and obſervat. vol.* 3. *pag.* 96. *ad* 100. (*aa*) *Nouveaux Mémoir. de l' Acad. Royal des ſcienc. & bell. lettr. de Berlin. an.* 1770. *p.* 60. (*b*) Hiſtoriam vide in *Sagg. di medicin. pratic. P.* 2. *p.* 93. (*c*) *Eſſays d' Edimb. vol.* 3. (*d*) *Journ. de Médec. T. XL. p.* 213. (*e*) *Journal de Médec. Septemb.* 1774. *p.* 222.

§. CCLXXVIII.

Chorea S. Viti. Ad choream S. Viti, ſive ſcelotyrbem SAUVAGESII quod attinet, hanc, ſi SYDENHAMIO fidem habemus, curat iterata ſanguinis miſſio, & crebra interpoſita alvi ductio (*a*). Deinde in auxilium vocanda ſunt antiſpaſtica; & membris affectis cucurbitulae ſiccae admovendae, ac demum adhibenda quae roborandi vi pollent, uti cortex peruvianus, ferrum, & balneum frigidum. MEADIUS quidem nunquam ſibi arduum, ac difficile fuiſſe ſcribit choream S. Viti penitus evellere crebris in frigidam corporis immerſionibus, & medicamentis ex chalybe paratis (*b*). Puerum chorea S. Viti laborantem per anthelminthica a GAUBIO liberatum (*c*) legimus. Puellae decenni hoc morbo correptae electricitatem feliciſſimo exitu applicuit MAX. JAC. DE MAN (*d*). Electricitatem quoque adhibebat ALLIETUS gallus, ſed praeterea diluentia, aperientia, antifebrilia, roborantia, aëris mutationem, bona alimenta, & prae ceteris corporis exercitationem (*e*). Aliquam etiam utilitatem percepit ex cortice peruviano, exercitio, & congrua victus ratione mulier utero gerens, quae in choream S. Viti inciderat (*f*). Cl. BISSETUS utiliſſimum praedicat electuarium, dummodo diu aſſumatur, quod habet florum ſulphuris ſeſquiunciam, pulveris radicis poeoniae, & valerianae ſylveſtris ſingularum tres drachmas, cinnabaris antimonii drachmas duas, moſchi, caſtorei, ſingulorum ſcrupulum, ſyrupi ſimplicis ex ſaccharo q. s. ut f. electuarium. Decreſcente morbo laudat uſum tincturae corticis peruviani, & balnea ex aqua marina, cujus utilitatem ſaepe ſe eſſe expertum narrat, dum a balneis aquae fluviatilis detrimentum potius vidit. In contumaciori malo etiam veſicans poſteriori cervici, & demum oſſi ſacro impoſitum profuiſſe narrat; ſicuti etiam frictionem repetitam colli, & totius ſpinae ſpiritus vini ope adminiſtratam. Contra ſanguinis miſſiones, & catharſim nocuiſſe affirmat, ſecus ac SYDENHAMIUS obſervavit (*g*). Quinque hiſtoriis P. S. WAUTERS oſtendere nititur vim antiſpaſticam aſſae foetidae liberaliori manu adhibitae non modo in chorea S. Viti, verum etiam in aliis morbis convulſivis graviſſimis, & complicatis

Bisseti electuarium.

Aſſae foetidae laudes.

eum paralyſi, epilepſia, & mania. Solvit ipſe drachmas tres aſſae foetidae in unciis ſex aquae fontis, & ſaporis gratia addit unciam ſyrupi violarum. Ex hac miſcella cochlear unum, vel duo ſingulis mediis horis ad aliquot dies ſumendum praecipit, ſenſimque minuendam praebitionis frequentiam, ſtatim ac morbus miteſcere videtur (*h*). MAHONIUS antiſpaſtica pariter, & corticem peruvianum experimentis comprobavit, ut praeſtantiſſima ad curandam hujuſmodi affectionem, ſaepe contumacem (*i*). Nuper confirmatam, & numeris omnibus abſolutam choream S. Viti in puella duodecim annorum, quae ante aliquot annos eodem morbo diu laboraverat, ſolo florum zinci uſu tuto, cito, & jucunde curavi. *Obſervatio de floribus zinci.*

(*a*) *Oper. Proceſſ. integr. p. mih.* 686. (*b*) *De Imp. ſol. & lun. p.* 17. (*c*) *Comm. Lipſ. vol.* 3. *p.* 456. (*d*) *Comm. Lipſ. vol. XVIII. p.* 601. (*e*) ORTESCHI *Giornal. med. T.* 2. *p.* 127. (*f*) *Giornal. med. T.* 3. *p.* 67. (*g*) *Medical. Eſſays and obſerv. citat. p.* 165. *ad* 170. (*h*) *Journal de Médecin. Aout* 1781. (*i*) *Journ. de Méd. Juin* 1782. *p.* 553. *T. LVII.*

§. CCLXXIX.

Supra (§. CCLXXVIII.) notatum eſt, electricitatem convulſivae affectioni, quam *choream S. Viti* vocant, remedio fuiſſe. Sed ſcire licet, hanc ipſam, & praecipue electricum, ut loquuntur, ictum quandoque convulſivorum motuum cauſſam eſſe. Hos ex iſta cauſſa genitos, & continenter increſcentes, moſcho ad drachmam ſemis quarta quavis hora primum, deinde bis in die tantum boli forma dato ſedavit Cl. OWENIUS (*a*). *Spaſmus* item *phyſódes*, ſive crampus, quamquam utplurimum cito evaneſcere ſoleat, & vix medici opem poſcat, tamen interdum adeo moleſtus eſt, & praeſertim mulieribus utero gerentibus, ut aliquod auxilium adhibendum ſit. Plerumque ſola partis convulſae leni fricatione, aut illitu ſpiritus baccarum juniperi, theriacalis, aut aquae reginae Hungariae fugatur. Juvat etiam a frigore arcere, & panno laneo calido contegere. Si haec non ſufficiant, diſpicere oportet, num plethóra in ſuſpicionem veniat? Si haec utique ſit, ſanguinis miſſione cito curatur. Interdum vero a lympha acri, & tenaci muſculos quoſdam, eorumque involucra infeſtante excitatur, uti non

Monitum de electricitate.

Cura ſpaſmi phyſodis.

raro vidimus. Tunc balnea, fomenta, & decocta lignorum, quae attenuant, & exſpirationem, ſudoremque cient, morbum paullatim depellunt.

(*a*) *Med. obſervat. and Inquiries by a Society vol.* 3. *p.* 183.

§. CCLXXX.

Cura epilepſiæ imminentis. Tandem de peculiaribus epilepſiae ipſius curationibus aliquid dicere oportet. Si ejus acceſſio ſe ſuis indiciis inſtare prodat, ut quandoque fieri ſolet, eam praevertendam jubent Auctores opio cum antiſpaſticis copulato, exempli cauſſa laudani nepenthis quercetani grano, & pari camphorae pondere in bolum conſerva aliqua, vel extracto idoneo compactis. Quod ſi ab aliqua remotiore parte ad caput morbus aſcenſurus praenoſcatur, injecta ligatura forti, frictionibusque dolorificis eum inhiberi decet. *Sympathicæ.* Loco etiam peculiari, a quo inchoare morbus, & progredi videtur, cucurbitula ſcarificata, hirudines, aut ferrum candens imponi poteſt non ſine probabili interioris cauſſae deſtructione. Quaedam mulier annos circiter triginta & octo nata jam a duodecim annis laborabat epilepſia, ſemel in menſe redeunte. *Obſervatio.* Sed tandem acceſſiones ita increbuerunt, ut quater, aut quinquies qualibet die reverterentur, ſingulaeque horam, aut ſeſquihoram perdurarent. Tentata fuerant omnia evacuationum genera, itemque plurima antiepileptica, & cephalica, aliaque non pauca, ſed fruſtra. Paroxyſmi nunquam non exordiebantur a crure circa inferiorem partem muſculorum, quos geminos vocant, & ſtatim capite occupato mulier prolabebatur. Circa os tunc ſpuma cernebatur; labia, collum, atque artus miris convellebantur contorſionibus. Muliere, dum a Thoma Shorto inviſebatur, paroxyſmo correpta, & in terram proſtrata, ipſe in crus affectum inquirit, nec quidquam in eo tumoris, aut ruboris, aut duritiei, aut laxitatis reperit, quo a ſano differret. Attamen cauſſam eo in loco, unde morbus ſemper inchoabat, ſuſpicatus, illico ſcalpello ad duos digitos tranſverſos eodem adacto offendit in corpuſculum quoddam durum, quod a muſculis leniter ſejunctum volſella demum extraxit. Erat autem quid durum, ac cartila-

cartilagineum, ſive ganglium piſi majoris magnitudinem aequans, & nervo cuidam, quem reſcindere debuit, ut eximi poſſet, deſuper innixum. Extemplo ad ſe rediit mulier, & exclamavit, ſe optime habere. Citiſſime vires mentis, & corporis acquiſivit, nec ab eo tempore unquam epilepſiam (*a*) paſſa eſt. Chronicam, & habitualem pariter epilepſiam ſympathicam, quae a pollice pedis initium ſumebat, curavit Henric. Nicol. Herbertus *ligatura ſupra genu, nervulique in pedis pollice deſtructione facta* (*b*). *Obſervatio alia.*

(*a*) *Eſſais, & obſerv. de Médec. de la Societ. d' Edimbourg T. IV. p.* 523. *edit. de Paris in* 8. (*b*) *Comment. Lipſ. vol.* 4. *p.* 233.

§. CCLXXXI.

Cum vero jam epilepſia hominem invaſit, quam primum omni ope nitendum eſt, ut ab ea minimum, quoad fieri poteſt, incommodi, nihilque damni ex violenta corporis jactatione capiat aeger. *In epilepſiae paroxyſmo.* Itaque is in lecto, & loco potius lucido, & capite elevato componatur. In os vi diductum corii fruſtum, vel linteum duplicatum, vel pannus indatur; ne lingua dentibus abſcindatur. Optimum quoque eſt membra convulſa leniter extendere, oleo inungere, ac perfricare, blande collum, guttur, caput, aliaſque partes manu calida lenire, hypochondriis, ventrique veſicam aqua calida ſemiplenam, aut fomenta emollientia admovere, quibus non ſolum ſpaſmi citius ſedantur, verum etiam reſpiratio ipſa facilior redditur. Hippocrates, referente Swietenio, vinum, cui ſemina hyoſciami infuſa eſſent, oleo adjiciebat, eoque linimento, uti ſtuporem inducente, membra convulſa inungi curabat. Quod ſi paroxyſmus diutius trahatur, aegerque alto fere ſopore obrutus videatur, ut apoplexiae metus immineat, ad validiora licet auxilia confugere, ligaturas videlicet dolorificas artuum, cucurbitulas ſiccas, odoramenta ex oleo ſuccini, ſpiritu cornu cervi, ſalis ammoniaci, tincturam caſtorei, aut aſſae foetidae naribus admovendam, enemata, atque alia ad excitandum idonea. Sed omnibus fere praeſtat ſanguinis miſſio in primis ex jugulari vena, aut arteria temporali, dummodo neque ab inanitate, neque a virium defectu morbus pen-

deat. Sub longiori enim muſcularium partium contractione, etſi clonica, & alterna, fieri non poteſt, quin ſanguis copioſius ad cerebrum propellatur, ejus vero reditus ad cor plurimum retardetur, ſic, ut a vaſis, ſinubuſque meningum turgentibus cerebrum undique opprimatur. Quo in caſu nemo non videt, quantae utilitatis ſit futura vaſorum depletio, & cerebri per phlebotomiam exoneratio. Pluries utiliſſime ea uſus ſum in protractis paroxyſmis, praeſertim ubi plethóra, tam vera, quam ſpuria, aut aliqua ſanguinis conſueta evacuatio cohibita, aut podagrae, arthriticaeque materiae metaſtaſis, aut grave, & ſubitum animi pathema originem morbo dederat.

§. CCLXXXII.

Extra paroxyſmum pro cauſſarum ratione.

Extra paroxyſmum cauſſa indaganda eſt, quae morbum fecit, & pro ejus ratione omnis curatio inſtituenda, non ſecus, ac ſupra in univerſum de morbis convulſivis (§§. CCLXXI. CCLXXII.) curandis praecepimus. Primum chirurgica praeſidia nobis ſe ſiſtunt. *Remedia Chirurgica.* Ex his ſanguinis miſſio opportuna videtur, ubi plethóra, ubi bonus habitus, ubi aetas florida, ubi menſtrua, haemorrhoides, aut haemorrhagiae narium ſuppreſſae occurrunt. Repeti quoque poteſt ad prophylaxim circa aequinoctia, interdum etiam circa ſolſtitia in magis plethoricis. Si haemorrhoidibus obnoxii fuerint aegri, hyrudines etiam ano applicari convenit, ut iterum natura ad conſuetas evacuationes revocetur. Id etiam hypochondriacis, atque hyſtericis utiliſſimum eſt, in quibus ſaepenumero epilepſia ex viſcerum infimi ventris congeſtionibus oriri conſuevit. Si morbus ex menſtruorum ceſſatione ſupervenerit, & periodice quaſi quovis menſe recurret, eorum vices ſupplet parva ſanguinis miſſio ſingulis menſibus paullo ante conſuetum catameniorum tempus celebrata, donec acceſſiones deſiſtant, & vires ferant. Vidi hac methodo ultra annum continuata ſublatam epilepſiam ex hac cauſſa ortam *. *Cauteria.* Non nulli cauteria paullo infra occiput, aut ſuturae coronali inuſta proponunt; & reapſe interdum egregiam opem ab his praeſtitam eſſe teſtantur obſervationes (*a*). In pueris maxime fonticulus cervici poſteriori inuſtus, quando pleniores, ſuccoſioreſque ſunt, aut ſe-

roſa colluvies in iis praevalet, aut cruſta lactea repreſſa eſt, plurimum emolumenti quidem ſaepe attulit. Tutiora tamen in quibuſdam videntur veſicantia, neque minus utilia, ſi diu ulcera aperta ſerventur. Quinquennem puero jam a biennio in epilepſiam, quoties dormire inciperet, incidere ſolitum, atque hinc hebetem factum, & cruribus reſolutum, ut his non poſſet amplius inſiſtere, FRANCISCUS SERRAUS poſt innumera incaſſum adhibita ſolo veſicanti circa poſterius ſuturae ſagittalis extremum impoſito integre ab epilepſia, & crurum reſolutione liberavit *(b)*. MEADIUS vero occiput cantharidibus exulcerabat, ſinebatque, avulſa epidermide, diu ſeroſum humorem effluere, optimo ſemper, ut affirmat, effectu (*c*). Sed multo ante eos veſicantium efficacitatem in hujuſmodi morbo capiti deraſo impoſitorum expertus eſt LUDOVICUS SEPTALIUS, cujus verba hic juvat exſcribere: *In confirmata epilepſia per proprium cerebri affectum ſi quis, deraſis capillis, veſicantibus per univerſum caput utatur, atque ad peripheriam humores virulentos trahat, diutius ulcuſculis cutim capitis infeſtantibus relictis, ut per longum tempus ſeroſi illi humores per ulcuſcula emanent, optime curationem inſtituet. Contumaciſſimos enim capitis morbos hujuſmodi ratione curatos vidimus* (*d*).

* Simili methodo etiam in epilepſia idiopathica utebatur Cl. ROSETTUS, medicinae Profeſſor Caeſenae, & Clinicus non indoctus, amicuſque noſter ſingularis. Is per epiſtolam me certiorem fecit, plurimos epilepticos a ſe curatos fuiſſe hac omnino ratione. Primum rhabarbaro, vel manna, vel caſſia aegrum leniter purgabat. Deinde biduo ante plenilunium uncias quinque ſanguinis detrahi ex ſalvatella jubebat; idque ſingulis menſibus iterabat, excepto aprili, & octobri, in quibus venaeſectionis loco hyrudines ano admovere ſatius ducebat ultimo lunae decreſcentis ſtadio. Reliquis menſibus, ut dixi, e ſalvatella ſanguinem mittebat, hoc tamen ordine, ut primum a ſiniſtra manu initium faceret, deinde ad dexteram procederet, & ſic alternatim, donec exacti eſſent duodecim menſes. Hoc tempore, toto ſcilicet anno, quovis mane ex jure tenui propinabat drachmam pulveris teſticulorum equi, veſperi vero hora ſomni tempora, occiput, cervicem, & nares oleo ſaponis inungi praecipiebat. Victum imperabat ex juſculis, ovis, & carnibus elixis, potum vero ſolam aquam ex jujubis decoctam, & calybe ignito alteratam. Animadvertit, hanc methodum convenire dumtaxat epilepſiae a copia, aut fervore ſanguinis genitae, & juvenibus, plethoriciſque hominibus. Sic ROSETTUS in ſua epiſtola. De hac curandi epilepſiam ratione, ſi bene memini, mentio fit etiam ab aliis arcanorum ſcriptoribus, atque empyrica medicamenta undique colligentibus.

(*a*) HEISTER. *Inſtit. chirurg. P.* 2. *p.* 38., & ante eum CAR. PISO *De morb. cap. ſect.* 2. *P.* 2. *cap. VII.* (*b*) MORGAGN. *Epiſt. anat. med. X. n.* 8. (*c*) *De Imp. ſol. & lun. cap.* 2. *p.* 8. (*d*) *Anim. & caution. medic. VI. n.* 55.

§. CCLXXXIII.

Remedia pharmaceutica. Pharmacia quoque multa medicamenta ſuppeditat ad epilepſiam profligandam. In his evacuantium omne genus paſſim extollitur, ſed prae ceteris emetica, & cathartica. In ea ſpecie, quam primarum viarum ſaburra ſympathice gignit, profecto ea, quae alvum per epicraſim ducunt, non infimum locum tenent. Hac prope purgationis ratione Grammaticum curavit Galenus, quemadmodum animadvertit opportune Felicius *(a)*. In purgantium vero medicamentorum uſu illud fere invaluit, ut ea ante novilunia, plenilunia, & quadraturas utilius dari videantur. *In ſympathica.* In epilepſia ſympathica a primarum viarum cacochylia, quam omnino in pueris frequentiorem agnovit Baglivius *(b)*, curationem ipſe moliebatur ſale vitrioli ad ſcrupulum, vel drachmam in jure carnis dato, quo vomitus excitatur, excutiturque quidquid interdum catharticis non obediverit. *Emetica.* Alii id tentant radice ipecacuanhae, tartaro emetico magna aquae copia diluto, oxymelle ſcillitico, ſyrupo nicotianae, aliiſque emeſim promoventibus: nec in ſympathica hac epilepſia tantummodo id faciunt, verum etiam complures in idiopathica audendum volunt. Ac quanquam non iis deſint felicium curationum, quas hac via obtinuerunt, exempla, non deſinam tamen in memoriam revocare ea, quae alias de cauto, & fere proſcribendo emeticorum in morbis capitis idiopathicis uſu protulimus. Aliis magis placent cathartica. *Cathartica.* Horum ope ſperant, impactum cerebro, nerviſque noxium humorem dimoveri, attenuari, aliorſum allici, & demum excerni poſſe. Neque ab hellebero ipſo, a colocynthide, ab elaterio, aliiſque draſticis temperant. Narrantur per haec mirae quaedam epilepſiae habitae curationes. Venditabat olim Bononiae arcanum muliercula, quo multi curati dicebantur. Erat autem, ut putabatur, tinctura colocynthidis ope ſpiritus vini elicita, cujus parvus cyathus ſingulis diebus per aliquot hebdomadas dari conſueverat. *Obſervatio.* Novi virum nobilem, qui, etſi arcanum illud aliquo cum levamine aſſumpſiſſet, epilepticus tamen ad ſenium uſque permanſit. Ceterum non negaverim catharticis quandoque radicitus cauſſam epilep-

ſiae evelli poſſe, ſed maturam, prudentem ſapientis medici deliberationem expoſcit eorum uſus; non enim cuivis temperamento, aetati, ſexui, habitui corporis, & cauſſae opportuna eſſe queunt *.

(a) *Diſſert. del preſag. med. p.* 198. (b) *Append. de Aſthmat.*

* De emeticis, & catharticis in epilepſiae curatione caute adhibendis audiendus omnino eſt LUDOVICUS SEPTALIUS Mediolanenſis, Medicus ſcientiae laude, & medendi uſu cum ſummis viris comparandus. Is, etſi alioquin emeticis non adverſus, (*L. VI. animadv. & caution. medic.* §. 54.) haec habet: *Cum pleroſque videam*, ARETAEO, *&* AVICENNA *duce, in præcavenda epilepſia validiſſimis uti medicamentis purgantibus tum per vomitum, tum per ſeceſſum, ego longa experientia doctus profiteor, me nunquam morbum hunc in quoquam per proprium cerebri affectum productum, validioribus vomitoriis curatum vidiſſe, ſed ex iis omnes ad deteriorem ſtatum deductos. Valentiora autem per ſeceſſum educentia aliquando profuiſſe obſervavi, modo non ita frequenter in uſum ducta fuerint; a frequentiori enim eorum uſu, exhauſtis ſpiritibus animalibus, apoplexiæ ſæpe concitantur.*

§. CCLXXXIV.

Opii praeſtantiam adverſus affectus convulſivos, & tetanum ipſum ſupra (§§. CCLXXI. CCLXXVI.) memoravimus. Cur non idem erit exſpectandum in epilepſia ab opio? MORGAGNIUS certe miram ejus facultatem in hac curanda cognovit, eamque exemplis confirmavit (*a*). Narrat primum, puerum ex terrore epilepticum factum, cui nec ſanguinis miſſio, nec remedia ſeroſo humori expellendo idonea quidquam profuerant, opii grano uno intra diem diviſim dato priſtinae integritati fuiſſe reſtitutum. Nec puero tantum, & ex hac ſola cauſſa epileptico, ſed etiam ſeni ſexaginta & octo annos nato profuit. Is laborabat epilepſia ex hypochondriorum conſenſu, ac vitio, & ſimul in hydrothoracem vergere videbatur. Data eidem ſunt eccoprotica, aperientia, ac diuretica remedia, a quibus nullum cepit levamen; imo ab iis, quae urinas cient, graviores acceſſus reddebantur, fortaſſe quod aliquantum exſtimulant. Convaluit tandem dimidio opii grano quotidie ad longum tempus vorato. Nec alienum videtur, in hyſterica epilepſia, & quacunque alia ſympathica, aut cum nimia ſenſibilitate generis nervoſi conjuncta, aut a doloribus originem habente aliquid boni ex opio ſperare.

Opii vis.

Obſervationes.

(*a*) *Epiſt. anat. med. IX. n.* 6. *& n.* 7.

§. CCLXXXV.

De ſpecificis.

Nullo in morbo plura remedia tamquam ſpecifica praedicantur, quam in epilepſia. Ex his celebriora liceat recenſere. Viſcum quercinum, jamdiu celebratum, egregia roborandi vi praeſtare ſcribit SWIETENIUS (*a*), atque hinc magnum nomen in curanda epilepſia a generis nervoſi debilitate profecta ſibi comparaſſe. Sed multo ante a BOYLEO ejus antepileptica vis cognita fuit, cum hiſtoriam referat de nobiliſſima foemina epilepſia pene hereditaria diu afflicta, quae tandem poſt multa remedia fruſtra tentata ſolo pulvere viſci quercini veri ad drachmam unam in aqua ceraſorum nigrorum ſingulis diebus circa plenilunium aliquandiu ſumpto, perfecte convaluit (*a**). LEBERECHTUS duos ab epilepſia, cujus cauſſam detegere non potuerat, liberos reddidit, data quovis trihorio pulveris viſci quercini ſemidrachma, & ſimul hauſto deſuper decocto, quod parabat ex unciis quatuor viſci quercini in ſubtilem pulverem redacti, & florum poeoniae manipulo uno in uncias ſexaginta aquae ferventis injectis, & aliquandiu maceratis, addendo demum liquori colato duas uncias ſyrupi poeoniae ad gratum ſaporem (*b*). Radix quoque valerianae majoris ſilveſtris, poſtquam FABIUS COLUMNA (*c*) ejus vires antepilepticas non modo in aliis quibuſdam non paucis, ſed in ſemetipſo expertus eſt, uti ſpecificum epilepſiae celebratur a quamplurimis. COLUMNAE fidem auxit MARCHANDIUS *, qui novis inſtitutis experimentis miram ejus radicis efficacitatem comprobavit (*d*). Ex hujus autem auctoris obſervationibus patet, radicem hanc modo alvum laxare, & lumbricos dejicere, modo ſudores etiam ciere. Quo factum eſt, ut JANUS PLANCUS Ariminenſis (in notis ad Phytobaſanum FABII COLUMNAE) ei facultatem ſolum anthelminthicam tribuerit, & ſibi ipſe perſuaſerit, ſolam epilepſiam a vermibus inductam per eam curari. Ut ut ſit, a pleriſque hodie inter efficaciora antepileptica reputatur. Ex nuperis ſcriptoribus, qui in ejus laudes efferuntur, ſilentio praeterire nequeo magnae celebritatis, ac doctrinae viros, TISSOTIUM (*e*), & ANTONIUM SCOPOLUM (*f*). Ut

De Rad. valerianae.

vero radix integras ſuas vires habeat, effodi debet menſe martio, antequam caulem edat; & ſiccata in pulverem tenuiſſimum redigi, cujus quotidie drachma, vel ſeſquidrachma, vel binae drachmae etiam adhibentur (*g*).

(*a*) §. 1084. (*a**) *De utilit. nat. philoſoph. part.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 1. (*b*) *Comm. Lipſ. vol. V. p.* 126. (*c*) *In phytobaſano*.

* Ante MARCHANDIUM auctoritate FABII COLUMNAE ductus PANAROLIUS hoc remedio feliciter uſus eſt pluries. Vid. ejus *obſerv.* 33. *cent.* 1.

(*d*) *Mem. de l' Acad. Royal* 1706. *p.* 430. *ed. Amſterd.* (*e*) *Traité de l' Epilepſ. art.* 25. *p.* 300. (*f*) *Flor. Carniol. T.* 1. *p.* 33. (*g*) *Phytobaſ.* p. 120.

§. CCLXXXVI.

Cinnabarim epilepſiae magnetem appellavit, teſte RIVERIO, medicus ille trium Auguſtorum conſummatiſſimus Jo. CRATO. Nativam in primis probabat FRID. HOFFMANNUS in epilepſia, aliiſque capitis affectibus, quos ſerum, vel ſanguis effuſum pareret. Videbatur enim ei mira reſolvendi virtute praedita; nec injuria, cum ex hydrargyro, & ſulphure intime concretis coaleſcat. Hydrargyrus enimvero, etſi interdum epilepſiam male adminiſtratus accerſiſſe fertur, inter antepileptica tamen jure locum obtinuit; nam pluries exſpectationem implevit. DOVARIUS mercurium dulcem cum cinnabari antimonii commixtum proponere conſueverat, & quidem largiore doſi (*a*). Mihimet ipſi epilepticum per mercurium dulcem ſanatum videre contigit, cui a cane rabido demorſo ad avertendam hydrophobiam iſtud remedii ad triginta amplius dies dederam. TROGHERIUS (*b*) pilulas mercuriales catharticas reliquis praeparationibus antefert *, quarum ſemidrachma alternis diebus per ſex menſes, deinde per alios ſex quovis quarto, vel quinto die dumtaxat praebita, & deſuper hauſto decocto radicis valerianae ſylveſtris epilepticam feliciter perſanavit. Nec dubium eſt, quin mercurialia remedia, ſi venereae praeſertim luis ſuſpicio adſit, multo magis profutura ſint. Ptyaliſmum in epilepſia idiopathica, & contumaciore ope mercurii intrinſecus adhibiti, aut extrinſecus per inunctiones adminiſtrati excitandum ſuadent BENEDICTUS SYLVATICUS (*c*), WILLISIUS (*d*), ETTMULLERUS (*e*), ROLFINCIUS (*f*), HOUSSETUS (*g*), aliique expertiſſimi ſcriptores.

De cinnabari.

Argentum vivum.

(*a*) *Eſſais de méd. d'Edimb. T.* 2. *p.* 510. (*b*) DALL' ARME *Sagg. di medic. pratic. P.* 2. *p.* 92., *& Novell. Letter. di Firenze del* 1762. *p.* 183., ubi obſervatio tota inſerta eſt.

* *Formula pilularum erat hæc.*

℞. *Hydrargyri unciam unam. Solv. & exting. cum terebinth.* ℥vj. *deinde add. Agarici, & extract. Rhabarbari, ſingulorum drachmas duas, Aloes ſuccotrinæ drachmas tres. M. f. pil.*

(*c*) *Conſult.* 47. (*d*) *De morb. convulſiv. cap.* 3. (*e*) *Oper. T.* 2. *art. VIII. p.* 884. (*f*) *Medic. conſultat. p.* 193. (*g*) *Mémoir. ſur l' Epilepſ.*

§. CCLXXXVII.

Electuarium FULLERI.

Magnam quoque celebritatem adeptum eſt *electuarium peruvianum epilepticum* a FULLERO in *Pharmacopœa extemporanea* deſcriptum. Habet hoc pulveris corticis peruviani drachmas ſex, & radicis ſerpentariae virginianae drachmas duas. Haec in electuarii mollis formam rediguntur ſyrupo florum poeoniae compoſito. Antepilepticum ptaeſtantiſſimum, & certiſſimum pharmacum appellatur ab anonymo, qui cum FULLERO ejus compoſitionem, utendique modum communicavit. *Si poſt debitas evacuationes*, inquit arcani communicator, *adultis* de hoc electuario *drachma una, aliis minor doſis, mane & veſperi per tres, vel quatuor menſes exhibeatur, & poſtea per triduum, vel quatriduum ante novilunium, & plenilunium repetatur, morbos epilepticos, & hyſtericos penitus eradicat, atque etiam ſaltationes convulſivas iſtas, dictas choreas S. Viti.* Tanto autem in pretio hic Mediolani habetur ejuſmodi electuarium, ut indiſcriminatim in omnibus convulſivis morbis praeſcribi ſoleat, & potiſſimum in puerorum epilepticis affectibus, in quibus interdum ad annos aliquot adhibitum vidi; etſi incertum, ſi quid boni inde conſecutum eſt, mihi videatur, remedio ne, an aetatis mutationi id tribui debeat. Multis omnino inutile fuiſſe deprehendi, quibuſdam etiam non innoxium. Si quid tamen unquam bene ceſſit, id profecto fuit in epilepſiis periodicis, & in temperamentis frigidis, & humidis, habituque laxo, & debili. Quod ſane corticis peruviani virtuti maxime acceptum referri convenit. Ad exemplum Fulleriani electuarii aliud ſimile a Cl. MEADIO (*a*) commendatum video, quod conſtat ex *pulveris corticis peruviani uncia, & pulv. radicis valerianæ ſylveſtris duabus drachmis, ſyrupo cortic. aurantiorum*

Electuarium MEADII.

tiorum in electuarii modum una, & rite ſubactis. *Hujus*, inquit vir expertiſſimus, poſt debitas evacuationes *devoret æger bolum* pondere *drachmæ unius mane, & veſperi, tribus menſibus continuis; deinde repetat triduo, vel quatriduo ante novam, plenamque lunam.*

(*a*) *Monit. & Præcept. med. cap.* 2. *ſect. III. p.* 37. *ed. Lond.* 1751.

§. CCLXXXVIII.

Ad epilepſiam idiopathicam mitigandam, imo etiam quandoque curandam uti ſolet LANGEUS (*a*) mixtura, quae fit ex aſſae foetidae ſcrupolo in ſpiritus cornu cervi uncia ſolutae; de qua dandas praecipit guttas triginta in aqua hirudinum cum caſtoreo ante acceſſionem. Monet tamen, plethoricis non adhibendam eſſe, niſi prius venae ſectione ſanguinis copia minuta fuerit. MAYERNIUS celeberrimus in Aula Regis Magnae Britanniae Archiatrorum Comes inter complura, quae ad epilepſiam proponit, *remedium nobiliſſimum* vocat pulverem *ſeminum hyoſciami ultra quadraginta dies uſurpatum*. Incipiendum vero ejus uſum docet a granis ſex, vel octo, & gradatim augendum ad ſcrupulum uſque, aut grana viginti quatuor ex cochleari ſucci ſempervivi recenter expreſſi (*b*). At ſuſpectum eſſe debet remedium ob narcoſim, quam inducit. Attamen a nuperis ſcriptoribus extractum hyoſciami, quod ex ſucco hujus plantae ad ignem condenſato paratur, ad convulſivas affectiones, atque ad epilepſiam ipſam, in primis ſi animi pathematibus haec mala debeant originem, ut innocuum paregoricum remedium proponitur, & prolatis experimentis celebratur. Initio datur extracti hujus granum unum ter in die, & ſenſim augetur ejus doſis ad ſcrupulum, & drachmam uſque dimidiam. Sed Cl. GREDINGIUS extractum iſtud dedit decem aegris melancholico-maniacis, undecim maniacis, quotuordecim epilepticis, & quinque epileptico-maniacis, & poſtea concludit: *Hyoſciamum nec tuto poſſe exhiberi uſu interno hominibus, nec remedium eſſe in melancholicis, & epilepticis morbis ita, ut quibuſdam videtur, ſalutiferum* (*c*). Extractum quoque ſtramonii eodem modo paratum, & a grano dimidio inter initia bis in die, deinde paullatim aucta doſi ad grana quindecim,

Mixtura LANGEI.

Semina hyoſciami.

Extractum hyoſciami, & ſtramonii.

aut viginti partitis vicibus intra nychthemerum datum epilepticis prodeſſe contendunt (*d*). Confirmatur ejus antepileptica virtus a Cl. ODHELIO (*e*); nam in Noſocomio Holmienſi quatuordecim epilepticis praebitum eſt ejuſmodi extractum, quorum octo perfecte convaluerunt, quinque magnum levamen perceperunt, unus ſolus in eo, quo erat, ſtatu remanſit.

(*a*) *Miſcell. veritat. Faſc.* 1. *p.* 59. (*b*) *Prax. Mayernian. l.* 1. *cap.* 3. *p.* 16. (*c*) *Adverſ. medic. practic.* LUDWIGII *P.* I. *p.* 71. *ed. Lipſ. ann.* 1779. (*d*) JOACHIM SPALOWSKY *Diſſert. inaug. med. de cicut. flamm. &c. p.* 30. (*e*) *Comment. medic., e filoſof. d' Edimb. Vol. I. P.* 4. *art.* 4. *p.* 23.

§. CCLXXXIX.

Antepileptica e cupro. E cupro etiam quaedam parantur, quibus non defuerunt ſui laudatores. Aeris ſolutio ope ſalis ammoniaci facta, atque in aqua rite decocta dat liquorem coeruleum, qui conſtituit *famoſum illud antepilepticum puerorum. Guttulæ pauculæ,* inquit BOERHAAVIUS *(a), in hydromelle datæ jejunis, levi motu, alvi ſubductione, nauſea inducta, mire mutant pigros, tenellos ſtomachos; hos excitant, aquas, pituitas educunt, vermes occidunt. His effectis quædam cacochymiæ, & epilepſiæ ſpecies ſanantur.* Non diſſimile huic eſt ſpecificum WEISSMANNI, quod fit ex vitriolo cyprino in aqua pluviali ſoluto, colato, & ſpiritu ſalis ammoniaci perfecte ſaturato; cui demum poſt aliquam quietem affundatur ſpiritus vini rectificatiſſimus, ut elegantes cryſtalli ſaphyrinae praecipitentur. Hae quippe ſpecificum modo dictum adverſus epilepſiam mira praeditum virtute conſtituunt *(b)*. Huc ſpectat *ſulphur venereum*, cujus parandi modum qui cupit, conſulat JOSEPHI BENEDICTI PASQUALATI Tergeſtini Diſſertationem Vindobonae anno 1776. editam, in ejus praecipue commendationem. Sed idem Cl. GREDINGIUS, quem ſupra laudavi, ſeptem obſervationes adducit a ſe inſtitutas, ut ſulphuris venerei vires expenderet; ex quibus haec colligit: *Hæ autem ſeptem hiſtoriæ ſatis, ſuperque demonſtrant, hoc cupri ſulphur tam parva, quam auctiori doſi nec in curanda, nec in ſublevanda epilepſia habituali quidquam valuiſſe* (*c*).

Specificum WEISSMANNI.

Sulphur venereum.

(*a*) *Elem. chem. T.* 2. *Proc. CLXXXIX. p.* 263. (*b*) *Comm. Lipſ. Vol.* 7. *P. I. p.* 137. (*c*) *Adverſ. med. pract. modo citat. P.* 3. *p.* 530.

§. CCXC.

Nec carent ſua laude moſchus, tam ſolus, quam cinnabari nuptus, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, ſpiritus vitrioli antepilepticus PEZOLDTI, liquor cornu cervi ſuccinatus, oleum animale DIPPELLII, ſtercus album pavonis, flores zinci *, radix dictamni albi **, poeoniae, ruta, meliſſa, folia, & cortices aurantiorum, pulveres epilepticus MARCHIONIS, & de gutteta RIVERII ***, Hannoveranus, ſpiritus ſanguinis humani, aqua antepileptica LANGII, & ſexcenta alia. Non nulli cum BARBETTA ſaponis hiſpanici drachmam ſemis decoquunt in tribus unciis lactis vaccini, & mane, & veſpere exhibent per triginta dies, hacque ratione epilepſiam pluries curatam a ſe narrant. Lac certe ſaponi hiſpanico, aut veneto nuptum, praeſertim aſininum, ſed liberaliori manu, & longiori tempore exhibitum laudatur a multis, & ſaepenumero in epilepſiae curatione propoſitum in ſuis conſiliis medicis video a Cl. JACOBO BARTHOLOMAEO BECCARIO, medicinae apud Bononienſes olim Profeſſore, cui nec deerat ſumma in medendo ſcientia, nec diutinus uſus; quae duo cautiſſimum, prudentiſſimumque medicum effecerant, pace, & venia eorum, quibus ejus conſultationes non modo non arrident, ſed etiam deſpiciuntur, & damnantur. Fortaſſe non placet longa, & diligens cauſſarum, & naturae morbi diſquiſitio, atque indagatio, quam ubique ſagaciſſime inſtituit, & ſimpliciſſima medendi methodus, quam operoſiori, & magis compoſitae ſemper anteponit. Sed in his duobus maximam medici praeſtantiam, ac laudem vere conſiſtere, fatebitur quiſquis & medicinae facultatem penitius rimatus ſit, & corporis humani teneram conſtitutionem, quae blande tractari deſiderat, recte cognoverit. Qui enim conſulitur, non modo ſibi, ſed medico etiam conſulenti ſatisfacere, & lucem aliquam afferre debet; quod praeſtare nequit ſine uberiore de morbi natura, & cauſſis ſermone. Debet praeterea ea proponere, quae aegro opportuniora ipſe putat, & novit, & magis naturae amica uſu compererit. Hanc

Moſchus.
Liquor HOFFM., PEZOLDTI, DIPPELLII.
Flores zinci. Rad. dictamni albi, & alia.
Lac cum ſapone.

viam inſtiterunt conſummatiſſimi inter noſtrates, ac ſapientiſſimi Medici, REDII, DELPAPII, LANCISII, MALPIGHII, ALBERTINII, COCCHII, VALLISNERII, & plerique Hippocraticae ſcholae, id eſt, naturae ipſius ſectatores, qui de medicina practica, multoque magis de aegrotis optime meriti ſunt. Ab his ne latum quidem unguem diſcedere experientia edoctus, & recta ratione uſus voluit vir clariſſimus, quem tota Italia ſuſpexit, & magni fecit.

* Flores zinci olim non adhibebantur a Medicis, niſi morbis exteriorum partium, & ſpeciatim oculorum inflammationibus, aut ruboribus, a lympha acri, & mordaci inductis. Sed, poſtquam GAUBIUS cognovit, hos fuiſſe arcanum famoſiſſimi empyrici LUDDEMANI, quo ipſe utebatur ſub nomine *lunæ fixatæ*, uſui etiam interno tam ab eodem doctiſſimo viro, quam ab aliis adhiberi coeperunt in omnibus morbis ſpaſmodicis, & convulſivis, & praeſertim in epilepſia. GAUBIUS doſim florum zinci in pueris definit granum unum bis in die, in adultis vero granum pariter unum, ſed quavis altera hora repetendum. VANDOEVERIUS autem alia ratione eos praeſcribendos exiſtimat. Duabus ſacchari drachmis admiſcet florum zinci duodecim grana, & totam miſcelam dividit in duodecim partes aequales, quarum unam ſumendam jubet ter in die. PARCIVALIUS non timuit ſic doſim eorum augere, ut quinque grana praeberentur ter in die. Huic remedio videtur ineſſe, ut exiſtimat HARTUS, praeter vim abſorbentem, qua praeditum quidem eſt, peculiaris quaedam, & ſpecifica facultas, quam vocabimus antiſpaſticam. Cl. DE LA ROCHE (*Obſervations ſur l' uſag. interieur des fleurs de zinc inſerées dans le T.* 52. *du Journal. de médec. de Paris*) experientia ſeptem, vel octo annorum edoctus teſtatur, ejuſmodi remedium nullo modo veneficum, quale a quibuſdam perhibetur, repertum fuiſſe. Ac non modo ipſe, ſed ejus quoque ſocii, atque amici indiſcriminatim eo uſi ſunt in quavis convulſiva, & ſpaſtica affectione, atque in quavis aetate, & ſemper ſalubria inde effecta retulerunt, ſaltem ad aliquod tempus durantia in omnibus iis caſibus, in quibus non ſubeſſet vitium quoddam organicum, quod eos incurabiles redderet. Sed his quoque levamen attuliſſe viſum eſt. Opinatur igitur vir eruditiſſimus, flores zinci agere in *principium*, ut ipſe vocat, *vitale* minuendo *irritabilitatem ſyſtematis nervei*, ſed ratione admodum diverſa ab ea, qua narcotica agunt. Non tamen inficiatur, eos interdum ſubſequi vomitionem aliquam, quoties largiore doſi ingeſti fuerint: quod quidem in eis vim quamdam irritandi, reſolvendi, attenuandique oſtenderet, a qua fortaſſe tota ejus virtus antiſpaſmodica proficiſcitur. Verum vomituritio illa non univerſim locum obtinet, nec progredi ſolet, nec ſemper quantitatis, quae aſſumpta eſt, rationi reſpondet, quoad ipſe potuit cognoſcere. Subjicit etiam, parva doſi datos, videlicet unius, vel duorum granorum pondere inſolitam quamdam alacritatem, hilaritatemque excitare. Prodeſſe eos affirmat morbis convulſivis puerorum, & ſpeciatim *pavoribus in ſomno*, ubi abſunt vitia organica cerebri, obſtructioneſque abdominalium viſcerum; itemque tuſſi convulſivae, nec non hyſtericis convulſionibus mulierum. Animadvertit demum, ſaepe granum dimidium, aut integrum eſſe doſim nimis exiguam; ideoque paullatim augendam eſſe. Ipſe progreſſus eſt ad grana uſque viginti, & triginta, & ultra. In adultis incipit dare duo, aut tria grana ſingulis tribus horis, & brevi aſcendit ad grana ſex pro qualibet praebitione, ſi nullum effectum ob-

ſervaverit, & nullum inde nocumentum conſequi viderit, neque ſtomachus nauſeaverit. Forma pilulari remedium ſtomacho minus moleſtum eſt, ſed ſerius, & lentius agit. In pueris exorditur a quarta, vel tertia grani parte, & pedetentim ad majorem doſim procedit. Negat plumbi particeps eſſe, ac proinde colicas ſaturninas inferre poſſe. Quo vero clarius florum zinci vires appareant, decem obſervationes profert, quibus eas confirmat, ac comprobat. Sed multo plures obſervationes, quae eorum antiſpaſticam facultatem oſtendunt, videri poſſunt in *Comment. med. e filoſofic. d' una Compagnia di Medici d' Edimburg. T. I. P. I. ſez.* 1, *art. n. XI. P.* 2. *ſez.* 2. *artic.* 2., *P.* 4. *ſez.* 2. *artic.* 3., *Tom.* 2. *P.* 3. *ſez.* 3. *ec.*, & TISSOT. *Malatt. de' nervi T.* 2. *P.* 2. *pag.* 338.

** Dictamni albi, ſive fraxinellae *offic.* vires antepilepticae a Medicis Vindobonenſibus novis experimentis jam pridem illuſtratae fuerunt. Radix ejus praecipue hac laude excellere dicitur. Exhiberi autem ſolet vel in *pulvere*, ut loquuntur, vel in *eſſentia*, vel in *electuario*, vel vini medicati forma. Pulvis hujus radicis datur ter in die a gran. V. ad grana XX. per ſex ſaltem hebdomadas. *Eſſentia* ſic paratur.

℞. *Rad. dictamni alb. recent. & minutim conciſ. unc. duas; Spirit. vini puriſſim. unc. quatuordecim. M. & ſtent in digeſtione, donec fiat eſſentia bene ſaturata. Tempore digeſtionis agitetur ſubinde vas. Poſt purgans exhibitum dari ſolet eſſentia a guttis viginti ad quinquaginta ter in die ad menſem unum, vel duos, vel tres.*

Electuarium.

℞. *Pulv. rad. dictamn. alb. unc. dimid., conſerv. menthæ unc. duas; ſyr. menth. q. s. ut f. Elect. Sumat æger omni trihorio parvum cochleare.*

Vinum medicatum.

℞. *Pulv. rad. dictamn. albi unc. unam. Limat. mart. non rubiginoſ. drachm. tres. Vini generoſ. Auſtriac. lib. unam. M. digere per horas viginti quatuor. Dein cola. Detur omni bihorio cochlear. unum. Hoc vinum convenit in chloroſi, & retentione menſtruorum, & ubi ſpaſmis ægri laborant, vel debiles ſunt ex nimia ſeminis, aut aliorum humorum deperditione.*

*** Pulveres ejuſmodi purgandi eſſent a rebus inutilibus, uti ebore raſo, ungula alcis, ſpodio, margaritis, cranio humano, hyacinthis, cornu cervi crudo, foliis auri, aliiſque nulla virtute antepileptica praeditis.

§. CCXCI.

Verum in tanta medicamentorum ubertate, & copia, in tanta eorumdem celebritate, & commendatione nemo ſibi perſuadeat, epilepſiam ſemper illis eſſe ceſſuram, neque quiſquam facile putet, cuicunque epilepſiae, etſi ſanabili, eamdem curationis rationem, aut unum, idemque remedii genus ſingulis convenire, aut ſatisfacere poſſe. Id nobis etiam inculcare videtur diſerte, atque appoſite ut ſolet, Cl. MORGAGNIUS *(a)*, *ſi a cerebri*, inquiens, *duritie, ſi ab apoſtemate, ſi ab ſui generis abſceſſu, ſi a vaſorum diſtentione, ſi ab aqua aut multa, aut pauca, aut ſlava, aut*

Quandoque inſanabilis epilepſia.

limpida, ſi ab aliis præterea cauſſis epilepſiam fieri, aut, ſi harum aliquas pro effectibus habere mavis, at foveri ſaltem, ſervari, augeri poſſe non negas; vides profecto, quam difficilis ſit aliquando ipſius curatio, atque adeo, ut vires artis excedat. Vides ſimul, cum has non excedit, quam varia curatio eſſe debeat tunc quoque, cum epilepſiæ cauſſa intra cranium eſt, non modo cum extra ipſum.

(*a*) *Epiſt. anatom. med. IX. n.* 26.

§. CCXCII.

Plus in medicamentis totum corpus afficientibus, quam in ſpecificis confidendum.

Quamobrem noſtrates Medici ſapientiores plus in remediis, quae totum corpus immutant, quam in arcanis, ſpecificiſque confidunt. Sic enim ſperant efficere, ut illa quaecunque ſit in encephalo diatheſis, ſive diſpoſitio, quae proëgumenae cauſſae loco haberi poteſt, paullatim deleatur, aut ſaltem cauſſae procatarcticae, quae aut a copia, aut a dyſcraſia humorum plerumque profluunt, ita emendentur, coërceantur, ut proëgumenae occaſionem, unde excitetur, exhibere nequeant. Hinc plethóram ſubinde minuere, ubi ea incidat, ſtudent; cacochymiam, quando haec ſuis notis ſe prodit, evacuantibus tollere; acritates diluentibus, temperantibus, involventibus corrigere; omnia uno verbo ad libellam, aequilibriumque redigere. Quare ſanguinis miſſionem ſtatis temporibus imperant; catharſim ſubinde non omittunt; urinas, ſudoreſque opportune cient; & prae ceteris ſero lactis, ſuccis herbarum cichorei, fumariae, meliſſae, aut earum dilutis, decoctis radicum chinae, & ſarſaeparillae, & quandoque guajaci, lacte aſinino, aquis medicatis, diu, & lege artis potandis, balneis aquae dulcis, juribus viperinis, ranarum, & cancrorum fluviatilium pro re nata uti norunt. Sed ſummam ſpem collocant, quod ab antiquiſſimis etiam medicis factum eſt, in regimine diaetetico rite inſtituto. Hoc enim blanda humoribus conditio impertiri poteſt, qua deinde nec cerebrum, nec nervi ullo modo vellicari, aut graviter affici queant. Coeli igitur mutationem, peregrinationes, corporis exercitationem, ſomni, & vigiliae temperamentum, animi quietem, & tranquillitatem, ciborumque, qui coctu faciles, naturaque blandi

Regimen diæteticum.

ſint, delectum quam maxime ſuadent. Vinum penitus intercidendum eſſe judicant, quo uno praeſidio multi ab epilepſia liberati narrantur. Vitandam ingluviem, repletionemque omnem volunt, proſcribendaque cuncta alimenta dura, difficilia, ſalita, aut acria, aut undecunque ſanguinis motum concitantia. Potus *caffè* generatim, ut nervis inimicus, vituperandus videtur. Ex ſaturatiſſimo ejus decocto lethalem epilepſiam natam vidit Salamon Theophylus Meza (*a*). Aquae potatio; diaeta alba, & lactea; aëriſque puritas ſola interdum ſalutem attulerunt. In pueris vero, atque adoleſcentibus non parum emolumenti ab aetatis mutatione exſpectandum eſt. Atque haec de epilepſia ſatis *.

(*a*) *Collectan. Societ. med. Haunienſ. vol.* 1. *pag.* 154.

* Satis quidem mihi pro mei inſtituti ratione: aliis fortaſſe non item. His vero faciet ſatis abſolutiſſimum, perfectiſſimumque de epilepſia opuſculum, quod inſcribitur: *Traité de l'epilepſie par Mr.* TISSOT *Doct. med. &c. in* 8. *A Paris* 1772. Hunc tractatum prae omnibus, quos novi hactenus editos, perlegant tirones, aſſiduaque manu verſent, nam quidquid ad morbi hiſtoriam, cauſſas, ſigna, & curationem ſpectare poteſt, in eo ſupra exſpectationem abunde expoſitum invenient.

CAPUT IX.

DE VERTIGINE.

§. CCXCIII.

Vertigo, graecis Δῖνος*, nobis ea eſt affectio, in qua homo ſubito in gyrum agi, vel res extra ipſum poſitae repente, etſi vere quieſcant, circumduci, aut ſaltem moveri videntur, vel utrumque ſimul apparet, ſenſibus, & motibus aliquantum turbatis, & corpore ipſo veluti nutante. Hac deſcriptione credimus, continuo perſpici, quid hoc nomine intelligendum ſit, nihil ſolliciti, ad motuſne imminutos, an ad auctos referri debeat, quod a Noſologis diſceptatur *. In ea autem non modo complexi ſumus ſubitam corporum circumſtantium apparentem rotationem, aut trepidum motum; verum addidimus etiam ipſius hominis fallacem ſenſum cum ejus aliqua nutatione, & quaſi prolabendi metu;

* *Dinos. Quid?*

quia, quando hoc morbo corripimur, clauſis etiam oculis, aut viſu orbati circumagi, & vacillare nobis videmur. *Senſus* quoque *aliquantum turbatos* adjecimus, quod, ut recte animadvertit SAUVAGESIUS, in hocce morbo non ſolum viſus, aut auditus, ſed tactus etiam, interioreſque ſenſus laborant.

* Nonnulli adnumerant vertiginem morbis motuum imminutorum. LUDWIGIUS ſpeciatim eam ad ſoporoſos affectus relegat; neque ab illo diſſentit PLATNERUS. Uterque enim hanc affectionem definivit *ſubitaneam ſenſuum perturbationem, & obnubilationem, quae potiſſimum in organo viſus, & auditus percipitur*. At hujuſmodi definitione non ſatis clare vertiginis idea explicatur, nec, quid cum ſoporoſis affectibus commune vertigo habeat, ut ad eos ſpectare dicenda ſit, continuo apparet. SAUVAGESIO vero rectius viſum eſt, vertiginem ad claſſem *veſaniarum*, & ſpeciatim ad ordinem *hallucinationum* referre. Vertigo enim ipſi *eſt hallucinatio, qua objecta licet quieſcentia e loco moveri, vel in gyrum verſari nobis videntur*. At ſi *hallucinatio* ad mentem ſpectat, non video, cur inter hallucinationes vertigo collocanda ſit, cum vertigine correpti probe noſcant, advertantque, rotationem illam non eſſe veram, ſed apparentem tantummodo; neque hinc falſo judicant, errantque, ut inter errores mentis locum mereatur. At, inquies, non errant quidem in judicio, ſed in imaginatione, ſive mavis in ſenſatione. Quicumque demum error iſte ſit, talis tamen eſt, ut eum mens illico advertat, ac reprobet, nec proinde ad veſanias, hallucinationeſque referre queas. Adde, titubationem corporis, cadendi metum, obſcurationem viſus, tinnitum aurium, atque alia, quae in vertigine ſaepe occurrunt, non eſſe errores phantaſiae, mentiſque hallucinationes, ſed vera, & genuina incommoda, ut poſtea clarius patebit. Utcunque demum res ſe habeat, nos de diſponendis in claſſes morbis non valde laboramus. Illud unum nobis viſum eſt, de vertigine verba facere poſt epilepſiam, quod quidam veluti ejus leviſſimus gradus videtur, affinitatemque cum ea aliquam praeſefert.

§. CCXCIV.

Tres differentiae primariae. Vertigo ſimplex.

Tres peculiares vertiginis differentiae conſtitui communiter ſolent. Prima eſt vertigo ſimplex; cum videlicet exteriora, aut corpus noſtrum, aut utraque ſimul, ut dictum eſt, circumagi, ac nutare dumtaxat videntur. Altera eſt, quando praeter apparentem objectorum rotationem, aut motum, obſcuratur etiam viſio, aut deficit, aut ſaltem nigra ea cernuntur, quae trepidare, aut in gyrum agi videntur, aut demum oculi, poſtquam varii colores ante eos obverſati ſunt, caligine quaſi offunduntur. Hanc peculiari nomine *ſcotodiniam*, aut *ſcotomiam*, ſive *vertiginem tenebricoſam* * vocant. Tertia denique eſt, quando vertigo adeo invaluerit, ut aeger obvia quaeque apprehendere cogatur, ne corruat. Dicitur propterea *vertigo caduca*, atque epilepſiae valde proxima habetur.

Scotomia, ſive vertigo tenebricoſa.

Vertigo caduca.

Imo

Imo haec a quibuſdam pro leviſſima epilepſia ſumitur, non ſecus ac leviſſimus epilepticus inſultus pro vertigine. Ex his colligere licet, in vertigine non ſemper oculos affici, nec, ubi & ipſi afficiuntur, ſolos laborare, ſed cerebrum, aliaſque partes, & ſpeciatim muſculos corpori ſuſtinendo dicatos; neque proinde corporis nutationem, quae interdum tanta eſt, ut humi hominem proſternat, ſemper ab offuſcatione viſus, ac inde oborto cadendi metu derivandam eſſe, quemadmodum quis putare poſſet. Accedit poſtremo, quod reliqui etiam ſenſus perſaepe in hoc morbi genere aliquid compatiuntur; nam cum ipſa corporis, aut rerum externarum rotatione plerumque aurium tinnitus, aut obtuſus quidam ſonus, & tactus hebetudo conjunguntur.

* *Scotodinia*, *ſcotodinos*, *ſcotomia* ſynonyma ſunt. Σκότος, *tenebræ*, δίνη, *vortex aquarum*, originem vocabuli explicant, atque ſignificatum. Σκότωμα, *caligo*, *obſcuritas*; hinc *ſcotomia*.

§. CCXCV.

Multa de cauſſa proxima vertiginis excogitata in hanc uſque diem, & prolata fuerunt a pathologis, ſed manet adhuc, meo quidem judicio, in antiqua obſcuritate, in qua ejus natura latebat *. Neque ſatis haſce tenebras diſſipavit GAUBIUS, quando rem ipſe illuſtrare tentans ſic ſcripſit: *Quum vero & intuitus rerum, quæ circumaguntur, aut alias celeriter ante oculos moventur, & capitis, corporiſque univerſi in gyrum agitatio, & meticuloſus præcipitii proſpectus inſuetis vertiginem inferat; credibile eſt, cauſſas quoque internas haud diſpari ratione agere* (*a*). Sed adhuc explicandum ſupereſt, in quo iſthaec ipſa ratio conſiſtat. Quemadmodum enim neſcimus, quidnam nervis, medullaeque cerebri accidat in ſenſationibus, perceptionibuſque proprie dictis; ſic ignotum quoque credimus id, quod cerebrum, retina, nervique aliorum ſenſuum patiantur a cauſſis exterioribus modo memoratis, quae vertiginem in non aſſuetis inferre ſolent. Ad ſummum probabili conjectura dici poteſt, in vertigine modo lentem cryſtallinam fortaſſe aliqua ignota adhuc cauſſa obliquam reddi, inclinari, aut inaequaliter commoveri, modo bulbum oculi a muſculis inaequaliter, &

Cauſſa proxima.

ſpaſtice contractis aliquam figurae, & poſitus mutationem ſubire, modo retinam, nervum opticum, cerebrum ipſum, nervoſque auditui, tactui, motuique inſervientes ita affici, ut in ſpaſticis, convulſiviſque morbis afficiuntur. Enimvero ſi ſingula vertiginis phaenomena perpendantur, & cauſſae eam excitantes intime ſpectentur, nihil propemodum offendes, quod nervoſam, convulſivamque affectionem non exhibeat.

* Quae enim a veteribus pathologis de cauſſa vertiginis proxima tradita ſunt, tam a veri ſimilitudine diſtant, ut hodie, uti commentitia, fidem non inveniant. Quis *ſpiritus flatuoſos*, *aut humores a calore in vapores reſolutos*, *aut ataxiam ſpirituum*, *aut diſtortas ſpirituum animalium vias*, *aut ſpirituum animalium motum in oculo ſaltatorium*, in tanta phyſiologiae, atque anatomes luce cauſſam vertiginis proximam eſſe ſibi perſuadeat? Quis ſpiritus animales in cerebro, aut oculi camera in gyrum actos hodie mente concipere poſſit, dum, ſi vere hi exiſtunt, ſuis fiſtulis eos contineri, & aliorum liquorum legibus per eas moveri, rationi conſonum omnino eſt? Quis JUNCKERI hypotheſim adprobet, in qua nervi a meningibus derivati ponuntur, motuſque, & ſenſus a membranarum, & nervorum tenſione deducitur, ut deinde ab hac ipſa tenſione, ſed ſpaſmodica, aliqua vertiginis explicatio derivetur? Nec minori difficultate implicatur hypotheſis, etſi ſubtilior, SAUVAGESII, quae ſanguinis motum retrogradum in retina, in auribus, & tactus organo comminiſcitur. Nemo quidem negaverit, ſanguinem e venis in arteriolas, atque ex his in majores ramos regredi poſſe, quibuſdam intervenientibus cauſſis: Verum quis unquam demonſtrabit, hanc vere cauſſam vertiginis proximam eſſe? Id omne hypotheſi tantummodo nititur, nec aliam fidem meretur, quam reliquae quaecunquae confictae opiniones. Qui vero dixerit, coronam ciliarem contrahi, atque hinc lentem cryſtallinam obliquam reddi, aut muſculos oculi inaequaliter tendi, ut rotationem, ſubverſionemque objectorum explicet; profecto is non aliam vertiginis cauſſam indicaret, quam illarum partium ſpaſmum, & convulſionem. At quis pro certo affirmare queat, coronam ciliarem irritabilitate, atque adeo contractionis motu pollere? & ſi polleat, ſua contractione cryſtallinam lentem obliquam facere, atque viſionis axem pervertere poſſe?

(a) *Inſtit. Patholog. Medicinal.* §. 721.

§. CCXCVI.

Cauſſae remotae.

Quaecunque vero illas partes (§. CCXCV.) comprimunt, agitant, irritant, infirmantve, ſive proxime in eas, ſive per conſenſum agant, cauſſarum vertiginis remotarum loco habendae utique erunt. Huc igitur omnia reducantur, quae cauſſarum remotarum nomine, ubi de *nervorum diſtentione*, & *rigore (cap. VIII.)*, atque adeo de epilepſia egimus, memorata fuerunt. Inter haec

peculiarem mentionem exigunt aetas ſenilis, tempus hyemale, auſtrinae conſtitutiones, capitis percuſſiones, cranii fracturae, aut depreſſiones, vehemens ſub ſole ardente calefactio, exercitia immodica, ſeſſio in anteriore currus velociter acti parte, obverſa ſcilicet facie, ingluvies, cibi flatulenti, ira, balneum, aliqua immodica excretio, evacuationis alicujus conſuetae ſuppreſſio, inedia praeſertim in bilioſis, halitus calcis vivae, carbonum, fodinarum, muſti, aut cereviſiae fermentantis, odores ſuaveolentes in ſenſibilioribus, pedum refrigeratio, vini, & vinoſorum liquorum, nicotianae, opii, lolii, aliarumque rerum narcoticarum inſolitus, aut nimius uſus. Quorum non nulla, ut facile patet, in cerebrum ipſum proxime agunt, alia in alias partes; ſic tamen, ut cerebrum ipſum in conſenſum trahatur, aut caput verſus humores uberius propellantur. Inter partes, quarum conſenſione caput afficitur, primas tenet ventriculus, in quo ſaepiſſime reſidet vertiginis cauſſa. Nam eo jejuno, aut acrioribus, praviſque ſuccis referto, atque irritato, aut nimium cibis onuſto, vertigo ſaepe moleſtat, quae tamen illico ab aſſumpto cibo vel modico, aut expulſis, quae in eo erant, ſordibus, acribuſque humoribus, aut a ciborum ſarcina liberato ſtomacho evaneſcit. Hinc maxime perſpicitur, cur hypochondriaci vertigini ſint adeo crebro obnoxii. In his enim primae viae cruditatibus, praviſque ſuccis plerumque ſcatent; ventriculus, atque inteſtina a flatibus diſtenduntur; ſanguis lente in viſceribus abdominis, & praeſertim in vena portarum progreditur; hinc ſpaſmi, & inaequalis ſanguinis diſtributio; hinc ad caput copioſior humorum vis, aut nervorum paris vagi conſenſione facilis in cerebrum irritationis propagatio. *Vertigini hypochondriaci ſaepe obnoxii.*

§. CCXCVII.

Quare praeter illas differentias, quas ſupra (§. CCXCIV.) a vertiginis majore vel minore gradu deprompſimus, non negligenda eſt alia, quae ab originis ſede procedit, quaeque communis eſt cum pleriſque ceteris morbis, videlicet in *idiopathicam*, & *ſympathicam*. Rurſus a quibuſdam diſtinguitur in *vertiginem cerebri*, *Differentiae ſecundariae.* *Differentiae a ſedibus.*

in *vertiginem viſus*, in *vertiginem tactus*, & ſic deinceps. Pro *Differentiae a cauſſis.* cauſſarum vero varietate, ut reliqui, in primis capitis, morbi, ſibi varia nomina vindicat, ducta videlicet a ſanguine, a ſero, a vulnere, ab ictu, a venenis, ab ebrietate, a ſtomacho, ab hypochondriis, ab utero, a nimia nervorum ſenſibilitate, a vaſorum vacuitate, & ſic porro; quorum nihil attinet ſingillatim meminiſſe. Interdum etiam cum aliis morbis complicatur, aut eorum ſymptoma eſt. Hinc *complicata*, aut *ſymptomatica* etiam nominatur.

§. CCXCVIII.

Diagnoſis & prognoſis. Morbus ex iis, quae de eo retulimus, ſatis pateſcit, facillimeque cognoſcitur; neque ejus cauſſae latere poſſunt, ſi ad toties memorata earum ſigna animus advertatur. Omiſſis ergo ſignis diagnoſticis ad prognoſtica me convertam. Vertigo pro graduum ratione plus, vel minus gravitatis continet. *Tenebricoſa*, & *caduca* periculoſior eſt, quam *ſimplex*, itemque *idiopathica*, quam *ſympathica*; minus vero omnium, quae *hypochondriaca*, aut *hyſterica* dicitur. Periculum autem in graviore, & ſine manifeſta cauſſa invadente ex eo imminet, quod juvenes ea correpti in epilepſiam; aetate provecti, & ſenes in apoplexiam facile incidant. Vertigini capitis dolor ſuperveniens interdum eam ſolvit. Malum vero indicat vertigo, ſi dolori capitis ipſa ſucceſſerit. Hinc ſcriptum eſt: *tenebricoſæ vertigines, ſi cum doloribus adſuerint, malum in inſaniam erumpit, nec facile profligatur, & ſenes præcipue affligit* (a). Male etiam audiunt vertigines complicatae cum aliis morbis, aut ſymptomaticae, ut ex Hippocraticis oraculis eruitur. *Tenebricoſa vertigine laborans, & lucem averſans, & ſomno, ac ardore multo detentus, deſperatus* (b). *Parvi in longis morbis aurium tumores, ſi ſubinde ſanguis e naribus profluat, & tenebricoſa vertigo excitetur, exitio ſunt* (c). *Febres vertiginoſæ, & cum tenuis inteſtini morbo, & ſine hoc, perniciem intentant* (d). Quando vero inter initia morborum vertigo inſurgit, ſaepe aut narium haemorrhagiam, aut vomitum praemoſtrat. Hinc in *coacis* habetur: *Tenebricoſas vertigines circa initia* (morborum) *ſanguinis ex naribus fluxio ſolvit* (e).

Et in *prænotionibus* (*f*): *Si quis in febre non lethali dixerit, caput dolere, & tenebricoſum quiddam ante oculos obverſari, ſi etiam oris ventriculi morſus acceſſerit, bilioſa vomitio aderit.*

(*a*) *Prædict. l.* 2. *num.* 155. (*b*) *Hipp. aph.* 15. *ſect. VIII.* (*c*) *Coac. n.* 105. (*d*) *Ib. n.* 106. (*e*) *N.* 341. (*f*) *N.* 144.

§. CCXCIX.

Curatio porro pro cauſſarum diverſitate petenda eſt ex capite ſuperiore *de nervorum diſtentione*, & *rigore*, & ſpeciatim ex iis, quae epilepſiae curandae opportuna praedicavimus. Quaſi ſpecificum cenſeri ſolet ſtercus pavonis, & radix valerianae ſylveſtris. Inter cathartica excellere dicuntur pilulae de ſuccino Cratonis, & maſtichinae. In vertigine a motu rhedae, aut navis laudantur a Gorterio (*a*) paregorica, & acida gratiora, uti theriaca, & vinum rhenanum cum ſucco mali citrei, aut medici, & pauxillo ſyrupi diacodii. Alii vinum cum aqua marina commixtum proponunt ad avertendam vertiginem, quae navigantibus, atque motui navis inaſſuetis moleſta eſſe conſuevit. Quod ad victus rationem attinet, haec cauſſis morbificis emendandis accommodata ſit oportet. *Curatio.*

(*a*) *Diſſert. de vertig.* §. *XXXIV.*

CAPUT X.

DE OPHTHALMIA, ALIISQUE OCULORUM VITIIS.

§. CCC.

Multis, & magnis morbis patent oculi, quorum non pauci in chirurgia pertractantur. At omiſſis iis, quibus ſola manus medetur, de ophthalmia, nonnulliſque aliis eorum vitiis, quae ſaepius medica ope egent, aut medicis clinicis ſe objiciunt, ut conſilium ſuum aperiant, breviter dicemus. Ophthalmiae nomen latiorem habet ſignificatum; & quamvis aliquibus aeque valeat ac oculorum morbus *, vetus tamen conſuetudo obtinuit, ut plerique hanc *Nominis ſignificatio.*

vocem adhibeant ad inflammationem tunicarum oculi, in primis exteriorum, denotandam. *Ophthalmitim* hanc nuperi quidam vocare malunt.

Ophthalmitis.

* Ὀφθαλμός latine vertitur oculus. Ὀφθαλμία igitur ſonat oculorum morbus. *Lippitudinem* vocat C. CELSUS. Hanc SAUVAGESIUS dividit in complures ſpecies, alias cum rubore quidem, & dolore, ſed ſine inflammatione, alias cum inflammatione conjunctas. Nos veterum ſignificationi, quam huic voci tribuerunt, adhaerentes, quando ophthalmiam dicimus, non alium morbum intelligimus, quam oculorum inflammationem. Nolumus enim pro arbitrio vetuſta nomina immutare.

§. CCCI.

Ophthalmiae tres veluti gradus.

Ophthalmia, quam dixi, in tres veluti gradus, ſive ſpecies, ſi communiores ab auctoribus diſtinctiones ſequi lubet, dividitur. Primus gradus dicitur *Taraxis*, quaſi turbatio a Ταρασσω *, turbo. Eſt autem, cum in tunica adnata, ſive conjunctiva levis rubor, ſive inflammatiuncula ſe oſtendit. In ea oculus humidior fit, calet leviter, rubetque, & non nihil dolere incipit. Idque contingit a cauſſis plerumque evidentibus, ſolis ardore, igne, fumo, vento, pulvere, vini potu, ſimilibuſque. Tam levis vero eſt iſta inflammatio, ut GALENUS *Taraxin* potius inflammationis initium, quam veram inflammationem reputaverit. Hinc non nulli tam veterum, quam recentiorum, inter quos NICOLAUS PISO (*a*), & JUNCKERUS (*b*) hanc *ophthalmiam ſpuriam* nominarunt. Alterum gradum facit ophthalmia proprie dicta, in qua nimirum inflammatio manifeſtior cernitur, oculi magis rubent, magis calent, magiſque dolent, & non modo humeſcunt, ſed uberiores lacrymas fundunt; & praeterea cauſſae, quae originem morbo dederunt, plerumque graviores, vehementioreſque ſunt. Tertius denique adeſſe dicitur, cum non ſolum *adnata*, verum etiam *ſclerotica* tanta inflammatione intumeſcunt, ut ſuper corneam lucidam attollantur, hiatumque quaſi in ea relinquant. Praeterea in hac inflammationis oculorum ſpecie plerumque palpebrae invertuntur, acceditque immanis capitis dolor, ac nocturna vigilia. Dicitur *chemoſis* a Χαίμη *, id eſt hiatus. Mirari non deſino, JUNCKERUM hunc graviorem ophthalmiae gradum a ſeroſo humore oriri poſſe credidiſſe, atque ideo ad ſpuriam ophthalmiam retuliſſe.

* *Taraſſo.*

Primus gradus Taraxis.

Secundus ophthalmia.

Tertius chemoſis.

* *Chæme.*

(*a*) *De morb. cognoſc. & curand. l.* 1. *cap.* 26. *n.* 40. (*b*) *Conſpect. med. theor. pract. Tab. XXIV.*

§. CCCII.

Alii hoſce ophthalmiae gradus, ſive differentias (§. CCCI.) diverſa ratione exprimunt; primum appellant ophthalmiam *levem*; alterum ophthalmiam *gravem*; *graviſſimam* deinde tertium. Neque deſunt, qui chemoſis nomine eam oculorum inflammationem ſpeciatim intelligant, quae ad interiores uſque oculi membranas, contentoſque humores protenditur, omniumque graviſſima eſt. Qui vero non iſto, ſed priore modo eam accipiunt, coguntur aliam imponere denominationem inflammationi, quae occupat interiores oculi partes, choroidem videlicet, uveam, retinam, capſulam humoris cryſtallini, aut vitrei. Quapropter hanc PLATNERUS (*a*) ſpeciatim oculorum *phlegmonem* vocat. Stipatur autem graviſſimis ſymptomatibus, dolore nempe, & calore capitis, oculorumque intolerabili, febre vehementi, vigiliis, interdum delirio, lucis intolerantia, imo omnimoda averſatione, pupilla reſtricta, & lacrymis uberioribus. Ingens haec totius fere bulbi inflammatio, praeſertim cum a repentina cauſſa originem ducit, tanto plerumque impetu oculos invadit, ut eos quaſi e ſede ſua depellere videatur. Id mali, quia bulbus oculi protuberat, & quaſi procidit, πρόπτωσιν * Graeci, C. CELSO teſte, appellant (*b*). Quando in hocce graviſſimo oculi infortunio retina quoque afficitur, id oſtendi putat PITCARNIUS a muſcis, pulviſculis, aliiſque incertis ſimulacris, maculiſve ob oculos obverſantibus (*c*). Sed haec ipſa ſimulacra ab humoris aquei etiam vitiis, alterationibuſque contingere poſſe, contra PITCARNIUM contendit PORTERFIELDUS.

Alii aliter eam dividunt.

Oculorum phlegmone.

* *Proptóſin.*

(*a*) *Inſtit. Chirurg.* §. 281. (*b*) *L. VI. cap.* 6. *n.* 8. (*c*) *Elem. medic. phyſic. mathemat. cap. XIII.* §§. 2. 3. 4.

§. CCCIII.

Atque haec de *ophthalmia vera*, & *ſanguinea*, quam *humidam* etiam non nulli dicunt a lacrymationis ubertate, dicta ſint.

Vera, ſive ſanguinea.

Lippitudo ſicca, ſive ophthalmia notha. Nunc tranſeo ad eam, quam lippitudinem, ſive *ophthalmiam notham*, & *ſiccam* vulgo nominant. *Notham* eam vocant primum ex eo, quod palpebras potius, earumque angulos occupat, quam oculi bulbum, deinde quod a ſero, aut lympha acri gignitur; *ſiccam* porro, quod minor lacrymatio eam comitatur. Hujus autem duplex genus occurrit, alterum cum pruritu, alterum ſine pruritu. *Pſorophthalmia.* Quae cum pruritu eſt, vel exiguam humoris ſalſi, atque acris fluxionem comitem habet, & dicitur *pſorophthalmia*; vel in ea abeſt omnis humoris fluxus, ſed palpebrae tantummodo rubent, tument, *Xerophthalmia.* & dolore quodam levi, & gravitatis ſenſu afficiuntur; & tunc *xerophthalmia*, ſive *lippitudo ſicca* eſt. Illud vero genus, quod nullus *Sclerophthalmia.* pruritus comitatur, & fere ſola palpebrarum durities efficit, *ſclerophthalmia*, ſive *dura lippitudo* vulgo nominatur. Omnes hae ophthalmiae nothae a lympha, quae oculos, palpebraſque humectare, & lubricare deberet, in acrem, ſalſamque converſa, aut viſcida, & tenaciori reddita, procedunt; atque adeo *lymphaticæ*, *Ophthalmia vera acutior, ſpuria longior.* aut *ſeroſæ* jure dicuntur. Ut vero ophthalmiae verae, & ſanguineae curſus eſt brevis, & acutus, ſic contra ſpuriarum longior, & diuturnior: quo ſane diſcrimine praeter alia ſigna, quae memoravi, inter ſe maxime differunt.

§. CCCIV.

Cauſſæ. Ex his igitur intelligitur, quaenam ſit harum affectionum cauſſa proxima; inflammatio videlicet tam *vera*, quam *ſpuria*, oculos ipſos *Communes.* quocunque modo laceſſens. Remotae vero cauſſae vel ſunt communes reliquarum inflammationum, quas jam in peculiari tractatu de *Propriæ.* inflammatione alibi (*Vol.* I.) recenſuimus; vel ſunt propriae, ut prava ſanguinis conſtitutio, febris materia ad oculos delata, acritas varioloſa, ſcorbutica, ſtrumoſa, venerea, ſcabioſa, vulnera, ictus, ſolis aeſtus, calor, ventus, fumus, acriora in oculos illapſa, & quaedam anni tempeſtates, quemadmodum jam HIPPOCRATES notavit, *ſi hiems*, inquiens, *ſicca*, & *aquilonia fuerit, ver vero pluvioſum*, & *auſtrale; neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri*, & *ophthalmias*, & *dyſenterias*, *mulieribus præſertim*, & *viris naturæ*

humidioribus

humidioribus (*a*). *Si vero hiems auſtrina, & pluvioſa fuerit, ver autem ſiccum, & aquilonium, ophthalmiæ ſiccæ . . . fiunt* (*b*).

(*a*) *Aph. XI. ſect. III.* (*b*) *Aph. XII. ſect. III.*

§. CCCV.

Pro varia vero inflammationis natura, varioque ejus gradu, & pro diverſa cauſſarum ratione multiplices oriuntur ophthalmiae differentiae, partim jam memoratae, partim per ſe facile manifeſtae, in primis cauſſas conſideranti, atque ab his adjunctum deducenti, uti *magnæ*, *parvæ*, *acutæ*, *lentæ*, *primariæ*, *ſecundariæ*, *ſymptomaticæ*, *ſyphiliticæ*, *ſcorbuticæ*, *ſcrophularis*, & ſic porro. *Differentiae ſecundariae.* Neque arduum, obſcurumque eſt, differentias ſupra expoſitas diſtinguere, ſi ad ſigna jam allata, aut ad anamneſim quis animum advertat. *Diagnoſis* Magni tamen refert inquirere, an a cauſſa externa, atque evidenti ſolum morbus proficiſcatur, num vero vitium aliquod in ſanguine anteceſſerit; quae commode ex aegri, atque aſſidentium ore erui poſſunt. Deinde utrum inflammatio exteriores ſolum partes oculi, an interiores etiam occupet, vexetque. Si primum, dolor plerumque, & pulſatio, tumorque ad proxima quaeque loca, ad tempora, ad frontem propagantur: *Signa exterioris inflammationis.* ſi alterum, omnia haec acerbius, & profundius excruciant; *Signa interioris.* imo interdum pruritus quidam in naribus, & palato excitatur, quem crebra ſubſequuntur ſternutamenta, praeter ea omnia, quae in cujuſque ſpeciei, aut gradus deſcriptione memorata a nobis fuerunt. Et quia haec mala ſua quoque tempora, ut reliqui morbi, percurrenda habent, idcirco ea probe cognoſcere oportet; quo in primis pertinet lacrymarum conſideratio. Ubi enim rubere oculus incipit, & humor tenuis, & copioſus effluit, communiter morbi principium habetur; *Signa ſtadiorum morbi.* augmentum, ubi omnia ingraveſcunt; ſtatus, quando humor, qui exſtillat, temperatior, & craſſior evadit, ſic ut palpebrae facile eo agglutinentur; declinatio demum, cum omnia ſymptomata ſe ſe remittunt, & evaneſcunt.

§. CCCVI.

Prognoſis. Ophthalmia, inquit Sennertus (*a*), quae propius ad *Taraxin* accedit, facilius curatur, quam quae ad *chemoſin*. Etenim *chemoſis*, itemque *ophthalmia interior*, quam a Platnero phlegmonem appellari (§. CCCII.) diximus, non ſolum difficilis curatu eſt, verum etiam ſuppurationem, gangraenam, aut, ſuffuſione, ſive *cataracta*, ſtaphylomate, aut amauroſi, ſive *gutta ſerena* inducta, viſus abolitionem minatur. Periculoſiſſima eſt, quae capitis vulneribus, contuſionibuſque ſupervenit, utpote quae cerebri, meningumque inflammationem indicat, mortemque portendit. Generatim ſaevior, periculoſiorque eſt ea, quae ex interiorum capitis partium vitio, conſenſioneque fit, quam illa, quae ab affecto primum oculo eſt. Peſſimum praeterea ſignum exhibet dolor in ophthalmia diu perſiſtens, & nullis auſcultans remediis; cauſſam enim habere videtur non reſolubilem, aut rodentem, aut ad ſuppurationem properantem, a qua vel diſrumpi, vel exedi, vel ulcerari vaſa, ac tunicae oculorum poſſunt, in primis cornea lucida, vel congeſtiones, indurationeſque intus fieri, ſic ut humores effundantur, erumpant, effluantque, vel ſuffuſio, vel hypopyon, vel alia ejuſmodi mala, imo coecitas ipſa enaſcantur. Interdum ophthalmia ſaepius recurrit, praeſertim circa inſignes temporum mutationes. Saepe etiam inflammatio ab uno oculo ad alium migrat, quod maxime advertendum eſt, ut praecaveri, quoad licet, poſſit. Exſtant quoque in hiſtoria medica obſervationes, quibus oſtendi credunt non nulli, ophthalmias quandoque contagione in alios diffundi, quod pariter probe adnotandum eſt, ut in cauſſam detegendam, arcendamque incumbamus. Magnum quoque negotium faceſſunt chronicae ophthalmiae, praeſertim ſcrophularis, ſcorbutica, & venerea. Omnes enim difficillime diſcutiuntur. Venerea prae ceteris, ſi a gonorrhoea virulenta imprudenter repreſſa ortum ducat, niſi protinus efficaciſſima curatio adhibeatur, rapidiſſime increſcit, oculique bulbum deſtruit, & citiſſime obcoecat. Venerea pariter, quae lui ſupervenit, etſi non ita celeri paſſu ad coecitatem perducit, diſcri-

minis tamen plena eſt, pertinax, & non minus formidabilis. Notha, oedematoſa, & ſingulae ejus ſpecies minus quidem periculi habent, ſed plus taedii, & diuturnitatis. *Ophthalmia laborantem*, ſcripſit HIPPOCRATES (*b*), *ab alvi profluvio corripi*, *bonum*. In *Coacis* vero haec pronunciantur: *Lippitudine affecto ſuborta febris*, *ſolutionem affert*; *ſin minus*, *cœcitatis*, *aut mortis*, *aut etiam utriuſque metus eſt* (*c*). *Quibus cum lippitudine capitis dolor accedit*, & longo tempore perſeverat, coecitatis metus impendet (*d*).

(*a*) *Med. Pract. T. I. oper. T. 2. l. 1. Part. 3. ſect. 2. cap. XII. p. 270.* (*b*) *Aphor. 17. ſect. VI.*, & *Coac. N. 224.* (*c*) *N. 222.* (*d*) *N. 223.*

§. CCCVII.

Indicationes in quavis ophthalmia ſunt eaedem, quae in reliquis inflammationibus, videlicet nimium ſanguinis ad oculos impetum avertendi, ſtagnantes humores reſolvendi, acrimoniam eorum demulcendi, atque emendandi. Nec aliter adimplendae ſunt, quam illis ipſiſſimis auxiliis, quae ad inflammationis curationem generatim propoſita alibi fuerunt; habita tantum cauſſarum, a quibus morbus proficiſcitur, & loci, quem occupat, prudenti ratione. Sunt tamen quaedam cuicunque fere ophthalmiae neceſſaria, & veluti propria. Primum oportet aegrotantem in obſcuro loco conquieſcere, atque ab omni luce, oculorumque uſu abſtinere. Neque opportunum eſt oculos lippientes devincire, in primis ſi humor acrior, vel craſſior exſtillat, eoſque infeſtat; periculum enim eſt, ne humor, qui effluere deberet, retentus palpebras, & corneam lucidam exulceret, aut palpebrae ipſae inter ſe, aut cum oculo ipſo conglutinentur, aut cicatrice cohaereſcant: quod vitium ἀγκυλοβλέφαρον* vocant, ſola chirurgia porro emendandum *. Interdum tamen e re videri poteſt, praeſertim poſt adhibitam aliquam chirurgiam, oculum deligari: at tum id etiam ſano oculo fieri neceſſarium eſt, ne ſani motu, aut ſenſu oculus laborans concitetur, & detrimentum capiat. Ab aëre quoque arcendus oculus inflammatus eſt, vitandaeque omnes cauſſae, aut medicamenta, quae lacrymas movent.

Curatio ophthalmiae.

* *Ancyloblepharon.*

* De ejuſmodi curatione conſulatur PLATNER. *Inſtit. chirurg. ration.* §. 331., & reliqui chirurgiae ſcriptores.

§. CCCVIII.

Taraxis quomodo curanda. Leviſſima ophthalmia, ſive Taraxis ſaepe ſola quiete, & lucis vitatione, aut alieni corporis inter oculum, & palpebras illapſi extractione curatur. Interdum tamen, ſi plethóra adſit, aut humorum cacochymia, ſanguinis miſſionem, & catharſim, aliaque peculiari ſanguinis vitio adverſa poſtulat. Non nunquam ſtatim ab initio prodeſt, ſi cauſſa ejus ſit laxata vaſorum compages, aut ſanguinis raritas, ac fervor, oculum aqua frigida, vel ovi albumine cum aqua roſarum albarum ſubacto, vel aqua cum tantillo aceti remixta extrinſecus ope linteoli, ſubclauſis palpebris, fovere. *Frigidorum noxa.* Contra ſi ſanguinis copia, ac denſitas, ſi vaſorum irritatio, & tenſio in cauſſa fuerint, aut jam morbus aliquandiu proceſſerit, a frigidis, & reprimentibus diligentiſſime cavendum eſt. His enim *taraxis* facile in phlegmonem convertitur, quod factum vidit ab empyrico temere aquam frigidam adhibente PLATNERUS *(a)*. Tunc praeſtat aqua tepenti, lacte muliebri, decocto ſeminum pſyllii, hordei, ſimilibuſque uti, quibus irritatio, dolor, ſpaſmus demulceatur, & ſedetur. *Utilitas.* Cognoſces autem frigida, & reprimentia locum habere poſſe, ſi oculorum rubor dolore, & calore prope careat; nam in laxitate vaſorum, & raritate ſanguinis uterque plerumque abeſt. *Anodyna.* Ubi vero demulcentia, ſedantia, mollientia dolor, atque irritatio expoſcit, utiliſſimum eſt noctu pulpam pomorum dulcium ſub cineribus coctorum, & lacte ſubactam ad molliſſimi cataplaſmatis modum oculis clauſis ſuper imponere. *Collyrium PLATNERI.* Si vitium a cauſſa interiore enatum ſit, PLATNERUS (*b*) uſitatiſſimum collyrium ex tutia praeparata, & tantillo vitrioli calcinati inter ſe tritis, & comminutis, addita deinde aqua foeniculi, vel roſarum, commendat. *Salina, & ſtyptica cataractam pariunt.* Sed omnia, quae oculum irritare, aut pungere apta ſunt, praeſtat in oculorum ejuſmodi morbo praetermittere, in primis ſalita, aut ſtyptica: nam praeter irritationem, qua malum fere exaſperant, illud etiam efficere poſſunt, ut oculi humores opacentur. Nuperrimis enim experimentis, praeſertim MICHAELIS TROJAE percelebris viri, & FER-

DINANDI REGIS Siciliae Chirurgi ordinarii (quae magna ejus laus) compertum eſt, per remedia, praeſertim ſalina, aut acida extrinſecus oculo adhibita lentem cryſtallinam, aut ejus tunicam pelluciditatem ammittere, & opacari, ſicque artificioſam induci ſuffuſionem. Non ergo ſalinis, aut metallicis rebus, etſi uſitatiſſimis, facile, & temere uti licet. Si malum tempeſtatum inclementiae, aut repreſſo ſudori, aut catarrho originem debeat, ſudor matutinis horis leniter proliciendus eſt. Illud maxime advertere oportet, ne adſtringentia, uti alumen, ſaccharum ſaturni, ejus extractum, tutia, atque alia id genus, nimis facile ad uſum revocentur, &, ſi quando, cautiſſime quidem, & incipiente ad ſummum morbo, aut jam ad finem inclinato id fiat. Eamdem quippe cautionem deſiderant, quam de frigidis admovendis praecepimus. Atque haec fere in aliis quoque ophthalmiis obſervari convenit. *Adſtringentia.*

(a) *Inſtit. chirurg. ration.* §. 286. (b) *Ibid.* §. 291.

§. CCCIX.

In ophthalmia vero proprie dicta, itemque in chemoſi (§. CCCI.), & multo magis in phlegmone (§. CCCII.) ſanguinis miſſio (juxta illud Hippocraticum: *ophthalmiam venæſectio ſolvit* (a)) pernecesſaria eſt. Itaque protinus expedit, ſanguinem ex venis brachii, pedis, jugularibus, quin imo ex temporali arteria, etiam iterato pro morbi, atque aegri viribus, mittere; cucurbitulas tergo, collo, & pone aures deſigere, hirudines temporibus, atque oſſi petroſo admovere, alvum medicamentis antiphlogiſticis ſat valide ſubducere, pedes in calidam crebro demittere. Quod ſi ejuſmodi auxiliis parum proficiatur, & vaſcula in adnata ampliora, ac turgidiora appareant, haec acu recurva ſubter trajecta eleventur, & ſcalpello idoneo diſcindantur, ut ſanguinis tantum, quantum haberi poteſt, effundant, adhibito interea oculo ex aqua tepida fotu, aut balneo, ut humor facilius effluat. Adnatam ipſam, quando ita intumeſcit, ut oculum compreſſione quaſi ſuffocet, qua interiorem inferioris palpebrae faciem veſtit, altis, & crebris inciſionibus pertundere non alienum eſt, ut ſanguine profluente uni-

In ophthalmia, chemoſi, & phlegmone quid praeſtet?

Inciſio vaſorum adnatæ.

Scarificationes.

verſa detumeſcat. Sic & oculi ſuffocatio avertitur, & timor evitatur, ne per ſectionem adnatae, quae oculum tegit, ſtaphylomata ſcleroticae erumpant. Imo, ſi ſic non detumeſcat, & efficaciore auxilio opus ſit, eam, qua late fieri poteſt, exſcindendam jubent chirurgorum praeſtantiſſimi; quod in ophthalmia gonorrhoica, & venerea graviore (§§. CCCV. CCCVI.) potiſſimum locum habet. Interdum multum profuiſſe perhibent duas hirudines infernae orbitae parti prope angulum externum applicitas, cautione adhibita, ut ſanguis, poſtquam hirudines deciderint, effluere per aliquot horas ſinatur *(b)*.

Exciſio adnatæ.

Hirudines.

(a) Epid. l. VII. (b) Comment. Lipſ. Vol. 2. p. 400.

§. CCCX.

Veſicantia, & cauteria.

In pertinaciore malo, plenoqne corporis habitu, aut cacochymo poſt univerſales evacuationes ad cantharides, & cauteria properandum eſt. Illae cervici poſteriori, aut pone aures, aut intra ſcapulas applicantur, ut ulcera excitent. Imo temporibus nonnulli, & ſyncipiti, ſi ibi pondus moleſtum percipitur, apponere eas non dubitant. Haec vero infra occiput inuri ſolent. Cauterii genus valentius eſt ſetaceum, quod collo poſtico inducitur. Hoc magnam humorum vim educit, amplioremque ſuppurationem excitat, atque adeo ut moleſtius, ſic efficacius ad revellendum videtur. In Inſubria eo frequentiſſime utuntur, nec leviori contenti ſunt; nam tantum ſub cute celluloſae membranae plerumqne comprehendunt, quantum quatuor digitis tranſverſis, & amplius reſpondeat. Vix oculorum ullus morbus, aut capitis aliquanto pertinacior eſt, in quo ad hoc chirurgicum praeſidium non confugiant. Quod dum promiſcue, & ſine multa conſideratione aggrediuntur, fieri non poteſt, quin interdum praeter neceſſitatem, interdum fruſtra adhibeatur, nec ſemper nocumento careat. Candide mihi narravit chirurgus ocularius non ſane imperitus, nec meticuloſus, poſt complura facta pericula non admodum proſpera, ſe hanc chirurgiam pene ex toto deſeruiſſe. Contra alius non minus exercitatus, ac doctus teſtatus eſt, ſi quid in oculorum morbis gravioribus, diu-

Setaceum.

De ſetaceo variæ ſententiæ.

turnioribuſque, aut recidivis ſpei ſupereſt, id totum in ſetacei adminiſtratione ſitum eſſe, experientia pluries ſe comperiſſe. Ex quibus colligere licet, ſetaceum, uti alia magna remedia, niſi prudenter, & conſiderate, & opportune deliberetur, neque certum, neque innocuum eſſe in hujuſmodi morbis experimentum. Setacei mitior, tutiorque ſpecies eſt, quod in auriculae lobo inſeritur. Quando valentius ab oculis avocare animus eſt, poſt tertium a perforato auriculae lobo diem, induntur radicis timelaeae, aut hellebori nigri fibrae, atque ſingulis diebus renovantur. Sic enim foramen ipſum irritatur, ut ſuppuret, & multum humoris eructet. Cauteria non modo propoſitis locis, verum etiam brachiis utiliter inuruntur, multumque ad ophthalmiam chronicam vincendam, aut ad ejus reverſionem praecavendam conferunt. Id in primis magni uſus eſt in recidivis ophthalmiis, quae a totius corporis habitu, aut a peculiari acrimonia humorum, veluti varioloſa, arthritica, herpetica, ſcabioſa, ſimilibuſque foventur. Prae ceteris etiam prodeſt alvum lubricam reddere. Imo, hac validiori medicamento ſubducta, ſanguis aliorſum uberius allicitur, facies detumeſcit, & vaſcula rubra, quae nimium diſtendebantur, ſe ſe contrahunt, ac deplent facilius. Hanc alvi ductionem ſaepe feliciſſime curatio (*a*) ſubſequitur.

Perforatio auriculae infima.

In recidivis ophthalmiis cauteria.

Catharſis.

(*a*) VAN-SWIETEN *in Boërhaav.* §. 396.

§. CCCXI.

Peculiari vero ſanguinis dyſcraſiae, ſi qua ſubeſt, accommodatis remediis ſimul occurrendum eſt. Nimius fervor, & phlogiſtica diatheſis oppugnatur ſero lactis, decoctis plantarum attemperantium, & frigidarum, hordei, avenae addito nitro, oxymelle, aliiſque antiphlogiſticis jam pluries memoratis; quae etiam convenire poſſunt, cum malum a varioloſa acritate dimanat. Scorbutica labes corrigitur victu vegetabili, ſpecificis antiſcorbuticis, ſero itidem lactis, & lacte ipſo, in primis caprillo, atque aſinino, quod poſtremum cuicunque tenuiori, ſubtiliorique acrimoniae obtundendae, atque emendandae, ſi diu, & magna copia uſurpetur, mirifice

Refrigerantia.

Antiſcorbutica.

Antivenereа. valet. Mercurius, guajacum, & ſarſaparilla virus venereum infringunt, atque expellunt. Sed in illa ophthalmia vehementiſſima, quam gonorrhoea temere compreſſa, aut virus ſyphiliticum ad oculos delatum genuit (§. CCCIX.), inunctiones mercuriales illico, & audacter adminiſtratae omnem, certamque curationem abſolvunt. *Depurantia decocta.* Decocta autem lignorum, quae *depurantia*, & *ſudorifera* dicuntur, in aliis quoque humorum vitiis, ubi attenuatione, & reſolutione *Antiſcrophuloſa.* opus eſt, egregiam operam praeſtant. Similia conveniunt quoque, ubi ſtrumoſum virus morbum efficiat; ſed tum ſpeciatim laudantur aethiops mineralis, aut antimoniatus, ſtibium crudum, extractum cicutae, millepedes, radix ſcrophulariae, martialia, lenia cathartica, *Balnea, & aquae medicatae.* atque alia id genus. Nec ſua utilitate vacant ad prophylaxim pro cauſſarum varietate balnea totius corporis, & medicatarum aquarum largior potus, utpote univerſo corpori valide immutando opportuna. Decedente vero malo firmandi oculi ſunt collyriis non nihil roborantibus; in quibus excellit aqua frigida, aut ignito chalybe alterata, aut aqua aliqua ophthalmica, cui aliquid ſpiritus vini, aut vini ipſius adjectum ſit, ſic tamen, ut potius extrinſecus oculo clauſo admoveantur, quam in oculum inſtillentur, nam facile poſſet malum revocare imprudens ejus irritatio.

§. CCCXII.

Curatio lippitudinum. Nec alia fere ratione lippitudines reliquae curandae ſunt. Si quod tamen diſcrimen eſt, id a minori inflammatione, quacum junguntur, omnino pendet. Sed ea oppugnata, & diſcuſſa cum fuerit, reliquum curationis partim internis remediis peculiari humo- *Pſorophthalmiae.* rum dyſcraſiae adverſis, partim externis abſolvitur. In pſorophthalmia pruritum, ardoremque demulcent mucilagines ex ſeminibus malvae, althaeae, pſyllii, cotonei mali, aqua ſpermatis ranarum, *Sclerophthalmiae.* ſolutio gummi arabici, ſi his palpebrae crebro eluantur. In ſclerophthalmia poſt eorum uſum, quae inflammationi tollendae apta ſunt, utiliſſimum eſt, aquis emollientibus calide oculos fovere, & delinire. Si reſolvendum etiam, diſcutiendumque ſit, tunc aquis florum ſambuci, foeniculi, euphraſiae, chelidonii majoris aliquid camphorae,

camphorae, aut croci addi oportet, ut his oculi identidem humectentur. Interdum doloris atrocitas aliquid opii e manibus medici extorquet. *Sief album* RHASIS, quod opium recipit, ſolet aliis medicamentis anteferri, conteriturque cum aquis modo memoratis pro collyrio. Saepiſſime in hiſce ſpuriis ophthalmiis palpebrarum margines, & glandulae ſpeciatim MEIBOMII afficiuntur, imo leviter ulcerantur, puſque fundunt, quo fit ut adnata oculi etiam non nihil compatiatur. Quando id mali incidit, rubent palpebrae, tument, dolent, & pruriunt; & poſt ſomnum glutine quodam concreſcunt, & glemis ſiccis circum cinguntur. Pertinax iſta affectio eſt, nec unquam diſcutitur, niſi ulcuſcula marginum palpebrarum valide detergantur, atque exſiccentur, & glandulis atonia laborantibus robur, & firmitudo reſtituatur. Quo in caſu, nam inſpectione malum facile detegitur, jubeo, ut per duos, vel tres dies ſaepe decocto hordei tepido oculi, & palpebrae diligentiſſime abluantur, foveanturque, quo omnis acer humor, puriſque reliquiae facilius exeant, atque irritatio & calor, quantum fieri poteſt, contemperetur. Deinde vitriolum cyprium in multa aqua ſolutum ſic admoveri oculis ſubclauſis debet, ut palpebrarum margines quidem irrorentur, non vero oculi bulbus, niſi leviſſime, attingatur *. Prout vero minuitur humoris glutinoſi fluxus, & rubor decreſcit, ſenſibiliorque evadit oculus ad remedii applicationem, ſenſim etiam minuenda vitrioli doſis, rariuſque iteranda remedii adhibitio, donec omnia ulcuſcula conſanuerint. Sic enim deterguntur ulcuſcula, exſiccanturque, & laxae partes firmantur. Alii vino utuntur, in quo aes infuſum fuerit, eoque ſubinde palpebras madefaciunt. Si denique ſola vaſorum, & glandularum laxitas remanet, tunc tutia, aut aluminis coagulum, quod vocant, remedio eſt. Hac utique ratione pertinaciſſimas lippitudines citiſſime ſublatas ſaepe vidimus. Quod ſi ulcuſcula vetuſtate ſordidiora, & profundiora evaſerint, non deſunt, qui admovendum ſuſpenſa manu ulcuſculis lapidem infernalem, vel lapidem divinum, vel aquam viridem Hartmanni, deinde mel praecipiunt. In cathaereticorum autem, & cauſticorum adhibitione cavere oportet, ne oculus laedatur, quod obtinetur, ſuperpoſito mox palpebrarum marginibus, internaeque earum faciei goſſypio aqua frigida madido, poſt aliquot minuta renovando.

Ulcuſculis palpebrarum collyrium praeſtans.

Laxitati relictae quid?

Ulcuſculis ſordidis.

* Hac, vel ſimili formula plerumque utor. ℞. *Vitrioli cyprii ſ. p. g. IV. ſolv. in aq. Euphraſiæ unc. vi. Deind. trajic. per chartam emporetic. Liquori trajecto add. camphor. raſæ in aq. reg. hungr. drachmis duabus ſolutæ grana duo, vel tria. Ter vel quater in die tela linea tenuiſſima ex hoc collyrio tepido expreſſa oculis ſubclauſis imponatur, ſic ut inter palpebras quidem aliquid liquoris ab uno ad alterum angulum ſe diffundat, non vero totum oculum perluat. Augeri, aut minuì doſis vitrioli, & camphoræ poteſt, prout major, vel minor detergendi, & exſiccandi, reſolvendique erit indicatio; imo omitti etiam poteſt camphora, ubi non bene feratur, aut ejus facultas ſupervacua videatur.*

PTERYGION, SIVE UNGUIS.

§. CCCXIII.

Hactenus de vitiis, quae totis oculis fere accidunt *. Nunc dicam de iis, quae quibuſdam ejus partibus quaſi propria videntur. *Deſcriptio.* Primum *pterygion*, quaſi parva ala, CELSO vero unguis **, conſiderandum eſt; tunica videlicet quaedam ab oculi angulo utplurimum majore enata, & membranae conjunctivae valide adhaerens, tenuis, aliquantum pellucida, fibroſa, & tricuſpidata, indeque corneam lucidam verſus apice ſuo protenſa, interdum ita pupillam obtegens, ut viſum aut obſcuret, aut adimat. Si haec *Pannus.* craſſior ſit, & venis turgidis conſperſa, *pannus*, vel *panniculus* *Unguis malignus.* vulgo, Arabibus *ſebel* appellatur. Interdum *unguis oculi* fit malignus, & ad cancri naturam accedit. Tunc membrana magis exereſcit, craſſior, duriorque redditur, colore nigricat, aut livet, & *Cauſſa.* dolore acri afficitur. Cauſſa pterygii videtur eſſe carunculae, ſive membranulae ad oculi angulum majorem poſitae infarctus, atque extenſio, unde ſoluta fibrillarum compage ſuccus nutritius in eaſdem excurrens diſtendit, atque elongat earum fines, quo uſque niſu ſuo poteſt.

* Non autem de omnibus vitiis, quae totis oculis accidunt, agere nobis animus fuit, ſed de praecipuis, quae medicis utplurimum curanda obveniunt. Nam ſi omnia perſequi voluiſſem, extra fines mihi propoſitos vagandum fuiſſet. His tamen addam *hydrophthalmiam*, *exophthalmiam*, ſive *hydropem oculi*; cujus duo genera nobis ſunt, alterum externum, alterum internum. Externum eſt, quando aqueus humor colligitur ſub adnata, ſic ut ea oedematoſe intumeſcat, & aliquantulum rubeat. Internum vero, quando humor aqueus ita augetur, ut oculi bulbum ampliorem, & pleniorem efficiat. Facile utrumque vitium inſpicienti

patet. Curatur, ut hydropes alii particulares, ſed in primis paracenteſi. Vid. *Breve Trattato delle Malattie degli occhi di* DOMENICO BILLI *Ceruſico d' Ancona ed.* 1749. *Claſſ. ſecond. cap.* 7. *p.* 83. 84. 85. Apud quem videri etiam poſſunt quae de reliquis oculi morbis tam univerſalibus, quam particularibus egregie traduntur.

** WOOHLOUSIUS in PAULLO AEGINETA *pterygion* vertendum *ungulam* putat, cum τῷ πτερυγίῳ fere idem color ſit, ac ungulae animalium.

ONYX, ET HYPOPYON.

§. CCCXIV.

Eſt alius oculi morbus, cui figura nomen *unguis* dediſſe videtur, Graece dicitur ὄνυξ. Fit autem quando pus intra corneae lamellas coivit, ut unguem, vel potius unguium praeſegmina repraeſentet. Si vero pus ultra corneam in humore aqueo colligatur, id *hypopyon* vocatur. Solus AETIUS *(a)*, & poſt eum pauci alii diſcrimen, quod inter *pterygion*, *onychen*, & *hypopyon* intercedit, recte adnotarunt.

** Onyx quid?*

Hypopyon quid?

(*a*) *Lib. VIII. c.* 30.

Curatio.

§. CCCXV.

Pterygion recens, & tenue, & magnitudine exiguum ſolis quandoque curatur medicamentis, quae moderate diſcutiunt, & abſtergunt, ut ſunt ſaccharum candidum, mel, pulvis oſſium ſaepiae, teſtae ovorum aceto acerrimo maceratae; & poſtea ſiccatae, & in ſubtiliſſimum pulverem comminutae. Si haec mitiora non ſuffecerint, validiora cathaeretica non nulli proponunt: verum in oculum inſtillare, aut infundere, aut inſuflare, aut alio modo admovere medicamenta irritantia, & multo magis erodentia, & cauſtica periculo non vacat, quia oculum ſemper inflammant, & corneam pellucidam plerumque attingunt, atque contaminant. Alii prudentius ſe gerere videntur, dum pterygion lapide infernali leviter, & caute tangunt, & ſtatim oculum in aquam demergunt, ut quidquid cauſtici adhaeſerit, ſubito aqua diluatur, auferaturque, ne oculi aliis partibus noceat. Sed ſi hiſce adhibitis malum nequaquam ceſ-

Lenia cathaeretica.

Noxa.

Pterygii curatio validior.

ſerit, neque attenuatum ſit, aut inveteraverit, & durius, & craſſius, qualis *panniculus* eſt, evaſerit, nulla praeſtantior medela ſuppetit, quam chirurgica ſectio, quae perito chirurgo committenda eſt. Haec tamen non ſine aliqua oculi noxa interdum fieri poteſt, ob nimiam cum cornea, atque adnata pterygii connexionem. Cicatrix quippe poſt ſectionem relicta, ſi propior pupillae fuerit, viſum impedit, aut minuit. At illud ſemper conſequimur, ut ab epiphora, ſive lacrymatione, & lippitudine, quam pterygion nunquam non excitat, oculus liberetur. Concroſam naturam ſi adeptum fuerit, aut medicamentis nullis tangi debet, aut ſola manus opera exſcindi. Sic quoque onyche, atque hypopyon non aliam admittit curationem, quam eam, quae manu chirurgica perficitur, quaeque idcirco chirurgis relinquitur.

CORNEAE MACULAE, ET PUSTULAE.

§. CCCXVI.

Praeterea aliis morbis cornea obnoxia eſſe conſuevit. In primis ejus perſpicuitas tollitur, colorque mutatur triplici ratione; vel enim craſſiore, denſioreque humore inter corneae lamellas congeſto, aut vaſculis ejus infarctis pelluciditas vitiatur, unde caligine obducta objecta cernuntur, quod malum *nubecula* dicitur; vel ab ulcuſculis, aut vulnere, ictuve cicatricula relinquitur, quae craſſior, albidiorque reliqua cornea apparet; atque haec *albugo*, ſive *leucoma* vocatur; vel demum poſt ictum, aut quidpiam ſimile ſanguis effunditur, concreſcitque in ipſa cornea, aut ſub eadem, atque adeo ejus colorem obfuſcat. Id *ſuggillatio*, ſive *ecchymoſis* nominatur. Puſtulae etiam exiguae in oculis ab acri utplurimum humore excitantur, quibus graece *phlyctænæ* nomen eſt. Hae interdum in ulcuſcula variae magnitudinis, & varii coloris, generiſque degenerant; imo cancroſae quandoque evadunt. Neque ab ejusmodi puſtulis, veſiculis, ulcuſculiſve cornea ipſa immunis eſt, nam & adnatae, & corneae aeque accedunt. Singula haec vitia vel ſolo intuitu cognoſcuntur.

Nubecula. *Albugo, ſive leucoma.* *Ecchymoſis.* *Phlyctaenae.*

Curatio.

§. CCCXVII.

Nubeculæ facilior curatio eſt, quam *albuginis* (§. CCCXVI). Haec enim, ſi craſſior, aut antiquior fuerit, vix attingenda; aut certe in ejus curatione cavere oportet ab irritantibus, atque exedentibus remediis, cujuſmodi plerumque ea ſunt, quae paſſim ab Auctoribus proponi ſolent. Malum quippe exaſperant, deteriuſque reddunt, inflammatione per irritationem inducta, aut cornea, qua ſana eſt, exulcerata. Interdum halitus commanſi foeniculi in oculum inſpiratus, aut adeps viperae *nubeculæ* penicillo illitus non modo innocue, verum etiam utiliter adhiberi viſus eſt. Crocus etiam, & camphora collyriis adduntur non ſine emolumento; nam blande diſcutiunt, & reſolvunt, ſpeciatim aquis foeniculi, florum ſambuci, herbae euphraſiae excepta. Si a cicatrice recenti, nec admodum craſſa nubecula ſit, illam digerere, & tenuare fertur mel, in quo multae formicae decoctae fuerint. Cicatrices a variolis relictae, praeſertim in pueris, plerumque temporis lapſu penitus evaneſcunt, aut valde diminuuntur, ſola naturae ope, dummodo a vulgaribus pulveribus, aut collyriis, quae ad eas abſumendas adhiberi ſolent, prudentiſſime caveamus. *Puſtulæ* etiam, ſive *phlyctænæ* non raro per ſe diffugiunt, diſrupta nimirum veſicula, effuſoque, quem continebant, liquore. Imo acu idonea etiam aperiendae ſunt, ut acer humor, & rodens cito emittatur. Si vero diu perſtent, & trahantur, medicamenta tam intrinſecus, quam extrinſecus expoſtulant, quae acritudinem humorum emendant, & demulcent, ſimulque reſolvunt, aut revellunt. Revellendi laude praeſtant eccoprotica, veſicantia, & cauteria. Quod ſi vas aliquod ſanguineum turgidius, & latius ad eas feratur, videaturque alimentum malo porrigere, hoc chirurgi manu tranſverſim diſcindi debet, ac ne iterum coalitum turgeat, & irritam faciat inciſionem, ſic concidendum eſt, ut aliqua ejus portio deſtruatur. Ulcera vero, quae ab eis diſruptis relinquuntur, interdum ita incavantur,

Irritantia vitentur.

Quæ innocua?

Mel cum formicis decoctum.

Cicatrices a variolis relictæ.

Quid phlyctænis?

Revellentia.

Varicoſa vaſa exſcinduntur.

Ulcera corneæ quibus curentur.

ac profunda fiunt, ut perforata cornea humor aqueus effluat, aut uvea prorumpat, ac protuberet, aut etiam lens cryſtallina ſua e ſede dimoveatur, anteriuſque procidat. Curari itaque quam citiſſime debent, primum iis, quae leniunt, & blande abſtergunt; deinde iis, quae nutriunt, exſiccant, & cicatricem inducunt. In magno pretio inter cetera habetur unguentum VOOLHOUSII, quod componitur ex flore aeris rite loto, & laeviſſimo, & butyro recentiſſimo non ſalito, vel tenuiori axungia itidem recentiſſima. Eo autem ulcuſcula inungi ſubinde non alienum eſt. *Suggillationi* denique ea medentur, quae ſanguinem effuſum, concretumque reſolvere, ac digerere creduntur. Inter haec primus locus vulgo dari conſuevit ſanguini e pennis columbi tenerioris expreſſo. Sed fortaſſe praeſtantius remedium ſuppeditant fotus, aut vapor ex aquis ophthalmicis, crocus, camphora, aqua reginae hungariae, aut vulneraria collyriis temperatioribus prudenti manu adjecta. Aquae vero huic ſcopo magis idoneae videntur, quae ex herbis euphraſia, ruta, chaerefolio, hyſſopo, floribus cyani, ſambuci, tiliae, ſimilibuſque eliciuntur. Sed utilius eſt *ſuggillationes* ejuſmodi praecavere; quod praeſtabitur icto, contuſo, ſauciatove oculo ſtatim frigidam aquam adhibendo, eamque crebro per aliquod tempus, ubi incaluerit, renovando.

Ung. Voolhousii.

Ecchymoſi quid proſit?

SUFFUSIO.

§. CCCXVIII.

Suffuſio quid?

Ab externis jam ad interiorum oculi partium vitia progredi ordo jubet, & primo quidem ad *ſuffuſionem*, ſive, ut graeci loquuntur, *hypóchyſin*, aut *hypóchyma*, vulgo *cataractam*. In hac autem lens cryſtallina, aut ejus velamenta opacantur, ut radiis lucis impervia ſint. Hinc viſus primum caligat, deinde penitus aboletur. Duplex igitur ſuffuſionis genus eſt, alterum ex vitio lentis, alterum ex vitio velamentorum. Prius naſci ex eo videtur, quod liquor, qui lentem alluit, ac nutrit, utcunque deficiat. Neceſſe tunc eſt, ut ea areſcat, contrahatur, & opaca fiat. Id prae-

Ejus duplex genus.

ſertim illis accidit, qui in aliquod minutum opus intentis oculis incumbunt, aut aſſidua lectione, & ſcriptione dies, noctesque tranſigunt. Dum enim muſculi recti oculorum aſſidue tenduntur, quod maxime fit, cum quae coram ſunt, & propiora intueri volumus, lenti adprimitur tunica arachnodes, ſive capſularis, ſicque humor ille, qui ex ipſa tunica, ejuſque vaſculis ad lentem nutriendam impenditur, ſecerni, & ſuppeditari prohibetur. Id etiam incidit, quotieſcunque iidem muſculi ex quacunque alia cauſſa intenſius, diutiuſque, uti ex inflammatione, aut ſpaſmo, contrahantur praeter naturam; aut vaſcula capſulam lentis cryſtallinae, aut lentem ipſam adeuntia inflammantur, aut obſtruuntur. Nutritio autem ſucco deficiente, prout dictum eſt, lens cryſtallina exareſcat, neceſſe eſt. Deficere etiam poteſt ejus ſecretio eorumdem vaſorum vitio, abolitione, infarctu, quemadmodum ſenibus accidere, veriſimile eſt; ex quo intelligitur, cur hi ſuffuſioni adeo frequenter ſubjiciantur. Fieri etiam interdum poteſt, ut ſuccus ipſe, qui alere lentem debet, craſſior, denſior, tenaciorque factus pelluciditatem lenti adimat, aut talis evadat mora, ſtagnatione, abſorptione impedita, heterogeneique alicujus principii mixtione. *Cauſſae.*

§. CCCXIX.

Alterum ſuffuſionis genus oritur, quando velamentum lentis, ſive vulgo *capſula*, vitium aliquod ceperit. Id evenit multimodis, ſed in primis, ſi tunica iſta ictu, aut vulnere dilaceratur, ſi inflammatio in choroide, & proceſſibus ciliaribus orta ad lentis involucrum protenditur, eidemque labem inferat; ſi malus corporis habitus eſt, vel ſeroſa, atque impura colluvies, vel mucus, qui e naribus emungi ſolet, ad interiores oculi partes fertur, vaſcula tunicae hujuſce obſtruit, viaſque alias intercludit; ſi itinera, per quae humor lenti dicatus penetrare debet, ictu vexata laxantur; ſi mercurio aliquis temere, & ſine regimine abuſus eſt, aut corpus venere, otio, ignavia, ſomno infirmavit, vel capitis morbis, ac prae ceteris vehementiore, diutinoque dolore laboravit. Omnibus hiſce modis proprium lentis velamentum e pellucido in opacum *Alterum genus ſuffuſionis. Cauſſae.*

verti poteſt. Praeterea non ex hujus velamenti vitio oritur ſuffuſio, ſed ex opacitate etiam membranae vitrei humoris, qua lentem in ſe recipit. Si enim commune hoc velamentum, qua radios transmittere ad retinam debet, opacum ex quacunque cauſſa fiat, neceſſario conſequitur, ut lens cryſtallina ſuo munere fungi nequeat, oculumque attente inſpicienti opaca apparere debeat. Haec ſunt duo praecipua genera verae, & legitimae ſuffuſionis.

Hactenus de vera ſuffuſione.

§. CCCXX.

Aliae ſuffuſionis ſpecies, quaſi ſpuriae.

His tamen addi debent quaedam aliae ſuffuſionis quaſi ſpuriae ſpecies, quas clinici pluries obſervarunt. Ad has ſpectat *cyſtica*, ſive *purulenta*, aut *lactea* vocata. Interdum enim ex inflammatione velamenti lentis cryſtallinae pus enaſcitur, colligiturque intra ipſum, & lentem, ſicque format ſuffuſionem modo memoratam. Non nunquam lens cryſtallina ipſa colliqueſcit, & in ſimilem humorem convertitur, turbidum, albicantem, quo opacatur viſionis iter. Interdum in illo corrupto humore lens exſucca, & opaca innatare viſa eſt (*a*). *Cataractam membraneam* cum veteribus non nulli recentiores ponunt, in quibus WOOLHOUSIUS, FREYTAGIUS, aliique numerantur. Volunt enim, humorem aqueum alienis, mucoſiſque ſubſtantiis immixtis alterari poſſe, atque hinc formari circa pupillam membranae quamdam ſpeciem (*b*). In equis certe, obſervante LOWERO, mucus ex margine pupillae, ſeu uveae exſudans quandoque concreſcit in membranam, quae pupillam obturat. Num in homine ejuſmodi membrana dari poſſit, licet eximii auctores ſe eam inveniſſe, aut acu depreſſiſſe teſtantur, nondum ſatis compertum (*c*) eſſe, alii putant.

(*a*) HEISTER. *in ephem. N. C. cent. IV. obſerv.* 198. VALSALV. *epiſt.* XVIII. §. XVII. PLATNER. *Program. ann.* 1736. *d. XVII.* (*b*) BILLI *l. c. claſſ.* 2. *cap.* 6. *p.* 88. (*c*) JOS. IRKA *de morb. ocul. intern. p.* 69.

Diagnóſis.

§. CCCXXI.

Incipientem ſuffuſionem denotant culices, pili, muſcae, aranearum telae, & ſimilia ſimulacra oculis obverſantia. Eadem augeſcente oculi caligant, & quaſi nubecula obtenebrantur; pupillae color mutatur, & vitro opacato fit ſimilis. Perfecta demum, abſolutaque ſuffuſione viſus magis magiſque hebetatur, & penitus aboletur, colore pupillae aut omnino albo, aut lacteo, cinereo, glauco, aureo, plumbeo, cupreo, chalybeo, coeruleo, viridi, interdum etiam rubro. Alias ſuffuſio lentiſſime gignitur, alias intra paucos dies; idque evenit, cum ictus oculum graviter laeſit, aut rupta, aut inflammata fuerunt lentis cryſtallinae velamenta. Si lens ſola opacatur, & contrahitur, arachnode tunica integra, & pellucida manente; homo inter initia, quae e latere poſita ſunt, melius perſpicit, quam quae e regione: meliuſque in tenebris, quam interdiu, & magna in luce. Tunicam vero arachnodem, ſive proprium lentis velamentum, vitiatam eſſe oſtendit prima morbi origo, nimirum inflammatio praegreſſa, aut fortis contuſio, nullus lucis ſenſus reliquus vel in ipſis tenebris, licet in his pupilla dilatetur; ipſaque ſuffuſio intus conſpicitur albicans, & quaſi rugoſa. *Signa ſuffuſionis.*

Prognóſis.

§. CCCXXII.

In ſuffuſione quibus altero oculo connivente, alterius pupilla dilatatur, punctione viſus recuperandi ſpes eſt: quibus vero non dilatatur, neminem viſum recipere, jam ſuo tempore cognovit GALENUS (*a*): non enim nervum opticum tantummodo male affectum eſſe, verum etiam iridem ipſam, ejus vaſa, fibras, nervoſque vitium cepiſſe, probabile admodum eſt. Si aeger lumen non cernat, quamvis, ſano oculo clauſo, laborantis pupilla dilatetur; *Quae ſuffuſio curari poſſit, quae nequaquam.*

nulla, vel modica ſane ſpes ſupereſt, facta etiam punctione viſum reſtitutum iri. Altero oculo ſuffuſione affecto, facile alter in eumdem morbum implicatur, praeſertim in ſenibus. Primum ſuffuſionis genus (§. CCCXVIII.) interdum apta victus ratione, accommodatiſque medicamentis averti poteſt, aut ſaltem, cum ad maturitatem pervenerit, manu tolli, id eſt acu deprimi, aut ſectione corneae extrahi. Contra difficilius, & quandoque nullo modo curatur alterum genus (§. CCCXIX.), in quo praeter lentem cryſtallinam tunica arachnodes, aut vitrei humoris involucrum, qua lenti reſpondet, aliquo ex modis expoſitis vitium contraxerit. Et ſi quid ſperari tunc licet, id non in medicamentis, ſed in chirurgi artificioſa dexteritate, & manuali opere collocatum omnino eſt. *Purulenta, cyſtica*, *lactea*, itemque *membranea*, ſi vere aliquando occurrerit (§. CCCXX.), vix curationem admittit, niſi *Davieliana* extractio aliquid audeat. Depreſſionem feliciter adhiberi poſſe, ſpem facit color ex albido coeruleus, vel parum flaveſcens: eam vero prope omnem adimit color auro, vel aeri, vel ferro polito ſimilis. Oculus autem ipſe conſiderationem meretur. Si enim nec durus, nec nimis flaccidus ſit, nec prorſus ſenſu lucis careat, is ad depreſſionem, aut extractionem cataractae idoneus cenſetur; contra omnino alienus, qui durus, exiguus, concavus, aut nimis protuberans eſt. Vix ſanabilem eam eſſe perhibent, quae ex graviore, diuturnoque capitis morbo, & praeſertim dolore atroci, vel ex ictu, vulnere, aut interna oculi phlegmone (§. CCCII.) ortum habuerit. Ineptus quoque curationi chirurgicae reputandus eſt ille, qui ante naſcentem ſuffuſionem jam hebeti oculorum acie laborabat. Huic enim plerumque amauroſis, ſive gutta ſerena accedit; quae eo magis imminere cognoſcitur, quo longiùs a naturali figura pupilla diſcedit, quo latior, diffuſior, immobilior, inſenſibiliorque ad quemque lucis appulſum apparebit: quamquam non omnis dilatatio pupillae, ſive mydriaſis a ſola nervi optici reſolutione repeti poſſit. Iridis enim paralyſis a propriis nervis reſolutis ſaepe profluit. Aetas quoque ſenilis, aut puerilis parum idonea eſt. Difficilem item curationem reddit malus corporis habitus, aut peculiare aliquod humorum vitium inveteratum.

(a) *De ſympt. cauſſ. cap.* 2.

Curatio.

§. CCCXXIII.

Initio morbi cum oculi caligare inceperint, vitari omnis labor debet, in quo oculorum intentio requiritur, & cauſſis, a quibus aut oritur, aut fovetur morbus, medicamentis opportune occurrendum eſt. Itaque & ſanguinis miſſio in plethoricis, & purgatio in cacochymicis pro re nata imperanda erit, & quae ſanguinem attenuant, purificant, volatilemque aliquomodo reddunt, quaeque reconditiores vias, minutiſſimoſque canales aperiunt, deobſtruuntque non omittenda, ſi a copia humorum, aut prava eorum qualitate, craſſitie, aut a viarum infarctu, obſtructioneque malum derivare videatur. Speciatim ſerum lactis caprillum, decocta lignorum, jura viperina, pulvis millepedum, aut ſuccus ope vini albi ex his expreſſus, mercurius, & varia ex eo parata remedia, & in primis panacea mercurialis cinnabarina, cinnabaris antimonii, atque alia hujus generis commendantur. Nuperis temporibus huic ſcopo adhibita fuerunt extracta cicutae, aconiti, pulſatillae nigrae, belladonnae, aliaque ex plantis venenatis, & acribus, ſed nondum de eorum bonis effectibus ſatis conſtat. Gummi ammoniacum etiam externe applicitum forma liquida video commendari, ſed de hoc quoque certiora, & plura experimenta deſiderantur. Neque inutilia quandoque habentur, quae aliorſum humores avocant, aut noxios excernunt, aut copiam minuunt, uti veſicantia, fonticuli, ſetacea. Huc ſpectant errhina, quorum uſum optimi interdum effectus conſequuntur. Diſcuſſam fuiſſe ſuffuſionem ope *turbith* mineralis per nares attracti, memoriae prodidit BOYLAEUS. Extrinſecus attenuantia, & diſcutientia adhiberi etiam ſolent, inter quae vitrum antimonii, crocus metallorum, fel animalium quorumdam aquis ophthalmicis, foeniculi videlicet, chelidonii majoris, euphraſiae, ſimiliumque ſoluta celebrantur.

Suffuſionis curatio medica.

§. CCCXXIV.

Curatio chirurgica. Aucto jam morbo, aut a cauſſis arte non emendandis, quarum aliquas ſupra recenſuimus (§§. CCCXVIII. CCCXIX. CCCXX.), profecto, raro quidquam proficitur iſta (§. CCCXXIII.) medendi ratione. Tunc videndum eſt, num chirurgica curatio inſtitui poſſit, quod in primis cognoſces ex iis, quae in prognoſticis (§. CCCXXII.) indicavimus. *Depreſſio, & extractio.* Curationis autem duplex ratio eſt, altera, ut vocant, *depreſſionis*, *extractionis* altera. Depreſſio fit ope acus ancipitis juxta canthum externum ad unam, vel alteram a cornea lineam immiſſa pone uveam, cujus ope lens cryſtallina cum ſuo velamento inciditur, & deorſum deprimitur, & demum ſub infima vitrei humoris parte reconditur, quiete per novem dies imperata, & oculis ambobus faſcia molliter obductis. Extractio vero peragitur inciſa inferiore corneae parte, & deinde inciſione ope forficis curvae ad tres quartas circuli partes dilatata. Interea ſpeculo oculi ſub palpebra inferiori poſito firmatur oculus, molliterque, abſoluta inciſione, premitur; quo fit, ut continuo lens cryſtallina ſe ſe foramini offerat, ſi matura fuerit; aut ſi immatura, ope cochlearis, aliuſve apti inſtrumenti educitur. Laciniae denique tunicae arachnodis, ſive capſulae, & mucoſi flocculi e diſrupta eadem elapſi paullatim extrahuntur. Humorem aqueum ſimul effundi, cuique perſpicuum eſt, ſed facile is regeneratur. De utraque operatione videantur chirurgiae ſcriptores, penes quos fuſius, & accuratius variae methodi, variaeque operandi cautelae deſcribuntur; hinc totum negotium chirurgo exercitato, quando operationi locus eſt, cum ad chirurgiam omnino ſpectet, committi oportet.

§. CCCXXV.

Quid cataractae maturitas, & quibus notis cognoſcitur. Maturitatem cataractae ſemel, iterumque jam memoravimus. Nunc quid ea ſit, quibus ſignis ſe prodat, & quando ejus obſervatio omitti non debeat, paucis comprehendam. Matura ſuffuſio, ſive cataracta eſſe dicitur, quando viſionis obſcuritas non amplius

increſcit, jamque ſummum ſuum gradum attigiſſe videtur. Tunc enim, ut fructus e ſuo pedunculo, ſic ipſa e ſua ſede facile excuti poteſt. Ac revera interdum factum eſt temporis lapſu, ut e ſua ſede ſponte exciderit, viſioniſque uſum reſtituerit. Ut vero maturane ſit, an cruda certius perſpiciatur, oculus digito comprimendus, confricanduſque eſt. Si cruda adhuc ſit, non nihil diffluit, latiorque evadit, & protinus remota exteriori preſſione ad priſtinam figuram redit. Contra nulla ex preſſione ei mutatio inducitur, ſi maturitatem adepta fuerit. Color quoque diligenter inſpiciendus eſt. Is quo magis albicat, maturiorem cataractam ſignificat; contra dilutior, aut ad nigrum vergens. Bonae notae color etiam cenſetur, ſi ex albo coeruleſcit, aut non nihil flavet, ut ſupra (§. CCCXXII.) animadverſum eſt, ibique etiam, quinam colores reprobari debeant, non praetermiſſum. Haec autem de vera, & legitima cataracta, quam ſuo loco (§. CCCXVIII.) deſcripſimus, vere dicuntur; de reliquis (§. CCCXX.) fortaſſe non item. Illud ſane certum eſt, quod ultimo loco indicare promiſimus, maturitatem iſtam ad ſuffuſionis *depreſſionem* communiter requiri, non vero ad ejus, ut vocant, *extractionem*.

Quando utra operatio præſtantior?

Reſtat, ut modo aperiam, quando una alteri praeſtet. Primo quidem ſuffuſionis generi (§. CCCXVIII.), ſi non admodum inveteraverit, depreſſio magis idonea videtur, quam extractio. Facile enim inſtituitur, & quod magis intereſt, multo tutius, minorique apparatu, nec minori eventus felicitate. Non idcirco tamen hoc in caſu rejiciendam *extractionem* putaverim, ſi cuipiam magis placuerit, ea potiſſimum de cauſſa, quod cataracta ſemel extracta non poteſt iterum aſcendere, quemadmodum depreſſae interdum accidit. Non tamen extractio immunis eſt ab omni metu; nam facile in ea, ſi incaute nimis oculus comprimatur, cum aqueo humore etiam humor vitreus effluit, oculuſque ſine ulla ſpe reliqua vacuus concidit. In altero vero genere (§. CCCXIX.), in quo lens, ejuſque velamenta vitium ceperunt, depreſſioni extractionem anteponendam jure exiſtimant DAVIELII ſectatores. Nec dubitandum eſt, quin cyſticae, aliiſque ſuffuſionum ſpeciebus (§. CCCXX.), ſi quod auxilium iis ſupereſt, ab extractione ſola exſpectari debeat.

§. CCCXXVI.

Praeparatio medica ad operationem. Ac quoniam medicus plerumque hujuſmodi operationibus vel praeeſt, vel certe conſilio aegros dirigit; eum ideo decet non ignorare, qua ratione praeparandi illi ad utramque operationem ſint, quodnam diaeteticum regimen adhiberi conveniat, & quid metui poſt depreſſam, aut extractam ſuffuſionem poſſit, quidque vitare, & cavere pro ſua parte debeat. Praeparantur ergo ſanguinis miſſione, in primis plethorici, catharſi, tenui victus ratione, & medicamentis attemperantibus, ut quam alieniſſimi ab inflammatione, qua oculus poſt operationem corripi poteſt, reddantur. Operationi vero dies ſerena, & cubiculum lucidum eligitur, ut videlicet chirurgus plena in luce ſuo munere fungi poſſit. Peracta operatione ſuper imponitur oculo linamentum, aut ſpleniolum albumine ovi cum aqua roſarum conquaſſato imbutum; & faſcia etiam, ſed laxe, firmatur, qua ſanus quoque oculus contegi poteſt, ne motibus ſuis alteri noceat. Quin imo, ſi extractio adhibita eſt, oculus apte vinciri, & deligari debet, ſaltem pro primis quatuor diebus, ne, ſi tuſſis, vomitio, aut ſternutamentum inciderit, vitreus humor ex vulnere corneae prorumpat ſummo oculi exitio. Repetitur etiam, ſi opus fuerit, poſt operationem ipſam ſanguinis miſſio, & veſperi ejuſdem diei mite paregoricum dari etiam conſuevit, ut dolor, irritatioque ſomno avertatur. Quies ſumma ſaltem *Regimen poſt operationem.* octiduo imperanda eſt, curandumque, ut capite erecto ſemper ſe contineant, tenui victu, & medicamentis diluentibus, & refrigerantibus utentes; caveantque a luce, vomitu, tuſſi, ſternutamento, maſticatione, ac nimio calore. Alvus enematibus, aut ſero lactis, potuve mellito laxa ſervanda eſt; neque permittendum, ut e lecto egerendi cauſſa ſe efferant, ſed monendi ſedulo ſunt, ut ſine conatu in vas ſibi apte ſubjectum dejiciant. Poſt octo demum, aut novem dies regiminis ratio aliquantum relaxanda eſt, oculuſque paullatim luci, ſed languidiori auſſuefaciendus, dummodo poſt operationem nullum infortunium ſupervenerit. Poſt operationem autem interdum accidit, ut ſanguis in anteriorem oculi cameram effun-

datur; ex quo deinde facile hypopyon naſci poteſt. Si illud forte eveniat, praeter ſanguinis miſſionem, ſuperdanda reſolventia ſunt, & in primis fomenta non nihil aromatica, & leniter vinoſa. Frequentius vero ophthalmia ſupervenit, praeſertim extractioni, quando nempe lens cryſtallina aegre foramen pupillae tranſiens, aut cochleari educta vim uveae, & coronae ciliari intulit. Tunc enim inflammatione tota choroides facile tentatur, non penitus deſitura, niſi poſt quindecim, aut viginti dies. Curanda autem eſt, ut aliae graves ophthalmiae interiores.

GLAUCOMA.

§. CCCXXVII.

Proximum ſuffuſioni *glaucoma* eſt. Id vitii contigit, ubi lens cryſtallina cum ſuo velamento multum mole augetur, ſicque intumeſcit, ut vicinae reliquae oculi partes vexentur, moleſteque premantur. Hiſce ſe notis prodit malum: *oculus durus, digito renitens attollitur, & magis, quam naturaliter conſuevit, prominet. In eo gravitatis quidam, & doloris ſenſus eſt* (*a*). Intus quod viſum impedit, & inſpicienti ſe oſtendit, colorem praeſefert marinae aquae, ſive glaucum, unde ejus nomen. Cum morbus adoleverit, pupillae dilatationem, ſive mydriaſim etiam inducit; ex vitrei vero, & retinae compreſſione, quam lens multum adaucta efficit, omnem delet videndi facultatem. De alio etiam vitii genere memorant ſcriptores, cui pariter *glaucomatis* nomen tribuunt. Id non cryſtallinae lentis, ſed vitrei humoris proprium eſt. Adeſſe dicitur, cum vitreus humor mole augetur, praeter modum intumeſcit, & pellulucíditate amiſſa glaucum induit colorem, accurate inſpicienti ſatis perſpicuum (*b*). Utrique glaucomatis generi ſupervacua, imo noxia eſt quaevis manuum curatio, non ſecus, ac ſuffuſioni cum mydriaſi, ſive pupillae, nervorum ad oculum ſpectantium, & retinae ipſius paralyſi conjunctae, quod ſupra monuimus. Humor vero vitreus longe frequentius colliqueſcit, & diſſolvitur, & oculus non modo tum caligat, verum etiam concavus fit, & flaccidus, nihil-

Quid glaucoma?

Aliud glaucomatis genus.

Curatio nulla.

que prementi digito renititur. Hinc *neceſſe eſt*, inquit Platnerus, *corrupto vitreo humore, etiam lentem vitiari* (c). Quae eſt alia ſuffuſionis ſpecies omnino incurabilis.

(a) Platn. *Inſtit. chirurg.* §. 1310. (b) *Ib.* (c) *Ibid.*

Amaurosis, sive Gutta Serena.

§. CCCXXVIII.

Amauroſis eſt illa viſus abolitio, quae vitio nervi optici, aut retinae contingit. Haec, ſi cum nullo alio oculi morbo copuletur, ac proinde oculus ſano ſimilis inſpicienti appareat, excepta pupilla, quae dilatata tantummodo cernitur, *gutta ſerena* appellatur.

Cauſſae. Cauſſa hujus coecitatis proxima eſt omnino eadem, quae aliarum paralyſium; remota vero vel ichores nervea filamenta imbuentes, ac laxantes, vel eorum obſtructio, aut preſſio, aut diſtractio, vaſorum ſanguineorum plenitudo nimia, arteriae, aut venae centralis varicoſa dilatatio, fibrarum muſcularium, & in primis muſculi attollentis, & abducentis, qui cum vagina nervi optici quodammodo cohaerent, & ſuper nervum ipſum aliquantum decurrunt (a), convulſio, aut ſpaſmus, & thalami nervorum opticorum corrupti, compreſſi, vitiati. Sectio cadaverum amauroſim, ſive coecitatem invenit natam *a tumoribus nervos opticos comprimentibus, item a glandula pituitaria turgida; a lapide in nervo optico, aut in glandula pineali; a cerebri vulnere, abſceſſibus, corruptione, aut tumoribus variis; a tumore cerebri aqueo; ab effuſo ſanguine; a compreſſis thalamis opticis; a depreſſo cranio; a vulneribus capitis, & cranii; a nervo optico extenuato, & corrupto* (a*); *a cerebri vitiis (b), a variis ejuſdem malis* (c); *a corpore ſtriato molli* (d); *a ſanguine ſupra duram cerebri membranam effuſo* (e); *ab oſſe in ſinum falciformem impacto* (f); *a thalamis ſtrigoſis* (g); *a ſcirrho ad originem nervi optici* (h); *a tumore eum nervum comprimente* (i); *ab hydrocephalo* (l), aliiſque organicis cauſſis. Itaque morbo originem, atque occaſionem praebere poſſunt ſcabies retropulſa, ulcera intempeſtive conſolidata, metaſtaſes, caſus, ictus, abſceſſus,

abſceſſus, inflammatio, diutinus rerum lucidarum, minutarumque intuitus, inquinamenta primarum viarum, cathartica validiora, atque hinc vaſorum inanitas, conſuetae evacuationes ſuppreſſae, hyſtericae, & hypochondriacae affectiones.

(a) ZINN. *Deſcrip. anatom. oculi human. cap.* 8. §. *VII.*, & *cap.* 9. §. *II.* (a*) HALLER. *Elem. phyſiol. T.* 4. *l. X. ſect. VII.* §. *XIV.* (b) *Id. ib. in not.* (c) BOEHMER. *Faſcic.* 2. *præf. obſerv.* 3. (d) PETIT *lettr.* 1. *p.* 7. (e) MANNE *obſerv. p.* 154. (f) WARNER *obſerv.* 1. (g) MORGAG. *de ſed. & cauſſ. morb.* 1. *p.* 74. (h) MUZELL. *II. p.* 91. (i) *Id. p.* 81. (l) MORG. *I. p.* 181.

§. CCCXXIX.

Ex his facilis amauroſeos diagnoſis habetur. Obſcurum, arduumque cognitu potius eſt, utrum nervus opticus, an retina ſola laboret? Qua de re non parum diſceptari ſolet. ETTMULLERUS rei difficultatem tolli opinatur, docens coecitatem, ſi paullatim acceſſerit, retinae vitio tribuendam eſſe, ſi vero repente, & momento quaſi ingruerit, veriſimillimum eſſe, tunc a nervo optico male affecto eam proficiſci. Verum, ſi quis contraria ratione concluderet, non minori fortaſſe veri ſpecie id faceret. Quis autem retinae vitium a nervi optici vitio facile ſecernat? Inſuper addunt alii, ſi oculus fricetur, ac prematur digitis, atque hinc pupilla dilatari, & conſtringi cernatur, indicium eſſe, nervos opticos integros, atque intemeratos exiſtere; laeſam vero retinam, aut aliquam partem eidem proximam. Contra nervum opticum vitiatum eſſe, ſi nulla pupillae dilatatio conſequatur. Verum animadvertant hi velim, iridis, ſive pupillae motum ſaepe ſuperſtitem eſſe in vera amauroſi tam a nervi optici, quam a retinae vitio genita. Satis enim eſt, nervos ciliares illaeſos eſſe, ut iridis, & pupillae motus non pereat. Rectius igitur concluditur, in vera amauroſi, ſi pupillae motus deficiat, praeter nervum opticum nervos ciliares, & iridis proprios reſolutos eſſe; ſi contra ſuperſtes ſit, hos integros, illaeſoſque eſſe. Ceterum ſive retina, ſive nervus opticus proxime laboret, difficillimae curationis eſt morbus. Quae ad ſuffuſionem, atque apoplexiam curandam propoſita a nobis ſunt, eadem omnino amauroſi, ſi curabilis eſt, conveniunt. Interdum ptyaliſmus mercurio excita-

Diagnoſtica ſigna amauroſeos.

Prognoſis, & curatio.

tus profuiſſe fertur. Interdum quoque aliquid emolumenti attulit ſupercilii confricatio, atque ſpiritus meliſſae, aut ſuccini, aut cornu cervi, qua nervus ſupraorbitalis, ophthalmici ramus, egreditur, manu illitus, & pluries, diuque adhibitus. Convulſiva, aut ſpaſtica amauroſis facile curatur, & fere per ſe paullatim evaneſcit. Febrium quoque ſymptoma, aut aliorum morborum, iis ſuperatis, ipſa quoque ceſſat. Quandoque obſervatum eſt, foeminas utero gerentes, atque inter initia amauroſi correptas, quarto, vel quinto menſe, aut demum poſt partum viſum recuperaſſe; depletis fortaſſe cerebri vaſis, aliorſumque ſanguinis copia, aut motu converſis. Supereſſent alia adhuc ſymptomata ad viſionem imminutam, aut depravatam pertinentia, uti *amblyopia, hemerolopia, nyctalopia, myopia, preſbytia, ſtrabiſmus, nyſtagmus, diplopia,* atque alia, ſi qua ſunt; de quibus tamen, cum in pathologia generali ſatis explicari ſoleant, vixque peculiarem curationis rationem obtineant, dicere ſuperſedebimus; eoque magis, quod pleraque a mala oculi conformatione permanant, perſpicilliſque ſolis quodammodo emendantur, aut aliorum ſaepe morborum effecta ſunt, quibus ſublatis & ipſa tolluntur *.

Cur alii oculor. morbi omittantur.

* Inter paullo antiquiores qui de oculorum morbis ſcripſere, legi merentur MAITRE-JEANIUS, SANCTYVESIUS, BOERHAAVIUS, ex recentiſſimis vero JANINIUS, aliique ſatis noti.

CAPUT XI.

DE GRAVEDINE, CORYZA, ET PHLEGMATORRHAGIA.

§. CCCXXX.

Gravedo.

NON valde diſtant ejuſmodi affectus, licet a pleriſque nimium ſubtiliter, aut ſcrupuloſe nimium diſtinguantur. *Gravedinem* vocant eam catarrhalem affectionem, in qua pituitaria membrana ſic tumet, ut aëri in nares iter occludat, vocem obtundat, gravitatis ſenſum pariat, dolore modo obſcuro, modo pungente, modo pulſante caput univerſum, aut frontem tantummodo, & tempora af-

fligat, aurium ſonitum, ac tinnitum ſaepe conjunctum habeat, nullo tamen inter initia, aut certe pauco, & tenui exſtillante humore, qui demum circa finem morbi craſſior, tenaciorque factus emungitur. *Coryzam ſiccam*, ſed improprie, non nulli nominant, ut a *coryza* vera, quae humida eſt, moxque explicabitur, malum diſcernant.

§. CCCXXXI.

Cum vero e naribus fertur tenuis pituita, ſive humor ſeroſus, ac mucidus, modo crudus, & acritudinis expers, modo acer, & ſalſus, excitatque crebra ſternutamenta cum aliis paullo ante deſcriptis (§. CCCXXX.) ſymptomatis, *coryzæ* nomen morbus aſſumit. Vulgo *diſtillatio* dicitur. Quod ſi aſſiduum, ac perenne fiat limpidi phlegmatis ſtillicidium, aut ſinus potius frontales ſeroſo humore ita ſcateant, repleanturque, ut inclinato capite illico magna vi, & ſine ullo ſenſu prorumpat, defluatque, *phlegmatorrhagia* JUNCKERO, aliiſque nuncupatur. Saepe hiſce morbis (§§.CCCXXX. CCCXXXI.) accedit febricula, mentiſque inſolitus torpor, non ex eo quidem, ut veteres putabant, quod e cerebro in nares humor diſtillet, ſed quod utraque pars non abſimili pituitoſa congeſtione inferciatur.

Coryza.

Phlegmatorrhagia.

§. CCCXXXII.

Proxima *gravedinis* cauſſa videtur congeſtio ſanguinis, & ſeri in vaſis, cellulis, folliculiſque membranae pituitariae, & partium adſitarum, non raro ad levis inflammationis naturam accedens. In *coryza* vaſcula ſecretoria magis, & folliculi mucoſi afficiuntur, unde uberior ſeroſi humoris, & muci ſecretio, excretioque. Aucta pariter ſecretio, & excretio ſeroſi phlegmatis in ſinibus frontalibus cauſſam *phlegmatorrhagiæ* conſtituere videtur, nec ea poni, & concipi poteſt, niſi ſanguis, ſerumque copioſius ad pituitariae eas partes, quae ſinus veſtiunt, feratur, congeraturque. Remotae vero cauſſae cenſentur pituitae, & ſeri copioſior vis, aucta ejus cohaeſio, vel inſolita acritudo, vaſorum, membranarumque capitis, & potiſſimum pituitariae laxitas, aut repentina, & ſubita contractio.

Cauſſæ horum affectuum proximæ.

Remotæ.

Hinc aër humidus, & frigidus, aut ſiccus, & fervidus, cacochymicus corporis habitus, nicotianae abuſus, & exſpiratio inſenſibilis cohibita, uti occaſionales cauſſae, utplurimum intercedunt. Quod attinet ad exſpirationem cohibitam, quae univerſim incuſari ſolet, hanc ab omni culpa abſolvendam cenſet KEILIUS in ſua *Statica*, coryzamque derivandam mavult a noxiis, frigoriferisque aëris particulis naribus, ac cutis meatibus receptis, quae bonam ſanguinis, humorumque craſim pervertant. Alii frigori hoſce affectus acceptos referunt, cum frigore norint ſanguinem, lympham, mucumque cogi, & vaſa, & fibras corrugari. Sed neutra harum opinionum placuit THOMAE SIMPSONIO *(a)*. Etenim is a frigore quidem totum externum corporis ambitum percelli, & conſtringi non inficiatur; ſed illud inde conſequi, ut ad pituitariam membranam, interioreſque hujuſmodi partes, quaſi per refluxum, majori, quam conſuetudo ferat, ubertate, atque impetu humores compellantur, & coacerventur, atque hinc congeſtio catarrhalis oriatur, de qua ſermo eſt. Si quid vero judicare licet, ſingulae ejuſmodi opiniones plurimum mihi videntur habere probabilitatis. Quandoque enim aliquid ab aura frigorifera in corpus noſtrum immitti, quo ad catarrhales affectus via paretur, epidemicae in primis conſtitutiones oſtendunt, in quibus interdum ita morbus univerſim diffunditur, ut nemini etiam ab injuriis temporum diligentiſſime ſibi caventi, aut ex alia aegritudine jam decumbenti fere parcat; dum ſub eiſdem temporum, frigoriſque ſimilitudinibus nihil tale alias obſervetur. Ut plurimum tamen exſpirationem tam cutaneam, quam narium, & faucium ſupprimi; ſanguinem, lympham, mucumque condenſari; vaſa, cellulas, glandulaſque per frigus coarctari, nemo negaverit, qui phyſicas frigoris proprietates novit. Neque a vero abeſt, ſanguinem, reliquoſque humores, inventa in ambitu corporis majori reſiſtentia, uberius ex hydraulicis legibus interiores partes petere debere, in quibus pituitaria membrana profecto habenda eſt.

(a) *In Diſſertationib.*

§. CCCXXXIII.

Sed quaedam anni tempora, & quaedam aëris conſtitutiones hiſce morbis procreandis magis valent, in primis tempus vernum, & hiemale (*a*), aeſtas ſicca, & aquilonia, & ſubſequens autumnus pluvioſus, & auſtrinus (*b*), vel aquilonius, & ſiccus (*c*); itemque ſubitae, & repentinae aëris ex calido in frigidum mutationes. *Raucedines, & gravedines in valde ſenibus non coquuntur* (*d*). *Quibus dolores capitis, & frontis contingunt tum ex ingentibus ventis, tum ex frigore poſt vehementem æſtum, eos gravedines potiſſimum quidem omnino liberant* (*e*). *In omnibus pulmonis morbis gravedines, & ſternutationes tum præire, tum ſubſequi, malum* (*f*). Haec ex Hipprocraticis oraculis ad prognóſim. Ceterum hujuſmodi affectiones ſaepenumero mitem morbum faciunt, & ſolà naturae ope diſſipantur. Interdum tamen gravius, & diutius infeſtant, & tum crebro ipſi noxam afferunt cum apoplexiae, lethargi, aut etiam catarrhi ſuffocativi metu. Nec minora mala timeri poſſunt, ſi coryza, aut phlegmatorrhagia frigore incautius ſuſcepto, aut quacumque alia cauſſa repente ſupprimantur. Nam retropulſa ſeroſa colluvies interius acutos, vehementeſque capitis dolores ad radicem naſi ſe ſe protendentes, vertiginem, aurium ſuſurrum, totius corporis laſſitudinem, torporem, & febrem lentam accerſit ex SWIETENII (*g*) teſtimonio. Si humor, qui in coryza exſtillat, acrior ſit, ulcera etiam narium peſſima, ozoenas, cariemque paullatim gignit.

Anni tempora, & aëris conſtitutiones.

(*a*) HIPP. *aph.* 20. 23. *ſect.* 3. (*b*) *Aph.* 13. *ſect.* 3. (*c*) *Aph.* 14. *ſect.* 3. (*d*) *Aph.* 40. *ſect* 2. (*e*) *Prædict.* 11. 148. (*f*) *Præn.* 93. *Coac.* 399. (*g*) §. 69. *n.* 6. *in Boerhaav.*

§. CCCXXXIV.

Curatio iis innititur indicationibus, quas in febre catarrhali (*a*) poſuimus. Generatim convenientiſſima ſunt, quae diluunt, lentorem ſolvunt, congeſtiones digerunt, acritudinem temperant, exſpi-

Quomodo curentur.

rationis vias aperiunt, atque a capite, naribuſque revellunt; uti venae ſectio, cucurbitulae tam ſiccae, quam ſcarificatae, balnea pedum, eccoprotica ex manna, pilulae de ſuccino Cratonis, diluta foliorum thée, ſcordii, cardui benedicti, florum tiliae, aut ſambuci, decocta hordei, radicis ſcorzonerae, chinae, graminis, ligni ſaſſafras, pulveres temperantes nitroſi, atque alia hujus generis. Naribus quoque inſpirari poteſt vapor aquae calidae, ex herbis emollientibus decoctae, imo aqua ipſa tepida attrahi; &, ſi acrimonia humoris exigat, etiam lac aqua dilutum, vel aliquid mucilaginoſi. Lenes quoque ſuffitus ex maſtiche, ſuccino benzoe, baccis juniperi laudantur, in primis ad cubiculi aërem frigidum temperandum. In graviori capitis affectu, aut contumaciore malo, epiſpaſtica ex cantharidibus, quae veſicam excitent, collo, brachiiſque, aut pone aures, imo temporibus admoventur utiliſſime. Si malus humor pituitariam exulceraverit, decocta, vel diluta ſalviae, menthae, millefolii, ſaniculae, roriſmarini injicienda ſunt. Mel etiam ſubinde addatur, ut magis abſtergant. Si haec non ſufficiant, decocto guajaci, in primis ſi ſordidum ulcus fuerit, mundari etiam oportet. Sed potiſſimum ad cauſſam interiorem, luem veneream nimirum, ſcorbutum, cacochymiam, aut aliud mali genus conjunctum reſpiciendum eſt. Victus quoque ratio cauſſis accommodetur. Aër nimium ſiccus vapore aqueo; humidus, atque impurus reſinoſis, balſamiciſque ſuffitibus, & luculento igne emendetur. Frictiones totius corporis, moderatumque exercitium, quia humorum circuitum, atque exſpirationem adjuvant, ſummopere conferunt.

(*a*) *Vol. I. De febrib.* §. *CCCXLVIII.*

CAPUT XII.

DE NARIUM HAEMORRHAGIA.

§. CCCXXXV.

Si ſanguis inſigni aliqua copia praeter naturae inſtitutum e vaſis prorumpat, quaecunque ſit corporis pars, ex qua effluit, generico id haemorrhagiae nomine deſignatur. Pro varia vero ſede, unde manat, peculiarem denominationem diſtinctionis cauſſa accipit. Effluere ſanguinem e ſuis vaſis quintuplici ratione poſſe, veteres docuere: I. *anaſtomoſi* nimirum, ſive extremorum oſculorum, quibus donari ultimos arteriolarum fines putabant, dilatatione; II. *diaereſi*, ſive canaliculorum diviſione; III. *diapedeſi*, ſive exſudatione; IV. *rhexi*, ſive ruptione; V. *diabroſi*, ſive eroſione. Arteriolarum exhalantium, quae fortaſſe ſolae in finibus hiant, dilatatio fit vel impetu ſanguinis irruentis, vel canaliculorum laxitate, vel orificiorum atonia. *Diaereſis* contingit a cauſſis, quae incidunt, pungunt, aut quocunque ſimili modo continuum ſolvunt. *Diapedeſim* efficiunt nimia ut plurimum ſanguinis tenuitas, aut aquea ejus diſſolutio, & fibrarum laxata compages, & pororum inorganicorum, quibus vaſa omnia, & membranae ſcatent, dilatatio. *Ruptionem*, ſive *rhexim* plethora tam vera, quam apparens, ictus, caſus, niſus, auctus motus, obſtructio, ligaturae, compreſſiones, ſpaſmus, membranarum debilitas, & ſimilia. *Diabroſim* acritates variae, a quibus tunicae vaſorum tam interius, quam exterius erodi poſſunt, donec perforentur. Sed quinque hae haemorrhagiarum rationes ad tres redigi commode poſſe videntur, ad *anaſtomoſim*, *rhexim*, & *diabroſim*; nam diaereſis cum rhexi, & diapedeſis cum anaſtomoſi fere conveniunt, aut certe vix diſtingui poſſunt; cum tam in punctione, quam in ruptura continuum ſolvatur, & in diapedeſi aeque, ac in anaſtomoſi ſanguis ſine continui ſolutione exſudet, & exſtillet.

De haemorrhagia in genere.

Quot modis fiat.

Cauſſae.

§. CCCXXXVI.

Signa cauſſarum.

In quavis igitur haemorrhagia inveſtigandum maxime eſt, qua ratione, & qua ex cauſſa fiat. Idcirco & quae eam antecesſerunt, & quae comitantur, & ipſa ſanguinis diatheſis conſideranda ſunt diligentiſſime. Ictus, attritus, vulnus, immodicum exercitium, aliaeque cauſſae extrinſecae per ſe facile patent. Ex aegri autem habitu, temperamento, victu, genere vitae, aliiſque aut excedens ſanguinis copia, aut raritas, aut tenuitas, aut acrimonia, aut atonia, & laxitas ſolidarum partium dignoſcentur. Retardatum vero alicubi ſanguinis motum, aut impeditum circuitum, & ſimul alibi auctum impetum indicabunt uberior ad partem, unde dimanat, appulſus, tumor, diſtentio, rubor, vehemens vicinae regionis pulſatio. Aliquid etiam lucis affert attenta ſanguinis effluentis conſideratio. Floridus, rubicundus, magno impetu erumpens ſui copiam, aut raritatem oſtendet, &, ſi difficulter, ac tarde concreſcat, etiam diſſolutionem. Tenuis vero, aquoſus, & aquae, in qua caro lota fuerit, non abſimilis ſeroſae partis exceſſum, aqueamque diatheſim.

§. CCCXXXVII.

Diviſiones, & differentiae.

Diducitur haemorrhagia in eam, quae ab externa vi, & in eam, quae ſponte, & a cauſſis internis proficiſcitur. De illa, quam etiam *violentam* dicunt, agitur a chirurgiae ſcriptoribus; de hac vero, ſive *ſpontanea* medici potiſſimum tractant. Alia item *ſalutaris*, aut *critica* eſt, alia *non ſalutaris*, aut *ſymptomatica*; alia demum *habitualis*, alia *accidentalis*. Salutaris illa dicitur, quae cauſſam morbum efficientem, aut effecturam, aut morbum ipſum tollit; uti accidit, quando corpus a ſuperfluo, & exuberante ſanguine liberat, aut congeſtiones ſolvit, quod ſaepe adoleſcentibus, ac juvenibus, praeſertim fervidioribus obvenit. *Salutaris* quoque ea eſt, quam *criticam* dicunt, veluti quae acutos morbos, phrenitidem, ſphaceliſmum cerebri, apoplexiam, hepatitidem, pleuritidem, cephalaeam, gravedinem, nervorum diſtentionem, febrem ardentem,

dentem, alioſque ſimiles judicat. *Non ſalutaris* eſt ea, quae neque morbum tollit, neque ejus cauſſam, aut novum aliquem morbum infert. Ad hanc ſpectat etiam *ſymptomatica*, itemque illa, quae nimium protrahitur, vireſque exhaurit, & ſic alium morbum poſt ſe relinquit. *Habitualis* crebrius revertitur, & praeter evidentem, peculiaremque cauſſam accedit. Contraria fit ratione *accidentalis*.

§. CCCXXXVIII.

Haemorrhagiam eo majus periculum afferre, quo e vaſis inſignioribus fit, non eſt qui non videat. Quo etiam profuſior eſt, & breviori tempore plus ſanguinis projicit, ut aliquot ejus librae cito effluant; quo imbecillior aeger videtur, & maxime ſi ſimul facies, labia, ungues, & reliquum corpus palleſcant, extrema frigeant, arteriae ſubeant, deficiantque, ſomnus occupet, & animus linquatur; eo propius imminet extremum vitae diſcrimen. Defectio vero animi non ſemper terrere omnino debet; nam interdum ſanguis, quem reliqua auxilia cohibere non potuerunt, intercepto aliquantulum, aut quieſcente cordis motu, cum minus, vel parum, imo nihil a tergo urgeatur, ſubſiſtit, concreſcit in thrombos, & vaſa aperta occludit, niſi etiam propria vi contractili conſtringantur. Periculoſior quoque eſt ea, quae ab interna cauſſa efficitur; aut certe non minus prudentiae, atque opis exigit ipſa, quam quae ab externa. In univerſum facilius curatur, imo non raro per ſe ipſam, & ſponte ceſſat quae ex plethora oritur. Denique quaecunque fuerit haemorrhagia, ſi pro ejus duratione, copia ſanguinis effuſi modum non excedat, ex ſe ſola non poterit magno detrimento eſſe. At ſi modum exceſſerit, animi deliquia, corporis languor, cachexia, hydrops timeri debent. Nec obſtat proſtare exempla quaedam ſanguinis enormi copia excreti cum periculo quidem non exiguo, ſed ſine vitae jactura. Peſſimum demum ſignum jure habetur, ſi ab haemorrhagia pulſus occultentur, vacillent, evaneſcant; ſyncope crebro ingruat; extrema frigeſcant, & membra convellantur. *Prognoſis.*

§. CCCXXXIX.

De haemorrhagia narium ſpeciatim.

Quae hactenus de haemorrhagia generatim explicata ſunt, accommodentur etiam peculiari ſanguinis e naribus profluvio, ſive narium haemorrhagiae, quae ex diſruptis, aut dilatatis, aut eroſis, aut laxatis membranae pituitariae vaſculis oriri conſuevit, eaſdemque

Differentia,

remotas cauſſas agnoſcit, quas ceterae haemorrhagiae. Praeter communes differentias, de quibus jam (§. CCCXXXVII.) dictum eſt, hujus propria eſt illa, quae a modo, quo effluit ſanguis, deriva-

Prognoſtica.

tur. Etenim vel abunde, & magno fluxu erumpit, & tunc vera eſt narium haemorrhagia; vel guttatim, & parcius, lenteque exſtillat, & tunc ſtillicidium dicitur. Quod ultimum in morbis ſymptomaticum eſt, atque inutile naturae conamen; nihil enim paucum communiter eſſe poteſt criticum (*a*). Narium haemorrhagia ſenibus inaſſuetis ſuperveniens ſaepe apoplexiam praedicit. Si hominibus valde imbecillis haemorrhagia accedat, ſaepe vitam cum ſanguine effundit, vel tabem relinquit, aut cataractam, glaucoma, guttam ſerenam, & ex his oculorum caliginem, & coecitatem (*b*). Hecticis vero, quibus ſanguis colliqueſcit, & omnia vaſa laxa ſunt, haemorrhagia mortem propinquam portendit.

(*a*) *Coac. n.* 57. 337. 340. (*b*) PLATNER. *Ars medend.* §. 269.

Curatio.

§. CCCXL.

Curatio duplex.

Salutaris, & *critica* narium haemorrhagia, dummodo immodica non ſit, quo caſu ſalutaris eſſe nequiret, minime cohibenda eſt. Cohibita enim praeter alia mala, interdum convulſionem acceſſit, ſola ſanguinis detractione ſedandam (*a*). Non ſalutaris curationem expoſcit. Curatio autem duplex eſt, alia haemorrhagiae praeſentis, alia poſt eam jam compreſſam. Tempore haemorrhagiae ea adhibentur, quae ſanguinem ſiſtunt. Haemorrhagia jam cohibita, vel diutius protracta, cauſſae eam efficienti occurritur. Multa ad

ſanguinis fluxum ſiſtendum proponi ſolent, quorum aliqua ſanguinis copiam minuunt, ejuſque curſum a naribus avertunt, aliqua pravam ejus qualitatem emendant, aliqua demum ora vaſorum coarctant, & claudunt. Primi generis remedia ſunt ſanguinis miſſio per intervalla opportune iterata, cucurbitulae tam ſiccae, quam ſcarificatae cervici, ſcapulis, dorſo, cruribus, aut hypochondriis (*b*) applicitae, artuum ligaturae dolorificae, & ſanguinis per venas regreſſum retardantes, terror repente incuſſus, aqua frigida inopinanti in faciem, aut dorſum inſperſa, aut pudendis admota, lipothymia, epithemata ex gypſo, aceto, & albumiae ovi parata, & fronti frigide impoſita.

Duplex remediorum genus.

Primum genus.

(*a*) *Coac.* 336. (*b*) VANS-SWIETEN. §. 741. ibique allégat GALENUM, qui cucurbitulam hypochondrio dextro defigebat, ſi ſanguis e dextra nare fluebat; ſiniſtro, ſi e ſiniſtra; ſicque ſanguinem illico ſiſti teſtatur.

§. CCCXLI.

Ad alterum genus ſpectant multa, & varia, prout variat ſanguinis vitium. Nam ſi ſanguis nimium exaeſtuet, ac turgeat, refrigerantia conveniunt ex lactuca, nymphaea, portulaca, acetoſa, atque omnia ſubacida, & temperantia, imo acetum, & acida ipſa mineralia, item emulſa ex ſeminibus frigidis, nitrum, & ſimilia. Enemata actu frigida & ad laxandam alvum, & ad ſanguinis fervorem inhibendum ſubter dari ſuadet PLATNERUS (*a*). Si vero aquea tenuitate ſanguis peccet, & ſimul atonia, & laxitas ſolidarum partium concurrat, adſtringentia, & roborantia, uti plantago, urtica, conſolida, cortex peruvianus, caſcarilla, biſtorta, tormentilla, cotonea mala, malicorium, balauſtia, terrae ſigillatae, corallia, & ferrum opportuniſſima ſunt. Si demum acrimonia ſubſit aliqua, eidem opponi debent quae peculiariter adverſa creduntur, & ea, quae demulcent, atque involvunt, alibi jam multoties memorata. Prae ceteris autem opium, plethora ablata, commendatur, utpote quod nimias quaſcunque evacuationes praeter ſudorem compeſcit, nervorum ſenſibilitatem minuendo, & ſpaſticos motus ſedando. At licet vim cordis intendere ſoleat, non tamen dandum eſt

Genus alterum.

aegro viribus fractis, niſi cautiſſime, & quodammodo cicuratum; quale eſt in aethiope vegetabili, in diaſcordio Fracaſtorii, aliiſque praeparationibus.

(a) L. c.

§. CCCXLII.

Adſtringentia externa. Vaſorum oſcula claudunt, quod tertio loco poſui, medicamenta extrinſecus applicanda, cujuſmodi ſunt alumen, vitriolum, ſanguis draconis, agaricus *pedis equini facie* quercui adnaſcens (a), atque alia. His turundae conſperſae, aut in iis ſolutis intinctae in nares induntur, ut aperta vaſa comprimant, atque adſtringant. Linamenta quoque ex vini ſpiritu meraciſſimo, & calido, vel balſamo adſtringenti Gherlii, vel ex tinctura catechú expreſſa ad id commendantur. Valentius agunt pulvere *colchotaris* adjuta, aut phlegmate vitrioli madefacta. Hic complures aquae vulnerariae romanae maxime credunt, tamquam certiſſimo euporiſto, etſi ambigua admodum ejus virtus aequis judicibus videatur. Fuligo, ſi alia ad manus non ſint, cum albumine ovi ſubacta, ac turundis, vel goſſypio inducta utiliſſime in nares intruditur. Sed tot medicamentis opus non eſt. Solae turundae ex linteis carptis, aut contortis ſine alio additamento ſufficiunt, ſi in nares ita indantur, ut valide vaſculis apertis adprimi poſſint. Adprimuntur vero multis rationibus, quas apud chirurgos videre eſt. Si altius vero demitti debeant, ut ad ora venarum hiantia perveniant, filo alligantur, quod per nares, fauceſque trajectum eas &, quo exit ſanguis, adplicat, & prout neceſſe eſt, dirigit; quemadmodum tradunt chirurgiae magiſtri. Interdum ſola narium per digitos compreſſione continuata, ſi anteriori e loco ſanguis manet, ſanguinis fluxus ſiſtitur.

(a) De hoc fungi genere, ejuſque uſu vid. *Comm. Lipſienſ. vol.* 1. *p.* 144., & *Obſerv. ſur l' uſage de l' Agaric de M.* GEORGE HEATE. *London.* 1758.

§. CCCXLIII.

Sanguine cohibito, ſi haemorrhagiae origo ab ejus aliqua labe ſit, aut ab aliqua cauſſa manifeſta derivarit, accommodatis remediis utendum eſt, quibus mali reditus praecaveatur. His autem remediis regimen opportunius adjiciatur. Aeger in loco frigidiuſculo, & obſcuro quieſcat, leviter ſtragulis tectus, & capite erecto, & ſublimi ſe contineat, neque multum loquatur, neque quidquam calide ſumat, aut ſolidi mandat. Liquida igitur alimenta, & refrigerantia ſint, ne maxillarum motu ſanguinis fluxus augeatur, aut renovetur. Exulent quae ſanguinem augent, aut concitant, aut attenuant. Aqua frigida potui detur, vino interdicto, niſi ſummus virium lapſus ſuadeat, tantillum vini, quod tenue ſit, rubellum, & ſubauſterum, concedendum eſſe. Motus omnis ſive animi, ſive corporis diligentiſſime vitetur. *Cura prophylactica.*

CAPUT XIII.

DE DOLORE AURIUM, ET QUIBUSDAM AUDITUS VITIIS.

§. CCCXLIV.

AURES dolori, ſive *otalgiae*, non ſecus quam alia quaevis pars, & quidem moleſtiſſimo, obnoxiae ſunt. Itaque de eo primum, deinde de quibuſdam auditus vitiis, videlicet abſceſſu, ulcere, auditu gravi, ſurditate, & tinnitu ſermo habendus eſt. *Otalgia vera, & ſpuria.* Duplex otalgiae genus occurrit, alterum ſine inflammatione, alterum cum inflammatione conjunctum. Prius illud *otalgia ſpuria*, ſive *notha*, poſterius *vera* vulgo audit. Hanc alii *otiten* appellant. *Otites.* Sedes utriuſque frequentior eſt membrana, quae meatum auditorium intus ſuccingit, ac cerumen ſecernit, effunditque. Non ideo tamen reliquae interioris auris particulae, uti tympanum, & labyrinthus, dolore immunes ſunt, licet revera hae rarius eo afficiantur.

§. CCCXLV.

Cauſſae, & ſigna. Otalgiam notham procreant vel nervi irritati, vel ſpaſmi, vel humor acer, & ſeroſus, aut rheumaticus congeſtus, aut alia quaevis cauſſa fibras, nervos, vaſa diſtrahens, comprimens, aut vellicans. *Veram* autem, ſive *otitem* aliqua unius, vel plurium auris partium inflammatio. In illa febris nulla eſt; in hac dolori febris adjungitur. Quod inter utramque diſcrimen praecipuum conſtituit. In utraque aures tinniunt, atque obſurdeſcunt. Cauſſae, & occaſiones otalgiae multiplices ſunt. In pueris frequentiſſima reputatur dentium molarium eruptio: rami enim nervi maxillaris inferioris, qui tertius quinti paris ramus eſt, & qui ad linguam pertinet, cum minori nervo, qui ab aure deſcendit, & a ſeptimo pari, hujuſque portione dura deducitur, una committuntur *(a)*, & miſcentur. Ex quo ſequitur, ut ſumma inter maxillam, & aurem conſenſio, quocunque modo ea fiat, intercedere debeat. Poſt hanc veniunt ſubitae, & vehementes tempeſtatum, atque aëris viciſſitudines; catarrhi inde orti; ſubitum frigus capiti, aut pedibus calefactis admiſſum; tinea, achores, ſcabies retropulſa; metaſtaſes in febribus acutis; aliena in aurem illapſa, ingreſſa, intruſa, innata; ac demum cuncta ea, quae ad dolorem, aut inflammationem inferendam valere, pluries alibi memoravimus.

(*a*) PLATNER. *l. c.* §. 350.

§. CCCXLVI.

Otitis deſcriptio. Speciatim *otalgia vera*, ſive *otites* ſe prodit dolore acutiſſimo, calore, ardore, pulſatione arteriarum adaucta, febre vehementi, & puncturis crebris, ſic ut pars quodammodo terebrari videatur. Nullus tamen tumor, ruborque nullus extrinſecus conſpicitur, niſi forte exteriora quoque eodem malo teneantur. Pro loci vero diverſitate, quem inflammatio inceſſit, propria quaedam, ac peculiaria indicia exſeruntur. Quando meatus auditorius ſolummodo inflammatur, dolor magis externus eſt; tactu recrudeſcit, auditus potius obtun-

ditur, quam aboletur; atque interior ejus facies, quae oculis patet, inſigniter rubet, ac tumet. Membranam porro tympani, hujuſque cavum inflammatione tentari noſcimus, ſi doloris ſenſus interior, atque acutior videatur, ad fauces uſque porrigatur, magnum tinnitum ſocium habeat, nec tamen auditum penitus auferat. Atrociora omnia; ſi intima, ſive tertia auris cavea, labyrinthus videlicet, laboret. Tunc enim auditus fere aboletur; dolor acerrimus, penitiorque eſt, ad caput, cerebrumque protenditur, ac pene dementat; & non raro nervorum diſtentiones, vomitus, animi deliquia, ac delirium ſuperveniunt.

§. CCCXLVII.

Otalgia vera, ſive otites gravior eſt, & periculoſior altera; eoque magis, quo penitiores auris ſedes affligit, & quo minus cerebro parcere videtur. Hinc non raro ſeptimo die enecat, niſi arte citiſſime reſolvatur, aut narium haemmorrhagia opem ferat, aut pus ex aure erumpat. Reſolvitur enim quandoque; crebrius in ſuppurationem deſinit, & pure deinde manante magnum dolori, & gravitati levamen accedit. Verum ab abſceſſu ulcus interdum relinquitur, quod, niſi bene coëat, perpetuum ſonitum, aut ſtrepitum creat. Otalgia a ſero acri, aut affectibus catarrhalibus, interdum ſudore, interdum alvi fluxu finitur. *Prognoſis.*

Curatio.

§. CCCXLVIII.

Reſolvenda igitur ſtatim ab initio inflammatio eſt venae ſectione, ſcarificatione occipitis, aut ſcapularum, balneis pedum, leni alvi ductione, & medicamentis antiphlogiſticis, ac diluentibus. Extrinſecus etiam fomentis, cataplaſmatibus anodynis reſolutio tentanda. Dolorem lenit aqua tepens, lac muliebre, aut vaccinum, oleum amygdalarum amararum, vitellorum ovi, ſeminum papaveris albi, aut hyoſciami recens expreſſum, ſi in aurem inſtilletur, aut goſſy- *Inflammatio tollenda.*

Otalgia catarrhalis quomodo curanda. pium ex his madidum indatur. Si otalgia a catarrho, ac ſeroſa congeſtione fit, avocandus humor eſt cucurbitulis; cantharidibus collo, aut proceſſui maſtoideo impoſitis; ſialagogis, radice pyrethri videlicet, pimpinellae albae, maſtiche, pipere, foliis nicotianae ore detentis; catharticis, ac ſudoriferis. Neque ſanguinis miſſio praetermittenda eſt, quando doloris acerbitas praeſentiſſimum auxilium petit. *Otalgiae nervoſae cura.* At ſi nervorum affectiones, & ſpaſmi, quod hyſtericis, hypochondriaciſque ſaepe evenit, dolorem exciverint; opio, anodynis, atque antiſpaſticis ei occurrendum eſt. Ignorari vero non debet, quaecunque in aures demittuntur, cuncta prius leviter calefieri oportere. Neque his, praeſertim oleoſis, abuti licet; nam ita interdum laxantur auris interiora, aut obſtruuntur, ut aegre deinde *Aliena.* in integrum reſtitui poſſint. Si quid demum alieni in aurem aut irrepſit, aut in ea concrevit, quod otalgiam efficiat; id dexterri- *Vermes, pulices, inſecta.* me, & citiſſime educi debet. Vermes oleoſis, dulcibus, aut, ut aliis placet, amaris occidi; pulices, atque alia inſecta aqua, melle, aut goſſypio immiſſo extrahi poſſunt. CORN. CELSUS *lanae paullulum*, inquit, *in aurem compellendum eſt, quo pulex, vel aliud animal, quod intus eſt, illud ſubeat, & cum eo extraha-* *Abſceſſus.* *tur* (a). Ubi vero ſuppurationis initium eſt, emollientia cataplaſmata ex mica panis albi cum lacte, & foliis malvae decocta ſuper dentur. Pus autem confectum avocetur pinguibus, aut fruſto laridi, aut butyro, & jam exiens eluatur aqua hordei vel ſimplici, vel mellita, & ſi abſtergendum magis ſit, aliquid mellis ex roſa *Pus nimium.* adjicere opportunum eſt. At ubi multus humor ex abſceſſu, aut ulcere diu profluit, inconſulto comprimi non debet. Saepe retentus cuniculos agit, aut in cerebrum magno vitae periculo convertitur. Quare ſatius eſt iis uti, quae humorum dyſcraſiae proſpiciunt, totumque corpus emendant; quo fere fit, ut ulcus ſine noxa *Tubercula meatus auditorii.* coaleſcat. Interdum folliculi ſebacei, ſive glandulae, a quibus cerumen aurium ſecernitur, alicubi obſtruuntur, & tuberculum aliquod formant. Id ſi inflammationem ſubeat, gravis otalgia oboritur, cito in abſceſſum deſitura. Huic raro venae ſectio neceſſaria eſt. Sola emollientia, anodyna, & demulcentia ſufficere conſueverunt.

(a) *L. VI. cap. VII.*

GRAVIS,

GRAVIS, DIFFICILISQUE AUDITUS.

§. CCCXLIX.

Imminuitur audiendi facultas, ſive gravior, difficiliorque auditus evadit (*dyſecaeam*, vel *hypocophoſim* Sauvagesius vocat) multimodis, praecipue vel ex auriculae vitio, abſciſſione, mutilatione, depreſſione, vel ex meatus auditorii obſtructione, compreſſione, tumore, cerumine indurato, pure concreto, cruſtiſque innatis; vel ex tympani membranae, aliarumque partium relaxatione, aut ex feroſi humoris copia illas alluente, ut in catarrhis fieri conſuevit; vel etiam ex conſenſu primarum viarum, ut in hypochondriacis. Auriculae defectum ſupplet corniculum acuſticum. Obſtructum meatum auditorium reſerat ceruminis, aut puris concreti, aut cruſtae innatae diſſolutio per ſaponacea, atque oleoſa injecta, tumorum exſtirpatio, inciſio, deſtructio. Tympani membranae, contentiſque partibus robur, & firmitatem reddunt ſuffumigia ſicca, & leviter balſamica, aut eſſentia caſtorei, tinctura ſuccini, ſpiritus vini camphora non nihil imbutus, quibus goſſypium intinctum meatui auditorio inſeritur, ibique relinquitur, ut aëris humiditas arceatur. Seroſam, catarrhalemque illuviem revellunt, evacuantque errhina, ſialagoga, diuretica, hydragoga, ſudorifera, fonticuli, ſetacea, veſicantia occipiti, aut proceſſui maſtoideo appoſita. Saburra, ſi primis viis inſidet, & gravem auditum efficit, eccoproticis educitur; ſpaſmi vero, ſi ab his morbus pendet, paregoricis, & antiſpaſticis ſedantur. *Curatio.*

SURDITAS.

§. CCCL.

Si meatus auditorius membrana praeter naturam, ut in recens natis interdum accidit, aut alio organico vitio occludatur; aut tympani membrana rigeſcat, aut oſſea facta ſit, aut diſrupta, aut exeſa; aut oſſicula tympani, aut labyrinthi, aliaeque interiores *Cauſſae.*

partes gravi labe, carie, ulcere contaminatae, aut aliter deſtructae ſint; aut tuba euſtachiana coaluerit, quod tumore, ſcirrho innato, aut cicatrice, ut poſt ulcera venerea faucium, fieri poteſt; aut nervi acuſtici paralyſi reſoluti fuerint, ut poſt capitis ictus, vel *Cophóſis.* apoplexiam evenit; evidentiſſimum eſt, ſurditatem, ſive *cophóſin* ſubſequi, ſive auditum deleri, & nullam ferme ſpem relinqui curationis, excepto eo caſu, in quo inciſio meatum aperire poteſt. Aqua praeterea repletur interdum tympani cavum propter tubam euſtachianam obſtructam, aut aliter clauſam, aut propter inhibitam, aut deperditam vaſorum abſorbentium, ſive lymphaticorum facultatem; ſic autem repletur, ut tympani membrana extrorſum urgeatur, & ſtapes feneſtrae ovali, membrana vero feneſtrae rotundae introrſum vehementer adprimatur; quam ob rem auditus *Curatio.* paullatim aboleatur neceſſe eſt. Tunc ſi quid auxilii eſt, id certe exſpectandum videtur vel a gargariſmatis, vel a ſialagogis, vel ab ulcere proceſſui maſtoideo, cujus cellulae cum tympani cavo communicant, per ferrum ignitum, vel lapidem infernalem, ut BELLOSTIUS ſuadet, inuſto, & diutiſſime manante.

AUDITUS DEPRAVATUS.

§. CCCLI.

Supereſt demum auditus depravatus, ad quem referri debet, auditus acutior, tinnitus, ſuſurrus, bombus, & ſibilus, ſoni nimirum praeter naturam, qui ex nimia ſenſibilitate, vel ex tremoribus auctis, & inordinatis in aurium caveis, oſſiculis, membranis, aliiſ*Paracuſis.* que partibus excitatis oriuntur. Haec vitia uno *paracuſis*, ſive *auditus falſi* vocabulo SAUVAGESIUS complectitur. Tremores autem illi vel ex plethora, vel ex ſanguinis copia in vaſa capitis, & aurium impulſa, vel ex fibrarum muſcularium ad aures ſpectantium aucta irritabilitate, aut per ſtimulos quoſdam excitata, vel ex aëris in cavo tympani, aut aquae in labyrintho, ejuſque ductibus contentae agitatione gignuntur. Quis enim non videt, a validius pulſantibus aurium, aut cerebri arteriolis inſolitum quaſi

corporis percuſſi ſonum edi, aut a tenſione nimia membranae tympani, muſculorumque, aut a nimia nervorum ſenſibilitate moleſtiorem, acutioremque auditum reddi; aut a concuſſis oſſiculis, aquáve labyrinthi tinnitum, ſive ſuſurrum, aut denique ab aëre intra tympani cavum clauſo, & expanſo, repenteque per tubam euſtachianam exploſo bombum, vel ab eodem ſenſim, ac difficulter per eam erumpente ſibilum quemdam excitari? Interdum haec varia auditus depravati ſymptomata ſeorſum, & ſolitaria incidunt, interdum nervorum diſtentionem, epilepſiam, apoplexiam, deliriumve antecedunt; interdum morbis acutis ſuperveniunt; interdum alias aegrotationes, uti hypochondriaſim, aut hyſteriam, ſubſequuntur. Singulis his curatio adhibenda eſt, quae cauſſis accommodata videtur, quaeque ex ſuperioribus erui faciliime poteſt. *Curatio.*

CAPUT XIV.

DE ODONTALGIA.

§. CCCLII.

DENTIUM dolor vocatur graece *odontalgia*. Qua dentes in alveolis reconduntur, cavi intus ſunt, nervis, vaſiſque ſanguineis inſtructi. Exterius perioſtio, ligamentis, ac gingivis firmantur. Si alicubi inflammatio fiat, aut ſeroſa congeſtio, aut acer, irritanſque humor aliquam ex illis partem vellicet, aut caries dentem exedat, dolorem induci neceſſe eſt varium, variaque inde ſymptomata naſci. Plerumque gingivae tument, ac rubent, imo malae ipſae ſimilia patiuntur; febris quandoque accedit, pulſatio, vigilia perpetua, aurium, oculorum, & capitis per conſenſionem dolores. Inflammatio ſive ſocia, ſive pediſſequa ſaepenumero in abſceſſum deſinit. Si interiora hoc occupentur, dentis caries, vacillatio, corruptio, fiſtula timeri poſſunt. Si exteriora, parúlis, epúlis, ac gingivarum deſtructio. Cauſſae remotae fere eaedem ſunt, quae otalgiae. Pro cauſſarum vero ratione etiam curatio variari debet, quemadmodum in curatione otalgiae praeceptum eſt.

Odontalgia. *Deſcriptio, & explicatio.* *Symptomata.* *Cauſſæ remotæ.* *Curatio.*

§. CCCLIII.

Curatio. Praeter ea, quae primo ad otalgiam (§. CCCXLVIII.) propoſita ſunt, laudantur lenia diaphoretica, in primis roob baccarum ſambuci ad unciam unam pro doſi, & anodyna. Ore continendum eſt vel lac calens, vel aqua ex capitibus papaveris albi, vel ſeminibus hyoſciami decocta, & cum pauxillo aceti remixta, cautione adhibita, ne deglutiatur. Extrinſecus etiam fotus, & cataplaſmata molliſſima, & dolorem ſedantia loco dolenti admovenda ſunt. Intrinſecus praeterea aliquid opii, ſi dolor urgeat, dari licet. In ea odontalgia, quae a feroſa congeſtione, aut ab acri humore eſt, non aliena curatio videtur, quam otalgiae ex ſimili cauſſa natae (§. CCCXLVIII.) idoneam poſuimus. Non nulli anthelicis extremum, antitragum, aut auriculae lobulum inurendum jubent ferro ignito, aut moxa. Sed praeſtantior locus eſt pone aures, aut ſubter eas, quoniam arteria, vena, & nervus ſub aure ibi exſiſtunt, & maxillam inferiorem ingrediuntur, & ſecundum ejus longitudinem in omnium dentium inferiorum radices diſtribuuntur. Hic itaque cauteria, aut veſicantia magis conveniunt, & ſerum acre revocant, excernunt, & quodammodo nerveam ſenſibilitatem, atque ataxiam delent. Obſervatum enim eſt, ſola validiori compreſſione pone maxillam inferiorem adhibita, interdum dolorem illico compeſci. Emplaſtra itidem ex maſtiche, balſamo peruviano, camphora, opioque compoſita, & temporibus, atque infra orbitam applicita celerrimum ſolamen afferunt. Nervus quippe a quinto pari ad muſculos temporales pertinens ejuſdem originis eſt cum nervis, qui ad dentium radices feruntur, & ſub orbita qui ſtatim egreditur nervus, ad dentes anteriores maxillae ſuperioris porrigitur.

§. CCCLIV.

Dentis cariès. Dolor a carie dentis opio indito, aut guttula olei caryophyllorum, vel ſpiritus vitrioli inſtillata, aut goſſypio excepta, atque impoſita egregie ſedatur. Si huic auxilio non ceſſerit, ferramen-

tum ignitum per cannulam in cavum dentis demitti oportet, quo & caries, & nervea interior membrana deſtruatur. Cavum deinde plumbi fruſtulo rite conformato implendum eſt, ne a cibo, potu, aut aëre malum iterum exacerbetur, & recrudeſcat. Quod ſi haec quoque non profuerint, aut adhiberi nequiverint, dens erit extrahendus, ut non ſolum dolor cum ipſo evellatur, verum etiam ut a contagione reliqui, in quos facile proſerpere ſolet, liberi ſerventur. Sed vitanda eſt dentis evulſio, ſi inflammatio magna, aut tumor non exiguus dentem circumcingat. Evelli etiam dentem expedit, ubi fiſtula prope dentem eſt, aut ab ejus carie genita ſpectatur. Niſi eo evulſo, ipſa coire, aut impleri nequit. At caninorum extractio periculoſior eſt ob profundiores radices, quibus adhaerent; nec minorem difficultatem exhibent poſtremi, ac medii molares ternis, vel quaternis radicibus praediti. Nam ab eorum, qui ſuperiores ſunt, extractione laedi oculi poſſunt; ab utriſque vero tum ſuperioribus, tum inferioribus haemorrhagia, inflammatio, maxillae laceratio, & fractio non raro contingunt. Haemorrhagia interdum tanta eſt, ut conſuetis ſtypticis medicamentis comprimi nequeat. Spongia ſicca dentis alveolo impoſita, & manu valide preſſa haemorrhagiam quinque jam dies durantem a medico cohibitam legimus (*a*). Similem haemorrhagiam ex hac ipſa cauſſa ortam, & jam ad viginti & ultra horas protractam ſiſtere mihi quoque contigit pulvere fungi agarici igniarii alveolo avulſi dentis prius repleto, deinde ejuſdem fruſtulis planis deſuper gradatim impoſitis, ut dentibus alterius maxillae & premi, & loco contineri poſſent.

Dentis evulſio.

(*a*) *Comm. Lipſ. vol.* 4. *p.* 91.

§. CCCLV.

Dentitioni quomodo proſpiciendum.

Cum odontalgiam dens aliquis erumpere nitens gignere cognoſcatur, gingiva oleoſis, pinguibus, mucilagineis primum mollienda, deinde, ſi neceſſitas urgeat, incidenda ſcalpello eſt, ut exitus denti comparetur. Abſceſſuum, fiſtularum, parulidum, epulidumque curatio chirurgis committatur. Si vero dentes vacillent, gingivaeque depereant, & quaſi abſumantur, in cauſſam inquirere

Dentium reliquis vitiis. oportet. Si tartarea cruſta inter gingivam, & dentem accreverit, ejuſque carnem procul ſecedere cogat, ſubacidis ea diſſolvenda eſt, aut ferramento in ſcalpelli modum aptato auferenda. Si ligamenta, & gingivae laxatae in cauſſa ſint, ut dentes labent, ac vacillent, adſtringentibus, & roborantibus firmentur. Ubi vero erodens, acris, aut acida lympha id praeſtat, antiſcorbutica, antacida, imo & balſamica tam intrinſecus, quam extrinſecus in ſubſidium vocentur.

CAPUT XV.

DE TUMORE GLANDULARUM PAROTIDUM, ET MAXILLARIUM, VULGO ORECCHIONI *.

§. CCCLVI.

Differentiae. Parotidum tumores recte dividuntur in tria genera. *Primum* genus eſt eorum, qui febribus acutis, & praeſertim malignis, aut peſtilentibus ſuperveniunt. De his jam alibi (*Vol. I. De Febr.* §. CCCII.) a nobis actum eſt. *Alterum* eos comprehendit, qui morbos chronicos, ſcrophulas, luem veneream, ſcorbutum, ſcirrhoſam, cancroſamque diatheſim ſubſequuntur. Hi ad alios morbos, quorum curatio alibi tradenda eſt, aut ad morbos tantummodo chirurgicos ſpectant; de quibus nequaquam noſtrum eſt verba facere. *Tertium* vero genus eſt, quando parotides, & maxillares glandulae repente intumeſcunt, & dolent, nec diu, nec gravibus, aut ſaltem non periculoſis ſymptomatibus, ſi recte curentur, ſtipantur, brevique, & perfecte reſolvuntur. Pueros, atque adoleſcentes dumtaxat hoc genere corripi ſolitos non nulli tradunt. At quamquam illos huic malo magis obnoxios fateamur, experientia tamen compertum eſt, nullam quandoque aetatem, ſexumque nullum immunem ab eo eſſe, in primis cum epidemicum eſt: nam interdum epidemici, aut ſtationarii more vagatur. Quin imo velut endemicum quibuſdam in regionibus eſſe (*a*) dicitur. Tumores hujuſmodi, quia vix unquam ſuppurationem ſubeunt, ſed facili

reſolutione evaneſcunt, *lymphatici*, & *ſeroſi* a pleriſque reputantur; quamquam interdum inflammatoriam indolem indubiis notis exhibeant. Peculiari nomine carent apud medicos, a quibus ſaepe eorum deſcriptio, & curatio praetermittitur. Idcirco non nulli eos redigunt ad anginas nothas, aquoſas, aut ad bronchocelem (*b*). In Etruria, & reliqua Italia vulgo vocantur *orecchioni*, *gotoni*, & *gotazze*.

* *Synonyma*.

ORECCHIONI *Etruſcis*; GOTONI *Bononienſibus*, & *Flaminiæ populis*; GOTAZZE *Genuenſibus*; OREILLONS, & OURLES *Gallis*. *Parotis ſpuria* LIEUTAUDII, *Synopſ. univerſ. Prax. med. l.* 2. *ſect.* 2. *p.* 300. *ed. Patav.* 1777. *Parotis benigna*, & *ſimplex fortaſſe* SAUVAGESII, *Noſol. cl.* 1. *ord.* 3. *gen. XVII. Parotides ſeroſo glutine tumentes* THOM. LAGHII, *De Bon. ſcient. & art. Inſtit. atque Acad. T. V. P. I. inter Opuſcul. p.* 117. *Narbonenſium morbus familiariſſimus, cujus levior gradus* GALES, *gravior* COURNUDOS *vocatur*. LIEUTAUD. *l. c.*

(*a*) *Journal. de Médec. T. VII. p.* 379., ubi ROCHARDUS endemicum hujuſmodi morbum in *Belle-Isle-en Mer* eſſe affirmat, atque egregie deſcribit. (*b*) LIEUTAUD. *l. c.* TARGIONI TOZZETTI *Prim. Raccolt. d' oſſerv. med. p.* 176. VOGEL *De cogn. & curand. &c.* §. 192.

§. CCCLVII.

De his igitur nunc referam quidquid aut aliorum obſervationes, aut meae me docuerunt. Plerumque hic morbus hieme, ſaepius vere ſe exſerit, quin ulla alia corporis labes praeceſſerit. Pueris, & juvenibus magis, quam adultis infenſus eſt; interdum nec ſenibus parcit, quod jam ſupra animadverſum eſt. Subitas ut plurimum caloris in frigus mutationes, & nivoſas, humidaſque aëris conſtitutiones ſubſequitur. Saepe poſt aliquam vehementiorem corporis exercitationem, aut frigus ſuſceptum adoritur; graviuſque afficit fervido, & bilioſo temperamento homines. Parotides igitur intumeſcunt primum leviter, mox graviter, & durae fiunt, dolore quodam tenſivo moleſtae. Colorem cutis vix mutant, imo interdum leve integumentorum oedema exhibent; quo factum eſt, ut Cl. LOUISIUS opinaretur, cellularem telam magis, quam glandulae corpus affici (*a*). Quandoque tamen nihil oedematoſi integumenta praeſeferunt, ſed tumor durus, & tenſus acriter dolet, & rubore quodam quaſi eryſipelatode ſuffunditur. Praeter parotides ſimili tumore una attolluntur glandulae *Morbi hiſtoria.*

maxillares, & in non nullis etiam illae, quae in collo ſitae ſunt; in aliis tonſillae ipſae occupantur, ita ut non modo manducatio, ſed etiam deglutitio ipſa reddatur difficilis. Tumor autem magnitudine varius eſt; modo planior, modo eminentior, & quandoque tantus, ut totam faciem, effigiemque deformet.

(a) *Encycloped. v. Oreillons.*

§. CCCLVIII.

Ubi mitior morbus eſt, febrem nec movet, nec aegros lecto addicit. Tunc plerumque ſolius naturae ope intra paucos dies paullatim decreſcit, & finitur. Quies tamen in lecto, potus calidus, ac leniter diaphoreticus, fomenta humida, & mollientia, aut lintea duplicata ſicca, & calentia, aut demum inunctiones ex oleoſis applicitae blande, & innoxie reſolutionem accelerant. Raro ultra ſeptem dies protrahitur. Si vero gravius affligit, vel cum febre incipit, vel febris ad eum accedit, nunc parva, mitis, & brevis, nunc magna, & vehemens, quae interdum ad aliquot dies perſiſtit, plerumque continua remittens, & veſpere ſuas acceſſiones renovans. Id praecipue incidit, quando malum epidemice graſſatur. Interdum vis epidemica tam late diffunditur, ut ne convaleſcentes quidem ex aliis morbis praetereat. In conſtitutione epidemica anni 1753., quam Bononiae vidit, atque accuratiſſime deſcripſit THOMAS LAGHIUS (a), febris in graviori malo non deſtitit, niſi poſt nonam, aut undecimam, aut decimam quartam diem. Tunc ſane ſanguinem mitti, etiam iterato, oportet; quemadmodum ſaepius expertus ſum, & ipſemet LAGHIUS teſtatur. Ut plurimum tamen, ubi febris minus urget, ſanguinis miſſione omiſſa, ſufficiunt blanda eccoprotica, diluentia antiphlogiſtica, victus tenuis, & fomenta emollientia. Interdum nec fomenta ipſa bene feruntur. Tutiſſima omnium, & toleratu facilia ſunt cataplaſmata ex pane, lacte, & malva confecta, aut ex ſimplici pulpa pomorum dulcium. Vitanda vero ſunt topica remedia, quae reſolventia proprie dicuntur; nam aut dolorem, & tumorem exaſperant, aut metaſtaſes non innocuas gignunt.

(a) *L. c.*

§.CCCLIX.

§. CCCLIX.

Metaſtaſis ad teſtes.

Detumeſcentibus parotidibus, praeſertim maturius, nempe primis jam diebus, ſaepe evenit, ut humor, qui parotides, aliaſque proximas glandulas tenebat, mira ſane metaſtaſi, etiam ſponte, ad ſcrotum feratur. Quo caſu non modo ſcrotum tumet, dolet, ac rubet; verum etiam alteruter teſtis, quandoque uterque, phlegmone vera corripitur, febre tunc intenſiore, vehementioreque reddita. Metaſtaſim ejuſmodi a parotidibus ad teſticulos in epidemicis (*a*) clare expoſuit jam HIPPOCRATES, eamdemque vere anni 1750. obſervavit JOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS (*b*), & poſt hunc anno 1753. Cl. LAGHIUS. Nec me circa illud idem tempus Faventiae medicinam facientem, ubi epidemicus erat morbus, rarum hoc metaſtaſeos genus praeterfugit. Hoc ipſum phaenomenon viderunt alii, in quibus non praetereundus eſt ROCHARDUS (*c*), homo gallus, & nuperrime, anno videlicet 1782. Genuae, ubi morbus iſte epidemice increbuerat, Cl. JOSEPH PRATOLONGUS, vir tum doctrinae laude, tum medendi uſu praeſtantiſſimus; quemadmodum ex ejus epiſtola ſub finem menſis Maji anni ejuſdem ad me data intellexi. Scroti igitur, teſticulorumve tumore ſuperveniente, & febre inde vehementiore facta, continuo iteranda eſt ſanguinis miſſio, vel primum inſtituenda in iis, in quibus antea omiſſa fuerat; fotuſque emollientes adhibendi, ut non modo dolor, & inflammatio leniatur, ſed tumor paullatim, & blande ſubſideat. Solent enim tam parotidum, quam ſcroti ejuſmodi tumores reſolutione finiri, nunquam, quod ſciam, ſuppuratione, ſi quidem apta iis fiat medicina. Ex quo patet, mobilem, & ſolubilem eſſe eorum materiem. LAGHII vero obſervatio eſt, pueros impuberes, & ſenes huic metaſtaſi non fuiſſe obnoxios (*d*); mulieres vero, quamquam hae rarius in parotidum tumorem inciderent, eo itidem detumeſcente doloribus lumborum, & pubis correptas eſſe, ac ſi iis menſtrua imminerent; quae utique aut intempeſtive erumpebant, aut eorum loco pruritus, & caloris ſenſus pudendum praeter conſuetudinem invadebat *.

(*a*) *I. epid. ſtat.* 3. (*b*) *L. c.* (*c*) *Journal de méd. T. VII. jam. cit.* (*d*) *L. c.*

* In ephemeridibus medicis, quas noviſſime, hoc ipſo nimirum anno 1785., italico ſermone ſcriptas edidit Cl. BOTONIUS, bis, vel ter ejuſmodi malum memoratur, in quo metaſtaſis ad teſticulos in viris contingebat, in foeminis vero ad inguina.

§. CCCLX.

Vomitiones inclinante morbo. Notatu item dignum eſt, complures, tam viros, quam foeminas, progrediente morbo, imo etiam jam inclinante, aut inclinato, non raro crebris vomitibus vexari, & aliquot dies male ex his habere; quod potiſſimum a LAGHIO obſervatum legimus (*a*), & a nobis etiam nuper confirmatum eſt. Quibus vomitus hujuſmodi ſupervenit, etſi lingua pulchra ſit, neque os amareſcat, neque appetitus deficiat, nihilque humoris depravati, aut alieni, ſed ſolus potus, aut cibus ventriculo reſtitans ejiciatur, omnes tamen ab anxietate, & inquiete, quam poſt potum, aut cibum patiuntur, plerumque liberantur, & conquieſcunt; quae res ſuſpicionem injicit, ad ſpaſticos potius ventriculi motus, quam ad cacochyliam vomitionem iſtam referendam eſſe. Revera ſola paregorica, & ſedantia ſtomachica, externa, atque interna, & blandiſſimi clyſteres paullatim eam abigunt; rariſſime eccoproticis opus eſt. Vomitum autem iis ſuperveniſſe, quibus nulla ad teſticulos metaſtaſis contigit, narrat LAGHIUS (*b*); atque ideo conjicit, a metaſtaſi eum pendere. Quod etſi ita aliquando eſſe, non inficier; adduci tamen non poſſum ad credendum, ſemper metaſtaſim ad ventriculum cauſſam ejus eſſe; quod interdum eum acceſſiſſe viderim, tumore parotidum non modo exſtante, ſed etiam augmentum ſumente. *Metaſtaſes aliae.* Alios, decedente parotidum tumore, dolor capitis invadit, hemicraniae periodicae non abſimilis, iſque certo evaneſcit, ſuccedente ſcroti, aut teſtium tumore (*c*). Quibus vero neutrum horum accidit, ſaepe converſo ad pectus pravo humore tuſſis oboritur. Quamcunque demum partem morbi vis petat, febris illico increſcit ſiti, vigiliis, anxietate, & corporis aſſidua jactatione comitata (*d*).

(*a*) *L. c.* (*b*) *Ibid.* (*c*) *Id. ib.* (*d*) *Id. ib.*

§. CCCLXI.

Praeter haſce metaſtaſium ſpecies prope ſingularis eſt ea, quam laudatus PRATOLONGUS notavit (a). Is enim tumoribus parotidum in aliquibus ſuperveniſſe ſcribit *anaſarcam* omnino ſimilem illi, quae non nunquam ſupervenit purpurae ſcarlatinae, ſumma cum ſpirandi difficultate, & acuta febri. Hinc ipſe ſuſpicatur, parotidum iſtum tumorem *febribus eruptivis*, ſive morbis exanthematicis febrilibus adnumerari poſſe. Haec enimvero ſuſpicio magnam probabilitatis ſpeciem habere videtur, ſi animum advertamus ad morbos antecedentes, aut una decurrentes, qui plerumque exanthematici, ſive eruptivi * ſunt; itemque ad nauſeas, ad vomitus, ad ſuſpiria, ad anxietatem, ad languorem virium, ad faciles lipothymias, ad vigilias, ad jactationes, aliaque id genus ſymptomata, quae huic morbo, quando vehementior, graviorque eſt, adjunguntur, & eruptivorum morborum communia ſunt. Suſpicioni robur, & pondus addit quorumdam opinio, vulgique communis perſuaſio, contagione malum proſerpere, & communicari. In quam ſententiam pronus quodammodo fuit LAGHIUS ipſe, vir certe perſpicaciſſimus, & ſimul cautiſſimus, qui, dum cauſſas ejus indagat, non longe abeſt, ut credat; epidemicam illam conſtitutionem, cujus abſolutiſſimam hiſtoriam conſcripſit, ex Africa, ubi peſtilens morbus graſſatus erat, ventorum flatu ad nos perlatam fuiſſe. Ut ut res ſe habeat, optandum quam maxime eſt, ut excellentium medicorum ſtudia, occaſione data, in veram hujuſce morbi naturam incumbant, obſervationibuſque iteratis decernant, utrum ad eruptivos, ut vocant, & contagioſos ipſe pertineat, nec ne.

Anaſarca, aut ſeu ophlegmatia. An eruptivus morbus.

(a) *Epiſt. cit.* En ejus ipſiſſima verba: *L'unica malattia, che poſſa dirſi preſentemente epidemica in queſta città, è quella, che va ſotto nome di Gorazze, e dai Fiorentini diceſi il male degli orecchioni. In qualcheduno oltre le parotidi ſi ſono gonfiate enormemente le parti genitali con febbre conſiderabile, e in qualche altro ho veduto al gonfiore delle parotidi ſopravvenire un' anaſarca in tutto ſimile a quella, che qualche volta ſopravviene alla Scarlatina, con grandiſſima difficoltà di reſpiro, e con febbre acuta. - - - - - Crede VS. Illma, che queſta malattia poſſa annoverarſi tra le febbri eruttive?*

* Anno 1753. Bononiae epidemicam parotidum conſtitutionem anteceſſerunt Peticularis morbus, & Variolae, quibus interdum tumor parotidum ſe ſe adjungebat. Peticulis, & Variolis deſinentibus, tumores Parotidum ſoli coeperunt populariter vagari. In ea conſtitutione, quam anno 1782. non modo in quibuſdam pagis, verum etiam hic Mediolani habuimus, morbilli primum ſporadici, deinde epidemici inſurrexere. Eodem tempore hi parotidum tumores Genuae, ut jam dictum eſt, & Taurini invaluerant. Neſcio tamen, an ibidem morbi eruptivi concucurrerint.

§. CCCLXII.

Conſtitutio epidemica an. 1782.

In epidemica horum tumorum conſtitutione, quam dixi anno ſuperiore 1782. nobis cum Genuenſibus, & Taurinenſibus fuiſſe communem, metaſtaſis ad teſticulos, quemadmodum alibi, conſpecta non eſt; ſed ejus loco frequentiſſime vomitus moleſtus cum ſenſu ponderis ad epigaſtrium pleroſque, tumoribus jam, & febre diſcuſſis, exercuit. Quae obſervatio omnino comprobare videtur LAGHII ſententiam, in his ex metaſtaſi vomitum, ut in ſuis aegrotis Bononiae viderat, natum (§. CCCLX.) fuiſſe. Diſtinguendum igitur puto vomitum, qui initio morbi, aut ejus augmento incidit, ab eo, qui jam abſoluto morbo ſupervenit. Illum quidem a nervorum ataxia, atque irritatione, qualis in morbis exanthematicis eſſe conſuevit, pendere, probabile videtur; hunc vero a metaſtaſi. Hoc quippe poſteriore affectos non paucos blanda, atque iterata catharſis reſtituit, illos contra magis magiſque turbavit. Apud nos menſe Martio poſt magnam nivium copiam, friguſque repentinum morbus caput extulit. Parotides, & maxillares glandulae enormiter tumebant, tendebantur, notabili duritie manui renitentes. Non admodum tamen, nec vehementer dolebant. Color cutis vix mutabatur; & ſi quis rubor extrinſecus apparebat, is leviſſimus profecto erat. Sed febris continua, inaequalis, plerumque vehemens cum iis complicabatur, exceptis paucis quibuſdam, qui levius affecti ſunt. Gravius afflictis non deerant virium languor, & dejectio, nauſea, vomituritio, crebra ſuſpiria, & facilis in lipothymiam lapſus, in primis ſitu erecto. Inter initia non omittebantur blanda eccoprotica, clyſteres, potus diluentes, & diapnoici, & ſanguinis miſſio; qui tamen nullo glutine pleuritico tegebatur, in hiſce morbis, ut ex aliorum quoque obſervatis conſtat, deficere

ſolito. Sua ſtadia morbus perficit, ut plurimum, octo, vel novem diebus; ſolvique conſuevit aut alvi fluxu, aut ſudoribus, aut urinarum copia, aut narium haemorrhagia. Pueris, & adoleſcentibus in quarta, aut ſeptima ſponte ſanguis e naribus prorumpens plerumque veram criſim, qua illico ſanabantur, apud Bononienſes praeſtitiſſe (*a*) viſus eſt. Neminem ex hoc morbo, licet gravi, unquam periiſſe conſtat (*b*). Nolim tamen, quis plus aequo ſibi confidat, & temere aſpernetur ejus benignitatem; cum fieri aliquando poſſit lethalis ad pulmones, aut cerebrum metaſtaſis *.

(*a*) LAGHIUS *l. c.* (*b*) *Id. ib.*

* Tempore eodem, quo Mediolani morbus iſte increbuit, Magentae etiam epidemicus exſtitit. Rem non inutilem me facturum puto, ſi deſcriptionem, qualem ad me miſit rogatus illius loci Medicus FRANCISCUS BERRETTA die ſexta menſis Junii ann. 1783., hic e vernaculo in latinum ſermonem verſam addidero. *Certiſſimum eſt, ut tibi narratur, anno ſuperiore ſub veris initium non modo hic, verum etiam in quibuſdam pagis adjacentibus epidemicam quamdam conſtitutionem tumorum parotides occupantium dominatam eſſe. Morbum vulgus noſter appellat* LA SGUALTERA*; de quo utplurimum vix, ac ne vix quidem conſulitur Medicus. Dicam tamen quidquid & potui egomet ipſe obſervare, & colligere maxima cura eos percontatus, qui illo correpti fuere. Symptomata igitur, quæ præcedere, & comitari vidi tumorem iſtum parotidum, fuere prope ſemper dolores articulorum, atque inſignis omnium membrorum laſſitudo. Nullum unquam ſymptoma mihi occurrit, quod febrium exanthematicarum eſſet proprium. Excipio tamen puerum duodecim annos natum, qui, antequam parotides ei tumerent, tres ferme dies vexatus fuit crebro vomitu bilioſo, anxietate, inquietudine, & ſimul febre non exigua, quæ poſt etiam parotidum apparitionem aliquot dies ægrum tenuit. Hæc vero modo tumores ejuſmodi antecedebat, modo ſubſequebatur, modo cum eiſdem omnino ingruebat, & conjungebatur. Perpetuo tamen inchoabat cum alterno frigoris, caloriſque ſenſu. Interdum intumuerunt parotides, quin ullus unquam motus febrilis accederet. Tumores tunc diutius, & pertinacius perſtitere ſemper, ad menſem unum, vel ſeſquimenſem, ultraque non nunquam producti. Quando febris corripuit, hæc nunquam minus triduo, nunquam plus octiduo perduravit; nec ſemper tumores ex toto evaneſcebant, ſed aliquandiu trahebantur adhuc, ea penitus diſcuſſa. Qui tumore ſimul, & febre correpti fuerunt, utplurimum queſti etiam ſunt faucium dolorem, difficilem deglutitionem, & arthriticos cruciatus in univerſo corpore. Perpaucos illos, qui meam opem petierunt, curavi ſanguinis miſſione, quando hanc corporis robur, & febris magnitudo poſtulabant, ſalibus catharticis, & copioſo potu diluti florum ſambuci, cui adjectum eſſet nitrum; eoque lubentius diaphoreſim promovi, quod viderem ſudoribus largis utplurimum febrim ſolvi. Tumoribus extrinſecus admovebam cataplaſma emolliens ex lacte floribus ſambuci, & farina ſeminum lini confectum; quo opportune continuato fere ſemper feliciter reſolvebantur. Quod ſi pertinacius obſiſterent, tunc in uſum vocabatur linimentum reſolvens, quod ſperma ceti, & camphoram recipiebat, cui omnino, & facile cedebant. Nunquam enim ſuppuratione, aut alio modo eos finiri vidi, neque ulla metaſtaſi.* &c.

§. CCCLXIII.

Specimen hujuſce conſtitutionis (§. CCCLXII.) aliquod dabunt binae hiſtoriae, altera graviorem, altera mitiorem morbi ſpeciem ſiſtens. Adoleſcens tres, & viginti annos natus, temperamento ſanguineo melancholico praeditus, frigori, ventis, aërique nocturno ſingulis diebus ſe ſe incautius objicere ſolitus in hunc morbum in-

Hiſtoria I. cidit. *Prima* die ſine febri manifeſta parotides coeperunt tumeſieri, & dolere. *Secunda* earum tumor auctus eſt, & ſimul maxillares glandulae tumidae evaſerunt cum exigua febri, qua coactus fuit lectulum petere. Eadem die ſalem catharticum amarum ſumpſit, quo ſatis bene purgatus fuit. Die *tertia* cum febris increviſſet cum pulſu valido, & magno, ſuſpiriis crebris, atque anxietate, & corporis totius jactatione, & dolor cum aliquo rubore cutis conjungeretur, ſecta ei eſt vena in brachio, & miſſae ſanguinis unciae decem, qui nihil phlogiſtici oſtendit. Hinc aliquantum febris quidem remiſit, non vero tumores, qui contra incrementum ceperunt uſque ad diem quintam. Interea cibum appetebat, ſomno fruebatur, & viribus etiam dum in lecto erat, videbatur valere. Id ſolum querebatur, quod ſubinde ſtomachi quodam languore, &, ſi e lecto ſurgeret, facile lipothymia corriperetur. Die *quinta* iterum ei datum fuit lene catharticum, quod tamen alvum non ſubduxit. Horis pomeridianis febris ſine ullo frigoris, aut horroris indicio exacerbata eſt. Nox fuit implacida. Mane diei *ſextæ* valida febri exardebat, calorem ingentem in interioribus partibus accuſabat, & praeterea ſuſpiriis, nauſea, inquiete, ſiti, dolore capitis pulſante vexabatur. Arteriae vehementer ſubſiliebant. Facies univerſa tumebat. Idcirco decem ſanguinis unciae ex altero brachio detractae; in quo nihil vitioſi repertum eſt. Veſperi quidquid biberat, & comederat, bis vomuit, & poſt vomitum aliquantum levatus eſt, & conquieſcere coepit. *Septima* die mane febris minor, caput liberum, facies, & parotides minus tumidae: ſed crebri vomitus a potu, qui plerumque nihil excernebant, niſi quod biberat, cum pauca interdum bile flava permixtum. Veſpere iidem vomitus.

Iteratis enematibus oleoſis factum eſt, ut alvus laxata excrementa naturalia dejiceret. Hinc vomitus paullatim ſedati; ſic, ut nocte *octavae* diei quies, & ſomnus tranquillior ſubſequeretur. Die *nona* omnia in melius verſa ſunt, aegro ferme apyretico. Die *undecima* tumores omnino evanuerunt. Potui datum eſt dilutum foliorum thée, aqua cum ſucco mali medici, ſerum lactis defoecatum; ſed potu quocunque ſtomachus turbabatur, vomitu inſequente. Extrinſecus adhibita fomenta emollientia fuere ad ſecundam uſque febris acceſſionem. Tunc ab omnibus topicis, quae parum feliciter cedere videbantur, abſtinere ſatius exiſtimatum eſt. Reſolutio autem leni febris motu, vomitibus ſpontaneis, alvi dejectione per clyſteres obtentis, & urinae copia potius, quam ſudore perfecta eſt. Decem, aut duodecim diebus poſt ſexagenario cuidam, qui adole- *Hiſtoria II.* ſcenti huic aſſidue adſtiterat, poſtquam quadam die praeter conſuetudinem in aëre aperto diutius deambulaſſet, leviter intumuit parotis ſiniſtra, ſed modico dolore. *Secunda* die dolor auctus, & ad aurem protenſus eſt; quo manducatio impediebatur. Nocte inſequente dolor moleſtior ſomnum ferme omnem arcuit. Quare die *tertia*, etſi febri vacuus eſſet, lectulo ſe continuit. Alvum lenienti medicamento ſibi ſolvi, & ſanguinem, qui admodum firmus, & denſus deprehenſus eſt, ex brachio mitti curavit. A ſanguinis miſſione dolor valde imminutus eſt. Doloris locum linteolo applicito a frigore, & aëris attactu defendebat. Semel tantum quadam nocte, cum dolor moleſtior eſt, admovit cataplaſma ex pane, & lacte una decoctis, quo non ſolum dolor, ſed tumor etiam ſubſedit. Intra ſex, aut ſeptem dies fere ex integro convaluit, aliqua ſolum difficulate mandendi ſuperſtite ad aliquot dies. Ab una parotide ad aliam non tranſiit, ut fere ſolet, malum. Abfuit vomitus, anxietas, languor, & febris; neque ad tantam magnitudinem tumor, quam in aliis vidimus, pervenit. Fortaſſe minor cauſſa procatarctica minorem quoque morbum fecit.

§. CCCLXIV.

Initio ſeptembris ann. 1783. iterum iſte parotidum morbus revixit, ſed ſporadicus; eoſque corripuit, qui aëri humido, & frigido, in primis veſpertino caput, & collum incaute expoſuerunt; ſed plerumque mitis fuit. Juvenis quidam temperamento ſanguineo pituitoſo, habituque pinguiori praeditus, cum veſpere ſcriptioni diu operam navaſſet feneſtra e latere aperta, tempeſtate humida, & frigida, paullo poſt dolorem levem in parotide ſiniſtra percepit. Dolor nocte increvit. Applicuit ſacculum cum farina tepenti. Mane poſtero parotis valde prominebat, colore prope naturali, non admodum dura; nec dolor magnus erat. Tenſionis tamen ſenſus quidam moleſtus ad vicinas partes, caputque protendebatur; nulla febris. Medicus conſuluit, ut tectam parotidem ab aëris injuriis, & frigore ſervaret, parum loqueretur, a manducatione abſtineret, & dilutum florum ſambuci ſaepiuſcule hauriret, & aliquot ſubinde cochlearia ſumeret mixturae, quae nitrum, roob baccharum ſambuci, & ſyrupum rubi idaei recipiebat, lectulique calore exſpirationem excoleret. Veſperi febricitabat, ſed leviter. Sudavit, & nocte tranquille dormivit. *Altero* mane tumor videbatur latius diffuſus. Pulſus frequens. Cetera eadem. Nox deinde tranquilla. *Tertia* die mane parotis non parum detumuerat. Hinc datum lene eccoproticum ex ſale mirabili, & ſyrupo mannato, quo bis alvus laxata eſt. Veſperi melius. Mane diei *quartæ* pulſus naturalis; urinae ſaturatiores; tenſio, & tumor multo minor. Die *quinta* tumor evanuit ex toto. *Sexta* domo exire coepit. Nullus vomitus, nulla ad teſtes metaſtaſis ſubſequuta eſt. Alios vero non nullos tunc temporis lymphatico hoc parotidum tumore laborantes, eo evaneſcente, vomitus ad aliquot dies afflixit. Sed brevi omnes convaluere.

Hiſtoria III.

§.CCCLXV.

§. CCCLXV.

Ex his, quae hactenus dicta ſunt, colligi ſatis arbitror, quaenam ſit hujus morbi ratio, & quaenam curandi methodus cuique ejus gradui opportuniſſima. Dum enim ejus deſcriptionem, variumque inceſſum tradidimus, non praetermiſſa ſunt peculiaria remedia, quae pro ratione ſymptomatum, aut eorum viciſſitudinum experientia prodeſſe demonſtravit. Tumorem glandularum lymphaticarum eum eſſe, nemo in dubium revocare audebit; utrum vero ſola craſſior, denſiorque lympha, aut ejus motus retardatus, an quidpiam alienum cum ea complicatum in cauſſa ſit; numque frigus ſuſceptum, atque aëris humiditas ſive vaſa lymphatica, & glandulas ipſas minus tectas corrugando, ſive exſpirationem ſupprimendo, pro cauſſa occaſionali tantummodo, aut pro efficienti haberi debeat, liberum eſto cuique pro ſuo arbitratu judicare. Res enim adhuc obſcura, nec ſatis comperta multo plures poſtulat obſervationes, quam eae ſunt, quas ſcriptores nobis in hanc uſque diem reliquerunt. *Concluſio.*

CAPUT XVI.

DE GLOSSITE, SIVE LINGUAE INFLAMMATIONE.

§. CCCLXVI.

INFLAMMARI, atque intumeſcere per ſe linguam, ut periculoſum, acutum, & primarium, id eſt ab angina, aliiſve morbis ſejunctum, & intra breve tempus, nempe quinque, aut ſeptem dies, ſuffocantem morbum efficiat, auctor eſt VOGELIUS (*a*). *Gloſſiten* eam vocat, biſque a ſe viſam, & curatam narrat. Sed ante eum de linguae inflammatione, variiſque ejus tumoribus meminerunt complures alii, nominatim SENNERTUS (*b*), & RIVERIUS (*c*), quorum poſterior peculiare de ea caput conſcripſit. Febris accedit cum frigore, quod protinus calor immodicus excipit: quod commune

fere eſt cum aliis morbis acutis. Sed frigore febrili adhuc praeſente, linguam ſubitus dolor, rubor, calor, ac tumor occupat, quorum ſinguli magis, magiſque increſcunt. Loquendi, & deglutiendi difficultas mox oritur, imo paullatim tanta fit, ut utraque facultas aboleatur. Saliva viſcida, & glutinoſa ſponte profluit; facies rubet; caput dolet; vigiliae fere continuae hominem exercent. Lingua praetumida nequaquam moveri poteſt, imo ob molem auctam exſeritur, hiante ore. Quum nec bibere, nec edere liceat, aegrum fames, & ſitis fatigat. Spiritus vero difficilior ſenſim redditus ſuffocationem tandem comminatur.

(*a*) *De cognoſc. & curand. &c.* §. 180. (*b*) *Med. Pract. T.* 1. *oper. T.* 2. *l.* 1. *P.* 3. *ſect. V. cap.* 2. *p.* 333. (*c*) *Prax. med. l. V. cap.* 1. *p.* 86.

§. CCCLXVII.

Prognoſis & curatio. Periculoſiſſima ſane eſt linguae inflammatio, ni enim cito reſolvatur, aut in abſceſſum cito aperiendum deſinat, eliſo ſpiritu miſerrime enecat. Ocyſſime igitur horrendo malo occurendum eſt. Omnia generoſiora artis auxilia; quae inflammationes diſcutiunt, in uſum vocari oportet, & extemplo ſanguinem e vena, praeſertim jugulari, aut ranina abunde mitti, idque pluries pro re nata iterari; cucurbitulas dorſo ſcarificatas defigi; alvum ſatis valide duci, aut ſaltem enematibus quater in die adhibitis ſollicitari; & collum cataplaſmatibus idoneis circumcingi. Interea, ſi fieri poſſit, os ſaepe emolliente, & reſolvente decocto, cui lac, & mel adjectum ſit, colluendum eſt. De linguae inflammatione primaria ſatis. De ſecundaria vero, quae aliis morbis ſupervenit, aut cum angina copulatur, alibi. Neque hic quidquam refert de aliis linguae morbis, uti aucta mole, oedemate, tumore, ulceribus, fiſſuris, cancris, dicere; cum hos omnes chirurgi maxime perſequantur.

CAPUT XVII.

DE ANGINA.

§. CCCLXVIII.

Quam Graeci συνάγχην, & κυνάγχην dixére, Latini vertunt *anginam*. Illi a laqueo, quo quis ſuſpenditur, nomen deducunt, quaſi praefocationem dicerent; hi ab angendo, quaſi angorem. Olim hac voce utebantur ad faucium fere, & gutturis compreſſionem ſignificandam, ideoque ad ſpiritus dumtaxat ſummam difficultatem, ut apud Aretaeum (*a*), & Coelium Aurelianum (*b*) videre eſt; deinde eam ad deglutiendi ſimul impedimenta denotanda (*c*) tranſtulerunt. *Sinanchen & cynanchen.*

(*a*) *De cauſſ. & ſign. morb. acut. l.* 1. *cap. VII.* (*b*) *Acut. morb. l.* 3. *cap. I.* (*c*) Cornel. Cels. *l.* 4. *cap. IV.*

§. CCCLXIX.

Peracutus ſane morbus iſte ab omnibus perhibetur. At non convenit inter auctores, utrum ab inflammatione ſemper dependeat. *Acutus morbus eſt.* Palam enim Coelius Aurelianus ab angina excludit febrim, dum de ea ſcribere (*a*) aggreditur. Aretaeus etiam modo inflammationi, modo aliis eam vitiis (*b*) tribuit. Hinc priſcorum auctoritate fretus, & ſubſequentium etiam ſcriptorum permotus ſuffragiis non dubito plura, & varia anginae genera conſtituere, cum natura, tum ſede differentia; eoque confidentius id facio, quod magnum quoque Boerhaavium, quem & conſentientem, & quaſi ducem (*c*) ſequi glorioſum eſt, ab hac ſententia non abhorruit. Itaque primum, quid angina nobis ſit, aperiamus. Anginam dicimus eam faucium, laryngis, pharyngis, adnexarumque partium affectionem, quae reſpirandi, vel deglutiendi potentiam, vel utramque ſimul actionem inſigniter laedit ob impedimentum aliquod in faucibus ipſis locatum. Quo facile ſejungitur a ceteris ſpirandi, aut deglutiendi difficultatibus, quae ſedem ibi non habent, ſed a pectoris, *Definitio.*

aut oeſophagi vitiis proximam originem ducunt; cum in his nullus ad fauces ſtrangulationis, aut doloris ſenſus percipiatur.

(*a*) *L. c.* (*b*) *L. c.* (*c*) *Aphor. de cogn. & curand. morb.* §. 783. & *ſeqq.*

§. CCCLXX.

Differentiae. Hinc ad differentias progredimur. Cum igitur affectio iſta (§. CCCLXIX.) ex diverſis illarum partium, & proximarum vitiis *Ex cauſſis.* oriatur, inflammatione nimirum, infarctu catarrhali, oedemate, tumore, abſceſſu, ſcirrho, ſpaſmo, paralyſi, ulcere phagedaenico, aphthis, gangraena, alieniſque corporibus infixis, aut impactis; idcirco variae anginae conſtitui poſſunt, inflammatoria ſcilicet, catarrhalis, oedematodes, apoſtematodes, maligna gangraenoſa, ulceroſa, aphthoſa, convulſiva, paralytica, ſcirrhodes, fortuita, & ſic *Differentia ex loco.* porro. Sed loci etiam affecti diverſitas differentias aliquas facit. Hinc dividitur in *externam*, & *internam*; illam ex nuperioribus quidam ſpeciatim vocant *paraſynanchen*, quando videlicet exteriores pharyngis partes occupat; ſi vero laryngis, *paracynanchen*. Internam vero, prout pharyngem, vel laryngem interiorem afficit, *ſynanchen*, vel *cynanchen* appellandam eſſe docent. Quamquam ſcire licet, veteres hiſce nominibus in aliam prorſus uſos eſſe ſignificationem: *cynanchen* enim, ſive anginam caninam vocabant eam, in qua fauces, lingua, & facies intumeſcebant; contra *ſynanchen*, quae ſine ullo exteriore malo ſtrangulabat. Hinc illa *manifeſta*, haec *occulta*, & latens apud eos habebatur. Deinde *paraſynanches* nomine leviorem, ſive *ſpuriam anginam* deſignare conſueverant.

§. CCCLXXI.

Cauſſae remotae. His ad veterum, & recentiorum mentem praecognitis, cauſſas remotas, quae generatim anginae occaſionem porrigunt, breviter recenſere par eſt. Tales ſunt in primis ſudoris, exſpirationis inſenſibilis, & cujuſcumque excretionis conſuetae ſuppreſſio; aëris, & loci ex calido in frigidum ſubitae mutationes; corporis exercitatio vehemens; equitatio vento in faciem ex adverſo ſpirante;

magna vocis contentio; vociferatio; declamatio; tubarum inflatio, praeſertim in aëre gelido; tuſſis vehemens, aut creber vomitus; mercurii uſus; vapor calcis e recens dealbatis parietibus emanans; acria venena, aut medicamenta ingeſta, aut inſpirata; metaſtaſes in morbis acutis, malignis, aut exanthematicis; peculiaris aëris conſtitutio; miaſma epidemicum; eryſipelas, aut podagra, aut arthritis retropulſa, aut ſponte retrocedens; ſcorbutica, venerea, ſtrumoſa, cacochymica, hyſterica, hypochondriaca mala; nervoſae affectiones; quicunque tumor intrinſecus, aut extrinſecus faucibus adnatus, uti ſcrophulae, excreſcentiae, ſarcomata, polypi, membranae, bronchocele, parotides, aliaque tuberculorum genera; ſpinae, oſſicula, aliaque acuta, & non acuta corpuſcula in fauces delapſa, infixa, haerentia, aut in laryngem ingreſſa, attracta, detruſa, aut in pharynge, aut gulae principio reſiſtentia; & mole ſua iter obſtruentia, quaquaverſum prementia, irritantia; epiglottidis induratio, exulceratio, conſumptio; oſſis hyoidis, aut vertebrarum colli in junioribus luxatio. Ex his enim omne fere anginae genus enaſci conſuevit. Pro cauſſarum vero, loci affecti, morbi graduum, ac ſymptomatum varietate varia etiam anginae ratio, itemque periculi, exitii, aut ſalutis ſignificatio, medendique methodus eſt; quod luculentius innoteſcet ex peculiari ſingularum ſpecierum deſcriptione, ad quam mox progredimur.

ANGINA INFLAMMATORIA, SIVE ANGINA VERA, ET LEGITIMA.

§. CCCLXXII.

Ea reſpirandi, aut deglutiendi difficultas cum dolore, calore, & tumore conjuncta, quam efficit faucium, & proximarum partium inflammatio, *angina inflammatoria*, aliis *angina vera*, & *legitima* nuncupatur. In hac modo velum palatinum, columella, tonſillae, muſculi oſſis hyoidis, & maxillae, & linguae radix; modo pharynx, & ſuperior oeſophagi pars; modo larynx, atque aſperae arteriae initium inflammantur. Quandoque etiam plures harum partium ſimul, eodemque tempore laborant. *Definitio.*

§. CCCLXXIII.

Angina faucium.

Symptomata.

Quando velum pendulum, columella, tonſillae, linguae baſis, muſculi, glandulae, membranaeque harum partium inflammatione tentantur, & malum ad confinia narium, & tubae Euſtachianae extenditur, non ſolum febris continua vehemens cum faciei rubore ſe exſerit, verum etiam ſi ore aperto, & depreſſa lingua fauces inſpiciantur, tumor, & rubor ſanguineus ubique, quo oculis pervenire licet, ſe prodit, extrinſecus etiam ſub maxillis conſpicuus; dolor ingens ibidem percipitur; difficillime, & magno cruciatu deglutitio fit; ſpiritus quoque aegre trahitur, & quodammodo impeditur; fauces vel areſcunt, vel viſcida, tenacique pituita opplentur, os vix diduci poteſt; qua maxilla inferior oſſi temporum inſeritur, ſaepe dolet, ac tumet, dolorque utplurimum cum moleſto tinnitu acutus ad aures internas producitur. Poſtremum hoc ſymptoma in lue venerea infectis, BOERHAAVIO in primis teſte (*a*), occurrit, & frequens eſt.

(*a*) L. c. §. 805.

§. CCCLXXIV.

Angina pharyngea.

Symptomata.

Si pharynx, & oeſophagi, ſive gulae ſuperior pars inflammatione corripiuntur, id mali inſpectis faucibus illico apparet; reſpiratio non impeditur; voratio vero vix eſt poſſibilis, doloremque acutum excitat non modo ob tumentes partes, ad quas appellunt ingeſta, atque ob earumdem actionem exercendam, verum etiam ob diſtractionem, quam pharynx patitur, dum in deglutitionis niſu ſurſum, & extrorſum per muſculos linguae ſtyloglоſſos, & genioglоſſos, & oſſis hyoidis geniohyoideos, & mylohyoideos, atque laryngis hyothyroideos, & cricothyroideos elevantur, & trahuntur larynx, os hyoides, linguaeque baſis: quae actio dum exercetur, vis quoque aliqua pharyngi infertur. Hinc devoranda ex dolore, ac tumore illarum partium repelluntur ad interna narium foramina, illincque foras redeunt, aut contra in glottidem

deflexa, impulſa, aut illapſa tuſſim vehementem exſuſcitant. Quare tunc & cibi, & potus abſtinentia exſiccat fauces, & corpus; humores depravat; & febrim ipſam acuit, intenditque.

§. CCCLXXV.

Angina laryngea.

At ubi laryngem ipſum ejuſmodi malum prehendit, & praeſertim glottidem, interioreſque alias ſedes ad tracheam uſque, vox fit acutiſſima, & ſtridula; tuſſis accedit ſicca, & fere ſuffocans; dolor ſummus non ex deglutitione, quae libera tum eſſe ſolet, ſed ex motu laryngis, qui in ipſa deglutitione elevari debet, percipitur in deglutiendo; & multo etiam acerbior, cum loqui, aut vociferari neceſſe aegro fuerit, muſculis laryngis, & glottidis, qui inflammatione laborant, tum multifariam agentibus; reſpiratio parva, rara, ſtertoroſa, praeſocans redditur; eamque nullis plerumque exterioribus, aut conſpicuis mali indiciis, ſed prominentibus, horridiſque oculis ſubſequitur, eliſo ſpiritu, citiſſima mors.

§. CCCLXXVI.

Angina trachealis cum ſuis ſymptomatibus.

Verum ſi inflammatio aſperam arteriam, ſive tracheam potius, quam laryngem obſideat, tunc quoque nihil in faucibus vitii conſpicitur, nec quidquam exteriora verſus prorumpit, quia tumor, dolor, calor, rubor interiore ejus cavo occultantur. Sed tactu compreſſa tracheae fiſtula acerbius dolet, quo potiſſimum mali ſedes detegitur; febris acutiſſima exardeſcit; inſpiratione intenditur doloris acerbitas; tuſſis permoleſta plerumque, voxque clangoſa, & rauca eſt; reſpiratio parva, frequens, ſublimis, & niſu magno, ac ſibilo perficitur. Hinc ſanguinis intra pulmones cita, & lethalis congeſtio, & accumulatio; ejuſdem a capite, & cerebro reditus tardus, aut praepeditus; faciei tumor, livor, ruborque; pulſuum mira imbecillitas, & vacillatio; anxietas ſumma, ſuffocatio, & mors celerrima; non tamen adeo propera, ut in laryngis, glottidis, atque epiglottidis inflammatione, quia glottidis hiatus cum per ſe anguſtior ſit, citius etiam occluditur.

§. CCCLXXVII.

Angina compoſita. Symptomata. Quo autem plures partes (§. CCCLXXIII ad CCCLXXVI) inflammationem ſubeunt, eo graviora, & lethaliora ſymptomata conſequuntur; ſic, ut univerſa facies, labia, oculi tumeant, rubeant, lingua ex ore protuberet, ſenſus omnes hebetentur, atque aegrotans inter ſtertorem, delirium, convulſiones, animique deliquia miſerrime, & celerrime ſuffocetur. *Sedes peculiare nomen impertit.* Pro locorum vero diverſitate peculiare nomen accipit angina, ut patet. Hinc *tonſillaris*, *pharyngea*, *oeſophagea*, *laryngea*, *trachealis*, & ex his *compoſita* profluunt.

§. CCCLXXVIII.

Prognoſis. Quinam in eam proniores? Anginae inflammatoriae magis ſubjacent homines aetate florentes, ſanguineo temperamento, habituque pleniore praediti, victui lauto, & calefacienti, aut vinoſis liquoribus maxime dediti, exercitatiores, laboribuſque indurati, mares ideo frequentius, quam foeminae, & praeſertim pilos flavos, aut rufos habentes, & potiſſimum ii, qui jam ſemel eadem laboraverint. Haec ipſa, niſi prius ſuffocet, quod quarto plerumque die, interdum etiam multo breviori ſpatio accidit, terminatur, ut ceterae inflammationes, reſolutione, videlicet per copioſum ſalivae viſcidae excreatum, ſudorem, urinam multam, & coctam, vel abſceſſu, vel gangraena, vel ſcirrho (*a*). Quae (§. CCCLXXIII.) deſcripta eſt, fauciumque ſuperiora afficit, periculum quidem non leve intentat, at multo gravius, cum omnia illa mala poſt iſthmum palati profundius locantur (§. CCCLXXIV.), &, niſi depreſſa valde lingua, diductoque admodum ore, quia inferius ſita ſunt, oculis vix cerni poſſunt.

(*a*) *Vol.* 1. *Comment. de inflammat.* §. *LXII.*

§. CCCLXXIX.

Signa exitioſa. Perniciem, exitiumque extremum exſpectari licet, ubi collum, ſive cervix, fauceſve nullum tumorem, aut ruborem oſtendunt; dum

dum interim ſummus doloris cruciatus, reſpiratio ſtrangulationi proxima, vox ſtridula, & acuta, ſtertor, ac febris ardentiſſima, aliaque (§§. CCCLXXV. CCCLXXVI. CCCLXXVII.) commemorata hominem intra paucas horas e medio tollere comminantur. Auctor *Coacarum prænotionum* eodem die, ad ſummum tertio has anginas enecare ſcribit, ſic inquiens: *Anginæ, quæ neque in cervice, neque in faucibus quidquam conſpicuum edunt, ſuffocationem vehementem, & ſpirandi difficultatem inferunt, atque eodem die, aut tertio occidunt* (a). Id ipſum alibi confirmat HIPPOCRATES, *eodem die, & ſecundo, & tertio, & quarto* eaſdem *ſtrangulare*, affirmans. En ejus ipſiſſima verba: *Anginæ horrendiſſimæ ſunt, & citiſſime occidunt, quæ neque in faucibus quidquam conſpicuum faciunt, neque in cervice: verum plurimum dolorem exhibent, & erecta cervice ſpirationem inducunt. Hæ enim eodem die ſuffocant, ſecundo item, ac tertio, & quarto* (b).

(a) *Lib. V. n.* 1. *ex* JACOTII *recenſione, & editione.* (b) *Prænot. N.* 132. LIND. *edit. Lugd. Batav.* 1665.; aut *Prænot. N.* 23. *edit.* MARINELLIAN. quae commodior eſt fortaſſe, quia in omnium fere manibus, facileque apud nos reperitur. N. B. Ceterum quando ſolos numeros brevitatis cauſſa indico, apponoque, utplurimum *Lindeniana* editione, quam citavi, me uti, ſcito.

§. CCCLXXX.

Metaſtaſes malæ quando immineant, & quales?

Tumores, & rubores ſine bonis ſignis evaneſcere, neque ad exteriora converti, neque pus facile, & ſine dolore excerni, aut neque iſta diebus judicatoriis contingere; item dolores citra evidentem cauſſam ceſſare, aut ad caput transferri, febre non judicata, nec miteſcente, perniciosum plane eſt (a). Perniciosum quoque, ſi *citra judicationem præcordiorum dolor cum impotentia, & torpore* obveniat; nam *latenter enecat* aegrum alioquin moderate habentem (b). Metuenda etiam eſt anginae ad pulmonem converſio, quod *ſeptem diebus* occidit: ſi vero hos quis effugerit, ſuppuratus fit (c), *niſi pituitoſa ſurſum educantur* (d). Ceterum *angina laborantes, niſi celeriter cocta exſpuant, pernicioſe habent* (e). *Sputa* autem neque *viſcida*, neque *craſſa*, neque *exalbida*, neque magna *vi educta* eſſe debent; alias *malum* denunciant (f).

Sputa qualia levent; & contra.

(*a*) *Coac. N.* 365. 370. 372. *Prænot. N.* 135. (*b*) *Coac. N.* 374. (*c*) HIPPOCRAT. *aphor. X. ſect. V.* (*d*) *Coac. N.* 367. (*e*) *Coac.* 377. (*f*) *Ibid.*

§. CCCLXXXI.

Prognoſtica hippocratica longo uſu firmata.

Ex Hippocraticis oraculis modo (§. CCCLXXX.) oſtenſum eſt, metaſtaſes anginarum ad caput, ad pulmonem, ad hypochondria plerumque perniciem afferre. Veritatem eorum confirmant obſervata medica omnium temporum; ſed digna praecipue lectu etiam ſunt, quae ad eorum confirmationem ex propria experientia adducit cl. BOERHAAVII commentator SWIETENIUS (*a*). Non ſolum vero perniciofae habendae ſunt hae metaſtaſes, verum etiam omnes illae, quae ad alia loca fiunt, niſi fuerint per diadochen ad exteriora. Sic *Coacarum* auctor, *in angina*, inquit, *qui abs re*, (ſive ut alii vertunt, *ſine ſignis*) *prorepunt ad crura dolores cum febre, mortiferi* (*b*). Et rurſum: *Ex anginoſis mortifera omnia, quæ dolorificum malum foras non edunt. Quin etiam ad crura procedunt diuturna mala, quæ difficulter, & moleſte in pus vertuntur* (*c*). Neque ſemper ad inteſtina converſio alvi fluxum inferens eſt ſalutaris (*d*). Multo magis deſperata res dicitur, ubi *a forti ſtrangulatu* in angina *repente ſtercus excernitur* (*e*). Exſolutionem enim virium ſignificat. *Quin etiam dolores ſine cauſſa ſedati*, *mortem* (quod jam ſupra §. CCCLXXX. animadverſum eſt) ſubeſſe teſtantur (*f*). Gangraena quippe eos excipi, ſenſu deleto, facile intelligitur. Funeſta quoque plerumque eſt angina ſymptomatica, febribus exanthematicis, & malignis ſuperveniens. Quandoque tamen non ita mala viſa eſt, praecipue in variolis, ſi, ea exorta, delirium ceſſaverit. Majorem vero metum facit in morbillis, atque aliis exanthematicis morbis.

Metaſtaſes etiam ad alias partes non tutæ.

Excrementa e forti ſtrangulatu prodeuntia, vires reſolutas indicant.

Doloris ceſſatio ex gangræna.

Angina ſymptomatica plerumque lethalis.

(*a*) *In aphor.* BOERH. §. 809. *n.* 5. (*b*) *Cap. XV. n.* 12. *ex* DURET. *edit.*, vel *N.* 373. LIND. *edit.* (*c*) *Ib. n.* 15., vel *n.* 376. *ed.* LIND. (*d*) *Coac. N.* 373. (*e*) *Coac. N.* 368., vel *cap. XV. N.* 7. DURET. *ed.* (*f*) *Coac. cap. XV. N.* 9. DURET. *edition.*

§. CCCLXXXII.

Si iſta (§. CCCLXXIX. ad CCCLXXXI.) vero defuerint, aut iis contraria evenerint, ſpes erit ſalutis recuperandae. Hinc ait Hippocrates: *Ab angina detento tumorem fieri in collo, bonum: foras enim morbus vertitur* (*a*). Item bonum eadem de cauſſa aſſeverat, ſi *tumor, & rubor in pectore prorumpat* (*b*). Tutius ubique in *Coacis præſagiis*, & *Prænotionibus* pronunciatur, *tumorem, ruborem, & abſceſſum* ad externas quam maxime partes vergere (*c*), praeſertim ſi *ad interna minime revertantur* (*d*). Saepe morbum levant ſanguis e naribus, aut utero, aut haemorrhoidibus prorumpens, aut linioſa diarrhoea, aut ſudor etiam, ſi ſigna coctionis in urinis praeceſſerint, & bonae criſeos indicia non abſint. Neque dolor artuum ſuperveniens ſemper malus eſt, dummodo per eum angina, ejuſque gravia ſymptomata mitigentur.

Signa ſalutis.

(*a*) *Aphor.* 37. *ſect. VI.* (*b*) *Aphor.* 49. *ſect. VII.* (*c*) *Coac. N.* 365. *Prænot. N.* 136. (*d*) *Coac. N.* 365. *Prænot. N.* 134.

§. CCCLXXXIII.

Ex his (§. CCCLXXXII.) igitur, itemque ex iis, quae alibi de reſolutione cujuſvis inflammationis (*a*) expoſita fuere, cognoſcetur, anginam reſolutum iri. Ad ſuppurationem vero (§. CCCLXXVIII.) eam perduci intelliges, ſi febris, quae vehemens, atque exacerbans fuit, ſine reſolutionis, aut criſeos ullius ſignis paullatim ſe ſe remittit, & dolor ex acuto, & pulſante in obtuſum, & gravativum mutatur, tumorque, ſi manu, aut digitis, aut ſpecillo explorari poteſt, mollitudinem quamdam, qualem liquida materia exhibet, adipiſcitur; & demum, ſi tumore non evaneſcente, rubor, atque inflammatio in eo, & circa eum plurimum minuuntur. At ubi neque reſolutio, neque diadoche, neque evacuatio ulla critica, neque ſuppuratio fit, & contra vehemens inflammatio cum omnibus ſymptomatibus perſiſtit, urgetque, profecto timor imminet gangraenae. Hanc jam praeſentem eſſe commonſtrant

Quibus ſignis cognoſcantur varii anginæ termini. *Reſolutio.* *Suppuratio.* *Gangræna.*

pulſus debiles, inaequales, parvi; color faucium ex rubro in lividum, aut nigrum mutatus, aut ſummopere albidum, ac pallidum; tumor ſubſidens, doloris ceſſatio, halitus foetens, teter faciei color, aut pallor, aut livor, atque extremorum refrigeratio. Non tamen omnis gangraena anginis ſuperveniens lethum certo affert. Interdum ea, quae ex eryſipelate per febrim, & quaſi per diadochen ad fauces propulſo, materiaque maligna, & deletrice ibidem depoſita oritur, quod ſaepe contingit, & palatum, tonſillas, uvulamque dumtaxat, partes nimirum manui, oculiſque ſubjectas occupat, neque altius, neque diffuſius nimis proſerpit, curationem non omnem reſpuit. *Scirrhus.* In ſcirrhoſam duritiem demum deſinit angina, quando nec reſoluta, nec ſuppurata, nec gangraena correpta tumorem relinquit doloris expertem, colore naturali ſimili praeditum, durum, pertinacem, diuturnum, medicamentis obſiſtentem; quem nec febris, nec magna deglutiendi difficultas amplius comitatur. Huic potiſſimum malo obnoxia eſt angina *tonſillaris*, *pharyngea*, & *œſophagea*; quamquam reliquae etiam, licet rarius, ab hac degeneratione immunes non videantur.

(*a*) *Comment. de inflamm.* §. *LXII. & ſeqq.*

Curatio.

§. CCCLXXXIV.

Curatio Anginæ inflammatoriæ. Cum ergo in angina inflammatoria, & praeſertim ea, quae laryngem, aut tracheam tenet, aut fauces tumore ita occludit, ut non ſolum deglutiendi, verum etiam ſpiritus ducendi poteſtas tollatur, arctatis videlicet, aut impeditis viis, ſummum periculum afferat quaevis cunctatio; *Sanguinis miſſio larga ſummum remedium.* ſtatim ad valentiorem medendi rationem properandum eſt, ut quam celerrime tumor inflammatorius minuatur, ſolvaturque, revocato aliorſum ſanguinis impetu, imminutaque ejus copia. Vena igitur quantocius ſecta, tamdiu ſanguis effluere ſinatur, donec facies, labia, collum, oculique ruborem intenſiorem amittant, & quaſi expalleſcant; ac pulſus plurimum tam magnitudine, & velocitate, quam viribus ſubſidat; non vero, ut

aliqui praecipiunt, tantum ſanguinis profundatur, ut animi ſequatur, aut inſtet deliquium. Non enim periculo vacat eorum praeceptis nimis propere, aut temere indulgere. Multum quidem ſanguinis hic mitti oportet; ſed aetatis, temperamenti, habitus, ſexus, conſuetudinis, virium, & regionis ratio ſemper habeatur. In maxime plethoricis, robuſtiſque hominibus quindecim, aut viginti unciae, aut paullo etiam plus, ſi lato vulnere detrahantur, ſatis profecto erunt pro una vice; & ſic proportionate aliquanto minus in minus habitioribus, minuſque valentibus. Diſceptari ſolet, quanam ex parte eum detrahi praeſtet. In ſumma vaſorum plenitudine, evidentique caput verſus ſanguinis ex infernis partibus raptu, uti accidit, quando poſt ſuppreſſa catamenia, lochia, aut haemorrhoides malum repente oboritur, tutius cum clinicorum pleriſque putaverim in pede primum, deinde in brachio venam incidi; praeſertim iis, ſive mares, ſive foeminae fuerint, quorum peculiarem corporis conſtitutionem ejuſmodi eſſe experientia conſtitit, ut ſanguinis detractionem in ſuperioribus artubus ferre nequeant, quin ſibi pectus opprimi, caputve praegravari perſentiant. Ceterum e venis cubiti communius, utiliuſque, ut e loco parti laboranti proximiore, ſanguis emittitur; nam potentius revellit, neque ita facile, ut ex pede miſſus metaſtaſim materiae morbificae, quae ſaepenumero mobiliſſima eſt, ad alia viſcera, & praeſertim ad pulmones, aut abdominis cavum facit. Morbi vero impetu nequidquam retuſo, aut iterum invaleſcente, eadem ſanguinis miſſio brevi poſt iteranda eſt, ut aeger ab imminenti ſuffocatione liberetur. Idque repeti toties licet, quoties indicatio perſeveret, & vires ſatis valeant. At quoniam vehementiſſima angina per ſe celerrime ſuffocat, idcirco monet Cl. SWIETENIUS (*a*), venae ſectioni tunc licet neceſſariae, praemittendam eſſe ancipitis eventus, & ſummi periculi prognoſim; ne ſubita mors, ſi malo fato incidat, remedio potius, quam morbo tribuatur.

Loci delectus, quo ſanguis mitti debet.

Communius e brachio mittitur, & cur.

Iteranda ſanguinis miſſio.

Monitum SWIETENII.

(*a*) *In* BOERHAAV. §. 809.

§. CCCLXXXV.

Quando jugulares, aut raninae venae aperiendae. Sin harum venarum ſectio non ſatis profecerit, vel adhuc efficacius auxilium morbi vis poſtulet, ſanguis e jugulari vena, ſi fieri poſſit, extemplo mitti debet; quo nihil praeſtantius ad imminuendam in proximis partibus ſanguinis congeſtionem. Non enim *derivat*, ut vulgo putatur, ſed *revellit*, ut cognita vaſorum diſtributio oſtendit. Quod ſi neque evacuatio haec profecerit, aut aliquid, quo minus inſtitui queat, impedimento fuerit, opportuniſſimum, *Cucurbitulae quo loco defigendae. Alvi ductio.* utiliſſimumque eſt, raninas venas ſub lingua * aperire, cucurbitulas cervici poſteriori, colli lateribus, aut ſubter mento, aut ſcapulis, incisa altius cute, affigere, alvum catharticis antiphlogiſticis, *Balnea pedum, & crurum frictiones.* aut ſaltem clyſmatibus acrioribus ducere, pedes in aquam calidam demittere, & perfricare, & pedum plantis etiam ea, quae irritant, & rubefaciunt, imponere, ut, quoad fieri poteſt, potentiſſime fiat *revulſio*. Praeterea jubendum eſt, ut vapores ex aqua *Vapores inſpirandi.* calida, cui etiam aliquid aceti adjectum ſit, ſi feratur, inſpirentur; ſed cavere oportet, ne nimium calidi, aut nimium irritantes ſint. Fauces vero lacte, aut poſca tepenti alluendae potius ſunt, quam *Cautiones circa gargarizationem, & aceti uſum.* colluendae, ne dolor ex gargarizatione augeatur. Acetum vero omittatur, ubi dolor acerbior eſt, ne eo loca dolentia exaſperentur. Interim, quoad licet, imperanda eſt frequens ſorbillatio de- *Quae ſorbillanda ſint.* cocti althaeae, vel hordei, vel florum ſambuci, ut fauces humeſcant, laxentur, mulceanturque; humores vero omnes diluantur, liquentur, & reſolvantur. Eo ſpectant quoque eclegmata oleoſa, *Eclegmata.* mucilaginoſa, refrigerantia, anodyna, leniter mellita, de quibus aliquid ſaepe delingi debet. Quam primum vero deglutiendi iter *Potus copioſus.* liberius evadit, liberaliore potu opus eſt, calido, crebro, antiphlogiſtico, attenuanti, ſaponaceo. Interdum gurgulio, amygdalae, ve- *Faucium ſcarificatio.* lumque pendulum palati adeo tument, ut una quaſi coëant in tumorem omnem faucium hiatum occupantem, aëriſque ingreſſum pene totum prohibentem; tunc praeſentiſſimum, & fere unicum auxilium praebet prudens, & cauta illarum partium ſcarificatio, qua, ſanguine effluente, citiſſime detumeſcunt.

* Raninarum ſectioni duo objici ſolent; primum, quod leviter inciſae non ſatis ſanguinis effundant; alterum, quod audacius ſectae humoris plus, quam oportet, amittant, haemorrhagiamque, quae ſiſti quandoque nequeat, procreent. Illud in magna ſanguinis congeſtione vix timeri unquam poteſt; nam ob refluxum ſanguinis prope impeditum turgent hujuſmodi venae, & non ita cito inaniuntur; deinde non punctim, ſed caeſim, & tranſverſim aperiri, foverique aqua calida ore recepta debent, ut ſanguis libere, & diu, prout volumus, manare poſſit. Sic primae illi objectioni obviam itur. Altera vero, qua haemorrhagiae metus incutitur, facili quoque negotio evaneſcit, ſi & ſanguinis diatheſis in vera, ac legitima inflammatione, & venarum exiguitas conſiderentur. Sanguis cum ad concreſcendum, cohaerendumque ſit pronior, vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, ut diutius, quam nobis lubet, effluere pergat. Brevi enim per ſe, vel aëris attactu in thrombos cogitur, & ora vulneris claudit, vel admota frigida, aut ſpleniolis ex linteo duplicato vulnuſculo impoſitis, & manu aliquandiu adpreſſis facile ſiſtitur. Exiguitas denique venarum tanta eſt, ut ad magnam ſanguinis profuſionem non ſufficiant. Vera tamen dicunt qui ejuſmodi timorem objiciunt, ſi de angina non inflammatoria, ſi de cachecticis, & ſcorbuticis hominibus loquantur. In his enim haemorrhagiae ex raninis audacius conciſis pene lethiferae, ut non ſemel egomet ipſe vidi, enaſcuntur. In aliis vero, atque in vera ſanguinis inflammatoria diatheſi nunquam hujuſmodi infortunium obſervavi, etſi ſaepiſſime ad hanc ſanguinis miſſionem confugerim, adhibitaeque ab aliis pluries interfuerim.

§. CCCLXXXVI.

Interea negligenda haud ſunt ea, quae extrinſecus adhibita levando morbo adjutrices manus conferre creduntur. Plerique ſtatuunt, inchoante morbo admovenda ea eſſe, quae influentem humorem leniter reprimant, & vaſa ſubaſtringant; ſimiliaque, eo inclinante, commendant. Ab his tamen in augmento, ſive inflammatione jam provecta, diligentiſſime cavent; quod ſanguinem congeſtum magis compingunt, & vias anguſtiores reddunt. Tutius tamen vel inter initia eſt avocare, & revellere, quam reprimere, & roborare. Hinc praeſtat, fomentis humidis, moderate calentibus, aſſidue admotis, aut etiam cataplaſmatis ejuſdem generis, nimirum quae molliant, & leniter diſcutiant, collum circumcingere, cautione adhibita, ne calore, aut pondere moleſtiam creent. Uſitatiſſima ad id eſſe ſolent decocta ex malva, althaea, parietaria, ſeminibus lini, foenugraeci, floribus ſambuci, chamaemeli, meliloti, verbaſci, atque ex his cataplaſmata quoque parantur, addito oleo quodam pingui, veluti nymphaeae, violarum, roſarum, aut ſimili. Non nulli his croci orientalis, aut camphorae tantillum adjiciunt;

Topica externa. Reprimentia.

Tutiora quæ revellunt.

Fomenta & cataplaſmata mollientia, & diſcutientia præferuntur.

Pulpa caſſiæ laudatur. ſed animadvertere oportet, ne odore aegri laedantur. Aliis pulpa caſſiae eumdem in finem cataplaſmatis inſtar collo applicita probatur, & reapſe praeferenda, ut ut ſimpliciſſima, multis aliis videtur; ſed curandum eſt, ut leviter prius calefiat, & non magno volumine admoveatur. *Epiſpaſtica.* Nec deſunt, qui ex veterum conſilio, & auctoritate acribus, ſinapi videlicet, ſale, ſcilla, aut ſimilibus collum, pectuſque rubefaciendum, ulcerandumque praecipiunt, ut ad exteriora morbus (*a*) avocetur. Imo cantharidas fermento panis exceptas admovent, ut veſicae excitentur, narrantque, praeclaros inde effectus ſaepiſſime conſecutos eſſe. Depleta vero prius vaſa, & retuſus febris impetus aliquantum ſit, oportet. At ubi jam ingens *Tracheotomia.* ſubitae ſuffocationis metus incumbit, ne quidquam intentatum relinquatur, ad tracheotomiam per ſe nec difficilem, nec periculoſam (*b*) deveniendum eſſe ſine mora exiſtimant *. Verum haec tum ſolum prodeſſe poterit, cum praefocationis cauſſa non infra laryngem propagatur. Secus, non item.

(*a*) SWIETEN. *l. c.* (*b*) *Séanc. Publiq. de la Societé de Médecin. de Paris le* 9. *Decembr.* 1779. LOUIS *Mémoir. de l' Acad. Roy. de Chirurg. T.* 4., & DE MARTINIERE *ib. T. V.* vid. LE BLANC *op. chirurg. Vol. I.*

* Tracheotomia, quae fit aperto inter anulum, & anulum in trachea foramine, immiſſoque idoneo, ut chirurgi docent, tubulo, per quem ſpiritus duci poſſit, vix aliquid periculi habet. Verum, quando aliquod corpus ex eadem trachea, caſu in ipſam illapſum, extrahendum eſt; tunc ſane neceſſe eſt, ut non modo tegumenta longitudinali inciſione dividantur, muſculique diducantur, verum etiam aliquot anuli; & pars quaedam glandulae thyroideae diſſecentur, quo corpus alienum erui poſſit. Quo in caſu operatio non omni caret periculo, 1. quia vulnus non facile coit, nec facile cicatrice obducitur; 2. quia vulneratur glandula thyroidea; 3. quia ex laeſis vaſis ſanguiferis non omnino exiguis haemorrhagiae metus imminet; & 4. quia nervi recurrentes ſaepe reciduntur cum vocis, & loquelae jactura. At quamquam illud prius tracheotomiae genus tutius, faciliuſque adhiberi poteſt, nolim tamen quis credat, omni difficultate ipſum vacare. Raro enim tubulus, qui inſeritur foramini, ſic adhaeret loco, ut non ſaepe exeat, irritamque reddat operationem. Quod ſi vinculis, & compreſſione eum in ſua ſede detinere tentes, ſaepe tuſſim, doloremque excitat, ut amoveri eum oporteat. Quare Cl. FOURCROY tracheotomiam poſthabendam laryngotomiae eſſe nuper cenſuit, locum commodiſſimum, in quo inſtitui poteſt ſine ulla moleſtia, ac difficultate, proponens. Locus autem ad id aptiſſimus eſt ſpatium illud quaſi triangulare, quod medium jacet thyroidem inter, & cricoidem cartilagines. Ibi non glandulae, non vaſa, non muſculi, non nervi inſignioris uſus inciduntur. Sola cutis, & tracheae ſola tunica perforanda eſt acu triquetra, cannulae incluſa, quam *troquartium*, ſive *paracenterium* vulgo vocant. Hunc ipſum locum cuicunque alii praeferendum putat etiam Cl. VICQ D'AZYR, additque, ejuſmodi laryngotomiam feliciſſime in canibus jam eſſe tentatam (*Séanc. publique cit.*).

In

In hac vero ſede perforatio iſta tum ſolum utilitatem afferet, cum cauſſa ſuffocationem minitans ſummam, & ſupremam laryngem occupabit; non vero, ſi infra perforationis locum conſtiterit. Inutilis quoque, ut patet, erit, ubi corpus aliquod in tracheam illapſum extrahi debeat. Tunc enim trachea ipſa aperienda eſt, ut mox dicam.

§. CCCLXXXVII.

Cum vero angina ad ſuppurationem tendere (§. CCCLXXXIII.) videatur, locus, ubi ſuppuratio fit, lacte, butyro, oleo blandiſſimo, aut decocto emollienti, & mucilaginoſo aſſidue humectandus, fovenduſque eſt. Pure demum confecto, abſceſſus mature aperiri debet pharyngotomo, aut alio accommodato inſtrumento, ut pus emittatur. At, ubi tonſillae pluries, & ſaepe inflammationi obnoxiae fuerint, nec unquam perfecte detumuerint, & facile in eamdem levi ex cauſſa relabi ſoleant; tunc, ſi eas ſuppuratio occuparit, non mature nimis aperiendae ſunt, ſed exſpectandum, donec ſuppuratio omnem duritiem, & tumorem conſumpſerit, ac deleverit. Sic enim non ſolum earum ſcirrhoſa induratio, verum etiam ad inflammationem nimia proclivitas averti ſolet. Non raro ſola compreſſione, aut repetito deglutiendi conatu abſceſſus diſrumpitur, &, dictum factum, erumpente, & excreato pure aegri, qui paullo ante ad extrema videbantur redacti, repente liberantur, & reviviſcunt. Aperto, vel ſponte rupto abſceſſu, ſatis eſt, aqua ex hordeo decocto cum melle mixta ulcus leniter detergere. Hac ſola facile repurgatur, & conſaneſcit.

Quae ſuppurationi conveniant.

Abſceſſus quando aperiendus.

Animadverſio.

Sponte interdum dehiſcit.

Quid deinde ulceri medeatur.

§. CCCLXXXVIII.

Si contra gangraenae indicia in faucibus ſe prodere alicubi incipiant (§. CCCLXXXIII.), non cunctandum amplius eſt, ſed protinus ad antiſeptica confugiendum. In horum vero uſu cavere oportet, ne inflammationem adaugeamus. Itaque acria, atque irritantia vitentur, aut certe ſumma prudentia adhibeantur. Initio, cum ambiguae adhuc notae gangraenam indicent, ſatius erit gargarizare ex aqua florum ſambuci, aut ſcordii, ſucco mali medici, aut citrei modice acidulata, & calenti, aut ex aqua communi cum

Gangraenae quomodo occurratur.

Initio gargariſmata leniora.

Injectiones. pauxillo aceti, & mellis; aut, ſi gargarizare nequeant, neſciant, aut nolint aegrotantes, hoſce liquores in fauces per ſiryngam injicere, aegris interim ab inſpiratione abſtinere juſſis. Signis gangraenae increſcentibus aliquid gargariſmatibus addi licet ex ſpiritu acido ſalis marini, vel volatili ſalis ammoniaci, vel ex tinctura myrrhae, atque eoſdem ſpiritus melle roſaceo exceptos loco, ſi manui, & oculis pateat, ſaepe illini, aut penicillo his imbuto maculas gangraenoſas crebro, & leniter attingi, ut coërceatur earum progreſſus. His vero non proficientibus, ſcarificatione pertundi ea loca debent. Quae dum aguntur, ſi deglutiendi facultas redierit, aut liberior evaſerit, liberaliori manu potui dentur, ſed calide, ea omnia, quae diluunt, temperant, & diaphoreſim proliciunt, quae vim vitae leni ſtimulo erigunt, & quae putredini adverſantur. Hic praeſertim celebrantur flores chamaemeli, herba ſcordii, cortex peruvianus, alkali volatile, & camphora. Diluta, decocta, tincturae ex his comparantur. Camphora aceto calenti, addito pauxillo ſacchari albi, ſolvi commode poteſt, & liquoribus quibuſvis admiſceri. Saporem facile corrigunt additi ſyrupi ribeſiorum, violarum, althaeae, rubi idaei, vel ſimilium.

Progreſſu aliquanto validius agere licet.

Scarificatio quando?

Potus qualis & quantus.

Antiſeptica interna.

Camphora qua ratione adhibenda.

§. CCCLXXXIX.

Angina in ſcirrhum degenerans quid poſtulet.

Rarius evenit, ut angina inflammatoria in ſcirrhum (§.CCCLXXXIII.) degeneret. Id vero ſi unquam incidat, ea in mentem revocentur, quae alibi a nobis opportune tradita fuerunt (*a*). Tonſillae huic malo magis ſubjiciuntur. Harum ſcirrhus, ſi alia ratione reſolvi nequeat, chirurgi manu facile, & ſine periculo exſcindi poterit, aut crebris ſcarificationibus paullatim deteri, & ſuppuratione inducta conſumi. Atque haec plane ſunt celebriora artis praeſidia, quae ad anginam inflammatoriam curandam adhibentur; quamquam nec omnia ſemper, nec in quavis ejus ſpecie neceſſaria reputantur. Leviores enim faucium, gurgulionis, & tonſillarum inflammationes paucioribus, mitioribuſque adjumentis diſcutiuntur. Victus ratio ex ſolo jure tenui, ovorumque vitellis, aut hydrogala, aut ptiſana ſaturatiore conſtabit.

Leviores anginae paucioribus egent.

(*a*) *Comment. de inflammat.* §. *LXXVIII.*

ANGINA CATARRHALIS, SIVE NOTHA.

§. CCCXC.

Ab angina inflammatoria, ſive vera gradum facimus ad *anginam catarrhalem*, ſive *lymphaticam*, ſive *notham* paſſim dictam. Haec a priore illa differt tumore potius lymphatico, & ſeroſo, quam ſanguineo, minus rubicundo, imo interdum pallido, dolore exiguo, aut certe non pulſante, febre vel abſente, vel plane mitiore, & catarrhalium ſimili. Amygdalae, uvula, velum palatinum, & proximae partes frequentius hoc morbo corripiuntur, quam fauces reliquae. Facilius quoque in eum incidunt homines pituitoſi, laxioriſque habitus, ſenes aeque, ac pueri, humido, nubiloque in aëre degentes. *Deſcriptio.*

§. CCCXCI.

Mucus, lympha, ſerum, ſi in folliculis, cryptis, vaſis, celluloſoque textu congeruntur, accumulantur, ſtagnant, utcunque acrimonia, aut copia, aut lentore irritant, diſtrahunt, & leviter inflammant, cauſſam morbi proximam conſtituere videntur. *Cauſſa proxima.* In remotis vero numerantur temperamentum humidum, & frigidum; aetas ſenilis, aut puerilis; ſexus ſequior; pluvioſae, & auſtrinae aëris conſtitutiones; hiemale tempus; ſubitae, & inſignes tempeſtatum mutationes; cacochymia ſcorbutica, arthritica, venerea; rheumatica diatheſis; acritates quaecunque; exſpiratio cohibita, retenta; lymphae, lymphaticique ſyſtematis vitia, atque alia hujuſmodi. *Cauſſae remotae.*

§. CCCXCII.

Ad hanc anginam (§. CCCXC.) referri debent *anginæ aquoſæ*, *lymphaticæ*, *pituitoſæ*, *oedematoſæ* auctorum, in quibus tument quidem, ſed laxae, molles, ruboris expertes, leviter dolentes, & ſaepenumero aquoſo tumore quaſi pellucidae: itemque dolores leves faucium ſine febri, cum nullo, aut exiguo rubore, nec valde calido, tenuique tumore, ex quo organa deglutitionis, & vocis in ſuis functionibus non admodum intenſe laeduntur. *Varietates.*

§. CCCXCIII.

Diagnoſis. Morbus ex tradita hactenus deſcriptione facile cognoſcitur. Interdum non deſunt tumores glandularum cervicalium, maxillarium, parotidum, aliarumque ſalivalium, ſive lymphaticarum. Nec tuſſis, *Prognoſis.* nec catarrhales ceteri affectus deſiderantur. De quadam *anginæ aquoſæ* ſpecie apud Wallenſes, in locis praeſertim mari proximis, epidemica, & maligna, quae oris, palati, & vicinarum partium glandulas tumidas, & diſtentas referebat, multoſque intra biduum, aut triduum enecabat, mentionem facit Cl. MEADIUS (*a*). Alioquin per ſe minus periculi habet, & ſaepe ſolo diaetetico regimine, & naturae beneficio paullatim abigitur. Quando congeſtio gravior, ingentiorque eſt, & frequentius recurrit, difficilius diſcutitur; imo interdum in abſceſſum tranſit, aut poſt ſe tumores duros, in primis cum tonſillae affectae pluries fuerint, relinquit. Hinc facilis ejus in anginam ſcirrhoſam tranſitus. Negari tamen haud poteſt, interdum hujuſmodi anginas periculoſas fieri, cum nempe epiglottidem, glottidem, & laryngem afficiunt, aut aliter vias ſpiritus anguſtiores reddunt, quod ex difficili inſpiratione, loco dolente, vocis raucitate, aphonia, tuſſi, ſtertore, aliiſque cognoſcitur; aut cum a ſcorbutica, aut venerea labe profectae ulcera mali moris quaquaverſum depaſcentia, profunda, lata, vehementer dolorifica, circum inflammata, rebellia excitant.

(*a*) *Monit. & præcept. med. cap. 4. p.* 52.

§. CCCXCIV.

Curatio. Itaque, ubi aliqua artis ope eget malum, ea in uſum veniant, quae copiam humorum minuunt, aliorſumque avocant; craſſam, & lentam lympham attenuant, ſtagnantem digerunt, ac ſolvunt; acre emendant, & diluunt; vim, & tonum vaſis, fibris, & *Quando vena ſecanda.* membranis reſtituunt. Quare, ſi febris eſt, etſi non acuta admodum; ſi tumor, dolor, & rubor tantus evadat, ut timor inſtet proximae inflammationis, aut ſi deglutitioni difficili difficilis quoque

reſpiratio adjungatur, non erit alienum ſanguinem mittere, ſed parciori manu, quam in angina inflammatoria; idque ſpeciatim audere licebit, ſi temperamentum ad ſanguineum propius accedat, & plenior habitus, & viridior aetas, & corporis, viriumque robur una conſentiant. Miſſo ſemel, aut bis, ſi opus fuerit, ſanguine, cucurbitulae cum ſiccae, tum ſcarificatae cervici, & dorſo admovendae ſunt; quarum applicatio tum etiam multo opportunior cenſenda erit, cum ſanguinis miſſioni locus nullus eſſe poſſe viſus fuerit. Neque raninis parcendum venis eſt, quotieſcunque plurimum humoris lingua contraxerit, itàque intumuerit, ut prae tumore intra os contineri nequeat. Infantibus, pueriſque, in quibus venae incidi haud potuerint, auxilio eſſe ſolent hirudines prope venas cubiti, aut colli applicitae. In illa *angina aquoſa epidemica* a MEADIO memorata, quae adeo pernicioſa erat, ut multi intra tres dies, ea correpti (§. CCCXCIII.) perirent, profuit quam plurimis haec medendi methodus: Statim mittebatur magna copia ſanguis; deinde laxabatur leni eccoprotico, aut enemate alvus; poſtea emplaſtro ex cantharidibus ſub mento, aut colli lateribus admovebantur: ſin autem per haec non ſatis proficiebatur, in palato circa uvulam, venaſque ſub lingua, plagis ſatis altis vulnera infligebantur, quibus malus humor erumperet; intrinſecus vero ter, quaterve in die dabatur pulvis contrayervae compoſitus cum pari nitri pondere (*a*).

Raninae quando incidendae.

Hirudines.

Curatio Meadiana.

(*a*) MEAD. *l. c.*

§. CCCXCV.

Celebrata, ſi res tulerit, ſanguinis miſſione, reliquum eſt, ut ad revellendam, evacuandamque ſeroſam colluviem alvus ducatur medicamentis hydragogis, manna videlicet, ſenna, ſyrupo aureo ſolutivo, ſale cathartico amaro, diagrydio, itemque, ſi validius agere oporteat, jalappa, mechoacanha, ſimilibuſque; quod in primis anginae pituitoſae, aquoſae, oedematoſaeque (§. CCCXCII.) convenientiſſimum eſt. Subinde etiam danda ſunt intrinſecus quae diluunt, & leni ſtimulo diureſim, diaphoreſimque promovent, uti decocta radicis bardanae, ſmilacis aſperae, ſaponariae, ligni ſaſſafras alia-

Catharſis.

Hydragoga.

Incidentia, diuretica, diaphoretica.

que id genus; quibus adjici poterit aliquid oxymellis ſimplicis, aut etiam ſcillitici, prout opportunius videbitur, quo valentius in-*Æthiops mineralis.* cidant. Hic quoque, ſi unquam, locum invenire poteſt *æthiops mineralis* ad drachmam ſemis bis in die dandus, quem tamquam praeſentiſſimum, promptiſſimumque auxilium in angina depraedicat LANGES (*a*). In ea autem, quae cum labe venerea complicatur, aut a ſtrumoſis tumoribus, ſcirrhiſque comitatur, in primis mercuriale hujuſmodi remedium magis conveniet.

(*a*) *Miſcel. veritat. Faſcic. I. p.* 5.

§. CCCXCVI.

Veſicantia. At interdum medicamenta deglutiri nequeunt. Tunc cervicem poſteriorem cantharidibus impoſitis exulcerare; in brachiis earum ope *Fricationes.* veſicas inducere; pedes, & crura acriter perfricare; alvum enema-*Gargariſmata.* tibus, & quidem acrioribus ſollicitare utiliſſimum eſt. Gargariſmata quoque primum reſolventia, & diſcutientia, deinde ſubaſtringentia, & roborantia conveniunt. Si haec quacunque ex cauſſa adminiſtrari nequeant, aut gargarizandi actio dolorem intendat, aut faucibus multum muci, & viſcidae lymphae adhaereat, eaſque oppleat, li-*Injectiones.* quor idoneus per ſiryngam injiciendus eſt, ut fauces liberentur; ſic tamen injicitur, ut non in laryngem ingrediatur: ſuffucationis *Sialagoga.* enim metum induceret. Nec aliena ſunt quae ore detenta ſalivae fluxum alliciunt, talia tamen quae inflammationi, ſi qua eſt, non officiant, aut, ubi non eſt, eam non excitent. Oxymel ſcilliticum, itemque ſal prunellae utroque in caſu, & modo videntur reliquis *Topica.* praeſtare. Praeterea extrinſecus fomenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quae molliant, diſcutiant, reſolvantque, omitti non debent. Imo horum actio leni fricatione adjuvanda eſt. In primis haec opportuniſſima habentur, quando glandulae lympha tenaci, & craſſa replentur, & tergunt. Quo caſu fomenta humida vaporem aqueum ſuppeditant, qui in venas abſorbentes receptus ad glandulas brevi via defertur, & mirifice lympham diluit, attenuat, & ſolvit.

§. CCCXCVII.

Malum demum, ſi malo fato, in abſceſſum, aut ſcirrhum abeat, curatio fere eadem conveniet, quam ſupra commendavimus (§§. CCCLXXXVII. CCCLXXXIX.). Ulcera vero mali moris, & depaſcentia (§. CCCXCIII.) ſi ſupervenerint, non aliis curantur, quam iis, quae notae acritudini, & humorum dyſcraſiae, unde foventur, contraria ſunt. Idcirco provide, & ſollicite antiſcorbuticis, antivenereiſque medicamentis, ſed diu, & liberaliter adhibitis oppugnentur; topicis interim, quae detergunt, atque antiſeptica virtute pollent (§. CCCLXXXVIII), non praetermiſſis, &, ſi foeda, & ſordida fuerint, ſpiritu vitrioli, aut collyrio LANFRANCI etiam applicito. Cauto tamen opus eſt, ne ulcera, cum primum deterſa, pura, rubra, & valde ſenſibilia facta ſint, acribus amplius irritentur; ſed ſatius tunc eſt molliſſimis ea, & blandiſſimis medicamentis nutriri, & mulceri. Non abſimili ratione (§. CCCXCIV. ad CCCXCVII.) *anginæ aquoſæ, & oedematoſæ, & leves faucium dolores* (§. CCCXCII.), cum febre carent, curandae omnino ſunt, excepta, & omiſſa ſanguinis miſſione; nam in his ſola cathartica, aperientia, epiſpaſtica, etiam collo ipſi admota, veſicantia, & ſudorifera ſufficiunt; quamquam in leviore morbi gradu, & in laeſione partium, quae minus vitae neceſſariae ſunt, ſaepe ſola diaeta, & abſtinentia intra paucos dies malum omne depellitur.

Abſceſſus, & ſcirrhus, & ulcera quomodo curentur.

Anginis aquoſis ubi febris abeſt, qualis curatio.

In leviori caſu diæta, & abſtinentia ſufficit.

ANGINA GANGRAENOSA MALIGNA *.

§. CCCXCVIII.

Anginam inflammatoriam quandoque in gangraenam deſinere, ſupra (§. CCCLXXVIII.) animadverſum eſt. Hic vero de alio anginae genere, maligno, & plerumque epidemico, infantibus, pueris, & adoleſcentibus prae aliis infenſiſſimo, quod a fomite quodam venenato, & putrefaciente ad fauces, & ſpeciatim ad tonſillas traducto, eaſque quaſi, ut ignis facit, adurente profluere vi-

Quid ea ſit?

Diſcrimen inter hanc & inflammatoriam. detur, ſermo a nobis habendus eſt. In priore illa nulla malignitas eſt, neque ulla putredo antecedens; & gangraena ipſa, quando accedit, maximo tantum inflammationis gradui ſupervenit, debeturque, & plerumque, ubi praeſertim interiora occupat, latiuſque diffunditur, extremum morbi finem certa nece facit. In hac vero aliter res habet; nam leviſſima diatheſeos inflamatoriae indicia (*a*) adſunt, malignitatis contra, putredeniſque maxima, & indubia; & gangraena, quae prope omnium aegrotantium communis eſt, non ſero, ſed citiſſime ſupervenit, & quamquam ſaepe perniciem afferat, non tamen ſemper vitam adimit, niſi cum in laryngem, tracheam, & pulmones ſe ſe propagaverit, nam pluries, adhibita cita, atque accommodata medicina, malum ſiſtitur, aegerque ſervatur. Non ergo haec vehementiſſimae inflammationis ſoboles eſt; ſed cauſticae, malignae & deletricis cauſſae effectus. *Nominis ratio.* *Gangrænoſam anginam* hanc vocavimus, quod gangraena perpetuo fauces corrumpat; ſed addidimus *malignam*, ut prava ejus natura innoteſcat, qua diſcriminetur ab angina inflammatoria, interdum & ipſa in gangraenam deſinente.

* *Synonyma.*

Angina maligna, & *gangrænoſa ann.* 1751. *ad* 1753. HUXHAMI, *Journ. de Medicin Octobr.* 1757. *vol. VII. p.* 241. *Angina gangrænoſa* TUSSANI, GILB. BOULLAND *Quæſt. medic.* 1750. *Angina gangrænoſa* CHOMELII, *Differt. ſur l' eſpec. de mal de gorge gangræneux de l' an.* 1748. *Par.* 1749. *Angina in gangrænam deſinens*, D. MARTEAU; *Journ. de Med. T. IV. Mars* 1756. *p.* 222. *Angina maligna*, & *gangrænoſa; Praxis med. Lond. cl.* 1. *ſect.* 3. *c.* 2. *Angina maligna ulceroſa* FOTHERGILLII, *An account of the ſore Throat attendet with ulcers* 1748. 1751. vid. *Comment. Lipſ. Vol.* 1. *p.* 493. *Tonſillarum gangræna* MEADII. *Monit. & Præcept. med. cap. IV. p.* 52. *Peſtilens*, & *præfocans pueros abſceſſus*, *quem græce vocat* παιδαγχόνην λοιμώδην, *ſive Puerorum ſtrangulatum peſtilentem*. M. A. SEVERINI, *De recondit. abſceſſ. natura ed. Francof.* 1643. *p.* 428. & *ſeqq. Cruſtoſa*, *malignaque Tonſillarum*, & *faucium ulcera* JO. ANT. FOGLIA 1620., *de Anginoſa paſſione. Morbus ſtrangulatorius* AETII, CLETI SIGNINI *De morb. ſtrangulator. Rom.* 1636. 8. *Peſtilens faucium affectus* JO. ANDR. SGAMBATI, *De Peſtilent. fauc. affect. Neapoli ſæviente* 1620. 4. *Ulcus Syriacum* M. ANT. ALAYMI, *De Ulcer. ſyriac. Epidemicus ſtrangulatorius affectus* JO. BAPT. CARNEVALLII, *De epid. ſtrangulat. affect. Garratillo* HISPANORUM, *Renat. Moreau* inter epiſt. *medicinal. Thom. Bartholini, cent.* 1. epiſt. LXXXI. *Angina gangrænoſa*, *Pedanchone* SEVERINI, VOGELII, *De cognoſc. & curand. præc. c. h. affect.* §. 184. *p.* 135. *Angina maligna*, *vel morbus ſtrangulatorius*, *vel peſtilens faucium affectus* FRANC. HOMII, *Princip. medicin. lib.* 2. *part.* 3. *ſect. IV. Anginæ primum genus ann.* 1747. MARTINI GHISII, *Letter. med. Lett.* 2. *ſopra le Angin. epid. Degli anni* 1747. *e* 1748. *Cremon.* 1749.

(*a*) *Comment. de Inflamm.* §. *XLIII. ad.* §. *XLVII.*

§. CCCXCIX.

§. CCCXCIX.

Hanc, ſi minus ab HIPPOCRATE (*a*), certe ab ARETAEO (*b*), atque ab AETIO (*c*) antiquiſſimis medicis cognitam, & luculenter deſcriptam cenſent plerique neotericorum (*d*). Ab iis tamen diſſentit quam maxime Cl. VOGELIUS, cui *videntur* illi *graves viri de aphthis ſcripſiſſe* eo loco, non de angina iſta, cum *memorent ulcera ſenſim a tonſillis ad columellam, linguam, gingivas, & dentium alveolos provenire, quæ aphtharum natura eſt. Et certe*, ſubjicit, *in angina gangrænoſa lingua, & gingivæ immunes ſunt ab omni labe: nec hæc diu*(*e*) *excruciat*. At alia omnino ſententia eſt Cl. SWIETENIO; nam is concedit quidem aphtharum nomine ibi malum deſcribi, ſed plane diverſum ab aphthis *hodie vocatis*; *veram* nempe *gangrænam a depoſitione malignæ materiæ verſus fauces natam*, & tale malum ad *anginam gangrænoſam* pertinere (*f*). Et quod attinet ad ARETAEUM, revera ex toto capite *de tonſillarum ulceribus* inſcripto, ſi omnia, quae ibi ſcripta leguntur, una perpendantur, multo veroſimilius videbitur, non de aphthis hodie ſic nominatis (*g*) ibi agi, ſed de maligno, & gangraenoſo faucium morbo, anginae huic gangraenoſae ſimillimo. Nam, praeter ulcera maligna *concreto humore albo, aut livido, aut nigro ſordentia*, quae tonſillis innaſcuntur, memoratur ibi *colli* quoque externus rubor, qui *phlegmones* inſtar non nunquam effloreſcit, atque *erumpit*. Quod ſane ab aphthis hodiernis alieniſſimum eſt, dum contra hujus gangraenoſae, & malignae anginae fere proprium eſſe conſuevit. Praeterea malum ab ARETAEO deſcriptum non diuturnum eſt, cum eo laborantes *non multis diebus poſt, phlegmone, febribus, fœtore, inediaque conſumpti* interire ibi dicuntur. Adde, AETIUM de lingua, gingivis, & dentibus in ejus hiſtoria nec verbum quidem facere, dum in reliquis ſymptomatibus recenſendis omnino cum ARETAEO conſentire videtur. Quare probabile utique eſt, id, quod de gingivis, lingua, & dentibus ab ARETAEO notatum fuit, quodque a VOGELIO pluris fortaſſe fit, quam deceat, accidens potius, atque epigenomenon fuiſſe, quam conſtans, atque

Veteribus nota, & deſcripta.

Diſſenſio inter VOGELIUM, *&* SWIETENIUM.

Confirmatur opinio SWIETENII.

inſeparabile ſymptoma; uti eſſe ſolet in aphthis veris, & hodiernis, quae praeterea non ita cito occidunt, nec ita celeriter ſua tempora percurrunt.

(*a*) *Coac.* 276. *Prænot.* 131. *Epid. l.* 6. *ſect.* 7. (*b*) *De cauſſ. & ſign. acut. morb. l.* 1. *cap.* 9. (*c*) *Tetrabibl.* 2. *ſerm.* 4. *cap. XLVI. de cruſtoſ. & peſtilent. tonſillar. ulcerib.* (*d*) HOME *Princip. med. l.* 2. *Part.* 3. *ſect.* 4. MEAD. *l. c.*, SWIETEN. *in Boerhaav.* §. 816. *n.* 2., multique alii ex iis, qui ante hos de morbo iſto mentionem fecerunt. (*e*) *De cognoſc. & curand. præcip. h. c. affect. cl.* 1. §. 184. *not.* *. (*f*) *L. c.* (*g*) *L. c.*

§. CCCC.

Atqui dimiſſa hujuſmodi qualicunque de morbi antiquitate (§. CCCXCIX.) diſputatione, neque utili, neque neceſſaria; illud vere certiſſimum eſt, eum non ante annum 1620. * accuratiſſime deſcriptum fuiſſe. Cum enim Neapoli tunc epidemice deſaevierit, & totam Italiam, atque Hiſpaniam peragraverit, magnam ubique cladem inferens, continuo in lucem editae fuerunt multorum de ea lue lucubrationes, inter quas prae ceteris celebrantur JO. ANT. FOGLIA commentarius *de anginoſa paſſione* (*a*), JO. ANDREAE SGAMBATI opuſculum *de peſtilenti faucium affectu Neapoli ſaeviente* (*b*), & M. A. SEVERINI *de peſtilente, & præfocante* pueros abſceſſu (*c*). Noſtra denique aetate, poſtquam dira haec calamitas aliquot annos (*d*) Belgium, Galliam, Angliamque afflixit, ita medicorum obſervationibus illuſtrata eſt, ut hodie non deſit abſolutiſſima ejus hiſtoria apud JO. FOTHERGILLIUM (*e*), RABOURSIUM (*f*), BOULLANDIUM (*g*) **, MARTEAUX (*h*), RAULLINIUM (*i*), HUXHAMIUM (*l*), BOUCHERUM (*m*), alioſque nec paucos, nec incelebres.

* RENATUS tamen MOREAU epiſt. LXXXI. inter *epiſt. Medic.* THOMAE BARTHOLINI *cent.* 1. teſtatur a JO. WIERO in libro *obſervation. rarar.* deſcribi quamdam anginam epidemicam, quae annis 1564. & 1565. per inferiorem Germaniam vagata eſt. Prodiit etiam Compluti ann. 1611. *Diſputatio medica* JO. ALPHONSI DE FONTECHA *de angina, & garratillo;* itemque Matriti eodem anno FRANCISCI PEREZII liber *De affectione puerorum &c.* Sed, ut diximus, ab anno 1620. & deſcripta diligentius eſt, & multo generalius cognita.

(*a*) *Neapoli* 1620. (*b*) *Ibid. anno eod.* (*c*) *Ibid.* (*d*) *Ann.* 1739. 1742. 1746. 1747. & 1748. (*e*) *Londin.* 1748. 4. & 1751. (*f*) *De ulcere tonſillarum* 1749. (*g*) *Theſ. medic. ann.* 1750.

** Anno 1752. graſſatum eſt hoc malum in Valle Simmia apud Helvetos, HALLERO, & ZIMMERMANNIO teſtibus. LANGHANS *Act. Helvetic. T.* 2.

(*h*) *Journal de médecin. Mars* 1756. (*i*) *Ibid. & L. des malad. occaſionées par les prompt. & frequent. variation. de l'air chap. XIII. Maux de gorge epid. an.* 1748. & 1749. *p.* 242. (*l*) *Journal de Méd.* 1757. (*m*) *Journal de Méd. T. VIII. p.* 556.

§. CCCCI.

En autem ejus hiſtoriam: Repente utplurimum accedit faucium dolor, calorque acer cum difficili ſalivae, aliarumque rerum deglutitione. Inſpectae interiores partes ruborem eryſipelatodem, qualis in carbunculo cernitur, velum palatinum, uvulam, tonſillas, & pharyngem occupantem exhibent. Uvula plerumque tumida, & elongata eſt. Tonſillarum alterutra, quandoque etiam utraque tumet, & cito macula alba aphthae ſimili, vel livida, vel nigra, gangraenae, atque ulceris futuri indice, circa medium notatur. Macula brevi dilatatur, & totam amygdalae faciem complectitur. Tunc dolor jam minuitur, & deglutitio redditur facilior. Decidente vero, aut detracta prima hujuſmodi quaſi eſchara, quod interdum accidit, mox altera ſuccreſcit, altiuſque penetrat. Os tetrum ſpirat odorem, quo in alios contagium traducitur. Accedit gravedo; ſanguis e naribus non raro erumpit; ulceris ſanies in laryngem depluit; tuſſim clangoſam excitat, reſpirationemque, morbo ad laryngem, & tracheam protenſo, primum ingruente ſomno intercipit; imo ſomnum jam captum repente ejulatu, aut rhoncho edito interrumpit; deinde etiam in vigilante difficilem, & ſtertoroſam reddit; ſicque intra paucos dies, quaſi laqueo compreſſo ſpiritu miſerrime ſtrangulat, gangraena videlicet jam ad tracheam, pulmoneſque diffuſa, imo ad pharyngem, quandoque ad oeſophagum, & ventriculum etiam; quod tamen poſtremum rariſſimum eſt. *Deſcriptio.*

§. CCCCII.

Febris modo paullo ante, quam fauces doleant, invadit; modo eodem tempore, quo angina incipit. Quandoque primis duobus, vel tribus diebus valde mitis apparet, at circa quartum invaleſcit, vehementiorque fit. Quandoque ſtatim ab initio vehemens *Febris varia.*

eſt, ſed non diu in eodem ſtatu perſiſtit, brevique ad mediocritatem inclinat. Pulſus plerumque debilis, celer, ac frequens; raro magnus, validus, & durus; & quando talis eſt, brevi in languidum, mollem, & parvum mutatur. Ab horripilatione autem, aut frigore, aut tremore exorditur acceſſio febrilis, poſtea calor urens ſubſequitur. Veſperi, & nocte omnia ingraveſcunt; mane levi manante ſudore plerumque deferveſcunt, & mitigantur.

Pulſus qualis.

Veſperi exacerbatio, mane remiſſio.

§. CCCCIII.

Reliqua ſymptomata.

Initio ſaepe caput, & collum dolent, interdum cum vertigine, & ſopore, dorſi, artuumque fractione, pondere ad cordis ſcrobiculum, & crebris ſuſpiriis. Non nullis facies tumet, rubetque; oculi illacrymant, & ſanguine ſuffunduntur; aliis contra vultus pallet, aut livet, idque praeſertim evenit, cum teterrimus foetor oris gangraenam jam invaluiſſe demonſtrat. Nauſea non raro, vomitus, aut diarrhoea putrida ſe mutuo excipiunt. Lingua plerumque craſſo, albo muco contegitur; & quamvis mollis, & humida videatur, ſumma tamen ſiti, ARETAEO obſervante, aegri terrentur: ſed hoc perpetuum minime eſt, nam ſaepe eos non ſitire alii aſſevérant. Urinae primum crudae, & aquoſae; progreſſu deinde flavae, & croceae redduntur. Pleroſque angor quidam inexplicabilis, anxietas, inquies, mentiſque perturbatio, imo delirium exagitat, & virium languor, & dejectio opprimit. Sanguis a vena miſſus, ut plurimum rutilus valde, & coccineus, vix concreſcit, magna ſeri copia diffluens, ac liqueſcens. Interdum tamen cruſtam inflammatoriam oſtendit, in primis ſi inchoante morbo protinus detractus fuerit: verum ejus craſſamentum vix cohaeret, nigricareque tunc ſolet, & facile diſſolvitur.

Sanguis e vena extractus qualis.

§. CCCCIV.

Rubor circa collum & pectus.

Nec rarum eſt, in hujuſmodi morbo, praeſertim cum epidemice diffunditur, circa collum, pectus, & brachia erumpere ruborem quemdam eryſipelatodem, ſaepe cum papulis morbilloſis conjunctum; aut exanthemata miliaria, papulaſve rubras in ſummam

Exanthemata miliaria.

cutim alicubi prodire; quin imo parotides ipſas, glandulaſque maxillares, jugulareſque tumefieri, ac dolere. In quibuſdam etiam conſtitutionibus gangraena, ulcuſque ab amygdalis ad columellam exporrigi, eamque exedere, & quaſi depaſci viſa eſt. Nec parcit interdum velo palatino, pharyngi, oeſophago, & ventriculo, ut jam notavimus, depluens tabum. In aliis vero lingua, gingivae, dentiumque alveoli, unde dentes caries, nigerque color contaminat, ſimili labe inficiuntur: quod etſi rarum credimus, ab ARETAEO tamen memoriae, ut ſupra jam innui, proditum eſt. Imo non nunquam vis morbi ad nares ipſas aſcendit, copioſumque muci fluxum ex his elicit.

Gangraenae diffuſio ad partes interdum diſſitas.

Nec ore contentae immunes.

Nares quoque attactae.

§. CCCCV.

Deglutitionem, potiſſimum initio, laedi, ſupra narravimus. Hinc aegrotantes, in primis pueri, dolorem, quem in deglutiendo incurrunt, veriti vel a potu abſtinent, vel, ſi aliquid bibunt, illud per nares plerumque reſtituunt. At fere commune eſt, gangraena oboriente dolorem mitigari, imo, ea perfecta, evaneſcere ob ſcilicet deletum partium ſenſum, & viam potui, & cibo liberam reddi. Vox omnibus rauca eſt, atque obſcura. Cum vero ad laryngem morbi vis deſcendit, reſpirationemque prope intercludit (nam glottidis rimula facile obſtruitur), aegri, non modo dum aërem inſpirant, exſpirantque, peculiarem ſtrepitum, & ſibilum edunt, arctati itineris ſignum, verum etiam vix decumbere poſſunt. Quamobrem, pueri praeſertim, e lectulo ſurgunt, rectique aut ſtant, aut ſedent, ut ſpiritum hauriant; ſed mox ob virium defectum, aut languorem iterum ſe demittunt, & ſic irrequieti aſſidue jactantur, donec penitus proſtrati jaceant, & ſtrangulati pereant. Id autem eodem ipſo die evenit, quo larynx, & trachea laborare manifeſto coepit. Quibus vero feliciori fato evadere contingit, hi profecto mitiorem morbum experti ſunt, & vigente naturae robore adjuti ſe a venenato fomite expediunt facili, & laudabili nata ſuppuratione, aut leni, continuataque ſalivae, ſudoriſque excretione. Ceterum magis pueri, & puellae ante pubertatis tempus hoc morbo tentari, periclitarique conſueverunt, quam puberes, & adulti:

Cur aegri potum vitent, & per nares reddant.

Quando dolor evaneſcit.

Vox rauca.

Quid eveniat larynge occupata.

Quinam ſervantur?

Quibus familiarior morbus?

quamquam certum, indubiumque eſt, nullam plane aetatem, nullumque temperamentum ab eo immune exſiſtere. Ceteris vero omnibus in eum procliviores ſunt infirmi, atque imbecilli, aut cacochymici.

§. CCCCVI.

Prognoſis. Fallaciſſima ſaepe eſt morbi facies, ita ut, qui eum alias non viderit, facile ſibi blandiatur, ſpemque alat proximae ſanationis. Accitus ad nobilem, & unicum familiae ampliſſimae heredem, puerum ſeptennem angina hac laborantem primis jam morbi diebus vir longa experientia probatus, idemque medicus, & chirurgus celebratiſſimus, non ſolum cachinno quaſi excepit juvenem medicum, qui recte de morbi natura, & diſcrimine judicium tulerat; verum etiam tonſillarum, in quibus alba macula cum doloris, & difficultatis vorandi imminutione exorta erat, ſcarificationem a juvene Medico, qui morbum cognoverat, propoſitam aſpernatus eſt, ac neglexit, uti ſupervacuam. At biduo poſt, morbo laryngem pene ſtrangulante, & facie in lividam, cadavericamque mutata, vehementer obſtupuit, mortem ſine ulla ſpe reliqua appropinquare. Tunc rei novitate, ut a fulmine, perculſus juvenem illum medicum humaniter, & blande, ſed clam domeſticos omnes, rogavit, ut auctores, qui de tam pernicioſo anginae genere memorarunt, ſibi indicare vellet. Decipere ergo vel expertiſſimos poteſt rarus, fallaxque morbus. Dies criticos nec ſervat, nec criſim certam habet. *Finis communior.* Finitur ut plurimum intra ſecundum, & ſeptimum diem. *Quae bene ominentur.* Tumor, & rubor exterior, progreſſu obortus plerumque bene ominatur. Caloris mitigatio, exſcreatio copioſa, oculorum nitor ſpem faciunt; & contra. *Signa mala.* Diarrhoea, rigor, pulſus debilis, & parvus, virium proſtratio, deliquia, facies oedamatoſa, cadaveris ſimilis, exanthematum liveſcens color, aut receſſus, haemorrhagiae immodicae mortem portendunt. *Ulcerum aeſtimatio.* Ex ulceribus vero, quae alba ſunt, tutiora; cinerea, pejora; livida vero, & nigra, omnium peſſima (*a*). *Solutio.* Morbo ad ſalutem vergente evaneſcit exterior tumor, & rubor, cuticula deſquamatur, febris decedit, ulcera ſanantur *.

(*a*) HOMIUS *Princip. med. l.* 2. *P.* 3. *ſect. IV. ang. malig.* §. 6. 8. 9.

* Praeter ſcriptores, quos ſupra allegavi, legi debent ea, quae de hoc morbo in Diario Medico VANDERMONDII (*T. VII. p.* 241. & *ſeqq.*) cumulatiſſime ſcripta ab HUXHAMIO habentur.

§. CCCCVII.

Ex his, quae hactenus expoſita ſunt, rite conſideratis erui poſſe videtur, cauſſam proximam in peculiari, malignoque eryſipelatis genere faucium, & tonſillarum, quod ab acri, urentique principio inducitur, ſitam, poſitamque eſſe. Id vero acre, imo putridum, necroticumque principium vel ſponte in corpore gignitur, atque evolvitur, impetitque fauces, & propiora loca, aut febrili motu genitum, extricatumque in iis deponitur; vel contagione recipitur, aut ex infectis in ſanos traducitur. Contagioſum enim eſſe, celeris per exſpirationem, halitum, vaporem, aut ſtillantem ex ore ſaniem communicatio declarat. Remotiores vero cauſſae vulgo habentur pleraeque earum, quae aliorum putrium, & malignorum morborum; uti aër calidus, & humidus, aut praeter morem ſiccus; regio paluſtris; aquae turbidae, & coenoſae potus; liquores fermentati; herbae, ſemina, atque olera, corrupta, acria; alimenta quaecunque alkaleſcentia, aut acida, aut auſtera devorata; putridae, & cadaveroſae exhalationes; habitus corporis mollis, & laxus, leucophlegmaticus, cacochymicus, ſcorbuticus, rhachiticus, ſtrumoſus; tempeſtas autumnalis, aut verna calorem inſolitum ſubſequens; aëris peculiaris conſtitutio; & fortaſſe epidemicum miaſma.

Cauſa. Proxima.

Putridum, & necroticum principium.

Contagioſum.

Cauſſae remotae.

§. CCCCVIII.

Atque haec de angina quidem *gangrœnoſa primaria* intelligantur velim. Nam ea, quae febribus putridis, aliiſque morbis malignis ſupervenit, quaeque *putrida* vocatur a F. PENROSIO (*a*), aliiſque, videtur, ni fallimur, a *gangrœnoſa* hactenus deſcripta diſtinguenda omnino eſſe. Diſcrimen autem, quod inter utramque intercedit, eodem PENROSIO judice, eſt hujuſmodi: In gangraenoſa amgydalae, & columella tument quidem, atque inflammantur; non tamen valde turgent, nec tenduntur; ſed flaccido potius tumore, &

Diſtinguenda eſt ab angina putrida ſymptomatica.

Quomodo differant inter ſe.

minime duro afficiuntur. Color ſubito in cinereum, & lividum mutatur; pulſus, & urina plerumque parum, aut non valde a ſanis recedunt (paucis caſibus exceptis, in quibus febris, ut ſupra demonſtravi, aliquanto primis diebus vehementior eſt), dolorque citiſſime ceſſat, aut etiam abeſt. Et quod praecipuum eſt, morbus quaſi repente corripit, & celerrime occidit. Contra *angina putrida* febri putridae, aliiſque congeneribus morbis lento prorſus gradu ſupervenit, & non ita celeriter, ſed poſt multos utplurimum dies tantummodo affert exitium. Plerumque ulceroſa magis, aut aphthoſa haec eſſe videtur, quam vere gangraenoſa *, qualem nos memoravimus.

(a) *A Diſſert. the inflammatory, gangrenous, and putrid ſore Throat alſo on the putrid fever togher with their diagnoſticks, an method of cure. Oxford* 1766. Vid. *Comm. Lipſ. Vol. XV. p.* 338.

* Hujus prope generis fuiſſe exiſtimo, quam obſervavit ann. 1748, & 1749. RAULLINIUS (*l. c.*), itemque illam, quam anno 1749. in quodam Orphanotrophio videre contigit LASONNIO (*Mém. de la Soc. Roy. de médec. T. I. p.* 97.). Haec enim ſuperveniebat febri gaſtrico-putridae malignae a putrido miaſmate ex male humatis bovum, & vaccarum cadaveribus emanante genitae. Erat autem angina ſymptomatica, putrida, & aphthoſa.

§. CCCCIX.

Quibus notis angina haec differat ab inflammatoria in gangraenam deſinente.

Ab *angina* pariter *gangrænoſa*, quam explicamus, *inflammatoriam*, ut ſupra (§. CCCXCVIII.) indicatum eſt, differre credimus; 1. quod haec rariſſime, & morbo tantummodo ad ſummum inflammationis faſtigium evecto, ut jam dixi, in gangraenam deſinit; 2. quod color ruber ad lividum, & fuſcum, non ad cinereum, & album vergit; & demum 3. quod febris acuta, & vehemens ipſam comitatur cum pulſu magno, vehementi, duro, & ſanguine ad concreſcendum paratiſſimo, aliiſque ſymptomatibus diatheſim inflammatoriam denotantibus. At contra angina *gangrænoſa maligna* in pleriſque, quos eodem tempore invadit, initio fere ipſo gangraenae indicia praemonſtrat; tumor eryſipelatodes potius eſt, quam phlegmonodes; & in ulcus foetidum alba, aut cinerea eſchara, ſive cruſta obductum cito convertitur; fauces, & amygdalas fere ſemper primo occupat; ſanguis tenuior, & ſolutior eſt; febriſque pulſu debili, aut certe nec duro, nec valido, virium lapſu, vomitu, diarrhoea colliquante, & foetida,

atque

atque ſubdelirio comitatur. Prior robuſtos, & viros poſterior debiles, & pueros, imo infantes magis inſectatur. *Gangrænoſa* demum cum aphthis nequaquam confundi debet. Hae enim primum linguam, labia, palatum, deinde fauces puſtulis exiguis afficiunt, & plerumque ſine febri, niſi ſymptomaticae fuerint *. Angina vero, de qua loquimur, fauces primum, & plerumque ſolas adoritur, & puſtula, ſive macula alba, aut cinerea, lata, & gangraenoſa cito alterutram, vel utramque tonſillam foedat, & depaſcit, neque unquam febris ab ea abeſt.

Ab aphthis quoque differt.

* Aphthae hodiernae non videntur differre ab iis, quas A. C. CELSUS (*l. 6. c. XI.*) deſcripſit his verbis: *Verum ea longe periculoſiſſima ſunt ulcera, quæ ἄφθας Græci appellant; ſed in pueris. Hos enim ſæpe conſumunt. In viris, & mulieribus idem periculum non eſt. Hæc ulcera a gingivis incipiunt; deinde palatum, totumque os occupant; tum ad uvam, fauceſque deſcendunt: quibus obſeſſis, non facile ſit, ut puer convaleſcat; ac miſerius etiam eſt, ſi lactens adhuc infans eſt &c.*

§. CCCCX.

Indicationes.

Hinc, cum morbus ſaepiſſime, praecipue infantibus, & pueris exitio ſit, & celerrime decurrat, quam primum eo intendi omnes nervi debent, ut malignus, ſepticuſque fomes, quoad fieri poteſt, e corpore exeat, corruptioni, & gangraenae obſiſtatur, vireſque vitae ſuſtineantur. Experientia docuit, largam, aut repetitam ſanguinis miſſionem non modo plurimum nocere, verum etiam perniciem ipſam accelerare. Quare plerique, ut noxiam, hic exulare eam jubent. Initio tamen, & nondum necroſi exorta, viribus valentibus, aetate florente, bono, plethoricoque corporis habitu, faucibus valde tumentibus, & acriter dolentibus, parce, prudenter, & caute ſemel ſanguinem detrahi non penitus vetitum eſt; imo tum neceſſarium, & proficuum putatur, ſi minus per venae inciſionem, per cucurbitulas ſaltem, aut hirudines. Alterutro, aut utroque artis auxilio me aliquando feliciter uſum eſſe profiteor. Contra ſi hujuſmodi conditiones deficiant, a ſanguinis miſſione abſtinere omnino expedit.

Curatio.

Monita de venæ ſectione.

§. CCCCXI.

Utilitas emeſeos.

Omnium autem tutiſſimum, utiliſſimumque praeſidium, uſu ipſo comprobatum, emeſim eſſe, omnes fere perhibent. Leni enim vomitu e ventriculo, oeſophago, fauciumque glandulis, folliculiſque quidquid virulenti ibi latitat, citiſſime excutitur, ſicque magna ex parte morbi fomes detrahitur. Cieri igitur debet vomitus protinus ab initio leni aliquo emetico, uti aqua tepida oleo mixta, oxymelle ſcillitico, radice Ipecacuanhae, aut tartaro emetico; potuque tepido affatim deſuper hauſto promoveri, ut facilior, & promptior materiae morbidae excretio obtineatur. Ac ſi ſemel id non ſufficere videatur, repeti etiam pro re nata poterit, ut evacuatione hac morbi vis, quantum per artem licet, refringatur. Dici autem vix poteſt, quantum hac ratione malignitatis, & virium amittat malum.

Catharſis non ita utilis.

Non vero catharſeos par ratio eſt: nam humorum nimia ad colliqueſcendum proclivitas immodicis ſaepe evacuationibus occaſionem praebet, quin tamen venenatus fomes ex latibulis, in quibus haeret, inſeditque, exturbetur. Hinc ſatius eſt vel ſolis enematibus alvum ſollicitare, quod nemo improbat, vel leniſſimis eccoproticis tantummodo uti, quam catharſim moliri.

In fine morbi utilior.

Utilius, ac tutius in fine morbi alvus ducitur, in primis ubi ſigna gaſtricae, atque inteſtinalis ſaburrae non defuerint, appetitus langueat, venter tumeat, aut febris protrahatur. Hac enim via plerumque omnia recrementa, quae recidivum morbum facere poſſunt, commodiſſime excernuntur.

§. CCCCXII.

Antiphlogiſtica minus neceſſaria, aut moderate adhibenda.

In antiphlogiſticis quoque adhibendis modus aliquis eſſe debet. Timor enim eſt, ne his motus ſalubres naturae, quibus ſe ſe ab infenſo hoſte liberare nititur, praepoſtere inhibeantur.

Cardiaca, & antiſeptica magis idonea.

Quare fere praeſtat vires vitae lenibus cardiacis ſuſtinere, aut excitare, & putredinem, necroſimque antiſepticis ſimul avertere, aut coërcere. Sic natura opportune recreata, & refecta felicius acerrimi, mortiferique humoris conſequitur expulſionem, nempe vel eryſipelatis ex-

terioris, vel papularum miliarium ſpecie, quae ſecundo, aut tertio die in aliquibus prodeunt, vel ſudoris, vel blandae exſpirationis ope, uti HUXHAMIUS ſe obſervaſſe pluries affirmat. Is autem in hunc finem utebatur mixtura quadam cardiaca, & diaphoretica ex ſale volatili cornu cervi, & ſucco mali medici compoſita, & aqua alexiteria ſimplici dilutis; vel julapio camphorato, & ſimilibus.

His utebatur HUXHAMIUS *feliciter.*

§. CCCCXIII.

Generatim acida ex vegetabilibus, uti acetum, ſuccus mali citrei, aurantii, medici, fructuum berberis, rubi idaei, ribeſiorum, aqua diluta, atque ubertim ſumpta commendantur, ut acrimonia putrida, & nimia ad alkaleſcendum humorum propenſio temperetur, & cohibeatur. Camphora quoque, ſcordium, chamaemelum, ruta, contrayerva corruptionem arcent, vitaeque vires erigunt, ut morbum ſubigere poſſint. Hoc vero nomine ceteris omnibus praeſtat cortex peruvianus cito, & brevibus intervallis liberaliter datus, quo uno non modo in hoc peſſimo anginae genere, verum etiam in quovis eryſipelate maligno hodie non pauci confidunt magis, quam in reliquis omnibus. At ubi jam ſanguis, reliquique humores liquari, ac diſſolvi manifeſte occeperint, ut inde haemorrhagiae, alvique profluvia cum ſummo vitae periculo oriantur, illis acida fortiora, uti ſpiritum vitrioli, ſulphuris, aut nitri adjicere etiam oportet.

Acida vegetabilia proficua.

Antiſeptica alia.

Cortex peruvianus omnium efficaciſſimus.

Quando acidis fortioribus liceat.

§. CCCCXIV.

Sed cura ſimul faucium, & tonſillarum habenda eſt. PRINGLIUS in univerſum gargariſmatum uſum, praeſertim acidorum, reprobat. Timet enim ſalivae fluxum, qui utilis eſſe conſuevit, per illa cohiberi. Decoctum tamen caricarum ex hydrogala paratum, cui aliquid ſpiritus ſalis ammoniaci adjectum ſit, concedit, & magni aeſtimat (*a*). Hoc ſalivam attenuari, digerique, & glandulas ad ejus ſecretionem, excretionemque allici arbitratur. Atqui HOMIUS gargarizandum eſſe conſulit ex iis, quae leniter reprimunt, & diſcutiunt, cujuſmodi ſunt quae ex diluto roſarum rubrarum,

An gargarizandum?

PRINGLII *opinio.*

Gargariſmata magis idonea.

& pauco aceto, aut vini rubri auſteri pauxillo componuntur (*b*). Neque ab his ego valde abſum, cum initio, maculis, ſive puſtulis nondum in faucibus obortis, aut vix apparere incipientibus, mature colluendas ſaepius, & leniter fauces jubere ſim ſolitus aquis ſcordii, ſambuci, & chamaemeli, additis ſpiritus ſalis probe edulcati guttis aliquot, & mellis ſimplicis, aut oxymellis, aut diamoronis tantillo. Interea ſuadeo etiam, ut ſubinde ad acrem, urentèmque dolorem, ſi quis eſt, mitigandum lacte, aqua florum ſambuci diluto, utantur.

(*a*) *Malatt. delle Armat. P.* 3. *cap.* 2. §. 3. *p.* 104. *ed. Neapol.* (*b*) *Princip. medic. l.* 2. *P.* 3. *ſect. IV.* §. 11.

§. CCCCXV.

Quando detergentibus uti liceat.

Puſtula autem alba, aut cinerea, craſſa, aut mucoſa late tonſillas obtegere incipiente, doloreque tunc imminuto, aut evaneſcente, valentius detergendum eſſe docent plerique, melle nimirum ſcillitico, tinctura myrrhae, aut aloës, aqua calcis, decocto caricarum, lenticulae, aliiſque hujus generis. Quo in caſu ego equidem ſpiritum vitrioli melle exceptum ceteris antepono. Eo enim penicilli ope pluries in die cruſtoſae puſtulae, ſive maculae applicito, non ſolum hujus progreſſio ſiſti ſolet, verum etiam eſcharae necroticae ſeparatio celeriter perficitur. Simul ac vero, cruſta ablata, ulcus deterſum, purum, & rubrum intueor, tunc ſolo melle ex roſis, aut tinctura myrrhae ſyrupo e roſis ſiccis temperata bis, vel ter in die illud illiniri curo. Quod ſi idem ulcus jam deterſum, & purum ruborem circum oſtendat inſignem, acriuſque doleat, tum ab omnibus, quae irritant, abſtinendum puto, ſolis contentus gargariſmatibus, quae demulcent, & temperant, uti lacte aquae hordei admixto, aut aqua ex ſeminibus mali cotonei, ut vocant, emulſa; ex quibus fauces ſaepe, & blande colluendae ſunt.

Deterſo ulceri quid conveniat.

§. CCCCXVI.

Cl. Swietenius, quando puſtulae gangraenoſae rubor quidam circum diffuſus apparet, ſe feliciter gargariſma adhibuiſſe ait *(a)*, quod conſtat ex *ſpiritu ſulphuris per campanam* multa aqua diluto, & ex *roob* baccarum ſambuci. Cum vero foetidus jam ex ore halitus emanat, & gangraena profundius locum exedere videtur, mox illiniendas partes jubet mixtura, quae habet mellis roſacei unciam unam, & ſpiritus ſalis marini guttas triginta, aut quadraginta; ſicque cito ſiſti ſerpens malum vidit. Mixturam ceteris praefert Raulinius, quae recipit aquam roſarum cum aliquot ſalis ſaturni granis *(b)*. Hac ſaepius in die gargarizandum, aut tingenda ulcera eſſe praecipit, neque aliis opus eſſe medicamentis opinatur. Sic quippe ea imminui, nutriri, & ſaneſcere, etiam ubi reliqua gargariſmata irrita fuerint, confirmante id quoque Bouchero (*c*), dicuntur. Is enim narrat, ſe mirabiles ſemper effectus ex plantaginis unciis duabus, & ſalis ſaturni granis viginti ad gargarizandum uſurpatis retuliſſe. Similes plane effectus ab *aqua vegeto-minerali*, vel ab *extracto ſaturni* Goulardii ſibi pollicentur alii.

Curatio a Swieteni• uſitata.

Raulinii gargariſma.

(a) In Boerh. §. 811. *(b) Des malad. occaſionées &c. chap. XIII. p.* 261. *(c) Journal de Médec. vol.* 8. *pag.* 556.

§. CCCCXVII.

Alkali quoque volatile, tamquam antiſepticum, antinecroticumque ſummum, hic celebratum video poſt Pringlium a cl. Majaulto (*a*); neque multum intereſt, e regno vegetabili, an animali id elicitum ſit. Majaultus uſus eſt alkali volatili e raphano ruſticano educto, & in gargariſmatis modum ſic redacto. ℞. *aqu. commun. unc. vj., ſpirit. vini unc. ij., ſpiritus raphani ruſtican. unc. ij, mellis roſat. unc. j. ſſ. m.* Colluenda leniter ex hoc liquore gangraenoſa loca juſſit, & vaporem ejus aſſidue inhalandum. Hac ratione poſt horas triginta ſex gangraena amygdalas occupans non modo ſubſtitit, verum etiam levi circum exorta inflam-

Alkali volatilis mira vis antiſeptica.

matione pars emortua abſceſſit, aegrotanſque intra novem dies perfecte convaluit. Monet vero appoſite Auctor, omittendum eſſe alkali volatile, ſimulac quidquid corruptum erat, exciderit. Valentius tamen agere videtur ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis. Hujus in calidam inſtillati vapor erumpens, ſi ore attrahatur, non ſolum tonſillarum, & faucium gangraenae curandae eſt peridoneus, ſed ejuſdem quoque ad laryngem proceſſum antevertit; imo, ſi ea jam deſcendere in vias ſpiritus coeperit, unicum, in quo ſpes aliqua relinquatur, auxilium, & quidem praeſentiſſimum nobis largitur.

(a) *Journal de Méd. T. V. p.* 25. *Juillet* 1756.

§. CCCCXVIII.

MEADII *prima curatio.*

At aliam cl. R. MEADIUS proponit curandi rationem. Detracto primum ſanguine, & clyſtere alvo laxata, tonſillas gangraenoſa macula correptas tribus, vel quatuor vulnuſculis ſatis profundis incidendas, & deinde melle roſaceo inungendas, atque hordei, & ficorum decocto eluendas, abſtergendaſque ſaepius eſſe, feliciter (a) expertus, commendat. Neque LIEUTADII, qui ejuſmodi chirurgiam infauſtam fuiſſe (b) ſcribit, auctoritati tantum tribuendum eſt, ut id genus auxilii ſtatim ut inutile, aut noxium rejiciatur. Fortaſſe ſerius, quam par eſſet, adhibitum optato effectu caruit, vel noxium evaſit culpa ejus, qui ſcarificationem inſtituit: nam inepto inſtrumento adhibito, vel imprudentius ſcalpello adacto non nunquam nocuiſſe, fateor, potuit. Ceterum MEADIUS ipſe opportuniſſime animadvertit, ſcarificationes iſtas protinus ab initio, nimirum nondum necrotico tabo abſorpto, aut nondum ad laryngem protenſo, fieri oportere; poſt biduum enim, aut triduum adeo alte gangraena invaleſcit, ſpiritumque intercludit, ut exitium nulla tunc arte vitari poſſit. Teſtor, pluries praeſcriptas a me felici eventu in quadam epidemica anginae gangraenoſae conſtitutione hujuſmodi inciſiones eſſe. Utinam licuiſſet iis ſemper uti in pueris, & infantibus, qui difficillime induci ad eas ſubeundas ſolent; nam majorem eorum partem ſervare potuiſſem!

Defenditur contra LIEUTAUDIUM.

(a) *L. c. cap.* 2. *de morb. cap.* 4. *p.* 53. (b) *Précis de Médec. l.* 2. *p.* 521.

§. CCCCXIX.

Anginam *putridam*, quae ſymptomatice febribus putridis, & mali moris, & variolis, aut morbillis malignis, aliiſque exanthematicis morbis interdum ſupervenit, ſupra (§. CCCCVIII.) commemoravi. Haec autem, ut ſymptoma morbi principis, vix aliam medicinae opem deſiderat, quam quae morbo principi conveniens eſt. Multa tamen, quae intrinſecus, atque extrinſecus hactenus propoſuimus, in hac quoque uſui eſſe poterunt; ſed praecipue ratio habenda morbi primarii, a quo bene curato, ſymptomatum etiam, atque adeo anginae inde pendentis maxima pars curationis exſpectanda eſt. *Anginae putridae ſymptomaticae curatio.*

§. CCCCXX.

Quod ad regimen attinet, hoc neque nimis ad calidum, neque nimis ad frigidum inclinare debet; alterum enim putredini faveret; alterum morbo ad cutim prodituro impedimento eſſet. Itaque media via inſiſtere oportet, ut utrique ſcopo fiat ſatis. Aëris quoque renovatio quam maxime curanda eſt, ut putridi habitus, vaporeſque diſſipentur. Neque ſuffumigia praetermitti debent, quibus aëri, qui inhalandus, ducenduſque perpetuo eſt, vis medicata, atque antiſeptica impertiatur. Acetum ſuper laminam ferream candentem projectum, vaporem ſaluberrimum, & non ingratum ſuppeditat. Camphora item in acetum infuſa, leni igne ſubdito, in halitus ſenſim reſolvitur mirifice antiſepticos. Jure tenui e pullis, & ovorum recentiſſimis vitellis vires ſuſtineantur. Serum quoque lactis vinoſum ad idem egregie confert. Nunquam vero quidquam ſive cibi, ſive potus, ſive medicamenti devoretur, quin os, & fauces prius ablutae rite fuerint. Alias ichor necroticus, putriduſque cum iis confuſus, & demiſſus oeſophagum, ventriculum, & penitiora loca contaminaret. *Regimen diaeteticum.* *Aëris renovatio.* *Suffitus.* *Cibus.* *Cautio.*

ANGINA ULCEROSA BENIGNA.

§. CCCCXXI.

Diſcrimen inter gangrænoſam malignam, & ulceroſam benignam.

Cavendum denique eſt, ne quodvis puſtulae, aut ulceris genus tonſillas, fauceſque corripiens pro *gangrænoſa* ſtatim, & *maligna angina* habeatur. Naſcuntur ibi quandoque & puſtulae, & ulcera, quae minime maligna ſunt, quaeque non difficulter remediis obtemperant, neque exitioſa facile evadunt: quod jam memoriae tradidit ARETAEUS ipſe. Ab his maligna differunt, quod lata, cava, pinguia, ſordida, alba, cinerea, aut livida, nigra, atque altius, & citius deſcendentia apparent. Hinc ſcite, & vere monet SWIETENIUS (*a*), eſſe anginae ſpeciem quamdam *gangrænoſæ* affinem, ſed benignam, palatum, uvulam, & tonſillas infeſtantem, ſaepius a ſe viſam, quae facile depellitur, quamquam acriter partes illae doleant. Haec medico clinico diligenter medicinam facienti rara non eſt. Praecedit febris non magna, interdum acutior, & ephemerae ſimilis brevi evaneſcens. Tum primum dolor fauces alicubi aggreditur. His inſpectis, maculae, ſive puſtulae quaedam albae, ſed exiguae cernuntur, quarum limites circum rubent, & dolent acerbe; at neque craſſae valde fiunt, neque loca circumpoſita magnopere tument. Si tamen negligantur, dilatantur ipſae, proſerpunt, & vicinas partes rodunt, excavantque, neque foetoris expertes omnino eſſe ſolent. Nec deſunt exempla funeſtiora, in quibus ad tracheam, & pulmonem vis morbi penetravit peſſimo eventu *.

(*a*) *L. c.* §. 811.
* Cujuſmodi fuiſſe videtur anginae primum genus, quod Cl. GHISIUS epidemicum Cremonae vidit. *Lett. med. Lett.* 2. 1749.

§. CCCCXXII.

Quos, & quando invadat.

Scorbuticis, & cacochymicis hujuſmodi malum frequens, & familiare eſt; quandoque etiam epidemice occurrit, verno praeſertim

tim tempore, humido, & calido coelo exiſtente. Acris quaedam, & ſubtilis materia e ſanguine extricata, aut e primis viis in eum immiſſa, aut a recrementis exſpirationis profecta cor, nervoſque irritans febrilem primo motum exſuſcitat; deinde vi febris ad fauces protruditur, ibique conſiſtit, puſtulas leviores, atque ulcuſcula benigniora cum phlogoſi efficiens. Sanguine per metaſtaſim ſic repurgato, nec amplius cor, arteriaſque praeter naturam irritante febris omnino decedit. In hac igitur quoniam acer humor morbum facit, non temere, neque ſine urgente dolore, & difficultate deglutiendi ſanguinem mitti licet. Tentari prius debent attemperantia; revellentia; eccoprotica; fomenta; gargariſmata anodyna, & demulcentia, & copioſus aquae hordei potus. Si his nec dolor, nec phlogoſis, nec febris remittat, ſanguis detrahendus quidem eſt, ſed parca, & cauta manu. Puſtulis vero, ſive aphthis, ulcuſculiſve ea adhibenda propemodum ſunt, quae ſupra (§. CCCCXIV. & *ſeqq.*) accurate expoſita fuere. Sin vero haec dolorem exaſperent, quemadmodum primo attactu fieri ſolet, poterit is leniri aqua hordei cum lacte remixta, aut ſucco ſempervivi majoris, cui mel, aut ſyrupus althaeae adjectus ſit. Deterſa cum fuerint ulcuſcula, ſenſim tum omitti debent detergentia paullo acriora, ut illa coire poſſint *.

Ætiologia.

Curatio.

* Ad hanc ſpeciem videtur referenda angina epidemica, quam deſcribit REGNAULTIUS (*Journ. de méd. T.* 57. *Juin* 1782. *p.* 528.). In ea enim fauces ſaepe aphthis afficiebantur, & interdum iis non carere viſa eſt interior tracheae tunica, ut ex ſectione cadaverum patuit, ſed aliquanto magis anomala, & pernicioſior illa fuit. Male ferebat ſanguinis miſſionem. Interdum tamen ſecta vena jugularis, ubi ſuffocatio imminebat, morbum vicit. Veſicantia pariter loco affecto plurimum profuere.

ANGINA TRACHEALIS, SIVE CYNANCHE THE CROUP AB ANGLIS DICTA *.

§. CCCCXXIII.

Eſt alia anginae ſpecies, quae in regionibus humidis, & frigidis frequentiſſima occurrit, quaeque a Scotis, cum ei maxime ob-

noxii ſint, vernacula lingua *croup*, vel *chock*, vel *ſtuffing*, id eſt ſtrangulatus, ſive ſuffocatio nominatur. Infantum, & puerorum fere propria creditur, ſed falſo, cum adultos etiam corripere interdum obſervata ſit; quos tamen minus graviter ab ea affici, fatendum eſt, ut animadvertit in epidemica conſtitutione Cremonenſi ann. 1747. & 48. cl. MARTINUS GHISIUS (*a*). Illos vero frequentius infeſtat. Quo nomine, & ſtrangulationis ratione, & exitii celeritate adeo ad *anginam gangrœnoſam malignam* accedit, ut pro una, eademque a quibuſdam accepta ſit. Sed quo facilius utriuſque differentia diſcernatur, non alienum erit ejus deſcriptionem mox in medium proferre. A ſede, quam tenet angina haec, rejectis aliis minus aptis nominibus, eam appellandam cenſui; adjuncta tamen anglica denominatione, ut a ceteris cynanches ſpeciebus, a quibus reapſe differt, diverſa eſſe comperiatur.

* *Synonyma*.

Suffocatio ſtridula Fr. HOMII, *An Inquiry in to the croup Edimb.* 1765. *Aſthmatis ſpecies, Anglice* CROUP *dicta*, BUCHANII, *Medic. domeſt. T.* 4. *p.* 182. *edit. Pariſ.* 1778. *Cynanche ſtridula* WAHLBOMI, *Barâttelſer till Rikſens ſtânder an.* 1765. *Angina ſuffocatoria* ENGSTROEMI, *Berâttelſer till Rikſens ſtânder vorand Medicinal &c. an.* 1767. *Angina ſtrangulatoria, & morbus ſtragulatorius* QUORUMDAM. *Angina polypoſa, ſive membranacea* CHRIST. FRID. MICHAELIS, *De angin. Polyp. Gotting.* 1778. *Alterum anginæ epidemicæ genus ann.* 1747. & 1748. MARTINI GHISII, *Lett. med., lett.* 2. *Cremon.* 1749. An *angina maligna epidemica* MALOVINII? *Mem. de l'Acad. Roy.* 1746.

(*a*) GHISI *Lett. med. Lett.* 2. REGNAULT *Journal de Méd. T.* 57. *pag.* 527., ubi etiam adulti in hunc morbum incidiſſe memorantur.

§. CCCCXXIV.

Deſcriptio. Plerumque epidemice diſcurrit; non nunquam etiam ſporadice, & ſparſim infeſtat. Quoniam vero infantibus, & pueris frequentiſſime accidit, qua ratione in his praeſertim ſe explicet, deſaeviatque, dicendum erit; nam facile hinc eluceſcet, quomodo in adultos etiam impetum faciat. Sequar autem cl. CHRIST. FRIDER. MICHAELIUM, qui hujuſce morbi hiſtoriam prae omnibus aliis accuratiſſime conſcripſit (*a*), & opportuniſſimis animadverſionibus illuſtravit. *Quæ morbo imminente accidant.* Amittunt, inquit ille, infantes, & pueri, quibus morbus imminet, nativam hilaritatem, & conſuetam ad jocos, atque alia

obleɑamenta proclivitatem. Hinc triſtes, moroſi, difficileſque fiunt, & ſolito magis incaleſcunt. Linguam habent albo muco obduɑam, & quandoque etiam ſordibus foedam. Mox dolorem aliquem in trachea accuſant, plerùmque obtuſum, interdum pungentem. Saepe colli pars anterior, qua dolenti tracheae reſpondet, tumidior apparet, & preſſione, etſi non admodum acutum, doloris tamen ſenſum aliquem percipit. Facies quoque turget, & rubet; ſitis non exigua eſt; maxima in ſomnum propenſio, & capitis dolor premit.

(*a*) *De angin. polypoſ. p.* 10. *& ſeqq.*

§. CCCCXXV.

Ad haec morbi praeludia, ſive mavis initia, accedit cito febris cum pulſu celerrimo, & duro, raucedine, tuſſi brevi, & primum ſemper ſicca, ſtillicidio ſanguinis e naribus, aliiſque ſymptomatibus catarrhalibus. Supervenit modo citius, modo ſerius ſpirandi difficultas, initio leviſſima, deinde graviſſima cum ſuffocationis periculo. Laeſae reſpirationis, ſuffocationiſque incumbentis nulla manifeſta cauſſa ſe prodit; nam inſpeɑis faucibus nihil praeter naturam invenitur, niſi quod aliquando paullulum niteant, aut tenaci muco induantur. Cum iſta difficili reſpiratione, plerumque profunda, raro celeri conjungitur ſonus quidam peculiaris, qui verbis exprimi apte nequit, ſed facillime diſcernitur ab iis, qui ſemel eum audiverint. Si cuiquam voci comparandus is eſt, nullam ei magis ſimilem invenies, quam illam ipſam, quam juniores gallinae edunt. In quibuſdam ſonus iſte ſingulas inſpirationes comitatur; in aliis tum ſolum auditur, cum vel clamant, vel tuſſiunt. Praeter ſpirandi hanc difficultatem, ſaepe vomituritio, imo vomitus, quo inſignis materiae tenaciſſimae copia ejicitur, aegros exercet. Non nullis tamen vomitus inanis eſt, nihilque eo expellitur. Compluribus manus, & pedes tumefiunt; tonſillae vix unquam, &, ſi quando, parum certe.

Morbus jam praeſens.

§. CCCCXXVI.

Augmentum. Citiſſime haec omnia (§. CCCCXXV.) ita increſcunt,férociuntque, ut qui paucis ante horis nulla medicina egere videbatur morbus, jam ſaepius omnem medendi diligentiam ſuperet. Tanta enim anxietas, & ſpiritus anguſtia miſeros torquet, ut quovis momento mors ex ſuffocatione immineat. Interim illaeſa manet deglutiendi facultas, aut ſi quid patitur unquam, leviſſimum id plane eſt. Urina quae clara ante erat, & aquoſa, tunc ſedimentum album deponit; & pulſus, qui celeritatem cum duritie, & fortitudine conjungebat, in debilem, molliſſimum, imo intermittentem commutatur. *Membranae tubuliformes extuſſiuntur.* Inter haec non raro evenit, ut tuſſi, naturaeque ope non modo copioſiſſima alba, caſeiformis, tenax materies, verum etiam concretiones cavae, tubuliformes, membraneae, figuram aſperae arteriae, ac bronchiorum perfecte referentes extundantur. Qua excretione reſpiratio in primis plurimum ſublevari ſolet, & omnia fere in melius mutantur. Imo ſi tota haec glutinoſa materies, ſive membraneum concrementum, vel magna ejus ſaltem pars ejecta fuerit, aeger ab orci faucibus continuo eripitur, & convaleſcit. *Interdum regenerantur.* Sin vero potior adhuc materiae glutinoſae, & caſeo ſimilis, aut membranae tubuliformis portio intus relinquatur, aut, etſi rejecta, cito nimis regeneretur, mox omnia ingraveſcunt iterum, & in pejus ruunt, ſic ut, quem ſervatum crediđiſſes, morbi vi denuo aeger obrutus extremum fatum experiatur.

§. CCCCXXVII.

Fallax morbi mitigatio. Animadvertendum quoque eſt, non raro, & ſubito praeter rationem, & ſine ulla materiae obſtruentis excretione omnia ſic in melius verti, ut liberior, imo naturalis omnino reſpiratio reddatur, & infantes, puerive e lecto ſurgere, & obambulare poſſint; paullopoſt vero fallaci huic ſymptomatum quieti novum repente ſuccedere inſultum, ſaepenumero ita gravem, ut eum, qui momento uno, vel altero prius cum ſociis ludebat, aut cibum appetitu

optimo ſumpſit, mors repentina abripiat. Ceterum alii lentiore mortis genere, aucta nimirum anxietate, & ſemper difficiliore reddita reſpiratione, tuſſi denique ceſſante, & pulſu intermittente, & tremulo facto pereunt. Sed lentum ejuſmodi genus mortis rarum eſt. Illud prope perpetuum perhibetur, quod ad extremum uſque vitae terminum ſenſuum, rationiſque uſus perfecte integer ſervari ſoleat. Nullis certis limitibus, aut diebus morbus adſtringitur, quibus aeger evadat, aut occumbat. Plurimos tertius, vel quartus, imo interdum ſecundus dies occidit; nec tamen inſequentes periculo carent; cum ab HALENIO referatur exemplum, in quo decimus octavus dies lethum attulit. Complures poſt tertium, aut quartum diem ſanati narrantur; ſunt tamen qui tardius ad integritatem redeunt. Provectiores diutius morbum trahunt. Puer duodecim annorum poſt quinque demum hebdomadas, rejecto tum peregrino corpore, ſervatus (*a*) fertur, & ſartor ille TULPII multo adhuc longius vitam produxit.

Nullus certus finis terminus.

(*a*) *Act. N. C. T.* I.

§. CCCCXXVIII.

Huc uſque MICHAELII deſcriptio tum ex propria, tum ex aliorum obſervatione diligenter deprompta. Cumque eidem quam ſimillima ſit illa, quam inter primos certe, & in Italia fortaſſe ſolus hujuſce exitioſiſſimi morbi epidemice in urbe Cremona graſſati accuratiſſimus obſervator, MARTINUS GHISIUS jam diu edidit; operae pretium fore duxi, italicaeque medicinae hodie apud exteros injuria deſpectae perhonorificum, ſi anginae hujus hiſtoriam jam traditam ejus quoque obſervationibus illuſtrare non praetermiſero; id enim teterrimi, fallaciſſimique morbi cum diagnòſim, tum curationem quam maxime adjuvabit. Dabo autem operam, ut non pluribus, quam ipſe auctor, verbis, id eſt ſummatim quoad licet, rem comprehendam. Haec igitur ſpecies anginae, quae annis 1747. & 1748. epidemica apud Cremonenſes exſtitit, erat fallax, & lethifera, quin fauces ullo modo laederet, aut deglutitionem depravaret. Hinc aliquos incautos homines, & complures pueros, quibus apta medicina de-

Deſcriptio conſtitutionis epidemicæ Cremon. 1747. 1748.

fuit, adoriebatur, & neci dabat. Inſolita bibendi cupiditas, facies pallida, tuſſis aſperrima, aſſidua, & conſueti ſonitus expers, utplurimum ſicca; ſpirandi difficultas; ardor, dolorque fere ſemper circa laryngem moleſtus; febris cum ſummo interiorum partium, exteriorum vero perexiguo calore conjuncta; pulſus parvi, & plerumque inaequales; magna corporis jactatio; vox clangoſa; & quandoque reſpiratio ſibilans communia erant omnibus ſymptomata; quae brevi vehementiora facta, citiſſime eo aegros redigebant, ut pulſus maxime inaequales, & intermittentes, cutim ubique aridam, extremaque corporis frigida haberent; nullo modo decumbere, aut loco conquieſcere poſſent; ſpiritum aegerrime, & celerrime cum horrendo ſtertoris perpetui murmure ducerent. Ore enim hiante, cervice tumida, & poſteriora verſus retracta, & trachea, in primis ejus capite, ſive larynge ſurſum ad maxillam inferiorem quam proxime adducta, & extrorſum anterius vehementiſſime protruſa inſpirationem obibant, ſive quod idem eſt, oppido ſublimem, ut eam vocavit HIPPOCRATES, habebant reſpirationem. Sicque miſerrime vexati, alii tertia, aut quarta, alii quinta, & quandoque etiam ſecunda, aut ſeptima ab anginae principio die ſuffocabantur.

§. CCCCXXIX.

De tuſſi animadverſiones. Tuſſis autem *utplurimum ſicca* (§. CCCCXXVIII.) fuiſſe hic dicitur; quia copioſa ſputa, quae non nulli excreabant, non ex trachea, aut larynge, ſed ex ipſis faucibus educebantur. Ibi enim magna lymphae, & muci vis ex irritatis glandulis ſalivalibus, & folliculis mucoſis expreſſa coacervabatur. *Sputa qualia.* Quod ſi aliquando aliquid tuſſis ope ex viis reſpirationis extundebatur, id erat membranae inſtar, ſimillimum adamuſſim concretionibus illis gelatinoſis, quae in ſummo ſanguine e vena pleuriticorum extracto, aut in praecordiis cadaverum ſub nomine cruſtae pleuriticae, aut pſeudopolypi reperiri ſolent. Puella ſexennis pridie, quam moreretur, tuſſi, & cum ſuffocationis metu ejecit ex larynge non modicum fruſtum albae, & ſolidae materiae, quae formam, & cavum totius tracheae, & bronchiorum apprime referebat. *Criſis bona.* Reapſe, ſi quis tanto

e periculo evadebat, is judicabatur quidem vel multo ſputo lymphatico, & ſanguine tincto, aut ſudore, & urina ubertim manantibus, aut metaſtaſi ad pulmones: quae, licet in aliis fere mortifera eſſe ſoleat, in hac tamen ſpecie, ſi ſeptimam diem ſuperaret, in lentam, longamque, ſed utilem ſuppurationem deſinebat. Nam pure per tuſſim paullatim educto, ſicque evacuata vomica aeger ſervabatur, & convaleſcebat. Sed de iis, quae in Cremonenſi illa conſtitutione contigerunt, jam ſatis.

Metaſtaſis ad pulmones interdum utilis.

§. CCCCXXX.

Supereſt, ut ad complendam morbi hiſtoriam, ejuſque naturam rite cognoſcendam, quid cadaverum eorum, qui inde perierunt, ſectiones exhibuerint, paucis aperiamus. Exterior corporis habitus, qualis in ſtrangulatione peremptis, apparet: facies plerumque livet, & tumet; oculi prominent, & ſanguine turgent; colli venae inflatae ſanguine, & ſanguine quoque anterior cervix tumida, & rubens reperitur. Fauces nulla labe, aut inflammatione contaminantur (*a*), ſi excipias, quod aliquando glandulae ad linguae radicem ſitae turgeſcunt, & earum excretorii ductus aperto, & dilatato oſtio hiant (*b*). Magna item muci vis circa glottidem omnia obſtruens plerumque offenditur (*c*). Trachea illico ſub larynge modo univerſa interiori facie ad extrema uſque bronchia inflammata (*d*), modo ab omni inflammationis nota immunis (*e*) deprehenditur. Membrana autem tubuliformis, ſive concretio membranea interiorem tracheae faciem ſuccingens, modo longiſſima, & ab ipſa larynge ad ultimas bronchiorum diviſiones protenſa, quae educta figuram continentis partis omnino oſtendit; modo, & quidem frequentius, infra laryngem tantum ſita, & multo brevior; in aliis parvum arteriae aſperae ſpatium occupans (*f*); in aliquibus in media dumtaxat trachea parvi concrementi albidi fruſtum referens, ſimillimum illis, quae extuſſita fuerunt (*g*); in non nullis tenuiſſima; interdum craſſiſſima, ut totum cavum oppleat; interdum mollis, & facile diſcerpenda; aut contra tenax, & glutinoſa valde occurrit. Colore plerumque eſt albido, & nitido, ali-

Cadaverum ſectiones.

Exterior cadaveris habitus.

Fauces fere naturales.

Mucus circa glottidem.

Tracheae vitia, & noxae.

Membrana tubuliformis.

Ejus varietates.

quando rubris maculis variegato, quandoque etiam cineraceo, aut nigro. Nullibi adhaerere interiori tracheae tunicae videtur, ſic ut pro intima ejus tunica, quae integra ſubter invenitur, haberi nequeat. De ejus ſtructura non convenit inter obſervatores. Alii eam ex vaſis ſanguineis contextam, alii ex fibris longitudinalibus, aut ſtriatis compoſitam dicunt. Verum ſi rite examinetur, inorganicam dices, ex mucoſo, lymphaticoque humore concretam, non diſſimilem polypoſis concretionibus, quae interdum vel a peripneumonicis excreantur, &, quod omnem membranae verae naturam excludit, in aqua cum ſapone omnino ſolubilem. Non raro membranea iſta concretio cum aqueo, & ſpumoſo liquore, imo cum aqua quadam conjungitur. In quibuſdam etiam glandulae, quae circa bronchia ad horum in pulmones ingreſſum locantur, numero multae, & praeter modum induratae ſunt. Pulmones in multis perfecte ſani; in aliis ſani quidem, ſed pleurae adhaerentes, & non nihil infarcti; in aliis multo rubore ſuffuſi, & ſanguine copioſo oppleti, aut obſcure fuſci, maculiſque nigris paſſim notati (*h*); quandoque ita rubentes, ut etiam exterius inflammati appareant, ſed colore valde rubicundo, qualis eryſipelatodes eſt, nec ab ejuſmodi phlogoſi pleura, & diaphragma alicubi, ſcilicet qua pulmoni gravius inflammato, aut adhaerenti reſpondent, immunia evadunt (*i*). Nec rarum eſt, pulmones deprehendi materia quadam albida plenos, qua omnes bronchiorum rami obſtruantur. Hac vero ablata facile etiam aliquid ſanguinis preſſione exprimitur. In quibuſdam etiam pure ſcatentes, aut aëre multo tumidos (*l*). Cor, pericardium, mediaſtinum, & thymus plerumque ſaniſſima, niſi quod vena cava, & dextri ſinus atro, & plurimo ſanguine, aut pſeudopolypis ſaepe ſcateant, dum ſiniſtri, & aorta inanes ſunt (*m*). Nec deeſt quandoque in alterutro, aut utroque thoracis cavo aquae effuſae modo plus, modo minus (*n*). In abdomine omnia juxta naturam. In capite vero tam vaſa cutanea, quam piae meningis, & plexus chorroidei praeter modum varicoſa, ac dilatata, qualia in ſtrangulatis eſſe conſueverunt.

Nulla ejus adhæſio. *Fabrica.* *Inorganica eſt.* *Glandulæ bronchiales.* *Pulmones.* *Cor, & præcordia.* *Abdomen.* *Caput.*

(*a*) GHISI *l. c.* MICHAEL. *l. c. a p.* 10. *ad* 22. (*b*) MICHAEL. *ibid.* (*c*) MICHAEL.

CHAEL. *l. c.* (*d*) GHISIUS *l. c.* MICHAELIUS *l. c.* (*e*) MICHAELIUS *l. c.* (*f*) *Id. ib.* (*g*) GHISIUS *l. c.* (*h*) MICHAEL. *l. c.* (*i*) GHIS. *l. c.* (*l*) MICHAEL. *l. c.* (*m*) GHISIUS *l. c.* (*n*) MICHAEL. *l. c.*

§. CCCCXXXI.

Ex iis igitur, quae in hiſtoria morbi expoſita ſunt, & deinde ex his, quae in cadaveribus defunctorum anatome detexit, ſatis colligi licet, morbi ſedem in aſpera arteria perſtringi, atque adeo anginam eſſe trachealem, ſive cynanchen, modo phlegmonodem, modo, & fortaſſe frequentius, eryſipelatodem, modo catarrhalem tantummodo; cujus praecipua, & propria ſymptomata efficiunt febris, dolor, aut ardor in ipſa trachea; tuſſis primum ſicca, conſueti ſonitus expers; vox rauca, ſtridula, aut clangoſa; inſpiratio ſtrepens, & cum ſibilo voci juniorum gallinarum ſimili; vehemens laryngis elevatio, & facilis citusque ad ſuffocationem lethalem tranſitus; & demum, quod peculiare ejus eſt, mucoſa, lymphaticaque concretio tracheam, & bronchia obſtruens, & ſaepe ſub membranarum tubuliformium forma per tuſſim ejecta. Hanc vero membraneam concretionem veroſimilius eſſe, partim ex copioſo, denſoque muco, quem glandulae, ſive folliculi tracheales eructant, partim ex tenui lymphatico humore, quem extrema arteriarum exhalant, aut arteriarum inorganici meatus exſudant, coacto, & concreto conflari, cavearumque, & canalium, in quibus congeritur, formam recipere, & exhibere (*a*). *Sedes, & natura morbi.* *Signa diagnoſtica.*

(*a*) GHISI *l. c.*

§. CCCCXXXII.

Perſpicuum etiam videtur, non unam ejus eſſe naturam, ſed variam, prout temperamentum, habitus corporis, aetas, ſexus, anni tempus, tempeſtatum conſtitutiones, aëris ratio, aliaeque cauſſae antecedentes, aut procatarcticae variantur; nec unum ſignum pathognomonicum exiſtere, ex quo malum dignoſcatur, ſed ſymptomatum praecipuorum ſyndrome, & concurſu ejus diagnòſim (*a*) inniti oportere. Diſſimulandum tamen non eſt, facile anginam hanc cum *Multiplex ejus natura.* *Nullum ſignum pathognomonicum.*

Confundi poteſt cum aliis morbis. aliis congeneribus morbis confundi poſſe, videlicet cum angina tracheali inflammatoria pura (§§. CCCLXXV. CCCLXXVI.), cum catarrhali, aut ſeroſa (§. CCCXC.), cum illa, quae ab illapſis in laryngem corporibus (§. CCCLXXI.) naſcitur, cum aſthmate convulſivo, cum catarrho ſuffocativo ETTMULLERI, cum tuſſi convulſiva *coqueluche* vulgo dicta, aliiſque. Verum ſingula haec mala peculiaribus quibuſdam notis diſcriminantur. *Diſcrimen inter hanc, & anginam inflammatoriam puram trachealem.* Angina inflammatoria trachealis pura non adeo fallax, & ſubdola eſt, ſed manifeſto acutior, & inflammationis verae phaenomenis comitata. Dolorem in larynge, & trachea exhibet acriorem, & magis moleſtum; ſibilum peculiarem in inſpiratione, qualem indicavimus, comitem non habet, neque vocem edit gallinaceae ſimilem, neque fruſtula membranea, de quibus memoratum eſt, & tubuliformes concretiones tuſſi ejicit *(b)*.

(*a*) MICHAEL *l. c.* (*b*) *Id. ib. p.* 128.

§. CCCCXXXIII.

Diſcrimen, quo differt ab angina catarrhali. Diſtinguitur quoque haec anginae ſpecies a catarrhali, ſive ſeroſa, quod in hac tument fauces, & glandulae lymphaticae; rauceſcit quidem vox, ſed non ſtridet; tuſſis ſonitu conſueto non caret; reſpiratio ſi quid patitur, nunquam tamen adeo increſcit, ut ad ſuffocationis periculum pertingat, & demum nihil membraneum, aut tubuliforme extuſſitur. Ab angina vero, quam illapſa in aſperam arteriam corpora inducunt, noſtra haec vel ex ſolà anamneſi, ſive antecedentium commemoratione internoſcitur. Differt *Ab aſthmate.* quoque ab aſthmate convulſivo, quod in hoc inſultus illico graviſſimus corripit, dum in illa a parvis, incertiſque principiis malum exorditur; quod peculiaris ſibilus, & vocis mutatio, & ſtridor abeſt; aſpera arteria nequaquam dolet; ſtatis quibuſdam temporibus acceſſio revertitur; urina tenuis, & aquoſa, & crebra redditur; pulſus parvus, contractus, ſpaſticus, non febrilis eſt, neque ulla *A catarrho ſuffocativo. A tuſſi convulſiva.* membranarum rejectio contingit. Similibuſque prope notis, & diſcriminibus a catarrho ſuffocativo ETTMULLERI, itemque a tuſſi convulſiva, eam non arduum eſt diſtinguere *(a)*, & ſic porro.

(*a*) MICHAEL. *l. c. p.* 122. 123. 126.

§. CCCCXXXIV.

Facilius quis falli poteſt ab angina hac tracheali ſtrangulationem afferente, dum ſtrangulationis ratione anginam gangraenoſam malignam, quando haec ad laryngem progreſſa eſt, quodammodo aemulatur. Verum utriuſque deſcriptione mutuo collata, ceſſabit omne errandi periculum. Conſideret is in primis in angina gangraenoſa maligna putredinis indicia, oris foetorem teterrimum, nauſeam, vomitionem, alvi dejectiones, ſudoreſque foetidiſſimos; puniceum faucium ruborem, parvas plerumque vel primo, aut altero nycthemero in faucibus exortas puſtulas, aut albas, mucoſas, cinereas, lividaſque maculas, cito totas tonſillas occupantes, lateque ſe diffundentes, & eſcharas inde natas, & paullatim deciduas, ulcera ſubter depaſcentia relinquentes. Nam ex his ſolis cognoſcet, ingens inter utramque eſſe diſcrimen. Praeterea animadvertat, plus deglutitionem, quam reſpirationem in gangraenoſa angina laedi, tracheam nullo dolore affici, aliam vocis rationem eſſe, ſaepe delirium ſupervenire, & membranas illas tubuliformes non excreari; &, ſi unquam fruſtula quaedam membranea in angina gangraenoſa, aut ulceroſa, ut quandoque incidit, extuſſiuntur, vera haec eſſe membranae fruſtula, non tamen tubulata, ſed e faucibus, puſtuliſque divulſa, & decerpta, quae in aqua cum ſapone nequaquam ſolvuntur (*a*).

Quomodo diſtinguatur ab angina gangraenoſa maligna.

(*a*) *Id. l. c. p.* 113.

Curatio.

§. CCCCXXXV.

Quoniam morbum adeo fallacem, & adeo praecipitem ſubita, & fere inevitabilis ſuffocatio excipit, vitamque atroci ſpecie adimit, ſic, ut pauciſſimi ſerventur: idcirco ſi unquam alibi, hic certe ſumma celeritate opus eſt, ut periculum certo imminens, quanta fieri poteſt cura, avertatur. Si quid igitur ſpei eſt, id totum in

Spes omnis in matura ſanguinis miſſione. ſanguinis miſſione initio ſtatim inſtituta ponitur, utpote quae praeſertim, ſi in brachio fiat, ſaepe ſola omne malum depellit. Repetique id auxilii genus poteſt vel in ipſis pueris, quoties pulſus, & cetera indicantia urgeant (*a*). Hirudines collo applicitae, & ſcarificationes ſanguinem detrahunt utiliter, & minus viribus nocent. In Cremonenſi epidemica conſtitutione, ut teſtatur cl. GHISIUS (*b*), nemo evaſit, niſi ope citiſſimae, largae, ac repetitae venae *Cucurbitula ſupra laryngem ſcarificata.* ſectionis, & cucurbitulae poſtea ſupra laryngem cum ſcarificatione adhibitae; non omiſſis interea pedum balneis, & parvis, ſed crebris hau- *Pediluvia, potus tepidus, linctus oleoſus.* ſtibus aquae cujuſdam pectori amicae, & tepidae, & linctu ſubinde olei amygdalini recentiſſime ſine igne expreſſi, quo pars poſterior aſperae arteriae fovetur, humectatur, & emollitur. Hac curandi ratione non ſolum aliquot pueros, verum etiam non nullos adultos, ad quos ingruente morbo ſtatim accitus eſt, ſervatos idem ipſe vi- *Sputatio, ſudor, urinæ copia, metaſtaſis.* dit. Horum autem alii brevi convaluerunt multa lymphatica materia, ſanguine tincta, per tuſſim rejecta; alii ſudoribus toto corpore effuſis, & urinae copia; metaſtaſi ad pulmones alii, in lentam, ſed utilem, laudabilemque ſuppurationem, qualem HIPPOCRATES jam memoravit (*c*), deſinente.

(*a*) MICHAEL *l. c. p.* 194. 195. (*b*) *L. c.* (*c*) *Aph. ſect. V.* 10.

§. CCCCXXXVI.

In hoc item primo ſtadio quæ conveniant. Inter initia laudantur anodyna, & ſimul diaphoreſim promoventia, utpote quae cauſſam tollunt. Hinc opium, camphora, ſpiritus Mindereri, & tartarus emeticus exigua, & refracta doſi alte- *Antiphlogiſtica.* rantis in modum (*a*); ſed multo magis accommodata, & opportuna cenſentur potus ſaponaceus antiphlogiſticus, nitrum, oxymel, at- *Eccoprotica.* que enemata. Nec omittenda eccoprotica, ſi ſaburra gaſtrica, aut ſeroſa colluvies educi, aut revelli debeat, quo ſpectant magneſia alba cum ſaccharo, pulpa caſſiae, electuarium lenitivum, manna *Emetica ſuſpecta.* ſero lactis ſoluta. Non ita tutus emeticorum uſus eſt, &, ſi unquam vomitus ciendus videatur, magna id fiat cautione, & pru- *Veſicantia utiliora.* dentia, nam periculum eſt, ne ſuffocationem acceleret (*b*). Veſicantia potius circa collum, & ad ejus latera, aut anteriori cervici,

aut etiam poſticae ejus parti admota non carent laudatoribus (*c*). Hae quoque partes oleo, & ſpiritu ſalis ammoniaci non ſine emolumento inungi poſſe a quibuſdam dicuntur (*d*). Atque haec quidem primo morbi ſtadio conveniunt. In altero vero, ubi & ſuffocationis metus eſt, & magna glutinis, mucoſique humoris copia viae aëreae obſtruuntur, ad expectorantia, & incidentia properandum eſt. Inter haec primas tenent oxymel ſcilliticum, ſulphur antimonii auratum tertiae praecipitationis, gummi ammoniacum, vapor aceti calidus ore hauriendus, & ſimilia. Sed haec omnia non ſine delectu, & matura deliberatione in uſum vocentur. Si inflammationis verae, aut eryſipelatoſae ſymptomata magis urgeant, mitioribus blandioribuſque medicamentis tutius erit uti; ſin catarrhalis, pituitoſique affectus praevalent, paullo audentius agere, & aliquanto acriora tentare tum licet. Non deſunt qui audeant hic quoque emeſim proponere. Sed quantum diſcriminis habeant emetica in ita proximo ſuffocationis metu, viderint prudentiores (*e*). In extremo ſuffocationis periculo ſola tracheotomia, reliquis irritis, ſpem aliquam facit, quamquam non ab omnibus probetur (*f*) *.

Topica.

Quae in ſecundo ſtadio apta ſint.

Incidentia & exſpectorantia.

Cautio.

Tracheotomia.

(*a*) MICHAEL *l. c. p.* 197. (*b*) *Id. ib. p.* 203. (*c*) *Ib. p.* 207. (*d*) *Ib. p. ead.* (*e*) *Id. p.* 210. (*f*) *Ib. p.* 217. & 220.

* Tracheotomiae feliciter inſtitutae in puero hac anginae ſpecie periclitante exemplum mecum communicavit per litteras Londino ad me datas JACOBUS LOCATELLIUS medicus magnae exſpectationis, qui eam vidit a celebri Londinenſi chirurgo ANDRE'E dexterrime adhibitam in hunc modum: Primum ſectione longitudinali a glandula tyroide verſus ſterni apicem producta, & tres circiter digitos latos longa, integumenta diviſit. Trachea deinde ſolerter detecta, tranſverſim inter ſecundum, & tertium ejus anulum nectentem membranam diſſecuit, & ſimilem aliam inciſionem inter quartum, & quintum anulum fecit, ſic ut duo anuli inter utramque inciſionem tranſverſalem comprehenderentur. Ex his, qua anterius ſpectant, duabus aliis lateralibus ſectionibus fruſtulum quadrangulare exemit. Quo factum eſt, ut hiatus ſatis idoneus tum aëri inſpirando, & exſpirando, tum concretioni membraneae, quae ſuffocationem intentabat, expellendae paratus eſſet. Ex hoc hiatu continuo prodiit non exigua puris vis, nullae vero membraneae concretionis pars. Duobus poſt diebus per ſe quaedam hujus portio erupit per artificioſum ejuſmodi hiatum; ſic ut quod intus remanebat, manu deinde extrahi potuerit. Puer autem intra quindecim dies perfecte convaluit.

Angina Convulsiva Boerhaavii,

De cognoſc. & curand. morb. §. DCCCXVIII.

§. CCCCXXXVII.

Definitio. Haec eſt ea faucium, ſive laryngis, pharyngiſque conſtrictio, quam earum ſpaſmus efficit. Hinc etiam *ſpaſmodica*, aut, quia mulieribus, ac viris hypochondriacis familiaris eſt, *hyſterica*, aut *hypochondriaca* vocitatur.

§. CCCCXXXVIII.

Diagnoſis. Cognoſcitur ex ſenſu conſtrictionis, aut globi, aut alius corporis, interdum oblongi, & cylindrici faucibus infixi, aut ibi haerentis; inflatione, aut rigida tenſione vicinarum partium cum aliquo interdum dolore; ſpirandi, aut deglutiendi difficultate per intervalla ceſſante, & redeunte; vocis interceptione, aut aphonia; pulſu parvo, duro, debili, abdito, raro, minime febrili; refrigeratione externarum partium; interdum tremore; borborygmis, doloribus ventris, aut ſtomachi; urinis pallidis, crebro, & copioſe redditis; oſcitationibus, pandiculationibus, aliiſque convulſivarum *Cauſſae.* affectionum ſymptomatibus. Antecedunt cauſſae, quae proxime nervos, aut fibras ad laryngem, pharyngemque ſpectantes, aut nervorum originem, aut eorum in imo ventre propagines irritant, uti halitus, vaporeſque ſulphuris, nitri, vitrioli inſpirati; acria vorata, aut comeſta; herpetica, arthritica, ſcabioſa materies retropulſa; uteri, viſcerumque abdominalium, in primis ſtomachi, vitia; menſtrua imminuta, aut ſuppreſſa; hypochondriaca affectio; animi pathemata, & in primis moeror, aut ira compreſſa, ac diuturna.

§. CCCCXXXIX.

Plerumque periculo vacat iſte morbus, niſi ex vitio aliquo per ſe graviore oriatur. Sed diuturnitate, & pertinacia aegros fatigat, & ſaepius recurrit poſt breves inducias ex levi quavis cauſſa procatarctica. Curatio varia eſſe debet pro cauſſarum evidentium ratione; petique poteſt ex iis, quae alibi adverſus nervorum rigorem, diſtentionemque commendavimus. Hinc modo aër purus, atque apertus cum oleoſis, & demulcentibus, modo eccoprotica, modo ſanguinis miſſio, modo anthyſterica, & paregorica, modo purificantia, & diaphoretica opportuna ſunt. Generatim, ubi ataxia nervorum, hyſtericaque affectio eſt, graveolentia naribus, cucurbitulae ſiccae cruribus, & femoribus admoveri, pedes, & manus in calidam demitti utiliter ſolent; alvuſque enematis blandis laxari. Puellam ſenſibiliorem, quam anthyſterica nihil levarunt, poſtquam horis quadraginta octo nihil deglutire potuerat, extemplo ſanavit SWIETENIUS *(a)* cucurbitula ſine ſcarificatione poſteriori cervici affixa. Anginae convulſivae, quae a primarum viarum cacochylia pendebat, profuit emeſis, & catharſis (*b*), non facile alias adminiſtranda. Aliis nequidquam juvantibus, raro optato effectu caret epiſpaſticum, aut veſicans occipiti applicitum. Hujuſmodi morbum in foeminis etiam exquiſitiori ſenſu praeditis pluries feliciſſime expugnavit Jo. TARGIONIUS TOZZETTIUS (*c*) in hunc modum. Sanguinem e vena pedis primum detrahendum curabat, deinde cucurbitulas ſcarificatas ſcapulis admovebat. Demum, perſtante pertinaciter adhuc malo, cantharidibus veſicas amplas utroque in brachio, aut utraque in ſura excitabat. His mirum eſt, quam celeriter angina convulſiva ſolvatur.

Prognoſis.

Curatio.

(*a*) *In* BOERHAAV. §.818. (*b*) *Eſſays de Méd. d'Edimb. T.I. p.* 277. (*c*) *Oſſervaz. medic. p.* 113 *& ſeqq.*

Angina Paralytica.

§. CCCCXL.

Quid in angina paralytica laboret. *Deglutitio læditur.* Si muſculi linguae, pharyngis, atque oeſophagi motibus inſervientes reſolvantur, deglutitio laeditur, aut aboletur. Huic morbi generi *angina paralytica* nomen eſt. Raro in hac reſpiratio aliquid patitur Swietenio judice, quod muſculi reſpirationi dicati ad thoracem potius, quam ad fauces, quarum morbus angina eſt, attinere videntur; niſi muſculi ſcaleni, & ſpinales colli una afficiantur. *Cauſſæ.* Hemiplegiam, paraplegiam, apoplexiam, aliaque mala peculiarem quarumdam partium paralyſim inducentia ſubſequitur haec anginae ſpecies.

§. CCCCXLI.

Diagnoſis. In ea cibi, potus, & ſaliva deglutita per nares, aut os refluunt, & quaſi reſiliunt non ſine ſuffocationis periculo. Nullus eſt in faucibus conſtrictionis ſenſus, nullus tumor interior, aut exterior, febriſque nulla. Neque quidquam in oeſophagum demittere poſſunt ea correpti, aut difficulter, & lente id faciunt pro majore, vel minore reſolutionis gradu. Solidiora tamen minus aegre, quam liquida deglutiuntur. Supini magis laborant, quam erecta cervice. Si parva cerea candela, aut flexilis balaenae pinna in fauces indatur, nullo obſtaculo invento oeſophagum facile pervadit, & libere ad ventriculum uſque detrudi poſſet.

§. CCCCXLII.

Interdum fit ex luxatis colli vertebris. Id mali etiam a vertebrarum colli luxatione proficiſci, perſpectiſſimum eſt. Sed tum, ſi perfecta luxatio, praeſertim in adultis, fuerit, lethalis paraplegia ſimul adeſt. Imperfecta igitur luxatio eſſe debet, & quidem introrſum, ut paralytica angina oriatur. Vix autem ea locum habet, niſi in ſupremis colli vertebris, atque in junioribus, tenerioribuſque corporibus, quibus vertebrae illae cartila-

cartilagineae magis ſunt, minuſque firmis ligamentis connectuntur, ut optime animadvertit SWIETENIUS (a). Hujuſmodi luxationem non modo in aphoriſmis HIPPOCRATES (b), ubi de juniorum morbis loquitur, commemorat, verum etiam in *prorrheticis*, ubi ait: *Qui autem angina laborabant, illorum hæ erant affectiones. Cervicis vertebræ intro vergebant, quibuſdam amplius, quibuſdam minus, collumque conſpicuam intro cavitatem habebat, & hac parte contactum dolebat* (c). Et quamvis raro iſte morbus occurrat, tamen SWIETENIO contigit ſemel eum videre *in infante decem menſes nato, cui caput retro inclinatum erat, guttur prominulum, & manifeſta in cervice cavitas apparebat. Infans nihil deglutire poterat*. In hoc autem malum inciderat *poſt validas convulſiones*, a quibus facile in tenello e loco moveri, & depelli vertebrae colli potuerant, cum oſſium luxationes vel in adultis ex hac cauſſa ſaepe contingere videamus.

(a) §. 818. *citat.* (b) *Sect.* 3. *aphor.* 26. (c) *L.* 1.

§. CCCCXLIII.

Plerumque qui angina paralytica affecti ſunt, lenta pedetentim macie conficiuntur, & pereunt. Interdum tamen temporis, naturae, artiſque beneficio ſanantur. Ex cauſſa vero paralyſim efficiente ſpem, aut periculum metimur. Curatio autem, ſi ei ullus eſt locus, tentanda eſt iis, quibus reliquas nervorum reſolutiones curandas docuimus. Sed quia deglutitio impedita, aut plurimum laeſa eſt, ut bibere, aut comedere aegri nequeant, ali eos oportet vel per fiſtulam in ventriculum demiſſo liquidiori alimento, vel enematibus, ut vocant, nutrientibus ſubter injectis, vel fomentis extrinſecus corpori ex liquoribus alere aptis, uti lacte, vino, jure carnium, admotis; nam vaſa ubique hiant, quae aliquid abſorbeant, & per lymphaticas venas ſanguini ſuppeditent. Balneum etiam ad id accommodatiſſimum eſt. In perfecta vertebrarum colli luxatione, in qua ſpinalis medulla non modo prematur, ſed intime labefactetur, & ſimul magna adſit inflammatio, & febris, nullam ſupereſſe ſpem ſalutis jam PAULLUS AEGINETA (a) docuit. In imperfecta

Prognoſis, & curatio.

vero, minuſque gravi tentandam curationem ſuadet Aetius cucurbitula circa primas colli vertebras affixa, & ſaepius avulſa, eo conſilio, ut vertebrae in priſtinam ſedem reſtituantur *(b)*. Eo etiam ſpectat, ubi lenta vertebrarum laxatio, atque introrſum protruſio facta ſit, & omnis inflammatio abſit, quotidie manu mento, & occipiti ſuppoſita, aut apto vinculo accommodato juniores in altum attollere, ac ſuſpendere, ut pondere corporis ſpina in rectum deducatur.

(*a*) *L.* 3. *cap.* 27. (*b*) *Tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 47.

Angina Valsalviana, sive ab osse hyoide luxato *.

§. CCCCXLIV.

Luxatio oſſis hyoidis.

De oſſis hyoidis luxatione, ejuſque ad deglutiendum impedimento primus omnium Valsalva (*a*) meminit, deinde Petrus Paullus Molinellius (*b*), quorum alter unum, alter duo exempla hujuſce morbi in medium protulit, ut nullum de eo ſupereſſe dubium poſſit. Itaque luxatur os hyoides, non uti humerus, vel digitorum phalanges, aut oſſa alia, quorum articulos cavum aliquod excipit, e quo, cum luxantur, excidunt: ſed ea ferme ratione, qua luxantur oſſa cartilaginibus una connexa, uti oſſa pubis, coccygis, naſi. Tum enim luxari coccyx a chirurgis dicitur, cum ita diſtorquetur, diſtrahiturque, ut manus opera ad eum in ſuam ſedem reducendum opus ſit. Idem ferme accidit oſſi hyoidi, & ſpeciatim ejus cartilaginibus.

* *Synonyma.*

Dyſphagia Valſalviana Sauvagesii *Noſol. cl. VII. n. XVII.* Ad anginas vero nos id mali referendum duximus, quod impedimentum in ipſis faucibus conſiſtit, non infra. Quae enim difficultates deglutiendi cauſſam a faucibus diſſitam habent, has tantummodo ad Dyſphagias ſpectare credimus, ut capite *de Dysphagia* dicemus.

(*a*) *Tract. de aur. human. c.* 2. *n.* 20. (*b*) *Comm. Inſtit. ſcient. & art. acad. Bonon. T. V. part.* 2. *p.* 1.

§. CCCCXLV.

Luxatur autem os hyoides, ejuſque appendices vel introrſum, vel extrorſum. Quocumque modo hujus oſſis cornua, aut appendices diſtrahantur, aut e ſua ſede deflectant, illud neceſſario ſequitur, ut pharynx quoque, quae cum oſſe hyoide ope muſculi hyopharyngaei jungitur, diſtrahatur, & ſic diſtracta deglutitionem laedat, impediatve. Si igitur vis aliqua oſſi hyoidi vel extrinſecus, vel intrinſecus inferatur, haec illud, vel aliquas ejus partes facile diſtorquebit, atque adeo luxabit. Sic craſſior, duriorque bolus, vel quid aliud ſimile, per vim in fauces, oeſophagumque adactum, & deglutitum, extrorſum urgeat os illud, vel ejus cartilagineas appendices, neceſſe eſt; quod erit alterum luxationis genus, oſſi hyoidis proprium. Contra violenta manuum in guttur injectio, vel exterior ictus, percuſſio, preſſioque os idem, aut ejus cartilagines introrſum inflectet, atque e naturali ſede dimovebit; quod erit alterum luxationis genus, cui illae partes ſubjiciuntur. *Quot modis luxetur os hyoides?*

§. CCCCXLVI.

Quando illud incidit, ne gutta quidem, nec quidquam aliud cibi aſſumi, & deglutiri poteſt. Interdum etiam ſummi, & crebri deglutiendi conatus accedunt, quales is experiretur, qui bolum in faucibus haerentem haberet, quae vexatio tanta quandoque eſt, ut multus, frigiduſque ſudor undique effluat, ac pulſus parvi, exileſque fiant. Reſpiratio tamen, ac loquendi facultas non admodum offenditur. Larynx ſolus e ſua ſede dejectus, & veluti incompoſitus apparet. Tumor item aliquis hunc inter, & muſculum ſternomaſtoideum ex alterutro latere cernitur, eoque loco, quo elevatio eſt, ſi contrectetur, dolor percipitur. Si his addas defectum, abſentiamque eorum, quae aliarum anginarum ſunt propria, eo certius de oſſis hyoidis luxatione, ortaque inde deglutiendi difficultate judicium habebis. *Symptomata diagnoſtica.*

§. CCCCXLVII.

Confirmatur res exemplis.

VALSALVAE obſervatio, de qua ſupra memoravi, eſt ejuſmodi: Putabat *Bononienſis mulier, quæ craſſiorem bolum deglutiverat carnis non bene manſæ, multiſque impoſuerat, ſe divexari a bolo in faucibus haerente: quem ut inde deturbaret, varia manuum, & medicamentorum auxilia tentavit; ſed incaſſum. Jamque elapſum triduum erat abſque eo, quod ullum cibum, vel potum aſſumere potuiſſet, cum denique a me opem quæſivit. Ego vero omnibus perpenſis, cum in aliqua ex appendicibus cartilagineis oſſis hyoidis luxationem ſuſpicarer, partem, ut anatomica indicabat cognitio, ita digitis contrectavi, & illico per unam, vel alteram contrectationem omnia in priſtinum ſtatum reducta ſunt, ſic ut immediate abſque ullo deglutiendi incommodo juſculum ſumere, & cibum, mulier modo deſperata, potuerit.* Hactenus VALSALVA. Haec obſervatio exemplum ſiſtit luxationis oſſis hyoidis a cauſſa intrinſecus applicita inductae. Quas habuit MOLINELLIUS, luxationem hae exhibent, quam genuit vis extrinſecus illata. Prior autem ſic exponitur: *Chirurgus annos agens vigintiquinque, habitu corporis gracilis, cum neſcio quid e manibus eripere niteretur robuſtioris juvenis, manum hic illius collo injecit, atque in mutua illa concertatione virium ad priorem, & dexteram partem vehementer preſſit. Nihil poſtea ſolidi, nihil liquidi deglutire chirurgus potuit. Elapſa hora de me auxilium quæſiit. Perſtabat enim ea, quam modo dicebam, deglutiendi difficultas inter ſummos, aſſiduoſque deglutiendi ſtimulos, atque conatus, etiamſi nihil in os quidquam ſumeret ad deglutiendum. Eaque afflictatio ſic opprimebat intrepidum ceteroquin hominem, ut jam multo, frigidoque ſudore perfunderetur, & pulſus exiles fierent, nec diu ſe vitam, niſi anguſtiæ vis remiſiſſet, omnino trahere poſſe affirmaret. Haud multum tamen loquendi, reſpirandique turbatam facultatem dixiſſem. Larynx utique deformata non nihil, atque incompoſita viſa eſt. Tumor etiam aliquis hanc inter, & muſculum ſterno-maſtoideum dexterum apparuit; ab eoque loco, ſi tangeretur, dolebat non leviter (a).* En alteram ejuſdem obſervationem in haec

MOLINELLII binæ obſervationes.

verba: *Vir mihi in Noſocomio ſe obtulit annos natus duos, & quinquaginta, mediocri ſtatura, atque habitu, cujus dexteræ, ſuperiorique anterioris colli regionis parti cum manum quis, qua lapidem diſtringebat, iratus impegiſſet, tanta preſſionem illam, quanta in eo, de quo antea diximus, juvene, deglutiendi difficultas conſecuta eſt, anxietas plane non tanta. Nihil difficultate poſt horas minimum tres remittente Noſocomium petiit* (*b*). Utroſque continuo in integrum reſtituit, adhibita, quam mox ex eodem tradam, facili curationis ratione. Eamdem ego quoque adhibui cuidam mulieri, quae a viginti jam horis nihil prorſus potuerat deglutire, nec ferme aliquid dicere. Praeter enim difficultatem deglutiendi, de qua querebatur, vocis etiam, & loquendi poteſtatis non parum amiſerat. A viatore manu vehementer injecta compreſſae eidem fuerant fauces. Illico VALSALVAE, & MOLINELLII obſervationum recordatus, eam ab omni incommodo liberavi intra pauca minuta.

Curatio.

Obſervatio Auctoris.

(*a*) L. c. p. 4. (*b*) Ib. p. 6.

§. CCCCXLVIII.

Curandi ratio.

Curatio autem ſic inſtituitur. Miniſtro ad caput continendum delecto, dexterae manus index, ſi luxatio dextrorſum inclinet; ſi vero ſiniſtrorſum, ſiniſtrae index alte in fauces demittitur tonſillam inter, & linguae baſim ex eo latere, in quod luxatio videtur protuberare, vel quaquaverſum modo in unam, modo in aliam faucium partem, ſi affecti loci ſedes nequaquam perſpecta ſatis ſit. Eodem tempore index, mediuſque digitus ſiniſtrae manus in primo indicato caſu, dexterae vero in altero extrinſecus collo tranſverſim admoventur, eo in loco, qui oſſis hyoidis ſedi reſpondeat. Indice, qui in fauces immiſſus eſt, os hyoides leniter promoveatur, flectaturque ſecundum ejus longitudinem vel in anteriorem partem, vel in poſteriorem, prout luxatio introrſum, aut extrorſum contigerit, preſſionem una moderantibus, ac dirigentibus digitis collo extrinſecus appoſitis. Idque interdum repeti bis, vel ter oportet, donec deglutiendi poteſtas omnino redeat; quod momento fere temporis conſequitur. Verum ſi ex luxatione inflammatio orta jam

ſit, haec diſcutienda prius eſt, quam ad oſſis repoſitionem deveniatur, ut facilior evadat.

ALIAE ANGINAE SPECIES.

§. CCCCXLIX.

Memoratis addi poſſent anginae a veneno canis rabidi, aut aliorum animalium, a ſemine daturae, ab inanitate, atque exſolutione morbis gravioribus, diuturniſque ſuperveniente, ac demum a devoratis, & circa fauces haerentibus *. Quarum aliae tamen vel ad anginam *convulſivam*, aut *paralyticam* referri commode poſſunt, vel ad morbos, quorum curatio chirurgis committenda eſt. Chirurgis quoque relinquuntur illae anginae, quae ab excreſcentiis, fungis, verrucis, oſſibus, calculis pharyngi, vel oeſophago innatis, a tumore glandulae tyroideae, a thymo adaucto, & indurato, ab abſceſſibus, a ſarcomate, a polypo, a ſcirrho, aliiſque id genus cauſſis difficilem deglutitionem, aut reſpirationem reddentibus proficiſcuntur; quamquam harum non nullae opportunius a nobis pertractandae fortaſſe erunt, cum de *dyſphagia* ſermo habebitur.

* Corpora aliena in fauces delapſa, ibique infixa, ſi oculis pateant, volſella, aut unco idoneo educuntur, vel tenui ceti pinna, vel cereo in ventriculum detrunduntur, vel oleoſis, pinguibus, & mucilaginoſis ſenſim ſorbillatis viae ſic lubricantur, ut illa ſuum iter deorſum perficiant. Spinae defixae, aut alia acuta corpora, ſi extrahi, aut deprimi nequeant, inflammationem inducunt, & ſanguinis miſſionem exigunt. Facta demum ſuppuratione aut decidunt, aut ſurſum redeunt. Non deſunt exempla eorum, qui moto vomitu corpora illapſa ſurſum ejecerunt. Sed ſi acuta fuerint, & infixa, timendum eſt, ne vehementius, & altius defigantur. Res difficilior eſt, quando in tracheam, aut bronchia aliena ingrediuntur. Tunc enim vel continuo eliſo ſpiritu occidunt, vel lentos pulmonum morbos afferunt. Rarum omnino eſt, ut tuſſis ope extundantur, & per os exeant. Puellam decem circiter, aut duodecim annorum, gracilem, tenuique habitu corporis praeditam vidi, cui dens primus molaris a chirurgo evulſus, malo fato e forcipe elapſus in fauces decidit, & in glottidem ſe ſe intruſit. Parum abfuit tunc quin ſuffocaretur. Poſt aliquot vero horas, quibus cum morte colluctata eſt, dente laryngis anguſtias praeterlapſo, altiuſque in tracheam protruſo, coepit melius habere, ſola moleſtiſſima tuſſi, & ſibilo, & ſtertore aſſiduo vexata. Caſum miſeratus conſului, ut eclegma oleoſum ſubinde cochleatim aſſumeret, decoctum emolliens tepidum ſaepe ſorbillaret, & vaporem bis ſaltem in die aquae calidae ore exciperet. Si quid incideret, uti dolor, ſanguinis ſputum, febris, aut tuſſis ve-

hementior, ſanguinem ſibi mitti curaret; quod utique neceſſe fuit poſt aliquot dies ob dolorem quaſi pleuriticum, febremque cum tuſſi aſperiore obortam, & ſputum ſanguine tinctum ſemel facere. Ceterum continuato, quod dixi, regimine, viiſque laxatis, quodam mane experrecta puella, & tuſſi de more, ſed atrociore correpta ſenſit ſibi aliquid ad laryngem aſcendere, monuitque matrem dentem proxime erupturum. Et reapſe ſpem exitus comprobavit. Tuſſiendo enim dentem paullo poſt ejecit, & ſic ab omni & tuſſi, & ſtertore libera evaſit. Scire autem oportet, inſpectis, pertrectatiſque faucibus nihil iis deprehenſum eſſe alieni, aut doloris unquam perceptum. Complures & medici, & chirurgi non vulgares id tentarunt, teſtatumque faciunt. Tuſſis nunquam abfuit, ſaepe ſpirandi difficultas acceſſit, & quod animadverſione in primis dignum eſt, interdiu quidem poſt primos dies ſibilum, & ſtertorem inter reſpirandum non raro ſiluiſſe, fortaſſe dente inferius, dum ipſa erecta ſtaret, deſcendente; rediiſſe vero certiſſime, & conſtantiſſime ſimul ac lectum peteret, & horizontaliter decumberet, dente tunc, ut videtur, altius provecto. Dies autem fauſta, qua dens extuſſitus eſt, nonniſi poſt ſeſquimenſem circiter ab extractione dentis elapſum, auſpicato illuxit. En quomodo natura provide a Medico adjuta ſe tanto diſcrimini eripuit.

FINIS VOLUMINIS TERTII.

ERRATA		CORRIGE.
Pag. 4. lin. 12.	praecipue	praecipuae
6. - - 26.	extroruſm	extrorſum
7. - - 13.	ictus	ictus ;
8. - - 43.	commucicabatque	communicabatque
14. - - 29.	haemitritaeo	hemitritaeo
15. - - 20.	ructurae - - abludentibus	ſtructurae - - abludentis
16. - - 20.	finiſtrum	ſiniſtrum
17. - - 5.	corripiat	ſuperveniat
35. - - 20.	Iam	Jam
- - 23.	ejſdem	eiſdem
36. - - 4.	hidrocephali	hydrocephali
47. - - ult. marg.	** *Prealiſim*	** *Paralyſin*
54. - - 2.	conpreſſione	compreſſione
55. - - 6.	ſenium aetas ,	ſenium , aetas
- - 17.	diſpoſitio	diſpoſito
59. - - 19.	emiplegia	hemiplegia
69. - - 17.	effuſione ,	effuſione
- - 19.	in cerebrum	in quo cerebrum
83. - - 13.	ſanguis liberius	ſanguis , liberius
96. - - 14.	externum	extremum
100. - - 4.	Ballemcana	Ballerucana
105. - - 6.	gradatim ,	gradatim
107. - - 23.	*peregatur*	*peragatur*
125. - - 18.	feriuntur	feriantur
132. - - 13.	quae	quae in
- - 15.	Stöllius	Stollius
133. - - 31.	eriſipelatis	eryſipelatis
135. - - 9.	Stöllio	Stollio
145. - - 13.	Stöllius	Stollius
159. - - 9.	lubitu	libito
168. - - 14.	ea ocu-	ea eſt etiam ocu-
169. - - penult.	etſi totum utique convellatur , interni tamen	totum utique corpus convellitur , ſed interni
209. - - 10.	ſcrupolo	ſcrupulo
254. - - 11.	ſuccino	ſuccino ,
259. - - 11.	albumiae	albumine
295. - - 17.	ſi	ſi
313. - - 2.	viros poſterior	viros ; poſterior
318. - - 18.	Lieutadii	Lieutaudii
319. - - 18.	habitus	halitus

NOTA.

In ſuperiore Volumine Secundo §. CCCXIII. *verſus finem locus mendoſus eſt, & falſi aliquid continet. Locus autem eſt iſte:*

„ Hoc ſatis quidem fuit veri ſtudioſiſſimo , & optime de medicina merito viro Cl. Le Roy , ut „ praeconceptae opinioni valediceret. Poſtquam enim ipſe non perfunctorie epidemicas febres pe- „ techiales anni 1764. contemplatus eſt , beneque omnia , quae in iis contingebant , animadvertit , „ facile etiam cognovit , peticulas primarias a ſymptomaticis vere diverſas , non eſſe imaginatio- „ nis (*a*) figmentum.

Sic lege:

Cl. Le Roy , optime de re medica meritus , peticulas *primarias* non negabat quidem , ſed nondum fortaſſe videbatur obſervationibus adeo firmis inſtructus , ut nulla omnino ea ſuper re dubitatio ei adhuc ſupereſſet. Poſtquam vero ipſe peticulas ſtationarias anno 1764. increbreſcere vidit , & eas non perfunctorie contemplatus eſt , beneque omnia , quae in iis contingebant , animadvertit , magis magiſque in ſententia ſe confirmavit , peticulas primarias a ſymptomaticis vere diverſas , non eſſe imaginationis (*a*) figmentum.